

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

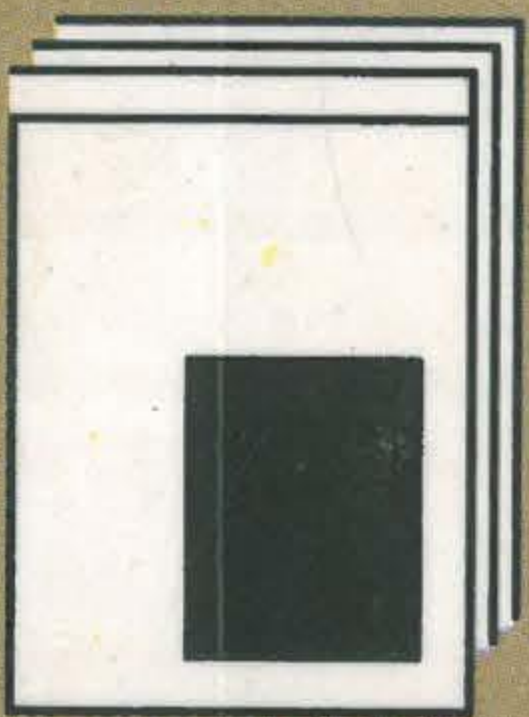
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Anatole France

KRALİÇE PÉDAQUE KEBAPÇISI

Çeviren: Cengiz Yıldırım

pencere
yayınları

Anatole France
Kraliçe Pédauque Kebapçısı

Bu kitabın Yayın hakları
Pencere Yayınlarına aittir
Birinci Baskı: Mayıs 2002
Calmann-Lévy, Éditeurs 1926
Fransızca baskısından çevrilmiştir
Montaj: Bahri Çakır
Kapak Baskı ve İç Baskı: Ceren Matbaası
Cilt: Ceren Matbaası
Yayın Yönetmeni: Muzaffer Erdoğan

ISBN 975-8460-33-1

PENCERE YAYINLARI: 148

Pavlonya Sok. No. 10/6 Nuhoglu İşhanı Giriş Kat
Kadıköy / İSTANBUL
Tel ve Faks: (0216) 414 64 41

Anatole France

Kraliçe Pédauque Kebapçısı*

Çeviren: Cengiz Yıldırım

* Özgün elyazmasında, 18. yüzyılın güzel bir yazı tarzıyla şu altbaşlık vardır: *Rahip Bay Jérôme Coignard'ın Yaşamı ve Düşünceleri*. (Fransız yayıncının notu.)

ANATOLE FRANCE ÇEVİRİLERİ İÇİN

Pencere Yayınları'nın Anatole France'ın bütün yapıtlarını yayınlama programı çerçevesinde bize düşen, yazarın daha önce çevrilmiş kitaplarından üçünü yayına hazırlamaktı. Bunlar; La Rôtisserie de la Reine Pédauque (La Reine Pédauque Kebapçısı, Halit Fahri Ozansoy evirisi, Güven Yayınevi, 1945), Le Jardin d'Epıcurer (Epikür'ün Bahçesi, Hikmet Hikây evirisi, Hilmi Kitabevi 1947) ve Le Livre de Mon Ami (Dostumun Kitabı, Safiye Hatay evirisi, MEB Yayınları, ikinci baskı, 1990) idi. Yapılacak iş belliydi; eviriler Fransızca asıllarıyla karşılaştırılarak belki bazı yerler düzeltilir, göze çarpan aksaklıklar ve dizgi yanlışları giderilir, bugün artık kullanılmayan sözcüklerin yerine dipnot olarak yenileri konur ve kısa sürede bu iş tamamlanırdı. Yayınevi yöneticilerinin, çevirilerde atlama olup olmadığına dikkat edilmesi yolundaki uyarısına şaşırmamış değildik; çeviride atlama! Ancak, kitapları okumaya başlayınca bizim ilk andaki kanımız tersine döndü; bütün çevirilerden kuşkulanmak gibi bir eğilim sahibi olduk.

İlk iki yapıtta eviri kusurları ve yanlışları yanında, yer yer deyim, tümce hatta paragraf atlamaları vardı. Çevirmenler neden böyle yaptıklarını belirten bir açıklama da koymamışlardı; öyle anlaşıyor ki çevirmenler kendilerini hakları olandan daha fazla özgür saymışlardı! Bunun yanında, kimi yerlerde sözcüğü sözcüğüne çeviride diretilerek olmaz tuhaflıklara düşölüyor, bazen de -sanırsız, ya okuyucunun anlayamayacağı düşünölerek ya da bizim klasik edebiyatımızdan ileri geldiğı sezilen bir 'edebilik' zorlamasıyla anlam güçlendirmeye heves edildiğinden- tümceye

bir ünlem ya da edatla ek yapılmıştı. Fransızca'nın uzun tümce-leri bölünürken yan tümceler arasındaki bağ korunmadığından anlam kaymaları ve kopuklukları ortaya çıkmıştı. Bütün bunlar hem yapıtın bütünlüğünü zedeliyor hem de Anatole France'ın yaşam karşısındaki 'alaycılığını ve bilgece gülümsemesini' törpülüyordu.

Özellikle ilk iki yapıt, Türkçeleşmemişti. O dönemde Fransız kültürünün ülkemizdeki etkisiyle olsa gerek, Fransızca'ya ait birçok özellik ve Türkçe'de karşılığı bulunan birçok sözcük okunduğu şekliyle (sör, madam, mösyö, matmazel, adyö) dilimize sokulmuştu. Fiil zamanları bakımından ise tam bir kargaşa söz konusuydu. Fransızca'da geniş zaman kipinin bulunmadığı, daha doğrusu şimdiki zaman kipinin aynı zamanda Türkçe'deki geniş zamanı da karşıladığı sık sık unutulmuştu. Bu karışıklık birleşik zamanlarda da sürüp gidiyor, olayların akışında ve yapıtın iç zamanında okuyucunun başa çıkamayacağı anlatım tutarsızlıklarına yol açıyordu.

Türkçe açısından 1940'lı yılların bütün özellikleri bu çevirilere yansımıştı. Bir yandan, tek tük de olsa, yeni türetilmiş sözcüklere cesaretle yer veriliyor; öte yandan bugün artık 'antik' olduğu izlenimi veren yüzlerce Arapça ve Farsça sözcük -dilin gelişim süreci göz önünde bulundurulmadan- bol bol kullanılıyordu. Tabii bu arada olan Türkçe'ye oluyor; genç, hareketli, cıvıl cıvıl bir dil, Arapça ve Farsça ile Fransızca arasında güçlkle nefes alıp veriyordu. İlginç olan şey, bu yapıtlardaki çeviri dilinin bizim o yıllardaki edebiyat dilimize göre kat kat eski görünmesidir. Bu bir yanıla Anatole France çevirmenin zorluğu olarak da düşünülebilir. Çünkü Anatole France yalnızca bir yazar değildir. Yapıtlarında mitolojiden felsefeye, psikolojiden tarihe kadar sayısız alanda mekik dokuyarak, kahramanlarının iç dünyasını büyük bir bilgi birikimi üzerine kuran bir yazarın dünyasını kucaklayabilmek ve onun yapıtlarındaki atmosferi çevireye aktarabilmek, çevrildiği dilin olanaklarıyla doğrudan ilgili. 40'lı yıllardaki çevirilerin en önemli şansızlığı belki de, Türkçe'nin hızla değişip geliştiği, ancak çeşitli alanlarda henüz yetkinliğe ulaşmadığı bir dönemde ortaya çıkmış olmalarıdır.

Elimizdeki üçüncü yapıt, Safiye Hatay'ın Dostumun Kitabı

çevirisi görece derli toplu ve özenli bir çeviriydi. Ancak onda da Türkçe'nin doğasına hiç uymayan bir donukluk, bir durağanlık vardı. Onun da dili düzeltmeler ve dipnotlarla içinden çıkılamayacak kadar eskimişti; bugün artık okunamaz ya da en azından okunmaz durumdaydı.

Kısacası bu kitapları yayına hazırlamak olanaksızdı. Önümüzde iki yol vardı; ya bu işten vazgeçecektik ya da oturup yeniden çevirecektik. İkinci yolu yeğledik. Şimdi sıra bunca eleştirdiğimiz çevirilerin hakkını vermeye geldi; en geniş ölçüde yararlandık onlardan. Eksiğiyle, yanlışıyla bir zamanlar ortaya konmuş bir emeği elden geldiğince değerlendirmeye çaba gösterdik. Ölçümüz, Fransızca'ya ve Anatole France'a haksızlık edecek kadar serbest, Türkçe'yi küçültüp ezecek kadar da solumsuz davranmamaktı. İki ayrı dil ve iki ayrı kültür karşısında olduğumuzu unutmadan, her şeyi yerli yerine koymak için uğraştık. Bu yoğun çalışma içerisinde birçok sorunu yine de eski çevirilerin yardımıyla çözdük, eğer çözebildikse. Onlar olmasaydı, belki bu çeviriler de olmazdı. Bir de, dost Ülkü Öztürk'ün katkısı...

Cengiz Yıldırım
İstanbul, Kasım 2000

I

Yaşamımdaki şaşırtıcı rastlantıları anlatmak niyetindeyim. Aralarında hoş olanları da var, tuhafları da. Bunları anımsadıkça acaba düş mü gördümdü diye kendim bile kuşkulaniyorum. Gaskonyalı bir kabalist¹ tanımışım, uslu biriydi diyemem, yazık ki bir kazada öldü. Ama bana bir gece Kuğular Adası'nda uzun uzadıya yüce sözler söylemişti; onları belleğimde tutup özenle yazıya geçirmekten mutluyum. O sözler, günümüzde herkesin pek merak sarmış olduğu falcılık ve büyücülük üstüneydi. Şimdilerde yalnızca Rose-Croix'in² adı ediliyor. Doğrusu bu bilgilerin bana açtığı gizlerle övünmüyorum. Kimileri benim her şeyi kafadan attığımı ve bunun gerçek öğreti olmadığını, bazıları da herkesçe bilinen şeyleri açıkladığımı ileri sürecektir. İtiraf edeyim ki, üstadım daha yolumun başındayken ölmüş olduğundan ben kabala³ alanında pek bilgili değilim. Ama az da olsa öğrendiklerim, onun sanatında her şeyin yanılısama, kötüye kullanma ve geçicilik olduğu konusunda beni büyük bir kuşkuya düşürüyor. Zaten büyüünün dine aykırı olması, onu bütün gücümle reddetmem için yeterlidir. Bununla birlikte beni bu alanda büsbütün cahil sanmamanız için, bu sahte bilimin bir varsayımı üzerine açıklamalarda bulunmam gerektiği kanısındayım. Kabalistlerin

1. Kabala ile uğraşan kimse. (Açıklama bulunmayan dipnotlar çevirmene aittir.)
2. 18. yüzyılın ikinci yarısında yazılmış bir kitap. (Fransız yayıncının notu.)
3. Yahudiler'de *Tevrat*'ın gizemli ve dışa kapalı yorumu; cincilik.

silfler⁴, semenderler⁵, elfler⁶, gnomlar⁷ ve dişi gnomlar⁸ hakkındaki genel düşüncelerinin, bunların bedenleri gibi ölümlü bir ruhla doğdukları ve büyücülerle düşüp kalkmaları sonucu ölümsüzlüğe eriştikleri yönünde olduğunu biliyorum.⁹ Benim kabalistim tersine, ister yersel ister göksel olsun, sonsuz yaşamın hiçbir yaratığın payına düşmediğini öğretiyordu. Ben hakemlik savında bulunmaksızın onun yolunu izledim.

Elflerin gizlerini açığa vuranları öldürdüklerini söylemeyi âdet edinmişti. Rahip Bay Coignard'ın Lyon yolu üstünde öldürülmesini bu ruhların öç almasına veriyordu. Fakat ben iyi biliyorum ki, her zaman acı verecek olan bu ölüm daha doğal bir nedenden ileri gelmişti. Ateş ve hava cinlerinden daha özgürce söz edeceğim. İnsan yaşamda bazı tehlikeleri göze almayı bilmelidir. Elfler de o kadar tehlikeli değildir.

Değerli üstadımın, hani nasıl öldüğünü söylediğim rahip Bay Jérôme Coignard'ın sözlerini hevesle topladım. Çok bilgili ve dindar bir adamdı. Ruhu o kadar endişeli olmasaydı, erdemde rahip Bay Rollin'le boy ölçüşür; bilgisinin genişliği ve zekâsının keskinliği ile onu kat kat geçerd. Hiç değilse sarsıntılı bir yaşamın heyecanlarında, Bay Rollin'e karşı, jansenizme¹⁰ düşmemek gibi bir üstünlüğü vardı. Çünkü zihninin sağlamlığı, atak öğretilerin şiddetiyle hiç sarsılmazdı. Sonra, inancının saflığına da Tanrı katında tanıklık edebilirim. Her kesimden insanla düşe kal-

4. Ortaçağ Kelt mitolojisinde hava perisi.

5. Doğu ve Batı mitolojilerinde büyük bir kertenkeleye benzetilen ve ateşte yanmadığı düşünülen yaratık.

6. İskandinav mitolojisinde hava perisi.

7. Kabalistlere göre, yeraltındaki hazinelerin bekçisi çirkin ve cüce cinler.

8. 'Gnomide' karşılığı olarak kullanılmıştır.

9. Bu düşünce özellikle, rahip Montfaucon de Villars'ın *Kont de Gabalis* veya *Eski Büyücülerin ya da Bilge Kabalistlerin İlkeleri Doğrultusunda Gizli ve Gizemli Bilimler Üzerine Konuşmalar* adlı küçük bir kitabında savunulmaktadır. Bu kitabın birçok baskısı yapılmıştır. Ben yalnızca Amsterdam'da basılmış olanı belirtmekle yetineceğim (Jacques Le Jeune Kitabevi, 1700, resimli). Kitapta, özgün baskıda bulunmayan ikinci bir bölüm de vardır. (Fransız yayıncının notu.)

10. 17. ve 18. yüzyıllarda Fransa ve Hollanda'da yaygınlık kazanmış, özgür iradeyi yadsıyan bir siyasal-dinsel eğilim.

ka dünya hakkında geniş bilgi edinmişti. Eğer boş zaman bulabilseydi ve yaşamı ile dehası daha uygun biçimde kaynaşsaydı, elde ettiği bu deneyim hiç kuşkusuz, Rollin'i örnek alarak yazacağı Roma tarihinde onun çok işine yarardı. Bu derece üstün bir adamdan aktaracaklarım, bu anıların süsü olacaktır. Hem filozofların yapıtlarındaki en güzel bölümleri **Attika Geceleri**'nde karşılaştıran Aulus-Gelle¹¹ gibi, **Metamorphoseis**'ine Grekler'in en iyi söylencelerini koyan Apuleius¹² gibi ben de arı örneği çalışmaya girişiyor ve nefis bir bal devşirmek istiyorum. Mademki bütün zenginliği çok okumaktan değil yalnızca anılarımdan aldım, öyleyse kendimi o iki büyük insanla eşit sayacak derecede övünemem. İçtenlikle verdiğim, iyi niyetimdir. Eğer günün birinde meraklı biri anılarımı okuyacak olursa, ancak saf bir ruhun bu denli yalın ve düz bir dille düşüncesini anlatabileceğini kabul edecektir. Birlikte yaşadığım kimseler beni hep pek safdil olarak tanımışlardır. Bu yazım, bu kanıyı ölümümünden sonra da devam ettirecektir.

II

Adım Elme-Laurent-Jacques Ménétrier. Babam Léonard Ménétrier, Aziz-Jacques Sokağı'nda -bilindiği gibi, ayak parmakları kaz ve ördeklerinki gibi birbirine bitişik bir Kraliçe Pédauque¹³ varmış, tabelası işte o kraliçenin adını taşıyan dükkânda- kebapçıydı.

Dükkânın saçağı, Aziz-Benoît-le-Bétourné Kilisesi'nin karşısında çerçici Bayan Gilles'in Trois-Pucelles adlı dükkânıyla, Bay Blaizot'un Image Sainte-Catherine adlı kitapçı dükkânı arasında, asma dallarıyla süslü parmaklığı des Cordiers Sokağı'nın

11. Aulus-Gellius (II. yüzyıl): Latin dilbilimci. *Attika Geceleri* adlı yapıtı antikçağ edebiyatı ve töresi üzerine bilgi verir.

12. Apuleius (II. yüzyıl): Latin yazar. Büyücülükle suçlanmıştır. *Metamorphoseis* (Değişimler ya da Altın Eşek) adlı yapıtıyla tanınır.

13. Ortaçağ söylencelerinde bir azize. Ayak parmakları ince bir zarla birbirine bitişik olduğundan bu ad verilmiştir. 'Kaz ayaklı kraliçe' anlamına gelmektedir.

köşesini oluşturan Petit Bacchus'a yakın bir noktada yükseliyordu. Babam beni çok severdi. Akşam yemeğinden sonra küçük yatağıma yattığım zaman elimi tutar, baş parmağımdan başlayarak sırayla parmaklarımı kaldırır:

– Bu kesmiş, derdi, bu tüyünü yolmuş, bu salçalı yahni yapmış, bu yemiş, bu minicik de hiçbir şey yapmamış.

Sonra serçeparmağımın ucuyla elimin ayasını gıdıklayarak 'salça, salça, salça' diye ekler, kahkahalarla gülerdi. Uyuklarken ben de gülerdim. Annem, ertesi gün gülümsemem hâlâ dudaklarımdaya durduğunu kesin bir dille söylerdi.

Babam iyi bir kebabçıydı ve Tanrı'dan korkardı. Bunun için yortu günlerinde, üzerine ızgarası ve altın bir hurma dalıyla güzel bir Aziz Laurent portresi işlenmiş kebabçılar loncası bayrağını taşırdı. Âdeti olduğu üzere, bana:

– Jacquot, derdi, annen aziz ve saygıdeğer bir kadındır.

Bu onun yinelemekten hoşlandığı bir sözdü. Annemin her pazar günü, iri harflerle basılmış bir kitapla kiliseye gittiği de doğrudu. Söylediğine göre, gözlerini yuvasından uğratan küçük matbaa harflerini okumakta güçlük çekiyordu. Babam her akşam, viyel¹⁴ çalan Jeannette ile dantelci Catherine'in gediklisi olduğu Petit Bacchus meyhanesinde bir iki saat zaman geçirirdi. Ne zaman eve alışılmış saatten biraz geç dönse pamuklu takkesini başına geçirerek üzgün bir sesle:

– Barbe, derdi, rahat rahat uyuyun. Daha demin total bıçakçıya onu söylüyordum: siz aziz ve saygıdeğer bir kadınsınız.

Altı yaşımıdaydım. Babam bir gün kararlılık belirtisi davranışıyla önlüğünü düzelterek:

– Sadık köpeğimiz Miraut, dedi, on dört yıldır benim kebab şişimi çevirdi. Ona sitem etmeye hakkım yok. O iyi bir hizmetçidir; benden hiçbir zaman şu kadarcık ne bir hindi, ne bir kaz parçası çaldı. Zahmetine ödül olarak yalnız kebab dolabını yalamakla yetinirdi. Fakat artık yaşlandı. Ayağı tutmuyor, gözleri görmüyor, manivelayı çevirmek için hiç işe yaramıyor. Jacquot, şimdi onun yerini almak sana düşüyor, oğlum. Düşünce ve biraz melekeyle sen de onun kadar başarılı olursun.

14. Bir çeşit yaylı saz.

Miraut bu sözleri dinliyor, onama anlamında kuyruğunu sallıyordu. Babam:

– Kısacası, diye devam etti, şu iskemleye oturup şiş çevireceksin. Bu arada zihnini açmak için, kapağı haç işaretli alfabenî gözden geçirirsin. İlerde her çeşit basılı şeyi okuyabildiğin zaman bir dilbilgisi veya bir ahlak kitabını ya da **Eski Ahit**'le **Yeni Ahit**'in güzel özdeyişlerini öğrenirsin. Çünkü Tanrı'yı tanımak ve iyi ile kötüyü ayırmak, elle ve araçla yapılan işlerde de gereklidir. Bunlar öyle saygın işler sayılmaz ama, benimkinden olduğu gibi insanı namusuyla geçindirir. Babam bu işi yapmıştı, Tanrı kısmet ederse sen de bu işi yapacaksın.

O günden başlayarak, sabahtan akşama kadar ocağın köşesinde oturur, haç işaretli alfabem dizlerimin üzerinde açık, kebab şişi çevirirdim. Sırtında torbasıyla, babamdan sadaka istemeye gelen Aziz François tarikatından kendi halinde bir rahip, harfleri hecelemem için bana yardım ederdi. O bunu öyle istekle yapardı ki, bilgiye değer veren babam, derslerinin karşılığını iyi bir hindi parçası ve kocaman bir kadeh şarapla öderdi. Öyle ki, harfleri ve heceleri iyice söktüğümü gören Küçük Frère bana güzel bir **Azize Marguerite'in Yaşamı** kitabı getirerek bunu su gibi okumayı öğretti.

Bir gün yine, alışkanlığı olduğu üzere heybesini tezgâhın üzerine koyarak gelip yanıma oturdu. Çıplak ayaklarını ocağın külünde ısıtarak, belki yüzüncü kez şunu söyletti bana:

*Akıllı, temiz ve ince kız,
Loğusalara yardım et,
Bize acıyınız.*

Bu sırada iri yapılı, papaz giyimli, oldukça soylu biri içeri girdi ve gür bir sesle:

– Hey, usta! diye bağırdı, bana iyi tarafından bir et getirin.

Ak saçlarının altında yaş ve güç bakımından olgun görünüyordu. Ağzı gülen bir ağız, gözleri canlıydı. Tombulca yanakları ve gerdanlı çenesi görkemle rahip yakasına iniyordu. Üzerine taşan boyunla senli benli olmaktan, yaka da boyun kadar yağlanmıştı.

İşi gereği nazik olan babam takkesini çıkarıp eğilerek:

– Sayın papaz efendi, dedi, lütfen biraz ısının, arzu ettiğiniz yemeği şimdi getiririm.

Papaz fazla rica ettirmeden ocağın önünde, kapüsenin¹⁵ yanına yerleşti.

İyi yürekli Frère'in:

Akıllı, temiz, ince kız,

Loğusalara yardım et... diye okuduğunu işitince ellerini çırparak:

– Vay, bulunmaz Hint kumaşı! dedi, eşsiz adam! Okumasını bilen bir kapüsen ha! Hey küçük kardeş, isminiz ne sizin?

Üstadım:

– Frère Ange, diye yanıt verdi, layık olmayan kapüsen.

Yukardaki odadan sesleri işiten annem merakla dükkâna indi.

Rahip, annemi şimdiden senli benli bir nezaketle selamlayarak:

– Doğrusu şaşılacak şey hanımefendi, dedi. Frère Ange kapüsenmiş, öyleyken okumasını biliyor!

Annem:

– Hatta bütün kutsal kitapları okumasını bilir, diye yanıt verdi.

Sonra Frère'e yaklaşıp, okumakta olduğu sayfanın, elinde kutsal su serpen ucu delikli değneğiyle şehit bakireyi simgeleyen resimli Azize Marguerite duası olduğunu anladı.

– Bu duayı okumak güçtür, diye ekledi. Çünkü sözcükleri çok ufak, birbirine yapışık gibi. Bereket versin, ağır sızı oldu mu, bunu en çok sancıyan yere yakı gibi vurmak yetiyor. Böylece, okunduğu zamanki kadar ve belki ondan daha iyi bir etkide bulunuyor. Beyefendi, ben bunu işte şurdaki oğlum Jacquot'nun doğumunda denedim.

Frère Ange:

– Sayın hanımefendi, diye yanıt verdi, bundan hiç kuşkunuz olmasın. Azize Marguerite duası bu sizin söylediğiniz şey için birebirdir, yalnız kapüsenlere sadaka vermek koşuluyla.

Frère Ange, bu sözler üzerine annemin ağzına kadar doldurduğu bir kadeh şarabı yuvarladı, heybesini omuzuna attı, Petit Bacchus yönüne doğru gitti.

15. Aziz François tarikatından olan papaz.

Babam, rahibin önüne tepeleme tabaklar dolusu hindi ve tavuk koydu. O da cebinden bir parça ekmek, bir şarap şişesi ve sapına, merhum kralın antik bir sütun üzerinde Roma imparatoru gysisiyle tasviri basılı bir bıçak çıkararak, yemeğe başladı.

Ama daha ilk lokmayı ağzına koyar koymaz, önüne tuzluk konulmamış olmasına şaşarak babamdan tuz istedi.

Babam, ocağın üstünde asılı tahta kutudan mutfak tuzu götürdü. Rahip yeteri kadar alarak:

– Eskiler, dedi, tuzu bütün yemeklere lezzet katmak için gerekli sayarlardı. Ona o denli değer verirlerdi ki, söze tatlı kılan nükteye mecaz olarak sözün tuzu derlerdi.

Babam:

– Aman, dedi, sizin eskiler tuza ne kadar değer verirlerse versinler, bugünkü tuz vergisi onun fiyatını daha da yükseltiyor.

Yün çorap örerek konuşmayı dinleyen annem, araya bir laf sıkıştıracağından memnun:

– Mademki, dedi, papaz vaftiz leğeni üstüne tutulan çocuğun diline tuz tanesi koyuyor, öyleyse tuzun iyi bir şey olduğuna inanmak gerekir. Benim Jacquot’cuğum o tuzu dilinde hissedince yüzünü buruşturdu, çünkü çok küçükken bile zekiydi. Burda bulunan oğlum Jacques’dan söz ediyorum, rahip efendi.

Rahip bana bakarak:

– Şimdi kocaman oğlan olmuş, dedi. Yüzünde sıkılganlık var, dikkatle de **Azize Marguarite’in Yaşamı**’nı okumakta.

Annem:

– Aa! diyerek yeniden söze girdi. Frère Ange’ın ona vermiş olduğu, soğuktan ayak şişmelerine karşı dua ile Aziz Hubert duasını, hatta Tanrı’nın kutsal adına sövdüğü için Aziz Marcel mahallesinde şeytanlar tarafından parçalanıp yenen adam duasını da okur.

Babam bana hayranlıkla baktı, sonra rahibin kulağına, benim her istediğimi doğuştan gelen doğal bir kolaylıkla öğrendiğimi fısıldadı.

Rahip:

– Öyleyse, dedi, ona derin yapıtları okutup zekâsını açmalı. Çünkü bu yapıtlar insanın şerefi, yaşamın avuntusu ve bütün kö-

tülüklerin, hatta şair Theokritos'un¹⁶ dediği gibi, aşk yarasının bile ilacıdır.

Babam:

– Her ne kadar, bir kebabçıysam da, dedi, bilime değer veririm. Onun, sayın beyimin dediği gibi aşka ilaç olduğuna inanmak isterim. Fakat açlığın da ilacı olduğuna inanmam.

Rahip:

– Belki, diye yanıt verdi, bunun için çok etkili bir merhem yoktur. Fakat etkisi ne kadar az da olsa, bilim yine de tatlı bir merhem gibi onu yatıştırabilir.

O bunları söylerken, kulağına geçmiş başlığı ve boynunda bumburuşuk ipek mendiliyle dantelci Catherine eşikte göründü. Annem onu görünce kaşlarını çattı ve örgünün üç ilmiğini birden atladi.

Catherine, babama:

– Bay Ménétrier, dedi, gelin de şu kol çavuşlarına bir şey söyleyin. Yoksa Frère Ange'ı kesinlikle hapse götürecekler. Frère'cik biraz önce Petit Baucchus'a girdi, içtiği iki üç çanak şarabın parasını vermedi. Dediğine göre, eğer parasını öderse Aziz François kuralına saygısızlık etmiş olurmuş. En kötüsü de, çardak altında başkalarıyla oturduğumu görünce, bana yeni bir dua öğretmek için yanıma yaklaştı. Kendisine bunun sırası olmadığını söyledim. Fakat o üstelediğinden, yanımda bulunan topal bıçakçı sakalina yapışıp sertçe çekti. Bunun üzerine Frère Ange bıçakçının üstüne atıldı, üzerindeki güğümlerle birlikte masayı da sürükleyerek bıçakçıyı yere yuvarladı. Gürültüye koşan meyhaneci masayı devrilmiş, şarabı dökülmüş, Frère Ange'ı da bir ayağıyla bıçakçının kafasına basmış, elindeki iskemleyi sallayarak yanına yaklaşıpna yapıştırır görünce, bu kötü meyhaneci bir şeytan gibi küfürler savurdu ve kolcuları çağırdı. Hadi, zaman yitirmeden gelin Bay Ménétrier, gelin de Küçük Frère'i kolcuların elinden kurtarın. O aziz bir adam, hem bu işte hoş görülebilir.

Babam, Catherine'in isteğini yerine getirmeye eğilimliydi. Fakat bu kez dantelci kızın sözleri umduğu etkiyi yapmadı. Babam kapüseni hiçbir biçimde hoş görmediğini ve ona, adını leke-

16. Theokritos (M.Ö. III. yüzyıl): Grek şair.

lediği manastırın en karanlık zindanında ekmeksiz, susuz iyi bir tövbe dilediğini açıkça söyledi.

Konuşurken kızıyordu:

– Zevk düşkünü ayyaş herifin biri. Her gün kendisine en iyi şarabı, etlerin en iyi parçalarını veriyorum. Oysa işte böyle gidiyor meyhaneye, orada seyyar bir bıçakçı bir kapüsen yakınlığı mahallenin namuslu esnafıyla söyleşmeye yeğleyecek kadar düşkün sürtüklerle cilveleşiyor. Yuh olsun! Yuh!

Sövüp saymalarının bu bölümünde sözünü kısa kesti. Merdiven önünde dimdik durmuş, şişlerini hafif hafif örgüsüne batırıp çıkaran anneme gizlice baktı.

Bu kötü karşılamadan şaşalayan Catherine, soğuk bir tavırla:

– Demek, dedi, ne meyhaneciye ne de çavuşlara bir şey söyleyeceksiniz?

– Eğer isterseniz onlara, bıçakçıyı da kapüsenle birlikte götürmelerini söyleyeyim.

Kız güldü:

– Fakat bıçakçı sizin dostunuz.

Babam hiddetle söylendi:

– Sizin daha fazla dostunuz. Havadan para kazanarak gezen total bir serseri.

Kız:

– Ha, bakın, diye bağırıldı; topalladığı çok doğru. Evet topallıyor, topallıyor!

Kahkaha atarak dükkândan çıktı.

Babam o zaman, bıçağıyla bir kemik sıyıran rahibe dönerek:

– Sayın papaza saygıyla bildirdiğim gibi, dedi, bu kapüsenin çocuğuma verdiği her okuma ve yazı dersinin karşılığını bir kadeh şarap ve en iyisinden bir parça tavşan, adatavşanı, kaz, hatta tavuk ya da iğdiş horoz etiyle ödüyorum. Zevk düşkünü ayyaş herifin biri.

Rahip:

– Bundan hiç kuşkunuz olmasın, diye yanıt verdi.

– Fakat bir daha ayağını eşiğimden içeri atmaya cesaret ederse onu süpürgeyle adamakıllı benzetip kovacağım.

Rahip:

– Çok iyi edersiniz, dedi. Bu kapüsen eşeğin biriymiş. Oğlu-

nuza da konuşmaktan çok anırmayı öğretiyormuş. Şimdi artık akıllılık edin de şu **Azize Marguerite'in Yaşamı**'nı, şu soğuktan şişen ayaklar için duayı, şu kurt suratlı gulyabani masalını atın ateşe. Çünkü papaz bunlarla oğlunuzun zihnini zehirlemiş. Frère Ange'ın ders verdiği fiyata ben kendim ders veririm. Bu çocuğa Latince ve Grekçe'yi, hatta Voiture¹⁷ ile Balzac'ın¹⁸ yetkinleştirdikleri Fransızca'yı bile öğretirim. Böylece bu Jacquot Tourneb-roche¹⁹ talihin katmerli yardımına kavuşarak bilgin olur, ben de karnımı doyururum.

Babam:

– Hayhay, dedi. Barbe, iki kadeh getirin. İki taraf anlaşma işareti olarak kadeh tokuşturmadıkça hiçbir iş sonuçlanmış sayılmaz. Burada içeceğiz. Şu bıçakçıyla papaz yok mu, bana o kadar uzaklaşma duygusu verdiler ki artık ömrüm boyunca Petit Baccus'a adım atmak istemem.

Rahip ayağa kalktı, ellerini sandalyesinin arkasına koyarak ağır ve ciddi bir sesle:

– İlk önce, dedi, her şeyin yaratıcısı ve koruyucusu olan Tanrı'ya beni bu besleyici eve getirdiğinden dolayı şükrederim. Bizi yöneten odur. İnsanlara ait işlerde onun isteğini tanımaya zorunluyuz; her ne kadar bunu yakından izlemek gözüpeklik ve bazen görgü kurallarına aykırı olsa bile. Çünkü o evrensel olduğundan her çeşit rastlaşmada bulunur. Bu rastlaşmalar elbette Tanrı'nın dilediği davranış biçimi bakımından yücedirler, fakat insanların ondan aldığı pay açısından edepsizce ya da gülünçtürler. Doğrusu bunun yalnızca insanda belirdiğini görüyoruz. Kapüşenler ve safdil kadınlar gibi, işlediğimiz her ufak tefek günah için Tanrı'dandır diye de sızlanmamalıyız. Tanrı'ya şükredelim; bu çocuğa vereceğim derslerde beni aydınlatması için ona dua edelim. Bundan ötesi için de, onu incelikleriyle anlamaya kalkmadan kutsal iradesine boyun eğelim.

17. Voiture, Vincent (1597 - 1648): Fransız yazar. Büyük bir söz ustası olarak tanınır.

18. Balzac, J. L. Guez de: XVII. yüzyıl Fransız yazarlarından. Klasik Fransız düzyasının oluşmasında önemli rol oynadı.

19. Bu sözcükle “şiş çeviren” anlamında birleşik bir isim yapılmış (tourner: çevirmek, broche: şiş)

Sonra kadehini kaldırarak bir dikişte yuvarladı.

– Şu şarap, dedi, insan bedeninin uyumuna tatlı ve iyileştirici bir sıcaklık yayıyor. Bu Teos'ta²⁰ ve Temple'da²¹, Baküs şairlerinin prensleri Anakreon²² ile Chaulieu²³ tarafından dile getirilmeye layık bir içkidir. Genç müridimin dudaklarını bununla cilalamak isterim.

Kadehi çenemin altına koyarak, haykırdı:

– Hey akademi arıları, gelin, gelin de bundan böyle Jacobus Tournebroke'un sanat perileri için kutsal ağzına uyumlu sürüler gibi konun.

Annem:

– Ah rahip efendi, dedi, şarap gerçekten arıları çeker, hele tathıysa. Fakat bu kötü sineklerin Jacquot'mun dudaklarına konmasını arzu etmem, çünkü iğneleri zalimdir. Bir gün bir şeftali ısırırken dilimi arı sokmuştu, cehennem azapları çekmiştim. Ancak Frère Ange'in Aziz Côme duasını okuyarak ağzıma koyduğum salıyayla karışık biraz toprak sayesinde rahatlayabildim.

Rahip ona, arılardan alegorik anlamda söz ettiğini anlattı. Babam da azarlayıcı bir sesle:

– Barbe, dedi, siz aziz ve saygıdeğer bir kadınsınız, fakat kaç kez gördüm ki, çelikçomak oyununa atılan köpek örneği, ciddi konuşmaların ortasına düşüncesizce atılmak gibi can sıkıcı bir eğiliminiz var.

Annem:

– Olabilir, diye yanıt verdi. Ama benim öğütlerimi dinleseydini Léonard, durumunuz daha iyi olurdu. Belki ben bütün arı türlerini bilmem ama ev idaresiyle, aile babası yaşlı ve hem de loncasının bayraktarı bir adamın kendisine yakışır ne gibi ahlaki değerleri koruması gerektiğini bilirim.

20. Bugün İzmir'in Seferihisar ilçesine bağlı Sığacık bucağı. Antik çağda önemli bir şehirdi.

21. Süleyman peygamberin tapınağı.

22. Anakreon (M.Ö. VI. yüzyıl): Grek şair. Teos'ludur. Şiirlerinde aşk, şölen ve zevki konu edinmiştir.

23. Chaulieu, abbé Guillaume de (1639-1720): Yaşadığı dönemin önde gelen Fransız şairlerinden.

Babam kulağını kaşıdı, rahibin kadehine şarap koydu. Rahip içini çekerek:

– Elbette, dedi, bilgi bugün Fransa Krallığı’nda, bir zamanlar Roma halkından gördüğü saygıdan yoksun. Ama sonradan orada da Eugene’nin imparatorluğa getirdiği söz sanatı yüzünden soysuzlaşmış, o başka. Yine de yüzyılımızda ateşsiz ve mumsuz bir tavan arasında becerikli adam seyrek görülür değil. *Exemplum ut talpa*.²⁴ İşte örnek de benim.

Bunun üzerine bize yaşamını anlattı. Yaşımın küçük oluşundan dolayı pek iyi kavrayamadığım ve sonra da aklımda tutamadığım yanlar dışında, öyküsünü ağzından çıktığı gibi aktaracağım. Daha sonraları beni dostluğuyla şerefendirip bütün gizlerini nasıl açıtıysa, bu öyküyü işte o itiraflara dayanarak yeniden kurabileceğimi sanıyorum.

III

Rahip:

– Şu gördüğünüz halimle, dedi, daha doğrusu görmediğiniz halimle, yani genç, çevik, gözlerim canlı ve saçlarım siyahken, Beauvais Kolejinde, Bay Dugue, Guerin, Coffin ve Baffer’in yönetimleri altında sanat dersleri verdim. Papazlık etme yetkisi almıştım ve edebiyatta büyük bir ün kazanmayı düşünüyordum. Fakat bir kadın umutlarımı altüst etti. Adı Nicole Pigoreau’ydu. Kolejin önünde Altın İncil isimli bir kitapçı dükkânını yönetiyordu. Oraya sık sık uğrar, hem Hollanda’dan getirttiği kitapları, hem de bilgince notlar, açıklamalar ve yorumlarla ünlenmiş olan çok eski baskıların sayfalarını karıştırırdım. Bayan Pigoreau başımı derde sokmak için bunun farkına varmıştı. Güzeldi, hâlâ hoş gitmesini biliyordu. Bir gün Ciero’lar ve Tit Livius’lar, Platon’lar ve Aristo’lar, Tukydidés, Varron ve Polybius’lar, Epiktetos, Seneka, Boetius ve Kassidoros’lar, Homeros, Aiskhylos, Sophokles, Euripides, Plautus ve Terentius’lar, Sicilyalı Diodoros ve Halikarnaslı Dionysius’lar, Aziz

24. Örnek köstebek gibidir. (Latince)

Yohannes Chrysostomos ve Aziz Basilius, Aziz Hieronimus ve Aziz Augustinus'lar, Erasmus, Suamaise, Turnebe ve Scaliger, Akuinolu Aziz Thomas, Aziz Bonaventure'ler, peşi sıra Ferri'yi sürükleyen Bossuet'ler, Lenain, Godefroy, Mezeray, Mainbourg, Fabricius, Baba Lelong ve Baba Pitou'lar, bütün şairler, bütün hatipler, bütün tarihçiler, bütün babalar, bütün bilginler, bütün tanrıbilimciler, bütün hümanistler, bütün derlemeciler, duvarlara yukardan aşağıya kadar dizilerek bizim öpücüklerimize tanık oldular.

“Kadın bana, ‘Size dayanamadım’ dedi. ‘Ama sakın hakkımda kötü bir düşünceye kapılmayın.’

“Aşkını akıl almaz bir taşkınlıkla anlatıyordu. Denemek için bir keresinde bana rahip yakalığıyla dantel kolluklar taktırdı. Bunları bana pek yakıştırmıştı, saklamam için ısrar etti. Bense, ne yapayım bunları diye almak istemiyordum. Fakat benim karşı çıkışıma aşkına hakaret sayıp sinirlendiğini görünce, onu gücendiririm korkusuyla hediyesini kabul etmek zorunda kaldım.

“Talihim, yerime bir subay geçinceye kadar yaver gitti. Buna müthiş içerledim ve öç alma tutkusuyla yanarak, kolejdeki amirlerime, genç bir kilise adamının alçakgönüllülüğünü incitecek nitelikte manzaralar görmekten korktuğum için artık Altın İncil'e hiç gitmeyeceğimi anlattım. Doğrusunu söylemek gerekirse, bu sahteciliğimden dolayı kendimden pek de memnun kalmadım. Çünkü Bayan Pigoreau, hakkındaki davranışımı öğre-nince, kendisinden kolluklarla dantel bir yakalık çaldığımı dünya âleme ilan etti. Uyduruk sızlanmaları amirlerimin kulağına kadar gitti. Sandığımı arayarak, içinde oldukça değerli ziynet eşyası buldular. Bunun üzerine beni kovdular. İşte böylece ben de Hippolytos²⁵ ve Bellerphon²⁶ örneği, kadının hilesini ve kötülüğünü sınamış oldum. Kendimi eski püskülerim ve söz sanatı def-

25. Mitoloji kahramanı. Atina kralı Theseus'un oğlu. İvey annesinin aşkını reddeder. Umutsuz anne, kocasına, Hippolytos hakkında iftirada bulunur. Kral, oğlunu tanrı Poseidon'a şikâyet eder. Hippolytos, Poseidon'un gönderdiği bir deniz canavarından atlarının ürkmesi sonucu kayalara çarparak ölür.

26. Mitoloji kahramanı. Tirny's kralı Proitos'un karısı tarafından, kendisini baştan çıkarmaya yeltenmekle suçlanır. Kral, kahramanın eline bir mektup vererek kayınbirederi Lykia kralı Iobates'e gönderir. Mektupta, Bellerophon'tes'in öldürülmesi istenmektedir. Bu söylenceden çıkan 'Bellerphon'tes mektubu' deyimi, taşıyana karşı yazılmış mektup anlamına gelmektedir.

terlerimle sokakta bulunca büyük bir tehlikeyle karşılaştım; açlıktan ölmek. Derken, papazlığı bırakarak bir Protestan derebeyinin koruyuculuğuna sığındım. O beni yanına yazman olarak aldı ve bana din üzerine yergiler dikte ettirdi.”

Babam:

– Oo, işte bu kötü, diye haykırdı. Bu size yakışmazdı papaz efendi. Namuslu bir adam böyle iğrenç işlere yardım etmemelidir. Her ne kadar cahil ve kafasıyla değil eliyle çalışan bir adamsam da, kendi adıma Protestan kokusuna hiç katlanamam.

Rahip:

– Haklısınız usta, dedi. Orada geçirdiğim süre ömrümün en kötü dönemidir. En çok pişmanlık duyduğum dönem. Ama benim efendi Kalvenci’ydi. Beni yalnızca hiç katlanamadığı Lütercilerle Socin tarikatı yandaşlarına karşı yazmakta kullanıyordu. İnanın, beni bu sapkın mezhepliler hakkında en sert biçimde atıp tutmaya zorlamıştı. Öyle ki, onlara karşı Sarbon’da bile asla o derece sert bir dil kullanılmamıştır.

Babam:

– Uygun, dedi. Kurtlar birbirlerini yerken kuzular rahat rahat otlar.

Rahip anlatısına devam etti:

– Zaten, Ulric de Hutten’in mektuplarına Démosthènes’in söylevlerinden daha fazla değer veren ve evinde sudan başka bir şey içilmeyen bu derebeyinin yanında fazla kalmadım. Sonra çeşitli işler yaptım, fakat yaramadı bana. Sırayla seyyar satıcılık, komedi oyunculuğu, papazlık, uşaklık ettim. Sonra sırtıma tekrar papaz giysisini geçirerek Sééz piskoposunun yazmanı oldum; kitaplığında saklı değerli elyazmalarının kataloğunu hazırladım. Dörder sayfalık formaların birleşmesiyle oluşan iki ciltlik bu kataloğu, piskopos, üzerinde kendi arması ve kenarları yaldızlı olarak kırmızı marokenle ciltleterek salonuna koymuştu. Rahatça söyleyebilirim ki güzel bir eserdi.

“Monsenyörün²⁷ yanında huzur içinde araştırma yaparak yaşamak benim elimdeydi. Fakat yargıcın²⁸ eşinin oda hizmetçisi-

27. Prenslere ve yüksek rütbeli din adamlarına verilen ünvan.

28. Bailli: Eskiden Fransa’da kral ve derebeyleri adına adalet yürüten görevli.

ni seviyordum. Beni fazla kınamayın. Bu esmer, tombul, civelek tazedden Aziz Pacôme bile hoşlanırdı. Kız günün birinde zengin olma sevdasıyla arabaya atlayıp Paris'e gitti. Ben de peşi sıra. O işini yoluna koydu, fakat ben açıkta kaldım. Sonunda onun salık vermesi üzerine Opera dansözlerinden Bayan de Saint-Ernest'in hizmetine girdim. Kadın hünerimi öğrenince beni, bir nedenden dolayı yakındığı Bayan Davilliers hakkında, kendi diktesi altında bir yergi yazmakla görevlendirdi. Oldukça iyi bir yazmanlık yaptım ve bana söz verilen elli eküyü²⁹ hak ettim. Kitap Amsterdam'da Marc-Michel Rey Kitabevinde alegorik bir başlıkla yayınlandı. Bayan Davilliers kendisine gönderilen ilk kopyayı Ar-mide operasındaki büyük şarkısını söylemek için sahneye çıkmak üzereyken aldı. Öfkesinden sesi boğuklaşıp titrekleşti. Şarkıyı falsolu söylediği için ısıldı. Rolü bitince pudralı yüzü ve kabarık fistanıyla, kendisini hiçbir konuda geri çevirmeyen şenlikçibaşının³⁰ yanına koştu. Gözyaşları içinde ayaklarına kapılarak 'öç' diye haykırdı. Darbenin Bayan de Saint-Ernest'ten geldiği çabucak öğrenildi.

"Sorguya çekilip, sıkıştırılıp tehdit edilince kadın beni ele verdi, Bastille zindanına konuldum. Dört yıl kaldım orada. Boetius³¹ ve Cassiodorus³² okuyarak avundum.

"Dışarı çıktığımdan beri Aziz-Innocents Mezarlığı'nda bir barakada arzuhalcilik etmekteyim. Hani sevdalı hizmetçi kızlar için öyle mektuplar yazdım ki, bu üslup daha çok Roma ünlülerini betimlemeye ve kilise babalarının yazılarını yorumlamaya uygun düşerdi. Her aşk mektubundan iki lira kazanıyorum. Bu meslek beni yaşatmaktan çok, öldürüyor. Ancak Epiktetos'un kölelik, Pyron'un bahçıvanlık ettiğini unutmuyorum.

"Biraz önce büyük bir rastlantıyla, imzasız bir mektup için

29. Eski bir Fransız parası.

30. Intendant des menüs: Sarayda krala eğlenceler düzenleyen ve bu eğlenceleri yöneten kimse.

31. Boetius (V. ve VI. yüzyıllar): Latin siyaset adamı, politikacı ve şair. De Consolatione Philosophiae (*Felsefenin Avutması Üzerine*) adlı yapıtıyla tanınır.

32. Cassiodorus, Flavius Magnus Aurelius (VI. yüzyıl): Romalı siyaset adamı ve yazar. Ortaçağ kültürüne katkıda bulunan başlıca yapıtı *Tanrısal ve Dindışı Edebiyat Kuramları*'dır.

bir ekü aldım. İki gündür yemek yememiştim. Bu nedenle hemen bir aşçı dükkânı aramaya koyuldum. Sokaktan boyalı tabe-lanızı ve camları keyifli keyifli parlatan ocağınızın ateşini gördüm. Eşiğinizde çok hoş bir koku aldım. İçeri girdim. Sevgili ustam, işte benim yaşamım.'

Babam:

– Belli ki, dedi, mert bir adamın yaşamı. Hani o Protestan kokusu sorunundan başka, çıkarılacak hiç fazla bir yeri yok. Verin elinizi! Dost olduk. İsminiz ne?

– Jérôme Coignard, Tanrıbilim doktoru, sanat lisanslısı.

IV

İnsan işlerinde en şaşılacak şey, neden sonuç zincirlemesidir. Bay Jérôme Coignard çok doğru söylüyor: Acayip bir biçimde yazgılarımızı çarpıştıran darbelerin ve karşı darbelerin ilişkisine dikkatle baktığımızda, Tanrı'nın, yetkinliğinde ne zekâdan ne sınırsız hayalden, ne de gülünç kuvvetten yoksun olduğunu, tersine, geri kalan her şey gibi bütün işleri tam bir arapsaçına çevirdiğini; Musa'ya, Davud'a ve öteki peygamberlere esin verdikten sonra eğer Bay Le Sage ile panayır şairlerine de esin verme al-çakgönüllülüğü gösterseydi, onlara Arlequin için en eğlenceli pi-yesler yazdıracağını kabule zorunlu kalırız. İşte ben de böylelikle Latince bilgini oldum. Çünkü Frère Ange, Petit Bacchus'un çardağı altında bir bıçakçıyı öldüresiye dövdüğü için kolcular tarafından alınıp götürülmüş ve kilise yönetmeliğine göre cezaya çarptırılmıştı. Bay Jérôme Coignard sözünü tuttu. Bana ders verdi. Beni zeki ve uysal bularak, Grek ve Latin edebiyatlarını öğretmekten zevk duydu. Birkaç yıl içinde beni oldukça iyi bir Latince bilgini yaptı.

Onun anısına karşı ancak yaşamımla birlikte sona erecek bir gönül borcum var. Onun zihnimi geliştirmekle birlikte, yüreğimi ve ruhumu da zenginleştirmek için hiçbir şeyi ihmal etmediğini söylersem kendisine ne derece borçlu olduğumu anlarsınız. Bana Epiktetos'un özdeyişlerini, Aziz Basilius'un **Ahlak Dersleri**'ni

ve Boetius'un **Avunmalar**'ını okurdu. Bana güzel bölümler seçerek stoacıların felsefesini anlatır, fakat bunu bütün yüceliğiyle, Hıristiyanlık düşüncesi önünde onu yere vurmak için yapıyor görünürdü. Yetkin Tanrıbilimci ve iyi Katolikti. İmanı bütünüyle en sevgili yanılsamalarına ve en haklı umutlarına dayanmaktaydı. Ne gizlemeye ne de boyamaya yeltendiği zayıflık, yanlışlık ve eksiklikleri onun, Tanrı'nın iyiliğine olan inancını sarsmıştı. Hem onu daha iyi anlamak için, sonsuz kurtuluşunu, görünüşe bakılırsa pek önem vermemesi gereken rastlantılarda aradığını bilmelidir. Bana bilgili bir dindarlığın ilkelerini aşıladı. Ayrıca beni erdeme bağlamaya ve sanki Zenon'un yaşamından verdiği örneklerle bu erdemi işe yarar ve içtenlikli kılmaya çalışırdı.

Bana zevk düşkünlüğünün tehlikelerini öğretmek için kanıtlarını en yakın kaynaktan çıkarır, kendisinin şaraba ve kadına düşkünlüğü nedeniyle uzun cübbe ve kare başlıkla kolej kürsüsüne çıkma şerefini kaybettiğini itiraf ederdi.

Bu seyrek rastlanan değerlere, sabrı ve zaman konusunda titizliği de katmıştı. Kendisi gibi evsiz barksız yaşayan ve bilgince bir yaşam sürmekten çok, kabadayıcı bir yaşamın çalkantıları içinde her türlü hevese kapılıp sürüklenen birinden beklenmeyecek bir devamla, düzenli biçimde verirdi derslerini. Bu çabası hem iyiliğinden hem de hoş Aziz-Jacques Sokağı'nın kendisine zevk vermesinden ileri gelmekteydi; orada bedeninin ve huhunun isteklerini birlikte karşılayacak olanakları ele geçiriyordu. Bir yandan lezzetli bir yemek yerken bir yandan da bana pek yararlı bir ders verdikten sonra Petit Bacchus'da, Image Sainte-Catherine'de şöyle bir gezintiye çıkar, kendisinin cenneti olan küçük bir toprak parçası üzerinde hem soğuk şarap, hem de kitaplar bulurdu.

Kitapçı Blaizot'un dükkânından ayağını çektiği yoktu. Her ne kadar hiç alışveriş etmeden adamın bütün kitaplarını karıştırırsa da Blaizot tarafından iyi kabul görmekteydi. Hem sevgili üstadımın, dükkânın dip tarafında, Hollanda'dan henüz gelmiş küçük bir kitabın içine burnunu sokuşunu ve başını kaldırıp, içinde bulunulan duruma göre, aynı hoş ve parlak üslupla, ister merhum krala mal edilen evrensel monarşi planlarından, ister bir bankerle bir tiyatro kızının aşk serüvenlerinden söz edişini görmek hay-

ranlık uyandıran bir manzaraydı. Bay Blaizot onu dinlemekten bıkmazdı. Bu Bay Blaizot kuru ve temiz, kına rengi kısa pantolonlu ve gri yün çoraplı bir yaşlıydı. Ona hayrandım ve dünyada, onun gibi Image Sainte-Catherine'de kitap satmaktan daha büyük bir mutluluk düşünemiyordum.

Bay Blaizot'nun dükkânı benim için gizemli bir çekicilikle süsleyen bir anım var. Delikanlılık çağımda ilk olarak orada çıplak bir kadın resmi görmüştüm. Hâlâ görürüm onu. Bu, oyma baskı bir **İncil**'in Havva resmiydi. Karnı şiş, bacakları biraz kısaydı; bir Hollanda peyzajı içinde yılanla konuşuyordu. Bu baskı resmin sahibi bende o zamanlar bir dikkat duygusu doğmasına neden oldu. Bu duygum, Bay Coignard sayesinde kitaplardan zevk almaya başlamamdan sonra da eksilmedi. On altı yaşımda iyi Latince ve biraz Grekçe biliyordum. Değerli üstadım babama dedi ki:

– Hiç düşünmüyor musunuz ustam, genç bir Cicerocuyu aşçı giysisi içinde tutmak uygun değildir?

Babam:

– Bunu düşünmemiştim, diye yanıt verdi.

Annem:

– Doğru, dedi, oğlumuz pazenden bir ceket giydirmeliyiz. Yakışıklı çocuk, davranışı iyi, çok bilgili. Giysisine şeref verir.

Babam bir an düşündü, sonra bir kebabçının pazen giysi giymesinin uygun olup olmayacağını sordu. Fakat Rahip Coignard benim, sanat perilerinin süt çocuğu olduğum için asla kebepçi olamayacağımı ve yakın bir zamanda papaz giysisi giyeceğimi betimleyerek canlandırdı.

Babam kendisinden sonra Paris kebabçılar loncasının bayrağını benim taşımayacağımı düşünerek içini çekti. Annemse oğlunun kilise hizmetine gireceği düşüncesiyle sevinç ve gurur gözyaşları döktü.

Pazen ceketimin bende ilk etkisi hem kendime güven duygusu hem de kadınlar hakkında -bir zamanlar Bay Blaizot'un Havvasının verdiğiinden daha fazla- düşünce edinme cesareti vermesi oldu. Bunun için viyelci Jannette'le birlikte günde yirmi kere dükkânın önünden geçen ve yağmurlu günlerde güvercin bir topukla, ucu bir kaldırımdan ötekine sıçrayan küçük bir ayak gös-

teren dantelci Catherine’i yeteri kadar düşünüyordum. Jeannette, Catherine kadar güzel değildi. Savua asıllıydı. Başına saçlarını örten karo desenli bir mendilden başlık geçirirdi. Ama yapmacıksız davranır, kendisinden istenen şeyi daha söylemeden anlardı. Onun bu karakteri benim çekingenliğime son derece uygundu. Bir akşam Aziz-Benoit-le-Bétourné Kilisesi’nin taş sıralarla süslü sundurması altında bana o zamana kadar bilmediğim, kendisininse uzun zamandan beri bildiği şeyi öğretti. Fakat ben ona gönül borcumu ödeyemedim. Tekrar ede ede kafama yerleştirdiği bilgiyi kendisinden daha güzel kızlara götürmekten başka bir şey de düşünmüyordum. Nankörlüğümü bağışlatmak için şunu da söylemeliyim ki, viyelci Jeanette bu derslere benim kadar önem vermiyor ve bunu mahallenin çapkınlarından esirgemiyordu.

Catherine daha ağır başlıydı. Beni çok korkutuyordu. Kendisini ne kadar güzel bulduğumu söylemeye cesaret edemiyordum. Utancımı artıran bir şey de sürekli benimle eğlenmesi ve beni üzme için hiçbir fırsatı kaçırmamasıydı.

Çenemde kıl yok diye benimle alay ediyordu. Utanıyorum, yerin dibine geçmek istiyordum. Onu görünce üzüntülü ve somurtkan bir tavır takınıyordum.

Ondan iğrenirmiş gibi davranıyordum. Fakat o iğrenilemeyecek kadar güzel, çok güzeldi.

V

O gece, on dokuzuncu yaşgünüme rastlayan o Épiphanía³³ gecesi, gökyüzü insanın iliklerine işleyen bir sulusepken akıtır ve dondurucu bir rüzgâr Kraliçe Pédauque’un tabelasını gıcırdatırken; içerde kaz yağıyla mis gibi kokan parlak bir ateş yanıyor, çevresinde Jérôme Coignard, babam ve benim oturduğumuz beyaz örtülü masanın üzerinde çorba kâsesi tütüyordu. Annem alışkanlığı olduğu üzere, dükkânın efendisinin arkasında hizmete hazır, ayakta duruyordu. Rahibin kâsesini henüz doldurmuştu ki kapının açılmasıyla birlikte sapsarı yüzü, kızarık burnu ve sakalın-

33. Hristiyanlar’ın 6 Ocak yortusu.

dan süzölen suyla Frère Ange'ın içeri girdiğini gördük. Babam şaşkınlıktan kepeçesini duman içindeki tavana kadar kaldırdı.

Babamın şaşkınlığını anlamak kolaydı. İlkinde total bıçakçısı öldüresiye dövdükten sonra ilk kez altı ay ortadan kaybolan Frère Ange, bu kez tam iki yıl meydana çıkmamıştı. İlkbaharda kutsal emanetler yüklü bir eşekle çekip gitmişti. İşin kötüsü, rahibe kılığına giren Catherine'i de yanında götürmüştü. Ne oldukları bilinmiyordu. Fakat Petit Bacchus'da dolaşan söylentiye göre Küçük Frère'le küçük rahibe, Tours ile Orleans arasında ruhani mahkeme başkanıyla geçinememiş, kavga etmişlerdi. Bu yetmezmiş gibi, bir Aziz-Benoit papaz yardımcısı da eşeğini bu düzenbaz kapüşenin çaldığını bir şeytan gibi haykırmaktaydı.

Babam:

– Bu nasıl şey, diye bağırdı, bu kapüşeni bir zindanın köşesine atmamışlar mıydı? Demek imparatorlukta hiç adalet kalmamış.

Frère Ange, Benedicite'yi³⁴ okuyor, çorba kâsesi üstünde istavroz çıkarıyordu.

Babam:

– Hey güzel keşiş, dedi, yüz buruşukluğu yeter artık! Hele şunu itiraf edin ki, bu kilise çevresinde Belzebuth³⁵ suratınızı görmediğimiz şu iki yılın hiç değilse birini kilise zindanında geçirdiniz. Böylece Aziz-Jacques Sokağı daha namuslu bir sokak ve daha saygıdeğer bir mahalle oldu. Elin eşeğini ve orta malı bir kızı kırlara götüren şu yakışıklı şamataacıyı atın ateşe.

Frère Ange gözlerini yere dikip ellerini yenine çekerek:

– Ola ki Léonard usta, dedi, ola ki Catherine'den söz ediyorsunuz; mezhebini değiştirmek ve yeni bir yaşama başlatmak mutluluğuna erdiğim Catherine'den. Bu etkiye o kadar kapılmıştı ki, yanıma aldığım kutsal emanetlerle birlikte, kendisi de peşim sıra gelmeyi ve özellikle Chartres'ın Zenci Meryemine kadar yolculuk etmeyi gönülden istiyordu. Ben de buna rahibe kılığına girmesi koşuluyla razı oldum. Hiç mırıldanmadan yaptı bunu.

Babam:

34. Katolik Hristiyanlar'ın yemekten önce okudukları duanın adı.

35. Kenanlı tanrı Baal-Zebub'a verilen ünvanın bozulmuş şekli. Yahudiler ve Hristiyanlar onu cinlerin efendisi olarak görürler.

– Susun, dedi, siz bir zevk düşkünsünüz. Resmi giysinize hiç saygınız yok. Haydi nereden geldinizse oraya dönün ve gidin bakın, rica ederim, sokakta Kraliçe Pédauque’un ayakları soğuktan şişmiş mi?

Fakat annem, Frère’e ocağın davlumbazı altına oturmasını işaret etti, Frère süklüm püklüm annemin dediğini yaptı.

Rahip:

– Kapüsenlerin çoğu suçu affedilmeli, dedi, çünkü onlar kötülük etmeden günah işlerler.

Babam, Bay Coignard’a, ismini işitince kulaklarından ateş çıktığını belirttiği o hayvan heriften artık söz etmemesini rica etti.

Rahip:

– Léonard usta, dedi, felsefe ruhu affa götürür. Ben kendi payıma, hilecileri, namussuzları ve bütün alçakları seve seve affederim. Hatta, hallerinde pek küstahlık olmasına karşın, iyilik yapan insanlara bile kin bağlamıyorum. Eğer siz de Léonard usta, saygıdeğer insanlarla benim gibi fazlaca düşüp kalksaydınız; onların da ötekilerden daha değerli olmadığını ve çoğu zaman onlarla ilişkiye girmenin, ötekilerle ilişkiye girmek kadar hoş bir şey olmadığını anlardınız. Ben Sayın Sééz piskoposunun üçüncü sofrasına oturdum, yanımda karalar giymiş iki hizmetçi dururdu: Zorlama ile Can Sıkıntısı.

Annem:

– Kabul etmeli ki, dedi, monsenyörün uşakları can sıkıcı isimler taşıyorlarmış. Niçin onlara alışıldığı gibi Champagne³⁶, Olive³⁷ ya da Frontin³⁸ ismi vermemişler!

Rahip yeniden söze başladı:

– Gerçekten bazı kimseler, önemli adamların yanında yaşamaktan duyulan sıkıntının kolayca üstesinden gelirler. Sayın Sééz piskoposunun ikinci sofrasında piskoposluk meclis üyesi çok terbiyeli bir papaz vardı; son nefesine kadar kabul kurallarına bağlı kaldı. Durumunun ağırlaştığını öğrenince odasına giren monsenyör, onu son dakikalarını yaşar halde buldu. Papaz, ‘Ey-

36. Eski komedide bir uşak tipi.

37. Eski komedide uşak tiplerinden.

38. Eski komedide küstah, nükteci bir tip.

vah!’ dedi, ‘yüce piskoposun önünde ölmeye zorunlu kaldığımdan dolayı affınızı dilerim.’ Piskopos da iyilikle, ‘İşinize bakın’ diye karşılık verdi, ‘hiç kendinizi sıkmayın.’

Bu sırada annem kızartmayı getirdi, evcil ağırbaşlılığı belli eden bir davranışla sofraya bıraktı. Bundan coşkuya kapılan babam, dolu ağzıyla birdenbire:

– Barbe, diye haykırdı, siz azize ve saygıdeğer bir kadınsınız.

Değerli üstadım:

– Gerçekten de, dedi, hanımefendi **Kitabı Mukaddes**’in güçlü kadınlarıyla karşılaştırılabilir. Tam Tanrı’nın isteğine göre bir eş.

Annem:

– Şükür Tanrıma, dedi, kocam Léonard Ménétrier’ye bağlılık yeminime asla ihanet etmedim. En güç dönem geçtiğine göre, bunu artık öleceğim güne kadar hiç elden kaçırmayacağımı sanıyorum. Ben nasıl ona bağlı kalmışsam onun da bana bağlı kalmasına isterim.

Rahip yeniden söze atıldı:

– Hanımefendi, sizin daha ilk bakışta namuslu bir kadın olduğunuzu anlamıştım. Çünkü yanınızda yerden çok gökle ilgili bir huzur duymuştum.

Basit fakat hiç de budala biri olmayan annem onun ne demek istediğini pekâlâ anladı. Eğer kendisini yirmi yıl önce görseydi, bu kebabçı dükkânında girmiş olduğu halden bambaşka bir halde bulacağını; güzel yüzünün burada kebab şişisi ateşi ve çanak dumanıyla bozulduğunu söyledi. Kızdığı için anlatıyordu ki, fırıncı Anneau, kendisinden, fırınının önünden her geçişinde pasta ikram edecek kadar hoşlanmıştı. Doğrusu gönlü isterse, kötülük edemeyecek denli çirkin bir kız ya da kadın bulunamayacağını sertçe sözüne ekledi.

Babam:

– Bu kadıncağız haklı, dedi. Aziz-Denis Kilisesi yakınındaki Oie Royale kebabçı dükkânında, o zamanlar şimdi benim gibi loncanın bayraktarı olan patronumun şöyle dediğini anımsıyorum: ‘Ben hiçbir zaman boynuzlu olmayacağım. Çünkü karım çok çirkindir.’ Bu söz bana, onun olanaksız sandığı şeyi yapma düşüncesini verdi. Onun Valle’ye gittiği bir sabah, ilk denemede

başarılı oldum. Doğru söylüyordu; karısı pek çirkindi, ama zekâ-sı vardı ve teşekkür duygusu besliyordu.

Annem bu anıya adamakıllı kızdı; bir aile babasının, karısı ve oğlu önünde, eğer onların saygısının sürmesi istiyorsa hiç böyle sözler etmemesi gerektiğini söyledi.

Annemi öfkeden kıpkırmızı görünce, Bay Jérôme Coignard ustaca bir iyi yüreklilikle sözü başka yöne çevirdi. Elleri yeninde, alçakgönüllülükle ocağın köşesinde duran Frère Ange' a damdan düşercesine:

– Küçük Frère, dedi, rahibe Catherine'in yanında ikinci papaz yardımcısının eşeğine yükleyip taşıdığınız kutsal emanetler nelerdi? Yoksa o, Henri Estienne'in serüvenini anlattığı Françesko papazını örnek alarak sofı kadınlara öptürdüğünüz kısa pantolonunuz muydu?

Frère Ange, gerçeklik uğruna çile çeken biri havasıyla:

– Ah Papaz Efendi, dedi, benim kısa pantolonum değildi o, Aziz Eustache'in ayağıydı.

Rahip elindeki piliç budunu sallayarak bağırdı:

– Eğer günah olmasa buna ben de şunun üzerine yemin ederdim. Bu kapüsenler, kilise tarihini inceleyenlerin bilmedikleri azizleri fare deliğinden bulup ortaya çıkarıyorlar. Ne Tillemont³⁹, ne Fleury⁴⁰ bu Aziz Eustache'dan söz ettiği halde, Paris'te bir kiliseye onun adını vermek gibi bir haksızlık yapılmıştır. Oysa öte yanda, güvenilir yazarlarca kabul edilen nice aziz hâlâ böyle bir şerefi beklemektedir. Bu Eustache'un yaşamı bir sürü gülünç söylenceyle örülmüştür. Tıpkı Bizanslı birkaç kötü papazın hayalindeki varolan Azize Catherine'nin yaşamı gibi. Yine de ona fazla saldırmak istemem. Çünkü o, yazarların patronudur ve dünyanın en hoş yerlerinden biri olan iyi yürekli Bay Blaizot'un dükkânının tabela işaretidir.

Küçük Frère sakın sakın:

– Bende, dedi, Mısırlı Azize Maria'nın bir kaburga kemiği de vardı.

Rahip, elindeki kemiği ortaya fırlatarak:

39. 17. yüzyıl Fransız tarihçilerinden.

40. Fleury, Claude (1640 - 1723): Fransız papazlarından. *Kilise Tarihi* adlı yapıtı önemli sayılır.

– Oh, oh! diye bağırdı, bak onu önemli azize sayarım. Çünkü yaşamında büyük bir alçakgönüllülük örneği göstermiştir.

Annemi giysisinin kolundan çekerek:

– Hanımefendi bilin ki, diye ekledi, bu Mısırlı Azize Maria, İsa peygamberin türbesini ziyarete giderken derin bir ırmak yolunu kesti. Irmağı salla geçmek için cebinde bir tek dinarı bile olmadığından, salcılara para yerine bedenini teslim etti. Ne dersiniz buna hanımefendiciğim?

Annem önce öykünün gerçek olup olmadığını sordu. Bunun kitaplarda basılı olduğu ve Jussienne Kilisesi'nin bir penceresinde resmi bulunduğu konusunda güven verilince, gerçek olduğunu kabul etti.

– Bir kadının, dedi, böyle bir şeyi günahsız yapabilmesi için onun kadar azize olması gerekir. Bundan dolayı böyle bir tehlikeye kendimi asla atamam.

Papaz:

– Ben en zeki bilginlerle düşünce uygunluğu içinde, bu azizenin davranışını doğru bulmaktayım. Bu, kibirli erdemlerinde gösterişle ayak direyen namuslu kadınlar için bir derstir. Eğer düşünülürse, ete fazla değer vermekte ve önemsenmemesi gereken bir şeyi aşırı özenle korumakta biraz cinsel isteklilik vardır. Öyle hatunlar görülüyor ki, kendilerinde saklamaları gereken bir hazine var olduğunu sanıyorlar. Kendilerine Tanrı'nın ve meleklerin gösterdiği ilgiyi açıkça abartıyorlar. Kendilerini bir çeşit doğal şaraplı ekmek⁴¹ sanıyorlar. Mısırlı Azize Maria bunu daha iyi düşünmüştü. Gerçi güzeldi, hayran olunacak kadar olgundu; ancak nitelik bakımından önemsiz, değerli bir mücevher olmaktan çok köreltilmeye layık bir yer olan basit bir şey için kutsal yolculuğunu yarıda bırakmayı pek gururluca bir davranış saydı. O şeyi köreltti, hanımefendi; böylece hayran kalınacak bir alçakgönüllülükle bir çeşit tövbe yoluna girdi ve orada olağanüstü işler başardı.

Annem:

– Rahip efendi, dedi, sizi hiç anlayamıyorum. Benim için çok fazla bilgilisiniz.

Frère Ange:

41. Hristiyanlar'ın Tarısal gizini belirtisi saydığı kutsal ekmek.

– Bu büyük azizenin, dedi, benim manastırın şapelinde bir resmi var. Bütün bedeni Tanrı vergisi, uzun ve kalın kıllarla örtülü. Bu resimden birçok portre çıkarılmıştır. Bunlardan kutsanmış bir tanesini getiririm, hanımefendiciğim.

Annem yumuşayarak, ona dükkân sahibinin kesesinden, büyük bir çorba kâsesi uzattı. Kül içinde oturan Küçük Frêrecik mis kokulu çorbaya sessizce sakalını daldırdı.

Babam:

– Şimdi, dedi, Noel, Krallar ve Aziz Laurent yortuları gibi büyük yortular için sakladığım şişelerden bir tanesini açmanın sırası geldi. İnsanın kendi evinde rahat ve sıkıcı adamlardan uzakken iyi bir şarap içmesi kadar hoş bir şey yoktur.

Bu sözler henüz söylenmişti ki kapı açıldı; uzun boylu kara bir adam, fırtına ve kar içinden dükkâna daldı:

– Bir semender! Bir semender! diye haykırıyordu.

Sonra, kimseye aldırış etmeden ocağa eğilip, yanan odunları bastonunun ucuyla karıştırdı. Frêre Ange’in hali dumandı; çorbasıyla birlikte kül ve kömür tozu yutunca ruhunu teslim ediyormuş gibi öksürmeye başladı. Kara adam hâlâ, ‘Bir semender!.. Bir semender görüyorum’ diye haykırarak ateşi altüst ediyor, çırpınan alevlerin gölgesi tavanda yırtıcı büyük bir kuş gibi titriyordu.

Babam bu ziyaretçiye şaşırmış, hatta canı sıkılmıştı. Fakat kendini tutmasını bilirdi. Havlusu koltuğunun altında ayağa kalktı, ocağa yaklaştı, iki yumruğu kalçalarında, ocağa eğildi.

Karmakarışık edilmiş ocağa ve küle belenmiş Frêre Ange’a yeterince baktıktan sonra:

– Efendimiz af buyursunlar, dedi, ben burada semender filan değil, kötü bir keşiş görüyorum.

“Öyle de olsa buna üzülmiyorum, diye ekledi. Çünkü işittiği-me göre o, iri pençeli, kıllı ve boynuzlu aşağılık bir hayvanmış.”

Kara adam:

– Ne kadar yanlış, diye yanıt verdi. Semenderler kadınlara, daha doğrusu nimpalara benzerler. Çok güzeldirler. Fakat ben ne safım; buradaki semenderi görüyor musunuz diye size soruyorum. Bir semenderi görebilmek için filozof olmak gerek. Sanmam ki bu mutfakta filozoflar bulunsun.

Rahip Coignard:

– Galiba yanıyorsunuz beyefendi, dedi. Ben Tanrıbilim doktoru, sanat üstadıyım; yaşamımın değişik hallerinde, özdeyişleri ruhumu güçlendiren Grek ve Latin ahlakçılarını yeterince inceledim ve varoluş ağrılarına karşı özellikle Boetius’u bir ilaç gibi uyguladım. İşte yanımdaki de Publius Syrus’un⁴² hikmetlerini ezbere bilen öğrencim Jacobus Tournebroche’tur.

Meçhul adam, kartal gagası bir burun üstünde acayip biçimde parlayan sarı gözlerini rahibe çevirdi; yabani yüzünün hiç belli etmediği büyük bir incelikle, böyle değerli bir kişiyi hemencecik tanımadığından dolayı özür diledi.

– Pek olasıdır ki, diye ekledi, bu semender ya sizin için ya da öğrenciniz için gelmiştir. Bu dükkânın önünden geçerken onu sokaktan açık seçik gördüm. Eğer ateş daha canlı olsaydı daha iyi görülürdü. İşte bunun için, eğer bir ocakta semender bulunduğu sanılırsa, atışteki odunları hızla karıştırmak gerekir.

Meçhul adamın yeniden külleri karıştırmak için yaptığı ilk harekette Frère Ange kaygıyla, çorba kâsesini cüppesinin eteğiyle örtüp, gözlerini yumdu.

Semenderli adam:

– Beyefendi, diye devam etti, genç öğrencinizin ocağa yaklaşmasına izin verin de söylesin bakalım, alevlerin üstünde kadına benzer bir şey görüyor mu görmüyor mu?

Bu sırada ocağın perdesi altında yükselen duman özel bir incelikle kıvrılıyor, ancak son derece gergin zihinlerin düşünebileceği biçimde, hafifçe eğilmiş güzel kraliçeleri andıran yuvarlaklıklar oluşturuyordu. Kısacası ‘Galiba bir şey görüyorum’ derken büsbütün yalan söylememiştim.

Ben daha bu yanıtı verir vermez, meçhul adam upuzun kolunu kaldırarak omuzuma öyle sert bir yumruk indirdi ki köprücük kemiğim kırıldı sandım.

Hemen yakınlık duyar bir havayla bana bakarak, tatlı bir sesle:

– Oğlum, dedi, üzerinizde bu güçlü etkide bulunmaya zorunlu kaldım; sonunda bir semender gördüğünüzü unutmayın. Bu

42. Publius Syrus (M.Ö. I. yüzyıl): Latin şair. Ahlak konusundaki özdeyişleriyle ünlüdür.

sizin bir bilgin, belki de bir büyücü olarak yeteşeceğinize işaret eder. Zaten yüzünüzden de zekânızı kestirmiştim.

Annem:

– Beyefendi, dedi, bu çocuk istediği her şeyi öğreniyor, Tanrı kismet ederse rahip de olacak.

Bay Jérôme Coignard da, derslerinden benim az çok yararlandığımı bu söze ekledi. Babam yabancıya, beyefendinin biraz bir şeyler yemek isteyip istemediğini sordu.

Adam:

– Buna, dedi, hiç gereksinmem yok. Bileşimini yalnızca filozofların bildiği bir iksir dışında, besin almaksızın bir yıl hatta daha fazla zaman geçirmek benim için kolaydır. Bu yeti asla bana özel değil, bütün bilgiler bu bakımdan ortaktırlar. Ünlü Cardano’nun⁴³ yıllarca hiçbir rahatsızlık duymadan, kendini her türlü besinden yoksun bıraktığı da bilinen bir şey. Tam tersine onun zekâsı, bu süre içerisinde şaşırtıcı bir canlılık gösterir. Ama yine de bana sunacağınız yemeği yalnızca sizi memnun etmek amacıyla yiyeceğim.

Senli benli, masamıza oturdu. Aynı anda Frère Ange, üstadımla benim arama gürültüsüzce bir iskemle sürdü; annemin sofraya getirdiği keklik palazı böreğinden payını almak için iskemlesinin üzerine büzüldü.

Paltosunu sandalyenin arkalığına atınca, filozofun giysisinde elmas düğmeler olduğunu gördük. Düşünceli duruyordu. Burnunun gölgesi ağzına iniyor, çukur yanakları çenesine giriyordu. Üzüntülü hali herkesi sarmaktaydı. Değerli üstadım bile sessizce şarabını içiyordu. En çok böreğini çiğneyen Küçük Frère’in ağız sapırtısı iştiliyordu.

Filozof ansızın:

– Düşündükçe, dedi, bu semenderin şu genç çocuk için geldiğine daha fazla inanıyorum.

Bıçağının ucuyla beni işaret etti. Kendisine:

– Beyefendi, dedim, eğer semenderler gerçekten sizin söylediğiniz gibiyse, buradaki, bana şeref vermiştir; ona gönül bor-

43. Cardano, Gerolamo (1501-1576): İtalyan hekim, matematikçi ve filozof.

cum var. Fakat doğrusu ben onu görmekten çok, sezdim. Bu ilk karşılaşma benim merakımı gidermedi de, uyandırmış oldu.

İstedığı gibi konuşmadığı için sevgili üstadım boğuluyordu.

Birdenbire büyük bir gürelemeyle, filozofa:

– Beyefendi, dedi, ben elli bir yaşındayım. Edebiyat lisansı sahibi ve Tanrıbilim doktoruyum. Zamanın haksızlığı ya da insanların kötülüğü yüzünden sönüp gitmemiş bütün Grek ve Latin yazarlarını okudum; onların yapıtlarında hiç semenderden söz edildiğini görmedim. Bundan akla uygun olarak, böyle bir varlık olmadığı sonucunu çıkarıyorum.

Frère Ange keklik palazından, börekten ve dehşetten boğulur gibi:

– Beni bağışlayın, dedi. Beni bağışlayın. Ne yazık ki semenderler vardır. İsmi unuttuğum bir Cizvit babası onların görünüşünü konu edinmiştir. Ben kendim de Aziz-Claude isimli bir yerde, bir köylünün evinde, ocakta tam tencereye yapışmış bir semender görmüştüm. Kafası kedi kafası, gövdesi kurbağa gövdesi, kuyruğu balık kuyruğuydu. Bu hayvanın üzerine bir tencere okunmuş su döktüm. Derhal havada bir kızartma gibi korkunç bir gürlütle, az kalsın gözlerimi yakacak keskin bir duman ortasında silindi gitti. Hem bu söylediğim o kadar gerçek ki en azından sekiz gün boyunca sakalımın yanık kokusunu hissettim. Bu da, bu hayvanın zararlı doğasını her şeyden iyi kanıtlamaktadır.

Rahip:

– Siz benimle alay ediyorsunuz Küçük Frère. Şu beyefendinin nimpası ne kadar gerçek değilse, sizin bu kedi kafalı kurbağanız da o kadar gerçek değil. Üstelik de iğrenç bir icat bu.

Filozof gülmeye başladı.

– Frère Ange bilgelerin semenderini görememiştir, dedi. Ateş nimpaları kapüşenlere rastladıkları zaman da onlara sırt çevirir.

Babam daha çok gülerek:

– Oh, oh! dedi, hele bir nimpanın sırtı bir kapüşen için daha hoş bir şey.

Keyfi yerinde olduğu için Küçük Frère’e iri bir dilim börek gönderdi.

Annem kızartmayı masanın ortasına koydu, bundan yararlanarak semenderlerin iyi Hristiyan olup olmadıklarını sordu.

Çünkü ateşte yaşayanların Tanrı'ya şükrettiklerini asla işitmemiş olduğu için, bundan kuşkuluydu.

Rahip:

– Hanımefendi, dedi, İsa cemaatinden birçok Tanrıbilimci bir sürü erkek ve dişi şeytanın varlığını kabul etmiştir. Kutsal su serp-mekle bozguna uğratılmadığına göre, bunlar tam anlamıyla şey-tan değildir. Zafer kazanmış Hristiyanlık dünyasıyla da ilgileri yoktur. Çünkü parlak zekâlar, Perouse'de görüldüğü gibi, bir fırın-cının karısını baştan çıkarmaya yeltenmemişlerdir. Fakat siz be-nim düşüncemi sorarsanız, bunlar bir bilginin görüşleri olmaktan çok, bir softanın pis hayalleridir. Bu gülünç büyülerden tiksirmek ve ışıқта doğmuş olan Hristiyanlık oğullarının evren ve Tanrı üze-rine, çoktanrıçılığın koyu karanlıkları içinde bir Eflatun ya da bir Cicero'nunki kadar yüce bir düşünce geliştirmemiş olmalarına acımak gerekir. Cesaretle diyebilirim ki Scipion'un Rüyası'nda⁴⁴ Tanrı'nın varlığı, Katolik Hristiyan olduklarını söyleyen yazarla-rın kara şeytannamelerindekinden daha fazladır.

Filozof:

– Rahip efendi dikkat edin. Sizin Cicero'nuz bol ve kolaylık-la konuşurdu, fakat bayağı bir zekâydı ve kutsal bilimlerde pek ilerlemiş değildi. Hiç Hermes Trismegistos'tan⁴⁵ ve **Zümrüt Masa**'dan söz edildiğini işittiniz mi?

Rahip:

– Beyefendi, sayın Sééz piskoposunun kitaplığında elyazması çok eski bir **Zümrüt Masa** bulmuştum. Onu günün birinde çö-zecektim ama, yargıcın karısının oda hizmetçisi zengin olmak tutkusuyla Paris'e giderken beni de arabasına alınca bu iş öylece kaldı. Bunda asla büyücülük yoktu sayın filozof, ben doğal bü-yülere boyun eğmiştim.

*Non facit hoc verbis; facie tenersique lacertis
Devovet et flavis nostra puella comis.*⁴⁶

44. Cicero'nun *De Republica* adlı yapıtında aktarılan bir öykü. Rüyasında Scipon'a büyük ruhlar arasında yer edineceği müjdenilir.

45. 'Üç kez büyük Hermes' anlamında, Grekler tarafından Mısırlılar'ın ay tanrısı Thot'a verilen ad.

46. Genç kızımız sözle yapmıyor bunu; teslim ediyor kendini/ Yüzüyle, sarı saçlarıyla, yumuşak organlarıyla. (Latince)

Filozof:

– Kadınların bilimin büyük düşmanları olduğuna yeni bir kanıttır bu. Onun için bilgi, onlarla her türlü ilişkiden sakınmalıdır.

Babam sordu:

– Yasal olarak evlenmekten mi?

Filozof yanıt verdi:

– Özellikle yasal olarak evlenmekten.

Babam yeniden sordu:

– Eyvah! O halde keyifli oldukları zaman biraz gülmek için zavallı bilgelere geride ne kalıyor?

Filozof:

– Onlara semenderler kalıyor, dedi.

Bu söz üzerine Frère Ange dehşete düşmüş burnunu tabağının üzerinden kaldırarak:

– Aman canım efendim, diye mırıldandı, böyle söylemeyin! Tarikatımın bütün azizleri adına, böyle söylemeyin! Semenderin şeytandan başka bir şey olmadığını, bilindiği gibi çeşitli şekillerle girdiğini; doğal çirkinliğini peçelemeyi başardığında kimi zaman hoş, gerçek yapısını belli ederse kimi zaman iğrenç görüldüğünü de asla gözden uzak tutmayın.

Filozof:

– Siz de kendinizi gözetin Frère Ange, diye karşılık verdi. Mademki şeytandan korkuyorsunuz onu kızdırmayın, düşünce-sizce sözlerle karşınıza almayın onu. Bilirsiniz ki koca Hasım, büyük İtirazcı, manevi dünyada öyle bir güce sahip ki, Tanrı bile onu hesaba katmış. Dahası ondan korkan Tanrı, onu iş takipçisi yapmış. Koruyun kendinizi Küçük Frère, onlar anlaşmışlar.

Karşısındaki meçhul adam ateş saçan gözleri, çengel gibi burnu, siyah teni ve upuzun zayıf bedeniyle şeytana o kadar benziyordu ki, zavallı kapüsen onun bu söylevini dinlerken şeytanı görüp dinlediğini sandı. Şaşkınlık içinde kalan ruhu çoktan kutsal bir korkuya dalıp gitmişti. Lanetlinin pençesini üzerinde hissederek her yanı titremeye başladı. Etlerin iyi parçalarından toplayabildiğini cebine attı, sonra yavaşça kalkıp dualar mırıldana mırıldana, kığın kığın giderek kapıyı buldu.

Filozof buna dikkat etmedi. Ceketinin cebinden kemik gibi sertleşmiş parşömen kaplı küçük bir kitap çekti, ortasından aç-

rak sevgili üstadımla bana uzattı. Kısaltmalar ve birleştirme bağlarıyla dolu Grekçe eski bir metindi bu. Bende ilkönce bir büyü-cü kitabı izlenimi bıraktı. Fakat rahip Bay Coignard gözlüğünü takıp kitabı en uygun uzaklığa yerleştirerek; Platon'un ve **İncil**'in dilini öğrendiğim benim o **Aziz Yohannes Chrysostomos**'umdaki basit ve rahat yazılardan çok, bir kedinin yarı yarıya boşalttığı iplik yumakçıklarına benzeyen bu harfleri kolayca okumaya başladı. Okumasını bitirince:

– Beyefendi, dedi, bu parçadan şu anlaşılıyor: Mısırlılar arasında öğrenim görenler her şeyden önce epistolografik denilen harfleri, ikinci olarak hierogrammatların kullandığı hiyeratiği, son olarak da hieroglifiği öğrenirler.

Sonra gözlüğünü çıkarıp zafer kazanmış bir havayla sallayarak:

– Yo, yoo filozof efendi, diye ekledi, ben öyle kandilsiz yakalanmam. Bu parça **Stromates**'in beşinci kitabından alınmıştır. Bu kitabın yazarı olan İskenderiyeli Clement'in adı, Papa XI. Benedicdus hazretlerinin bilgince sonuçlar çıkardığı çeşitli nedenlerden dolayı, azizler listesinde kayıtlı değildir. Bu nedenlerin en önemlisi de bu Baba'nın iman alanında sık sık yanlışlığı düşmesidir. Eğer hangi felsefi uzaklığın ona bütün yaşamı boyunca şehit olmayı esinlettiği dikkate alınırsa, bu dışlamaya pek az içlendiği anlaşılır. O, dışlamaya karşı sürgünü yeğliyor ve kendisine acı çektirenleri bir cinayetten korumaya özen gösteriyordu, çünkü çok namuslu bir adamdı. İncelikle yazmaktaydı; dehası parlak, ahlakı temiz hatta katıydı. Alegoriden ve maruldan son derecede hoşlanırdı.

Filozof kolunu açtı, en azından bana görüldüğü kadarıyla olağanüstü bir biçimde uzanan bu kol, kitabı bilgin üstadımın elinden almak için bütün masayı dolaştı.

Stromates'i yeniden cebine koyarak:

– Yeter, dedi. Görüyorum rahip efendi, siz Grekçe'den anlıyorsunuz. Bu parçayı oldukça iyi çevirdiniz. Hiç değilse basit ve sözcüğü sözcüğüne, anlamında. Ben sizin ve öğrencinizin zenginleşmenizi isterim. İkinizi de evimde, Mısır'dan aldığım Grekçe metinleri çevirtmekte çalıştıracam.

Babama dönerek:

– Kebapçı efendi, dedi, kendisini bir bilgin ve iyi bir adam etmem için oğlunuzu bana teslim etmeye razı olacağınızı düşünmekteyim. Eğer onu hepten bana bırakmak baba sevginize çok ağır gelirse dükkânınızda onun yerine geçecek bir aşçı yamağı tutarım.

Babam:

– Mademki efendimiz böyle istiyorlar, dedi, oğluma iyilik etmelerine engel olacak değilim.

Annem:

– Asla ruhunun zararına olmaması koşuluyla, dedi. Beyefendi, iyi bir Hristiyan olduğunuza yemin etmeniz gerekir.

Babam:

– Barbe, dedi, siz mübarek ve saygıdeğer bir kadınsınız. Fakat terbiyesizliğinizden dolayı beni bu beyefendiden özür dilemek zorunda bırakıyorsunuz. Bu terbiyesizliğiniz gerçekte iyi olan yaratılışıınızdan çok, eğitiminizin ihmal edilmesinden ileri geliyor.

Filozof:

– Bırakın kadıncağыз konuşsun, dedi; içi de rahat olsun, ben çok dindar bir adamım.

Annem:

– İşte bu iyi, dedi. Tanrı'nın kutsal adına tapmak gerekir.

Filozof:

– Ben onun bütün adlarına taparım hanımefendiciğim, çünkü birçok adı var: Adonai, Tetragrammaton, Yehova, Theos, Athanatos, Ischyros onun adlarıdır. Daha başka da çok adı var.

Annem:

– Bunları hiç bilmiyordum, dedi. Fakat bu söyledikleriniz, beyefendi, beni şaşırtmıyor. Çünkü ben, soyluların, bayağı kimselerden daha çok isim taşıdığını fark etmişimdir. Ben, Chartres şehri yakınlarındaki Auneau'da doğdum. Bu kasabanın derebeyi öteki dünyaya göç ettiği zaman küçüktüm; oysa çok iyi anımsıyorum ki, tellal rahmetli derebeyinin ölümünü duyurduğu zaman, azizlerin dualarında ne kadar isim varsa, ona da aşağı yukarı o kadar isim vermişti. Tanrı'nın Auneau derebeyininkinden daha çok ismi olduğuna doğal olarak inanırım, çünkü o daha da yüksektedir. Okumuş adamlar onun bütün isimlerini bildikleri

için çok mutludurlar. Oğlum Jacques'ı da bu alanda ilerletirseniz beyefendi, size çok minnet duyarım.

Filozof:

– Öyleyse bu, sonuca bağlanmış bir iştir. Size gelince rahip efendi, hiç kuşkusuz Grekçe'den çeviri yapmak hoşunuza gitmeyecek değildir, pek tabii ücretle.

Henüz umut kesilecek derecede şarap buharına karışmamış aklını bir süredir topluyor gibi görünen sevgili üstadım kadehini doldurup ayağa kalkarak:

– Filozof efendi, dedi, şerefli önerilerinizi bütün yüreğimle kabul ediyorum. Siz olağanüstü bir ölümlüsünüz. Emrinize hazır olmaktan onur duyarım, efendim. Çok değer verdiğim iki şey var; sofra ve yatak. Sırayla, bilgin kitaplar ve lezzetli yemeklerle dolu sofra ruha ve bedene destek görevi görür; yatak, zalim aşka olduğu gibi tatlı dinlemeye de yakışır. Deukalion'un⁴⁷ oğullarına yatağı ve sofrayı veren kişi kesin olarak Tanrısal bir adamdır. Evinizde, beyefendi, bu iki değerli şeyi bulursam bana babalık eden kişi olarak ölümsüz bir övgüyle adınızın ardından gider, değişik ölçülerde Grekçe ve Latince şiirlerle kutlarım sizi.

Konuşması bitince şarap kadehini tepesine dikti.

Filozof yeniden söze başladı:

– Öyleyse işler yolunda. Yarın sabah ikinizi de evimde bekliyorum. Aziz-Germain yolunu Croix-des-Sablons'a kadar izlersiniz. Bu haçın dibinden batıya yönelip yüz adım sayarsanız küçük yeşil bir kapıya rastlarsınız. Bir parmağı ağzında kapalı bir yüz şeklindeki tokmağı kaldırırsınız. Bu kapıyı açan yaşlıya Bay d'Astarac'ı sorarsınız...

Değerli üstadım, ceketimin kolundan çekerek:

– Oğlum, dedi, bütün bunları aklınızda sıralayın; haçı tokmağı filan yerine koyun ki, yarın bu uğurlu kapıyı bulabilelim. Siz de sayın bilginler koruyucusu...

Bu arada hiç kimse çıktığını görmeden filozof çekip gitmişti.

47. Mitoloji kahramanı. Tanrılar tanrısı Zeus insan soyunu yok etmek amacıyla yeryüzünü sular altında bıraktığında, yalnızca Deukalion ve karısı Pyrrha bu cezanın dışında tutulabilecek kadar dürüsttüler. Karı koca bir gemi yapar ve dokuz gün sular üzerinde dolaşıktan sonra Tesalya'da bir tepede karaya çıkarlar.

VI

Ertesi gün üstadım ile erkenden düştük Aziz-Germain yoluna. Toprağı örten kar, göğün kızılığı altında havayı sessiz ve sağır etmişti. Yol ıssızdı. Bostan duvarları, iğreti çakılmış kazıktan çitler ve pencereleri kuşku gözlerle bize bakan alçak evler arasında yürüyoruz.

İki üç kerpiç bina yıkıntısını geride bırakınca gamlı bir ovanın ortasında Croix-des-Sablons görüldü. Elli adım ötede, çevresi yıkılmaya yüz tutmuş bir duvarla çevrili, geniş bir park başlıyordu. Duvarın orta yerinde tokmağı, bir parmağı ağzında korkunç bir suratı simgeleyen küçük yeşil bir kapı vardı. Filozofun bize tanımladığı kapıyı kolayca tanıdık. Tokmağı kaldırdık.

Neden sonra uşak kapıyı açtı. Bakımsız bir parkın ortasından peşine düşmemizi işaret etti. Kralın ölümünü görmüş olan nimpalar sarmaşıklar altında hüznelerini ve yaralarını gizliyorlardı. Çatlakları karla kapanmış iki yanı ağaçlı yolun bitiminde, onun komşusu olan ve üstüne eğik şekilde örtülmüş arduvaz çatısıyla Uyuyan Güzel'e benzeyen Madrid şatosu kadar üzgün, taştan ve tuğladan bir şato yükseliyordu.

Sessizce uşağın adımlarını izlerken rahip, kulağıma:

– Oğlum, dedi, doğrusunu istersen kalacağımız yer göze hiç de hoş görünmüyor. IV. Henri zamanında Fransız zevk ve geleneginin nasıl büsbütün kabalaşmış olduğunu gösteriyor. Yazık ki böyle ihmal edilmiş haliyle ruhu hüzne hatta acıya sürüklüyor. Oysa Cicero'nun villasının bahçesinde çamlar ve sakız ağaçları altında erdem üzerine söylevlerini dinlemek umuduyla Tusculum'un büyüğü yamaçlarını tırmanmak bize ne zevkli gelirdi, sevgili filozoflara. Hem, oğlum, bu yolun üstünde ne meyhaneye ne herhangi türden bir hana rastlandığına ve soğuk şarap içmek için köprüyü geçip ta Bergeres dörtyol ağzına kadar yokuşu çıkmak gerektiğine hiç dikkat etmediniz mi? Orada bir Kızıl At hanı vardır. Bir gün Bayan de Aziz Ernest beni oraya maymunu ve âşığıyla birlikte yemeğe götürmüştü. Düşünemezsiniz Tournebroche, yemekler öyle nefisti ki... Ama Kızıl At hanı sabah kahvaltılarında çok, kiralık at ve yolcu arabalarının çokluğuyla ünlüdür. Ben bu kaniya gözüme kestirdiğim hizmetçinin birini

ahırda sıkıştırırken varmışım. Kız hiç de güzel değildi, hatta çirkin demek daha doğru olur. Ben onu ateşli tutkuyla allayıp pullamışım. İşte bir başlarına terk edilmiş insanların durumu budur; acınacak şekilde serseri serseri dolaşırlar. Boş hayallerle aldanmaktayız. Gerçeklik ve kararlılık yalnız Tanrı'dadır.

Yaşlı uşağın peşi sıra binek taşının araları ayrıık basamaklarından çıktık.

Rahip kulağıma sokularak:

– Yazık, dedi, babanızın kebabçı dükkânını özlemeye başlıyorum. Orada Quintilien'i açıklayarak en iyi etleri yiyorduk.

Geniş bir taş merdivenin ilk katına çıktık, bizi bir salona aldılar.

Bay d'Astarac bizi incelikle oturmaya buyur ederek:

– Sizi bekliyordum beyler, dedi. Değil mi ki ikiniz de benimle çalışmak iyiliğinde bulunuyorsunuz bu evi kendi eviniz bilmenizi rica ederim. Burada Mısır'dan getirmiş olduğum Grekçe metinleri çevirmekle uğraşacaksınız. Bu çalışmanın girişmiş olduğum yapıtla ilgili bulunduğunu ve bu yapıtın, kaybolmuş bilimmi yeniden bulmak olduğunu, bu bilim yardımıyla da insanın madde üzerindeki ilk gücüne kavuşacağını öğrendiğiniz zaman, kendinizi bütün hevesinizle bu işe vereceğinizden kuşkuım yok. Her ne kadar ben bugün gözünüzün önünden doğanın perdelerini kaldırmak ve size bütün göz kamaştırıcı çıplaklığıyla İsis'i göstermek niyetinde değilsem de, incelemelerimin konusunu bu gizli ihanet edebileceğinizden hiç korkmadan size bildireceğim. Çünkü hem sizin namusunuza, hem de bana karşı her girişimi önceden görüp önüne geçmek ve öcümü almak için de gizli ve korkunç kuvvetleri düzene koymak konusunda gücüm güvenim vardır. Hani kuşkuım yok ya, varsayalım bana sadık olmasanız bile, baylar benim gücüm yine de sizin benimle ilgili olarak susmanızı sağlar. Size gizlerimi açmakla hiçbir tehlikeye uğramış olmam. Kısacası şunu bilin ki, insan Yehova'nın ellerinden kulsursuz bir bilimle çıkmış, fakat sonradan bu bilimi yitirmiştir. Doğuşunda çok güçlü ve çok bilgeydi insan. Nasıl ki Musa'nın kitaplarında böyle görülüyor. Fakat onları anlamak gerek. Önce şurası apaçık ki, Yehova Tanrı değil koca bir şeytandır; değil mi ki bu dünyayı yaratmıştır. Aynı zamanda hem yetkin hem yaratıcı bir tanrı düşüncesi gotik bir kuruntudan, bir Welch'e ya da bir

Saxon'a yaraşan bir barbarlıktan başka bir şey değildir. En gelişmemiş bir beyin bile, yetkin bir varlığın yetkinliğine herhangi bir şey, hatta bir fındık tanesi bile katabileceğini kabul edemez. Bu açıkça sezilen bir şey. Tanrı'nın hiç anlama yeteneği yoktur. Çünkü kendisi sonsuz olarak, ne anlayabilir? Artık yaratmıyor. Çünkü her türlü kurmaya gerekli koşullar olan zaman ve uzay, onca bilinmeyendir. Evrenin Tanrı tarafından yaratıldığını öğreten Musa çok iyi bir filozofmuş. Yehova'yı gerçekte neyse öyle kabul ediyor, yani güçlü bir şeytan ve ismini vermek gerekliyse, Demiurgos olarak.

“Demek ki Yehova insanı yarattığı zaman ona görülür dünya ile görülmez dünyayı tanıttı. Size başka bir gün anlatacak olduğum Âdem ile Havva'nın günahı da bu bilgiyi ilk erkek ve ilk kadında büsbütün yok etmedi. Hem onlar bildiklerini çocuklarına da aktardılar. Doğaya egemen olmaya temel oluşturan bu bilgi, Enoş'un⁴⁸ kitabında yazılıydı. Mısırlı rahipler bunları geleneklerini koruyarak, gizemli işaretlerle tapınakların duvarlarına ve ölülerin tabutlarına yazdılar. Memphis mihraplarında yetişmiş olan Musa, bunların anlamına ulaşanlardan biri oldu. Sayısı beş hatta altı olan kitaplarını, bir o kadar değerli yasa levhası gibi, Tanrısal bilimin hazinesine almıştır. Bunlar arasında en güzel gizler bulunmaktadır. Ancak şu var ki, bunların aralarına karışarak değerlerini düşüren yabancı sözleri temizledikten sonra, harfi harfine kaba anlamlarına bakmamalı; yalnızca -ilerde size de görüneceği üzere– büyük bir bölümüne benim ulaşmış olduğum daha yüce anlamlarına önem vermelidir. Böyle olmakla birlikte, Mısır tapınaklarında bakireler gibi saklanan gerçekler İskenderiye bilginlerine geçti. Onlar da bunları daha zenginleştirerek, hava güçlerinin senli benli konuştukları Physagoros'la müritleri tarafından Grek'e bağışlanan bütün som altınlarla taçlandırıdılar. Demek oluyor ki beyler, İbraniler'in kitaplarını, Mısırlılar'ın hiyerogliflerini ve özellikle şu, bilgiye sahip oldukları için gnostik⁴⁹ adı verilen Grek kitaplarını incelemek gerekir. Ben kendime bu geniş çalışmanın -haklı olarak– en çetin bölümünü ayırdım.

48. *Tevrat*'ta adı geçen bir peygamber.

49. Gnosisçilik yanlısı. Gnosisçiliğe göre

Mısırlılar'ın tanrıların tapınaklarına rahiplerin türbelerine çizdikleri bu hiyeroglifleri çözmeye uğraşıyorum. Bu yazılardan Mısır'dan pek çokça getirttiğim için, İskenderiyeli Clement'da bulduğum anahtar yardımıyla bunların anlamına ulaşmaktayım.

“Haham Mosaide, ki benim evime çekilmiş yaşamaktadır, Musa Türesi'nin⁵⁰ gerçek anlamını ortaya çıkarmaya çalışıyor. Kendisi büyüde çok bilgili bir yaşlıdır. On yıl büyük ehramın lahitlerinde yaşamış ve orada Toth'un kitaplarını okumuştur. Sizi gelince beyler, kendi topladığım çokça İskenderiye elyazmasını okumak için sizin bilginizi kullanmayı düşünmekteyim. Kesinlikle siz bunlarda eşi görülmemiş gizler bulacaksınız. Ben de göze görünen ve görünmeyen doğaya kesin biçimde egemen olmak için henüz yoksun olduğum araçları, bu üç ışık kaynağının, Mısır, İbrani ve Grek yazılarının yardımıyla çok geçmeden elde edeceğim. Bundan hiç kuşku duymuyorum. İnanın ki sizleri de herhangi bir biçimde gücüme ortak ederek, hizmetinizi tanıyacağım.

“Hani ‘hizmetinizi tanıyacağım’ derken, size özelliksiz bir araçtan söz ediyor değilim. Felsefi çalışmalarımın ulaştığı noktada para benim için pek önemsiz bir şeydir.”

Değerli üstadım, söylevinin burasında Bay d'Astarac'ın sözünü kesti:

– Beyefendi, sizin için pek önemsiz olan bu para, ne diye saklayayım, benim için büyük bir gereksinim. Çünkü ben şunu gördüm ki, onu ister namuslu kalarak, ister başka türlü davranarak kazanmak kolay değil. Demek oluyor ki, bu konuda bana vermek iyiliğinde bulunacağınız güvenceden dolayı size minnet duyarım.

Bay d'Astarac, görünmez bir şeyi uzaklaştırıyor sanılan bir el hareketiyle Jérôme Coignard'a güven verdi. Bense gördüğüm bütün bu şeylere merak duyduğumdan, yalnız yeni yaşamıma girmeyi özlüyordum.

Efendisinin çağırması üzerine, bize kapıyı açmış olan yaşlı hizmetçi çalışma odasında görüldü.

Ev sahibimiz:

– Beyler, dedi, sizi öğle yemeğine kadar serbest bırakıyorum.

50. *Eski Ahit*'in ilk beş kitabı.

Bu arada, sizin için hazırlatmış olduğum odalarınıza çıkar ve ek-sik bir şey olup olmadığını bana söylerseniz çok memnun olu-rum. Criton size yol gösterecek.

Kendisini izlediğimize emin olduktan sonra sessiz Criton dı-şarı çıktı, merdivene yöneldi. Tavan arasına kadar merdiveni tır-mandı. Sonra bir dehlizde birkaç adım yürüyerek, bize, içerisin-de parlak bir ateş yanan çok temiz bir oda gösterdi. Dışarısından o kadar yıkık dökük olan ve cephesinde yalnız çatlak duvarlarla şaşı pencereler görünen bir şatonun bazı bölümlerinin bu derece oturulabilir olacağına asla inanmazdım. İlk işim neredeyiz, nere-ye karşıyız; bunu anlamak oldu. Odalarımız kıra bakıyordu; Se-ine Nehri'nin bataklık yamaçlarına çevrilen bakışlar Valerine te-pesinin Calvaire'ine kadar uzanıyordu. Eşyamıza bir göz gezdi-rince, yatağın üzerine serilmiş gri bir giysi, ona uygun düşen kı-sa bir pantolan, bir şapka ve bir kılıç gördüm. Halının üzerinde tokalı ayakkabılar sanki önemli durumu seziyorlarmış gibi to-puklar birleşik, uçlar ayrık, birbirlerine bağlanmış kibarca duru-yorlardı.

Bunu efendimizin cömertliğine yordum. Onun şereflemdir-mek için süslenmeme büyük özen gösterdim ve küçük bir masa-nın üzerinde bulduğum bir kutu dolusu pudrayı saçlarıma bol bol serptim. Bu arada konsolun bir çekmecesinde de dantelli bir gömlek ve beyaz çoraplar olduğunu keşfettim.

Gömleği, çorabı, kısa pantolonu, ceketini giydikten sonra, şap-kayı koltuğumun altına sıkıştırıp elimi kılıcımın üzerine koyarak sık sık aynama eğilip, dantelci Catherine'in beni böyle, kadınla-rın hoşuna gidecek giyimle göremediğine yerinerek odamda dönmeye başladım.

Bir süre bu eğitimi yaptım. Derken, Jérôme Coignard boy-nunda yeni bir papaz önlüğü ve saygı uyandıran küçük bir yaka-lıkla içeri girdi.

– Tournbroche, diye haykırdı, bu siz misiniz oğlum? Unut-mayın ki bu güzel giysileri size vermiş olduğum bilgiye borçlu-sunuz. Bunlar sizin gibi bir hümaniste yakışır, çünkü 'hümanite' zariflik demektir. Ama bakın bana, rica ederim söyleyin, kibar mı halim? Ben kendimi bu giysinin içinde pek nazik hissediy-o-rum. Şu Bay d'Astarac olduğuça parlak bir adam gibi görünüyor.

Ne yazık ki deli. Fakat uşağına Criton, yani yargıç ismi verdiği-ne göre, hiç değilse bu yönden akıllı. Çok doğru, uşaklarımız bi-zim bütün davranışlarımıza tanıklırlar. Bazen de davranışları-mızda kılavuzumuz olurlar. Felsefesinden pek hoşlanmadığım, ama bilgin bir adam olan İngiltere şansölyesi Maylord Verulam yargılanmak üzere Lordlar Kamarası'na girdiği zaman, zengin giyinişleriyle evinin yönetimindeki şatafata yeterince kanıt ola-cak uşakları, onu şereflelendirmek için ayağa kalkarlar. Fakat Maylord Verulam onlara 'Oturun!' der, 'sizin yükselmeniz beni alçaltıyor.' Gerçekten de bu alçaklar, harcamalarıyla onu yıkıma itmişler ve hakkında zimmetine para geçirme gibi kovuşturma gerektiren işlere sürüklemişlerdir. Oğlum Tournebroche, İngilte-re şansölyesi ve **Novum Organum**'un yazarı Maylord Verulam örneğini her zaman göz önünde bulundurun. Ama biz gelelim şu hizmetine girdiğimiz d'Astarac beyefendiye; onun büyücü olma-sı ve lanetlenmiş bilimlere kendini vermesi büyük kayıptır. Bilir-siniz oğlum, ben iman konusunda çok duyarlıyım. Bunun için, daha iyi anlayacağım diye bizim **Kitabı Mukaddes**'in altı-nı üstüne getiren bir kabalistin yanında hizmet etmek bana pek ağır gelir. Bununla birlikte adından ve konuşmasından anlaşıldı-ğı gibi, bu Gaskonyalı bir soyludur, kendisinden korkacak hiçbir şey yok. Bir Gaskonyalı, şeytanla bile bir sözleşme yapabilir; inanın ki enayi olacak, şeytandır.

Yemek çanı söyleşimizi kesti.

Değerli üstadım merdivenleri inerken:

– Oğlum Tournebroche, dedi, yemek sırasında bütün davra-nışlarımı izleyip beni taklit edin. Sééz piskoposu beyefendinin üçüncü sofrasında yemek yediğim için burada nasıl davranılaca-ğını bilirim. Zor bir sanattır bu. Bir soylu gibi yemek yemek, onun gibi konuşmaktan daha sıkıntılıdır.

VII

Yemek salonunda hazırlanmış üç kişilik bir sofra bulduk. Bay d'Astarac bize yerlerimizi gösterdi.

Sofracıbaşı görevi yapan Criton, pelte, sebze ezmesi ve on iki kere süzgeçten geçirilmiş püre çıkardı. Kızartmanın geldiğini görmedik. Üstadımla ben şaşkınlığımızı gizlemeye çok dikkat etmemize karşın, Bay d'Astarac bunun farkına vardı ve bize:

– Beyler, dedi, bu yalnız bir sınamadır. Eğer en ufak bir mutsuzluk gösterirseniz bunda hiç inat edecek değilim. O zaman size daha bayağı yemekler çıkarırım, kendim de bunlara dokunmayı hiç hor görmem. Eğer bugün size çıkardığım yemekler iyi hazırlanmamışsa bu, aşçımdan çok, henüz çocukluk çağında olan kimyanın suçudur. Ama yine de bu, gelecekte onun ne olacağı hakkında size bir düşünce vermeye yeter. Şimdilik insanlar felsefesiz yemek yiyorlar. Hiç düşünen yaratıklar gibi beslenmiyorlar. Hatta bunu düşünmüyorlar bile. Peki neyi düşünüyorlar? Hemen hemen tümü aptallık içinde yaşıyor. Hatta düşünme yeteneği olanlar bile zihinlerini tartışma ya da şiir bilgisi gibi budalalıklarla oyalıyorlar. Dikkat edin beyler, semenderler ve silflerle her türlü alışverişi kestikleri en eski zamanlardan beri insanlar nasıl karın doyurmaktalar! Hava cinleri kendilerini bırakıp girdince bilgisizlik ve yabanklıkla hantallaştılar. Mağaralarda, dere kenarlarında, ormanlarda ağaç kovuklarında, polissiz ve sanatsız, sefil ve çıplak yaşıyorlardı. Biricik ustalıkları avcılıktı. Ürkek bir hayvanı daha hızlı koşarak yakaladılar mı, bu avı daha çırpınırken parçalayarak yiyorlardı.

“Arkadaşlarının ve güçten düşmüş ana babalarının etlerini de yiyorlardı; insanın ilk mezarlığı canlı türbeler, aç ve sağır bağraksaklar olmuştu. Uzun vahşi yüzyıllardan sonra Grekler'in Prometheus adını verdikleri Tanrısal bir adam ortaya çıktı. Bu bilge-nin, nimpaların sığınaklarında semender topluluğuyla ilişkide bulunduğuna hiç kuşku yok. Ateşi meydana getirmek ve korumak sanatını onlardan öğrendi ve mutsuz ölümlülere öğretti. İnsanların bu göksel armağandan elde ettiği sayısız üstünlük arasında en hayırlılarından biri besinleri pişirebilmek ve bu yolla onları daha ince ve hafif kılmaktır. En çok, yalazın etkisine bırakılan besin sayesinde insan ağır ağır, adım adım zeki, becerikli, düşünceli olmuş, bilimi ve sanatı geliştirebilmiştir. Fakat bu bir adımdan başka bir şey değildi; ikinci adım atılmaksızın aradan milyonlarca yıl geçtiğini düşünmek insana acı veriyor. Ataları-

mızın bir kayaya sığınarak çalı ateşi üzerinde dilim dilim ayı eti pişirdiği zamandan beri bizler, yemek pişirmekte gerçek hiçbir ilerleme göstermemişiz. Çünkü siz kuşkusuz, Lucullus'un buluşlarını ve Vitellius'ün⁵¹ Minerva kalkanı ismini verdiği o kalın etli böreğini hiçe sayarsınız, beyler, bizim kızartmalarımıza, ezmele-
rimize, kavurmalarımıza, içi doldurulmuş etlerimize ve o eski vahşiliği hissettiren bütün o yahnilerimize de daha fazla değer vermezsiniz.

“Fontainebleau'da tüm bir geyiği postuyla, boynuzlarıyla üzerine diktikleri kral sofrası, filozofun gözünde, mağara insanların küller içinde çömelip at kemikleri kemirmesi kadar kaba bir görünümdür. Salonun parlak boyaları, korumalar, şatafatlı giyinmiş subaylar, sekilerde Lambert ve Lulli ezgileri çalan çalgıcılar, ipek sofra örtüleri, gümüş takımlar, altın kâseler, Venedik kadehleri, meşaleler, çiçekle dolu kuyumcu işi oymalar ne sizi aldatabilir ne de hayvan ölülerinin, kırık kemiklerin, parçalanmış etlerin önünde, bunları doymazcasına yemek için toplanmış erkeklerle kadınlar bu pis kemikliğin gerçek niteliğini gizleyerek gözlerinizi boyayabilir. Öf be! Bu ne az felsefî bir beslenme! Beslenmemize gerçekten uygun maddelerle, çoğu reddedilmesi gerekenleri seçmeksizin aptalca bir oburlukla hayvanların kasını, içyağını, bağırsağını yutup duruyoruz; yararlı ya da zararlı, iyi ya da kötü ayrımı gözetmeksizin dolduruyoruz karnımıza. Oysa burada bir ayırım yapmak gerekirdi ve eğer her fakültede tek bir kimyacı filozof bulunsaydı bu tiksindirici şölen sofralarına oturmak zorunda kalmazdık.

“O bize, beyler, sadece bedenimizle yaklaşp kaynaşacak maddeleri içeren damıtılmış etler hazırlayacaktı. Öküzlerle domuzların yalnız özü, kekliklerle semiz piliçlerin yalnız iksiri alınacak ve yutulan her şey sindirilecekti. İşte ben beyler, şimdiki kadar üzerinde yeterince düşünmeye zaman bulamadığım tıp ve kimyaya zihnimi daha fazla veriyor, günün birinde bu amaca ulaşmaktan umudumu kesmiyorum.”

Ev sahibimizin bu sözü üzerine Jérôme Coignard, tabağında-

51. 1. yüzyıl Roma imparatorlarından.

ki kötü sulu yemeğin üstünden gözlerini kaldırarak, kaygıyla d'Astarac'a baktı.

Bay d'Astarac:

– Ama, diye devam etti, bu da yine çok yetersiz bir ilerleme olacak. Namuslu bir adam tiksinti duymadan hayvan eti yiye-
mez; uluslar da şehirlerinde mezbahalarla kasap dükkânları bu-
lundukça uygarız diyemezler. Fakat bir gün bu barbarca zanaat-
tan kurtulacağız. Hayvanlarda bulunan besleyici özü iyice öğ-
rendiğimiz gün, aynı özü hiç de yaşamsal olmayan, ama onu bol
bol veren cisimlerden çıkarmak olanaklı duruma gelecektir. Ger-
çekten, hayvan bitkiden meydana gelmiş, bitki de özünü madde-
den almış olduğuna göre, bu cisimlerde, canlı yaratıklarda rastla-
nan her şey bulunuyor.

“O zaman fizikçiler tarafından uygun bir biçimde hazırlana-
cak maden özüyle besleneceğiz. Bunların daha lezzetli ve emil-
mesinin sağlığa daha yararlı olacağından hiç kuşkunuz olmasın.
Yemek karnilerde ve damıtıcılarda yapılacak, simyacılar aşçı-
başlarımız olacak. Hiç bu harikaları bir an önce görmek istemez
misiniz, beyler? Bunların yakın bir zamanda gerçekleşeceği ko-
nusunda size söz veriyorum. Ama siz bunların yaratacağı üstün
sonuçları henüz anlamazsınız.”

Değerli üstadım, bir kadeh şarap daha yuvarlayarak:

– Beyefendi, dedi, gerçekten hiç anlamıyorum.

Bay d'Astarac:

– Öyleyse, dedi, lütfen biraz beni dinleyin. Artık ağır sindirim-
le hantallaşmayacağından insan son derece çevik olacak; bakışı
garip biçimde keskinleşecek ve ayın denizlerinde gemilerin süzü-
lüp gittiğini görecektir. Anlama yeteneği daha parlak olacak, ahlakı
yumuşayacak. Tanrı ve doğaya ilişkin bilgisi çok ileri gidecek.

“Fakat kesin biçimde meydana gelecek olan değişiklikleri de
göz önüne almak gerekli. İnsan bedeninin yapısı bile değişikliğe
uğrayacak. Çalışmayan organların incelmeye ve hatta sonunda
kaybolması bir olgudur. Işıktan yoksun kalan balıkların kör oldu-
ğu görülmüştür. Ben de Valais'de yalnız yoğurtla beslenen çoban-
ların erkenden dişlerini yitirdiğini, hatta içlerinden bazılarının hiç
dişleri çıkmamış olduğunu gördüm. Bunda, gereksiz hiçbir şeye
katlanamayan doğaya hayran olmak gerekir. Size söylediğim mer-

hemle beslendiği zaman, insanın bağırsakları birkaç kulaç kısalmakta kusur etmez, karın da önemli ölçüde küçülür.”

Değerli üstadım:

– Bu kez çok ileri gidiyorsunuz beyefendi, dedi; kötü bir iş yapma tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyorsunuz. Ben kadınların biraz karınlı olmasını asla çirkin bulmam; yeter ki bedenlerinin geri kalan bölümleri orantılı olsun. Bu benim duygularımı okşayan bir güzelliştir. Bunu düşüncesizce biçmeyin.

Bay d’Astarac:

– Bunun önemi yok! Kadınların boyunu ve yanlarını bırakırız, Grek heykeltıraşlarının modeli üzerine şekillenirler. Sizi sevindirmek için rahip efendi ve de doğum durumunu göz önüne alarak doğrusunu söylemek gerekirse, bu yönden de çeşitli değişiklikler yapmak düşüncesindeyim. Bunlardan günün birinde söz ederim. Her neyse gelelim konumuza; size şunu itiraf edeyim ki şimdiye kadar haber verdiğim şeylerin hepsi silflerin ve bütün hava cinlerinin besini olan gerçek bir besine doğru ilerleyişten başka bir şey değildir. Bedenlerine olağanüstü bir güç ve yumuşaklık veren ışığı içermektedirler. Bu onların biricik ilacıdır. Bir gün bizim de ilacımız olacak, beyler. Ancak güneşin ışınlarını içilebilir hale getirmek gerek. Buna erişme yollarını yeterli açıklıkla göremediğimi itiraf ederim. Bu yolun üstünde birçok güçlük ve büyük engeller bulunduğunu sezmekteyim. Bununla birlikte eğer bilginin biri bu amaca varırsa, insanlar zekâ ve güzellik bakımından silfler ve semenderlerle bir olurlar.

Değerli üstadım iki büklüm olmuş, başını üzgün üzgün eğmiş, dinliyordu. Ev sahibimizin tasarladığı besinin bir gün kendinde yapacağı değişiklikleri düşünmeye dalmış gibi görünüyor-du. Sonunda:

– Beyefendi, dedi, dün kebabçı dükkânında insanı başka her türlü besinden bağışık tutan bir çeşit iksirden söz ettinizdi, değil mi?

Bay d’Astarac:

– Gerçekten öyle, dedi. Fakat bu sıvı yalnız filozoflara iyi gelir; kullanımının ne kadar sınırlı olduğunu bundan anlarsınız. Bundan hiç söz etmemek daha iyi.

Bu sırada içimi bir kuşku kemiriyordu; beni derhal aydınlat-

cağına inandığımdan bu kuşkumu kendisine açmak için ev sahibimden izin istedim. Konuşmama izin verdi.

– Beyefendi, dedim, sizin bu kadar güzel olduğunu söylediğiniz ve anlatımınız üzerine bende hoş bir düşünce uyandıran bu semenderler, Valais köylülerinin yalnızca yoğurt yemekle dişlerini kaybetmeleri gibi, onlar da yazık ki ılık içmekle dişlerini berbat etmişler midir? Size itiraf ederim ki merak içindeyim.

Bay d’Astarac:

– Oğlum, diye yanıt verdi, merakınız hoşuma gidiyor; bu merakınızı gidermek isterim. Açıkçası semenderlerin dişleri yoktur. Fakat dişetleri, gülümsemelerine akıl almaz bir çekicilik veren bembeyaz, pırlı pırlı iki sıra inciyle süslüdür. Şunu da bilin ki bu inciler sertleşmiş ışıktandır.

Bay d’Astarac’a bundan memnurluk duyduğumu söyledim. O, devam etti:

– İnsanın dişleri yırtıcılığının bir işaretidir. Gerekli gibi beslendiği zaman, bu dişler yerlerini semenderlerin incilerine benzeyen bir süs bırakırlar. Artık o zaman bir âşığın, kapatmasının ağızındaki köpekdişlerini korkusuz ve tiksintisiz seyredebilmesi düşünülemez.

VIII

Yemekten sonra ev sahibimiz bizi, çalışma odasına bitişik ve kitaplık görevi gören geniş bir galeriye götürdü. Burada, meşeden raflar üzerine dizili dört, sekiz, on altı, yirmi dört sayfalık formalardan oluşmuş değişik boylarda, pazen, maroken, parşömen, dişi domuz derisi kaplı sayısız kitap görünüyordu. Bu sessiz topluluğu, salonun bir ucundan öbür ucuna yüksek duvarlar boyunca uzanan altı pencere aydınlatmaktaydı. Geniş masalar, birbirini izleyen gökküreler ve astronomi makineleriyle galerinin ortasını kaplamıştı. Bay d’Astarac bize çalışmak için en rahat gördüğümüz yeri seçmemizi rica etti.

Fakat sevgili üstadım başını yana eğmiş, bakışı ve nefesiyle tüm kitapları içine çekiyor, sevinçten ağzının suyu akıyordu.

– Apollon adına! diye haykırdı, işte görkemli bir kitaplık.

Her ne kadar Sééz piskoposu beyefendinin kütüphanesi kilise hukuku yapıtlarıyla zengin idiyse de, bununla karşılaştırılmaz. Bana göre buradan daha hoş bir yer olamaz, hatta Virgilius'un betimlediği cennette bile. Burada daha ilk bakışta, az bulunur o kadar yapıt ve o kadar değerli koleksiyon görüyorum ki beyefendi, başka hiçbir özel kitaplığın bundan üstün olabileceğini sanmıyorum. Bu kitaplık Fransa'da olsa olsa ancak Mazarine ve Royale kütüphanelerine boyun eğer. Hatta köşede yığınla birbiri üzerine çökmüş Latince ve Grekçe elyazmalarını görünce şunu da söylemeye cesaret ederim ki, Bodleienne, Ambrosienne, Vaticane ve Laurentienne kütüphanelerinden sonra, buna da Astarcienne ismini verebiliriz, beyefendi. Övünmek gibi olmasın, ben yer mantarı ve kitap kokusunu oldukça uzaktan alırım. Sizi şimdiden Peiresc, Groslier ve Canevarius gibi en büyük kitapsevrelerle bir tutmaktayım.

Bay d'Astarac yavaşça:

– Ben onlara çok üstün gelirim, diye yanıt verdi; bu kitaplık saymış olduklarınızın hepsinden son derece daha değerlidir. Kırılın kitaplığı benimkinin yanında ancak bir sahaf çarşıdır; siz yalnız ve yalnız cilt sayısını ve karalanmış kâğıtlar yığınına göz önünde tutuyorsanız o başka. Benim yanımda, ünlü kütüphanelerden Gabriel Naude ile rahip Bignon, körü körüne öykünme ci bir sürü aşağılık kitabın uyuşuk çobanlarından başka bir şey değildirler. Benediktenler'e⁵² gelince, bunların çalışkan kimseler olduklarında uzlaşıyorum, ama hiç zekâları yok; kütüphanelerinde bunları kuranların yeteneksizlikleri hissedilmektedir. Benim galerim başkalarının modelini taklit etmemiştir, beyefendi. Burada topladığım yapıtlar bana kesin olarak bilgiyi sağlayacak bir bütün meydana getirmektedir. Bu bilgi gnostik, ekümenik⁵³ ve ruhsaldır. Eğer bu sayısız kâğıt yapraklarıyla parşömenlerin üzerine çizilmiş olan bütün satırlar beyninize doğru düzgün girmiş olsa, beyefendi; her şeyi bilir, her şeye gücünüz yeter, doğanın efendisi, nesnelerin biçimlendiricisi olur; dünyayı, benim şu tütün tanelerini tuttuğum gibi iki parmağınızın arasında tutarsınız.

52. Aziz Benedictus'un tarikatına bağlı kimse.

53. Bütün Hristiyan kiliselerini birleştirmeyi amaçlayan.

Bu söz üzerine enfiye kutusunu sevgili üstadıma uzattı.

Rahip Coignard:

– Çok nazıksınız, dedi.

Bakışlarını yine bu bilgin duvarlar üzerinde gezdirerek, çok hoşnut:

– İşte, diye haykırdı, üçüncü ve dördüncü pencereler arasında ünlü bir yük taşıyan tablet. Doğu elyazmaları sanki şurada bir araya gelmek için sözleşmiş de, birlikte konuşuyor gibiler. Üzerlerini kaplayan kırmızı kumaş ve nakışlı ipek parçaları altında bunların en değerli on, on iki tanesini görüyorum. Harmanilerinde bir Bizans imparatorunun gibi kopçalar ve değerli taşlar taşıyanları da var. Ötekiler fildişi plakalar arasına konmuşlar.

Bay d’Astarac:

– Bunlar, dedi, Yahudi, Arap ve Acem kabalistleri. Açtığınız **Güçlü El**’dir. Onun yanında **Örtülü Masa, Sadık Papaz, Tapınaktan Fıkralar, Karanlıktaki Işık** var. Bir kitap yeri boş; o da Mosaide’nin şu sıralar incelediği **Ağır Sular** isimli yapıt. Size söylediğim gibi, beyler, Mosaide evimde, İbraniler’in kitaplarındaki derin gizlerin örtüsünü kaldırmaya çalışıyor. Bu haham, yüz yaşını aşmış olmasına karşın, cincilikle ilgili bütün simgeleleri anlamadan ölmemeye razı olmuştur. Bu nedenle kendisine çok minnet duyuyorum. Siz de beyler, kendisini gördüğünüz zaman, ona benim duygularımın aynısını göstermenizi rica ederim.

“Ama bırakalım bunu da, özellikle sizi ilgilendiren yana gelelim. Değer biçilemez Grek elyazmalarını çevriyazıya aktarmak ve Latince’ye çevirmek için sizi düşündüm, rahip efendi. Sizin bilginize ve çabanıza güvenim var. Genç öğrencinizin de yakında size büyük yardımı dokunacağından hiç kuşku yok.”

Sonra bana hitap ederek:

– Evet oğlum, dedi, sizden çok umutluyum. Umudumu en fazla, almış olduğunuz terbiyeye bağlamaktayım. Çünkü siz, semenderlerin uğradığı bir ocağın davlumbazı altında, sanki alevler içinde beslenmişsiniz. Bu durum önemlidir.

Bir yandan bunları söylerken, diğer yandan da bir kucak dolusu elyazması kapıp masanın üzerine koymuştu.

Bir papirüs tomarını göstererek:

– Bu, dedi, Mısır’dan geliyor. Panopolisli Zosimos’un kitabı.

Bunu kaybolmuş sanıyorlardı da, bir Serapis rahibinin tabutu içinde ben buldum.

Üzerlerinde fırçayla yazılmış Grekçe harfleri güçlükle se ile-bilen cilalanmış lifli kâğıt parçalarını bana göstererek sözüne devam etti:

– şurada gördükleriniz hiç işitilmemiş vahiyler ki, birisini Sophar le Perse’e, ötekini Azize-Evagie başpapazı Jean’a borçluyuz.

“ nce bu işlerle u raşaca ınız için size son derece minnettarım. Daha sonra birlikte Ptolemai piskoposu Synesius’un, Olym-pidros’un ve Stephanus’un elyazmalarını inceleyeceğiz, ki ben bunları Ravenna’da ‘Büyük’ adı takılan kara cahil Theodos’un saltanat sürdüğü devirden beri kapalı kaldığı bir mahzende bulmuşumdur.

“şimdi beyler lütfen bu geniş çalışmaya ilişkin bir ön bilgi edin. Toplayabilmiş olduğum ve size biraz yardımı dokunacak dilbilgisi kitaplarıyla sözlükleri salonun dibinde, şöminenin sa ında bulursunuz. Bana g cenmeyin, sizden ayrılıyorrum; çalışma odamda dört beş silf var, beni bekliyorlar. Criton, hiçbir eksi iniz olmamasına dikkat eder. Hoşça kalın!”

Bay d’Astarac dışarı çıkar çıkmaz, sevgili  stadım, Zosimos’un papirüsü önüne oturdu, masanın üzerinde bulduğu bir büyüteçle donanarak, bunu sökmeye başladı. Kendisine bu işittiği sözlere şaşıp şaşmadı ını sordum. Başını kaldırarak yanıt verdi:

– Oğlum, ben çok çeşitli insan tanıdığım ve çok değişik olayın içinden geçtiğim için hiçbir şeye şaşmam. Bu soylu, deliye benziyor; ama bu sahiden deli olmasından çok, düşüncelerinin, herkesin bildiğinden    s zce farklı olmasından geliyor. Fakat, genellikle halk arasında söylenen sözlere kulak verilseydi, onlarda bu filozofunkinden daha az anlam bulunurdu. Kendi başına bırakılmış en yüce insan aklı, saraylarını ve tapınaklarını bulutlarla kurar. Doğrusu Bay d’Astarac da oldukça önemli bir bulut toplayıcısıdır. Gerçeklik yalnız Tanrı’dadır; bunu unutmayın oğlum. Fakat bu gerçekten Panapolisli Zosimos’un kız kardeşi Theosibe için yazdığı **Imouth** kitabı. Bir mucize türünden yeniden bulunan bu eşsiz elyazmasını okumak ne şeref ve ne zevktir!

Ben buna gecemi gündüzümü adamak isterim. İşsizliğin zevk düşkünlüğüne fırlattığı cahil insanlara acırım, oğlum. Onlar sefil bir yaşam sürüyorlar. Bir İskenderiye papirüsü yanında bir kadın nedir? Lütfen bu çok soylu kütüphaneyi Petit Bacchus meyhanesiyle ve bu değerli elyazması üzerine söyleşiyi, çardak altında kız okşamakla bir karşılaştırın ve söyleyin bana, oğlum, gerçek hoşnutluk hangisindedir? Bana gelince, ben ki güzel sanat perilerinin davetlisiyim ve sözbilimci Madaura'nın dil ustalığıyla kutladığı bu sessizlik içinde düşünceye dalma âlemine kabul edilmiş bulunuyorum; beni böyle namuslu bir adam ettiği için Tanrı'ya şükrederim.

IX

Bay Coignard söz verdiği gibi, bütün bir ay ya da altı hafta süreyle gece gündüz Panapolisli Zosimos'u okumaya verdi kendini. Bay d'Astarac'ın sofrasında yemeğimizi yerken, söyleşimiz yalnız gnostiklerin düşünceleri ve eski Mısırlılar'ın bilgileri çevresinde dönüyordu. Çok bilgisiz bir öğrenci olduğumdan, sevgili üstadıma pek az yardımda bulunabiliyordum. Ama bana gösterdiği araştırmaları elimden geldiği kadar yapmaya çalışıyor, bundan bir zevk de alıyordum. Gerçekten mutlu ve sakin yaşamaktaydık. Yedinci haftaya doğru Bay d'Astarac, gidip kebabçı dükkânında annemle babamı görmeme izin verdi. Dükkân bana tuhaf biçimde küçülmüş göründü. Annem dükkânda yalnız ve üzgündü. Beni bir prens gibi giyinip kuşanmış görünce bir çığlık attı:

– Jacques'cığım, çok mutluyum!

Başladı ağlamaya. Kucaklaştık. Sonra, çuval bezinden yapılmış önlüğünün bir ucuyla gözlerini kurulayarak:

– Baban Petit Bacchus'da, dedi. Senin ayrılışından beri her gün oraya gidiyor, nedeni de senin yokluğunda evin ona sevimsiz gelmesi. Seni yeniden görmekten hoşnut olacak. Ama Jacques'cığım söyle bana, yeni durumundan memnun musun? Seni o beyefendinin evine gitmeye bıraktığıma pişman oldum. Hatta üçüncü papaz yardımcısı efendi günah çıkartırken, senin bedeninin iyiliğini ruhunun iyiliğine yeğlemekle ve senin mutluluğunu

sağlayayım derken Tanrı'yı yeterince düşünmemekle suçladım kendimi. Üçüncü papaz yardımcısı efendi benim bu sözümü iyilikle düzelti ve bana **Kitabı Mukaddes**'teki iradesi güçlü kadınları örnek almamı öğütleyerek, bunların birçoğunun ismini söyledi. Fakat iyi biliyorum ki bunlar benim asla aklımda tutamayacağım isimlerdir. Uzun uzadıya açıklamalara da girişmedi; çünkü o gün cumartesiydi, kilise günah çıkaranlarla doluydu.

Sevgili annemi elimden geldiği kadar yatıştırdım ve Bay d'Astarac'ın benî **İncil** dili olan Grekçe'ye çalıştırdığını anlattım. Bu konu hoşuna gitti. Yine de kaygısı dağılmadı.

– Jacquot'cuğum, dedi, Bay d'Astarac'tan kim söz etti bana, asla tahmin edemezsin. Cadette Aziz-Avit söz etti; Aziz-Benoit Kilisesi papaz efendisinin hizmetçisi. Bu kadın Gaskonyalı'dır ve Bay d'Astarac'ın derebeyi Aziz-Eulali'ye çok yakın bulunan Laroque-Timbaut adlı bir yerde doğmuştur. Bilirsin ki Cadette Aziz-Avit, bir papaz hizmetçisine uygun olarak eski bir kadındır. Gençliğinde memleketteki üç bay d'Astarac'ı da tanımış ki, bunlardan gemi kaptanı olan birisi sonradan denizde boğulmuş. En gençleri oymuş. Ortancası bir alayın komutanıymış, savaşa gitmiş ve orada öldürülmüş. Üçünden sağ kalan yalnız ağabey Hercule d'Astarac. Demek ki sen ona aitsin Jacques'cığım, iyiliğin için, en azından bunu umarım. Kendisi gençliği boyunca parlak giysiler giyer, serbest yaşamış; ama neşesiz bir adammış. Memurluktan hep uzak durmuş; kralın hizmetinde şeref verici bir ölümü bulan kardeşlerinin yaptığı gibi, o hizmete girmek için hiç kıskançlık duygusuna kapılmamış. İnsanın belinde kılıç taşımakla şan sahibi olmayacağını, soylu askerlik mesleğinden daha rezil bir meslek bulunmadığını ve bir köy çıkıkçısının, kendi düşüncesine göre, bir tuğgeneral ya da bir mareşalin daha üstünde olduğunu söylemek, âdetiymiş. Böyle sözler edermiş. İtiraf ederim ki bu sözler bana ne kötü ne alaycı, ama daha çok cesurca ve tuhaf göründü. Yine de bunlarda kınanılacak bir şey olmalı. Çünkü, Cadette Aziz-Avit'nin söylediğine göre, papaz efendi bu düşünceleri Tanrı'nın kurduğu düzene ve bazı sayfalarında Tanrı'nın adı 'marechal de camp'⁵⁴ diye geçtiği için **İncil**'in o bö-

54. Marechal de camp: Eskiden tuğgeneral.

lümlerine karşıt buluyormuş. Bu büyük günah olurmuş. Bu Bay Hercule saraydan öyle uzak duruyormuş ki, doğuştan kazandığı hakka göre haşmetli krala tanıtılmak için Versailles'a kadar gidip gelmeyi bile reddetmiş. 'Kral benim yanıma gelmiyor, ben de onun yanına gitmem' diyormuş. Jacquot'cuğum, bu öyle olağan bir söze benzemiyor.

Sevgili anneciğim kaygılı bir bakışla beni yokladı ve şöyle devam etti:

– Sana anlatacağım bir şey daha var ki Jacquot'cuğum, pek inanılır gibi değil. Bununla birlikte Cadette Aziz-Avit bundan bana kesin bir şey gibi söz etti. Buna göre sana söyleyeyim ki, Bay Hercule d'Astarac'ın kaldığı yerde sürahilere güneş ışığı koymaktan başka bir işle uğraştığı yokmuş. Cadette Aziz-Avit onun bu işi nasıl başardığını bilmiyor ama, emin olduğu şu ki, bu sıkıca kapanmış ve su içinde ısıtılmış olan sürahilerin içinde zamanla, küçücük, fakat insanı hayran edecek kadar güzel, tiyatro prensesleri gibi giyinmiş kadınlar oluşuyormuş... Gülüyorsun ha Jacquot'cuğum; ama sonuçları düşünüldüğü zaman bu tür şeylerle alay edilemez. Böyle vaftiz edilemeyecek ve sonsuz mutluluğa katılamayacak olan yaratıklar üretmek büyük bir günahdır. Çünkü Bay d'Astarac'ın bu heykelcikleri vaftiz kurnası üstünde tutmak için şişeler içinde rahibe götürmüş olduğunu düşünemezsin. Çünkü vaftiz anası bulunmazdı.

– Fakat sevgili anneciğim, diye yanıt verdim, Bay d'Astarac'ın bebekleri ilk günahı pay sahibi olmadıklarından vaftize de gereksinimleri yoktu.

Annem:

– Bak bunu düşünmemiştim, dedi. Cadette Aziz-Avit de bir papazın hizmetçisi olduğu halde bundan bana hiç söz etmedi. Ne yazık ki Fransa'ya gelmek için Gaskonya'yı çok gençken terk etmiş; artık Bay d'Astarac'tan da, onun sürahileriyle gülünç heykelciklerinden de haber alamamış. Umarım ki Jacquot'cuğum, şeytanın yardımı olmadan başarılamayacak bu lanetli işlerden vazgeçmiştir.

Sordum:

– Söyler misin anneciğim, Cadette Aziz-Avit, papaz efendi-

nin hizmetçisi, sürahiler içindeki kadınları kendi gözleriyle görmüş mü?

– Asla, çocuğum, dedi. Bay d’Astarac bu bebekleri pek gizli tutar, hiç kimseye göstermezmiş. Fakat kadın bunu sık sık şatoya giden ve bu küçük insanların bir menü dansı için hapishanelerinden çıktıklarını gören Fulgence isminde bir kilise adamından işitmiş. Buna inanması için birçok neden de var. Çünkü insan gözüyle gördüğünden kuşkulabilir, ama namuslu bir adamın sözünden kuşkulanamaz, hele o adam kilisedense. Bu işlerle uğraşmakta şu felaket de var; bunlar son derece pahalıya mal olmaktaymış. Cadette Aziz-Avit’nin bana söylediğine göre, bu Bay Hercule’ün şatosunu doldurduğu çeşitli şekillerdeki şişeler, fırınlar ve büyü kitaplarını edinmek için yaptığı harcamalar sanıldığı gibi değilmiş. Fakat kardeşlerinin ölümü üzerine ilinin en zengin soylusu olmuş. Servetini cılgınlıklarla harcarken, öte yanda verimli toprakları kendi adına işleniyormuş. Böyle har vurup harman savurmasına karşın, Cadette Aziz-Avit onun hâlâ bugün de çok zengin olduğunu tahmin ediyor.

Bu sırada babam içeri girdi. Beni sevecenlikle kucakladı. Bana içini dökerek, çok namuslu ve neşeli bir adam olan Bay Jérôme Coignard’la birlikte gidişimizin ardından evin epeyce tadını kaybettiğini söyledi. Giyimim nedeniyle iltifatta bulundu; müşterileri aşağılık ayaktakımından bile olsa kendisinin onları her zaman soylu adamlarmış gibi selamlamak zorunluluğundan dolayı, ticaret yaşamında nazik davranmaya alıştığını vurgulayarak bana bir duruş dersi verdi. Kural olarak dirseğimi yuvarlaklaştırmamı ve ayaklarımı dışarıda tutmamı söyledi. Tıpkı onun gibi giyinip kuşanmak için Aziz-Germain panayırına giderek Léandre⁵⁵ görmemi öğütledi.

Birlikte büyük bir iştahla yemek yedik. Sel gibi gözyaşları akıtarak ayrıldık. İkisini de çok seviyordum. Beni en çok ağlatan da, altı haftalık yokluğum sırasında onların bana hemen hemen yabancı kesilmelerini hissedişimdi. Sanırım onların üzüntüsü de aynı duygudan ileri geliyordu.

55. Eski komedide kendini beğenmiş, çıtkınıldım bir tip.

X

Dükkândan çıktığım zaman akşam karanlığı çökmüştü. Ecrivains Sokağı'nın köşesinde gür ve derin bir sesin şu şarkıyı söylediğini işittim:

*Eğer kaybolmuşsa şerefim,
Güzelim sen öyle istemişsin.*

Çok geçmeden bu sesin geldiği yönde, dantelci Catheriné'in belinden tutarak, omuzunda sallanan heybesiyle yalpa vura vura, zafer kazanmış bir havayla yürüyen Frère Ange'ı gördüm. Öyle bir yürüyüş ki, krallar şerefine makinelerin Versailles havuzlarının fiskiyelerini çalıştırması gibi, o da üstü açık ayakkabılarının altından çamurlu suları iri demetler halinde fışkırtarak, zevk düşkünlüğünün şanını kutluyormuş gibi görünüyordu. Beni hiç görmesinler diye, bir kapının köşesinde bir sınır taşının arkasına sindim. Gereksiz bir özendi bu, çünkü onlar birbirleriyle yeterince meşguldüler. Catherine, başını keşişin omuzuna yaslamış gülüyordu. Islak dudaklarında ve sanki çeşme suları içindeki gözleminde bir ay ışığı titriyordu. Kızmış ve yüreğim daralmış olarak, pis bir kapüsenin kolları arasında sıkıldığı bu güzel kızın usul boyunu düşününce düşününce yoluma devam ettim.

Kendi kendime 'Bu kadar güzel bir şeyin, bu kadar çirkin ellerde bulunması olası mı?' dedim. 'Eğer Catherine beni hor görüyorsa, bu aşağılık Frère Ange'a eğilimiyle, beni aşağılamasını daha bir zalimliğe mi çevirmeli?'

Bu yeğleme bana şaşırtıcı görünüyor ve bundan şaşkınlık kadar nefret de duyuyorum. Ama boşuna Bay Jérôme Coignard'ın öğrencisi değildim. Bu eşsiz üstat zihin gücümü geliştirmişti. Nimpaların gönül çekici bahçelerinde görülen satirosları⁵⁶ gözümde canlandırdım ve düşündüm ki, eğer Catherine nimpa şeklinde var olmuş bir şeyse, bu satiroslar da öyle bize betimledikleri gibi, bu kapüsen kadar iğrenç olmalıydı. Bundan şu sonucu çıkardım; bu gördüğüm şey aşırı derecede şaşırtmamalıydı beni.

56. Grek mitolojisinde insan vücutlu, teke ayaklı, küçük boynuzlu, yantarı yaratık. Mecazi anlamda; şehvet düşkünü.

Yine de aklım üzüntümü dağıtamıyordu, nedeni kuşkusuz hiç de kaynağı olmayışındandı. Bu derin düşünceler beni gece karanlığında, eriyen karların oluşturduğu çamurlar arasında Aziz-Germain yoluna kadar sürükledi. Orada, akşam yemeğini şehirde yiyerek, geceleyin Croix-des-Sablons'a dönen rahip Jérôme Coignard'a rastladım.

Bana:

– Oğlum, dedi, şimdi Peiresc kadar bilgin bir kilise adamının sofrasında Zosimos ile gnostikler üzerine konuştum da geliyorum. Şarap sert, yemek şöyle böyleydi. Fakat bütün konuşmalar-dan tanrılar yemeği⁵⁷ ve balözü akıyordu.

Sonra sevgili üstadım bana Panapolisli'den, anlaşılma-z bir dil ustalığıyla söz etti. Yazık! Ben onun sözlerine pek kulak vermi-yor, hep o, gecenin içinde Catherine'nin dudaklarına düşmüş ay ışığı damlasını düşünüyordum.

Sonunda sustu ve ben kendisine Grekler'in, nimpaların satiroslardan hoşlanmalarını hangi temel üzerine oturttuklarını sor-dum. Değerli üstadımın bilgisi o kadar geniş ki bütün sorulara hemen yanıt vermeye hazırды. Bana dedi ki:

– Oğlum, bu hoşlanış doğal bir kan kaynamasına dayanmak-tır. Bu, ilgisi bakımından, nimpaların satyrolara karşı duydu-ğu hoşlanış derecesinde ateşli olmamasına karşın, yine de canlı-dır. Şairler bu farkı çok iyi gözlemlemişlerdir. Bu konuda size Sééz piskoposu beyefendinin kütüphanesindeki yapıtlar arasında bulunan bir elyazmasında okuduğum tuhaf bir serüveni anlata-yım. Bu kitap (hâlâ gözümün önünde) geçen yüzyılın güzel bir yazı biçimiyle yazılmış, dört sayfalık formalardan oluşan bir derlemeydi. İşte onda anlatılan tuhaf olay: Soylu bir Normandi-yalı ile karısı, biri satiros öteki nimpa kılığına girerek bir halk eğlencesine katılmışlar. Satirosların ne ateşlilikle nimpaları izle-dikleri Ovidus'tan biliniyor. Bu soylu, Metamorphoseis'i oku-muşmuş. Şekline büründüğü yaratığın ruhuna o kadar girer ki, dokuz ay sonra karısı ona, alnında boynuzuyla keçi ayaklı bir çocuk doğurur. Babaya ne olmuş bilmiyoruz; ne var ki ikincisi

57. Grek mitolojisinde Olimpos tanrılarının yemeği. Mecazi olarak; çok lezzetli yemek.

ötekinden de ufak, insan şeklinde Hıristiyan bir çocuk daha bırakarak, her yaratığın ortak talihiyle ölür. O ufak çocuk da adalete başvurarak kardeşinin, İsa Mesih'in kanıyla bağışlattığı soydan olmadığı gerekçesiyle, baba mirasından yoksun bırakılmasını ister. Merkezi Rouen'de bulunan Normandiya Parlamentosu da onu haklı gördüğünden, karar kayda geçirilir.

Değerli üstadıma, bir kılık değiştirmenin doğa üzerinde böylesi bir etkiye sahip olabilmemesinin ve bir çocuğun şeklinin bir giysiden meydana gelmesinin olanak içinde olup olmadığını sordum. Rahip Bay Coignard buna hiç inanmamamı söyledi.

– Oğlum Jacques Tornebroche, dedi, şunu anımsa ki iyi bir zekâ, iman alanı dışında, akla karşıt her şeyi reddeder; iman alanında körü körüne inanmak uygun düşer. Tanrı'ya şükür! Kutsal dinimizin dogmaları üstüne ben asla sapkınlık etmedim. Kendimi son nefesimde de bu durumda bulmayı umarım.

Böyle konuşarak şatoya vardık. Dam, karanlıkların ortasında kızıl bir ışıkla aydınlanmış görünüyordu. Bacaların birinden kıvılcımlar çıkıyor, yükseliyor ve gökyüzünü kaplayan yoğun bir duman altında bir altın yağmuru halinde yere dökülüyordu. İkimiz de alevlerin binayı kemirdiğini sandık. Değerli üstadım saçlarını yola yola inliyordu.

– Ah Zosimos'um, papirüslerim, Grekçe elyazmalarım! Yetişin! İmdaat! Zosimos'um!

Ortasından su akan iki yanı ağaçlıklı büyük yoldan, yangın aydınlıkları yansıyan su birikintileri üstünden atlayarak, koyu karanlığa gömülü parkı geçtik. Park ıssız ve sessizdi. Şatoda her şey uyuyor gibiydi. Karanlık merdiveni dolduran ateşin homurtusunu işitiyorduk. Bu korkunç gürültünün nereden geldiğini anlamak için zaman zaman durarak, basamakları ikişer ikişer çıktık.

Gürültü bize, hiç ayak basmamış olduğumuz birinci katın bir koridorundan çıkıyor gibi geldi. El yordamıyla o tarafa doğru yürüdük ve kapalı bir kapının aralıklarından kızıl alevler görerek, kendimizi bütün kuvvetimizle kapının kanatlarına çarptık. Kanatlar birdenbire açılıverdi.

Bunları açan Bay d'Astarac, önümüzde sesizce duruyordu. Siyah uzun yapısı, tutuşmuş bir havada yükseliyordu. Bize tatlılıkla, hangi acele iş için bu saatte kendisini aradığımızı sordu.

Yangın filan yoktu, ama yansıtıcı büyük bir ocaktan korkunç bir ateş çıkıyordu. Sonradan öğrendiğime göre, o ocağa 'athanor' derlermiş. Hayli geniş olan bu salon, uzun boyunlu şişelerle doluydu. Bu şişelerin üzerinde ördek gagalı cam tüplerle, şişkin suratları andıran boynuzlu damıtıcılar yılan gibi kıvrılıyor; bunların üstünden de hortum gibi bir burun, potalar, mataralar, kal potaları, damıtma kazanları ve bilinmedik şekilli vazolar uzanıyordu.

Değerli üstadım kor gibi parlayan yüzündeki teri silerek:

– Ah beyefendi, dedi, şatoyu kuru saman gibi tutuşmuş yanıyorduk. Tanrı'ya şükür kütüphane yanmamış. Ama görüyoruz ki beyefendi, siz büyücülük sanatıyla uğraşmaktasınız?

Bay d'Astarac:

– Bu sanatta, dedi, büyük ilerlemeler elde ettiğimi sizden gizleyecek değilim. Ama yine de çalışmalarımı yetkinleştirecek olan en rahat noktaya henüz erişemedim. Tam siz bu kapıyı sarsıtığınız sırada, beyler, ben gerçek Gençlik Çeşmesi olan Evren Ruhunu ve Gökyüzü Çiçeği'ni topluyordum. Simyadan biraz anlarmısınız Bay Coignard?

Rahip, kitaplardan bu konuya ilişkin biraz bilgi edindiği, fakat uygulamasını zararlı ve dine aykırı bulduğu yanıtını verdi. Bay d'Astarac gülümsedi ve:

– Siz, dedi, çok bilgili bir adamsınız Bay Coignard. Bu nedenle **Uçan Kartal, Hermes'in Kuşu, Hermogene'in Tavuğu, Anka, Karga Başı ve Yeşil Aslan'**⁵⁸ bilmiyor olamazsınız.

Değerli üstadım:

– Bu isimlerin, felsefe taşının⁵⁹ çeşitli durumlarını anlattığını işitmiştim, diye yanıt verdi. Fakat madenlerin çevrilmesinin olanılabiliğinden kuşkuluyum.

Bay d'Astarac büyük bir güvenle karşılık verdi:

– Benim için, sizin bu kuşunuza son vermekten daha kolay bir şey olamaz, beyefendi.

Duvara yaslanmış eski topal bir sandığı gidip açtı, üzerine merhum kralın tasviri kazınmış bakır bir parça çıkardı ve bize

58. Felsefi nitelikte bazı ortaçağ yapıtları.

59. Simyacılar göre madenleri altına çeviren taş.

bunun bir tarafından öbür tarafına geçen yuvarlak bir leke gösterdi.

– Bu, dedi, bakırı gümüşe çevirmiş olan taşın etkisidir. Fakat bu daha ıvır zıvır bir şey.

Yeniden sandığa gitti ve yumurta iriliğinde bir gökyakut, şaşılacak büyüklükte bir panzehir taşı ve bir avuç güzelim zümrüt çıkardı.

– İşte, dedi, simya biliminin kof bir beynin düşü olmadığını size yeterince kanıtlayacak eserlerimden birkaçı.

İçerisine bu taşların atılmış olduğu çanağın dibinde beş altı tane küçük elmas vardı ki, Bay d’Astarac bunlar için hiçbir şey söylemedi. Değerli üstadım, onların da kendi işçiliği olup olmadığını sordu. Simyacı ‘Evet’ diye yanıt verdiğinden, rahip:

– Beyefendi, dedi, önlem olarak meraklılara ilkönce bunları göstermenizi salık veririm size. Eğer önce gökyakutu, panzehir taşını ve zümrüdü gösterirseniz, size böyle taşları sadece şeytanın yapabileceğini söylerler ve hakkınızda büyücülük davası açmaya kalkarlar. Zaten alev solunan bu fırınların üzerinde yalnız şeytan rahat yaşayabilir. Ben burada bir çeyrek saat bulunduğum halde kendimi pişmiş hissediyorum.

Bay d’Astarac iyi yüreklilikle gülümsedi ve bize dışarıyı göstererek düşüncelerini şöyle açıkladı:

– Şeytanın ve Tanrı’nın gerçekliğine ne derece inanmak gerektiğini bilmeme karşın, inanan kimselerle birlikte onlardan söz etmeye seve seve razı olurum. Şeytan ve Tanrı, söylendiği gibi, karakterlidir; Achilleus’la Tersiteus gibi, bunlarla ilgili de çene çalınabilir. Emin olun ki beyler, eğer şeytan söylendiği gibiyse, öyle etkili bir öge olan ateşte oturmaz. Bu kadar aşağılık bir hayvanı güneşe koymak büyük bir mantıksızlıktır. Fakat Bay Tournebroke, anneniz hanımefendinin kapüsenine söyleme şerefine erdiğim gibi, Hristiyanlar’ın şeytanı ve tanrıları suçlamalarına saygı duyarım. Bilinmedik herhangi bir dünyada insanlardan daha kötü yaratıklar da bulunabilmesi, akıl almamasına karşın, olabilirlik içerisindedir. Eğer var iseler, kuşkusuz ışıktan yoksun bölgelerde oturmaktadırlar ve eğer yanıyorlarsa, yıldızların ateşli kızları arasında alevler içinde değil, buzlar içinde yanmaktadırlar ki, bu durum gerçekten yakıcı acılara neden olmaktadır. Ma-

demki kötüdürler ve kötülük de bir zarardır, öyleyse azap çekiyorlardır. Fakat bu azap ancak soğuk ısırmısından olabilir. Sizin şeytanınıza gelince, beyler, Tanrıbilimcilerinizin tiksindiği bu yaratığı, bütün söylediklerinize karşın, ben pek o kadar da iğrenç görmüyorum. Eğer kazara varsa, ben onu aşağılık bir hayvan değil, küçük bir silf ya da en azından biraz alaycı ve çok zeki madenci bir gnom sayarım.

Değerli üstadım kulaklarını tıkadı ve daha fazlasını işitmek için kaçtı. Merdivende:

– Ne dinsizlik oğlum Tournebroche, diye haykırdı, ne küfürler! Bu filozofun sözlerinde ne iğrenç şeyler vardı, tümünü gereği gibi anladınız mı? Tanrıtanımazlığı, beni hayrete düşüren bir çeşit neşeli sayıklamaya kadar vardırıyor. Fakat bu bile onu nerdeyse suçsuz kılıyor. Çünkü bütün inaçlardan sıyrılmış olarak, kutsal kiliseyi, yarısı dilimlenmiş ve hâlâ kanamakta olan bir organıyla ona bağlı kalanlar gibi, parçalayamaz. İşte oğlum, kiliseyi kopacak dercede kangren eden Lutercilerle Kalvenciler böyledirler. Tanrıtanımazlar ise tam tersine kendi kendilerini cehennemlik ederler. İnsan günaha girmeden onların evinde yemek yiyebilir. Öyle ki, ne Tanrı'ya ne şeytana inanan bu Bay d'Astarac'ın evinde yaşamaktan ikirciklenmemize gerek yok. Fakat oğlum Tournebroche, çanağın dibindeki avuç dolusu küçük küçük elmasları gördünüz mü? Kendisi bunların sayısını bilmiyor gibiydi. Bana oldukça parlak göründüler. Panzehir taşıyla gökyakuttan kuşkuluyum. O küçük elmaslara gelince, onlar gerçeğe benziyor.

En üst kattaki odalarımıza varınca birbirimize iyi akşamlar diledik.

XI

İlkbahara kadar sevgili üstadımla düzenli ve yalnız bir yaşam sürdük. Sabahtan öğleye kadar galeriye kapanıp çalışıyor, öğle yemeğinden sonra, Jérôme Coignard'ın deyişiyle, bir seyre gider gibi tekrar oraya dönüyorduk. 'Ama' diyordu bu üstün adam, 'soylularla uşaklar gibi öyle modaya uyarak kendimize basit bir

eğlence aramak için değil, eski yazarların birbirleriyle çelişik de olsalar, yüksek diyaloglarını dinlemek için.’

Böyle böyle Panapolisli’nin okunup çevrilmesi şaşılacak derecede ilerliyordu. Benim buna pek katkı olmuyordu. Böyle bir çalışma benim bilgimi aşmaktaydı. Grek harflerinin papirüs üzerindeki şekillerini yeterince öğrenmiştim. Üstadıma yine de araştırmalarında kendisini aydınatabilecek yazarlara, özellikle o zamandan beri iyi bildiğim Olympiodoros’la Photius’a göz atmakta yardım ediyordum. Ona ettiğim küçük hizmetler öz saygı-mı çok artırıyordu.

Çetin ve uzun bir kıştan sonra bir bilgin olma yolunu tutmuş-tum ki, birdenbire ışıklarını çapkınca takıp takıştırarak, taze ye-şilliklerine bürünüp kuş sesleriyle dolarak ilkbahar geldi. Kütüp-haneye çıkan leylak kokusu beni belirsiz düşler içine salıyor, an-sızın sevgili üstadımın sözleriyle kendime geliyordum:

– Jacques Tournebroche, lütfen merdivene tırmanın da hele söyleyin, şu Manéthon⁶⁰ alçağı, çelişkileriyle bana şeytan gibi iş-kence eden bir tanrı Imhotep’den hiç söz etmiyor mu?

Sonra sevgili üstadım memnun bir havayla burnuna enfiye dolduruyordu.

Bana şunları da söylemişti:

– Oğlum, giysimizin iç dünyamız üzerinde büyük bir etkisi-nin olması dikkate değer. Papaz giysimin yakası akıttığım sal-çayla lekелendiğinden beri kendimi pis bir adam olarak hisset-mekteyim. Tournebroche, siz ki şimdi bir marki⁶¹ gibi giyinmiş-siniz; bir Opera kızının süslenmesinde hazır bulunmak ve bir fi-ravun masasının üzerine bir tomar sahte altın atma isteği içinizi gıdıklamadı mı hiç? Tek sözcükle, kendinizi nitelikli bir adam olarak hissetmiyor musunuz? Size söylediğimi kötüye çekme-yin. Bir ödleğe tüylü bir külâh versek, yalnızca bunun bile, onu derhal kralın hizmetinde kafasını kırdırması için koşturmaya ye-teceğine dikkat edin. Tournebroche, duygularımız, küçüklükleri yüzünden kavrayamadığımız bin türlü şeyden meydana gelir.

60. Manethon (M.Ö. III. yüzyıl): Mısırlı rahip ve tarihçi. Kroniğinde sunduğu Mısır hanedanları listesi modern tarihçiler tarafından da benimsenmiştir.

61. Dük ile kont arasında bir soyluluk ünvanı.

Ölümsüz ruhumuzun yazgısı bazen, ancak bir ot filizini eğebilececek çok hafif bir üflemeyle bağlıdır. Biz rüzgârın oyuncuğuyuz. Fakat lütfen bana Vossius'un **Emsile**'sini verin; şurada, sol kolumuzun altında, kırmızı kenarları aralık duruyor.

O gün saat üçteki öğle yemeğinden sonra Bay d'Astarac sevgili üstadımla beni parkta gezintiye götürdü. Valerien Tepesi'ne ve Rueil'e bakan batı yönünde yürüdük. Burası en derin ve en üzüntü verici taraftı. Şurasını burasını kocaman kuru ağaç gövdeleri kapatmış olan iki yanı ağaçlı yolları, sarmaşıklarla otlar örtüyordu. Bu yolları çevreleyen yarım mermer heykeller harap olmuşluklarından habersiz, gülümsüyorlardı. Bir nimpa, dudaklarına yaklaştırdığı kırık eliyle, bir çobana ağzı sıkı olmasını işaret ediyordu. Kafası yerde sürünen genç bir Faunus hâlâ kavalını ağzına götürmeye çalışıyordu. Bütün bu Tanrısal yaratıklar bize zamanın ve talihin hakaretini hor görmeyi öğretiyor gibiydiler. İçinde yağmur sularının yeşil kurbağalar beslediği bir arkın yanından geçiyorduk. Yuvarlak küçük bir alanın çevresinde güvercinlerin su içtiği yalaklar yükseliyordu. Buraya gelince baltalık- lar arasında açılmış dar bir patikaya saptık.

Bay d'Astarac:

– Dikkatli yürüyün, dedi. Bu patikanın şu tehlikesi var ki, geceleyin ağaç altlarında şarkı söyleyen kankurutan otlarıyla çevrilidir. Bunlar toprağa gizlenirler. Onlara basmaktan sakının, yoksa sevmek hastalığına ya da zenginlik tutkusuna kapılır ve mahvolursunuz. Çünkü kankurutanların verdiği tukular hazindir.

Bu görünmez tehlikeden nasıl sakınılabileceğini sordum. Bay d'Astarac bundan ancak kehanet sezgisiyle kaçılabilceğini, başka hiç yolu olmadığı yanıtını verdi.

– Zaten, diye ekledi, bu patika uğursuzdur.

Patika dosdoğru, sarmaşıkların altında gizlenmiş olan ve kuşkusuz bir zamanlar bir bekçiye ev görevi gören tuğladan bir barınağa varıyordu. Park orada, Seine Nehri'nin tekdüze bataklıklarında sona eriyordu.

Bay d'Astarac:

– Şu kulübeyi görüyorsunuz ya, dedi, içerisinde insanların en bilginini saklamaktadır. Yüz on iki yaşındaki Mosaide işte orada

soylu bir inatla doğanın gizlerini bulmaya çalışıyor. O, Imbonatus'la Bartonoli'yi çok geride bırakmıştır.

Kabalistlerin, Kabil'in oğlu Enoş'tan sonra gelen en büyüğünü çatımın altında barındırmakla şereflenmek istiyordum, beyler. Fakat din kuruntuları onun, çok şereflendireceği halde, Hristiyan olarak tanıdığı soframa oturmasını engellemiştir.

“Bu bilgenin Hristiyanlara karşı ne şiddetli bir kin beslediğini düşünemezsiniz. Sonunda güçlkle bu barınakta oturmaya razı oldu, yeğeni Yahel'le burada yalnız yaşıyor. Beyler, Mosaide'i tanımakta artık daha fazla gecikmemelisiniz; ikinizi derhal bu kutsal adama tanıtacağım.”

Bay d'Astarac böyle söyleyerek bizi barınaktan içeriye itti ve burma bir merdivenden bir odaya çıkardı; burada dağınık elyazmaları ortasında, kulaklı büyük bir koltukta bakışları keskin, burnu kemerli ve oynak çenesinde iki cılız, beyaz sakal deresi sarkıtan bir ihtiyar oturuyordu. İmparator tacı şeklinde kadifeden bir başlık kel kafasını örtmüştü. İnsaninkine benzemeyen bir cı-lızlıktaki bedeni sarı ipekten, eski, şaşırtıcı, pis bir cüppeye bürünmüştü.

Keskin gözlerinin bize doğru çevrilmesine karşın, gelişimizin farkına vardığını belli edecek hiçbir işaret olmadı. Yüzü acıklı bir inat ifade ediyor, yazı yazmak için kullandığı kamışı buruşuk parmakları arasında ağır ağır çeviriyordu.

Bay d'Astarac bize:

– Mosaide'den boş sözler beklemeyin, dedi. Bu bilge, uzun zamandan beri yalnız cinlerle ve benimle söyleşir. Söylevleri yücedir. Kuşkusuz kendisi sizinle konuşmaya razı olmayacağı için, ben birkaç sözcükle onun değeri hakkında size bir fikir vereyim. Musa'nın kitaplarının manevi anlamını, alfabede harflerin sırasına bağlı değerine göre, İbrani harflerinin değerini ilk anlayan Mosaide'dir. Bu sıra, on birinci harften itibaren karıştırılmıştı. Mosaide bunu yeniden kurdu; oysa Arabis, Philon, İbni Sina, Raymon Lulle, Pic de Mirondole, Reuchelin, Henri Morus ve Robert Flydd bunu başaramamıştı. Mosaide, Ruhlar dünyasında Yehova'ya uygun düşen altın'ın sayısını bilmektedir. Siz de kav-rarsınız ki beyler, bunun sonsuz bir önemi vardır.

Değerli üstadım cebinden kutusunu çıkardı, nazikçe bize sunduktan sonra bir tutam enfiye çekerek:

– Sanmayın ki Bay d’Astarac, dedi, bunlar sizi bu geçici yaşam sonunda rahatlıkla şeytana götürecek bilgilerdir. Çünkü sonuça bu Sayın Mosaide açık biçimde kutsal kitapların yorumu çevresinde dönüp dolaşıyor. Rabbimiz İsa, insanların esenliği için çarmıhta öldüğü zaman, sinagog, gözlerine bir bağ indiğini hissetti; sarhoş bir kadın gibi sendeledi ve tacı başından düştü. İşte o zamandan beri **Eski Ahit**’in anlayışını, bağlı olduğum Katolik kilisesi içermiştir.

Bir teke tanrıya benzeyen Mosaide bu sözler üzerine korkunç bir biçimde gülümsedi; ağır, acı ve sanki uzaktan gelen bir sesle, sevgili üstadıma:

– Mashore, gizlerini sana söylemedi, dedi, Mischna da gizlerini sana açıklamadı.

Bay d’Astarac tekrar söze başladı:

– Mosaide yalnızca Musa’nın kitaplarını yorumlamakla kalmıyor, ondan daha da önemlisi; Hristiyanların -bir Arap masasında, yemine düşen inciyi hor gören horoz gibi- anlamını kavrayamadıklarından bir kenara attığı o Enoş’u da yorumluyor. Bu Enoş kitabı, rahip Coignard efendi, o kadar değerlidir ki, insan kızlarının silflerle konuştuğu ilk onda görülür. Çünkü Enoş’un bize kadınlarla aşk ilişkisi kurduklarını gösterdiği melekler, anlayacağınız gibi, silflerle semenderlerdir.

Değerli üstadım:

– Size karşı çıkmamak için bunu anlarım beyefendi, diye yanıttı. Fakat sağlam olmadığı açıkça anlaşılan Enoş kitabının elimize geçen bölümünden, bu meleklerin silfler değil Fenikeli tacirler olabileceğini düşünüyorum.

Bay d’Astarac:

– Bu denli garip bir kanıyı neye dayandırılıyorsunuz? diye sordu.

– Bunu, bu kitapta anlatıldığı üzere, meleklerin kadınlara bilezikler ve gerdanlıklar takmayı, kaşlarını boyama sanatını ve her türlü boyayı kullanmayı öğretmelerine dayandırıyorum, beyefendi. Yine aynı kitap şunu da söylüyor ki, melekler insan kızlarına köklerin ve ağaçların özelliklerini, yıldızları gözleme sanatını, büyüleri öğretmişler. İyi niyetle sorarım beyefendi; bu

meleklerin hali tümüyle, yarı ıssız bir kıyıya ayak basan ve vahşi boyların kızlarını baştan çıkarmak için kaya diplerinde denklelerini açıp işporta mallarını ortaya döken Saydalılar'la Surlular'ın halini andırmıyor mu? Bu tacirler onlara amber, buhur ve kürk karşılığında bakır gerdanlık, muska ve ilaç veriyorlar, gemicilikte kazandıkları bilgiyle yıldızlardan söz ederek bu cahil güzel yaratıkları yıldırımla vurulmuşa çeviriyorlardı. İşte işin açıkçası budur. Bay Mosaide'in buna ne yönden karşı olabileceğini bilmek isterdim.

Mosaide suskunluğunu korudu. Bay d'Astarac yeniden gülmseyerek:

– Bay Coignard, dedi, yüksek Tanrıbilim alanındaki ve cinlerle ilişki kurmadaki bilgisizliğinize karşın pek de fena düşünce yürütmüyorsunuz. Bu söyledikleriniz bana, insan kızlarıyla aşkla birleşen bu silfler arasında bazı madenci ve kuyumcu gnomlar da bulunabileceğini düşündürüyor. Gerçekten gnomlar seve seve kuyumculukla uğraşırlar. Olası ki sizin Fenike malı sandığınız bilezikleri de bu hünerli şeytanlar üretmişlerdir. Fakat size şunu söyleyeyim beyefendi; ilkçağ insanına ilişkin bilgide Mosaide'le boy ölçüşmeye kalkarsanız yaya kalırsınız. O, kayıp sanılan anıtları yeniden bulmuştur; Şit sütunu ile falcı kadınların en eskisi olan Nuh kızı Sambeta'nın kehanetleri bunlar arasındadır.

Değerli üstadım, tozlu döşemenin üzerinde sıçrayıp havaya bir toz bulutu kaldırarak:

– Vay! diye haykırdı, vay ne düşler! Bu kadarı fazla, alay ediyorsunuz! Bay Mosaide, Charlemagne'in tacına benzeyen kocaman külahı altındaki kafasına bu kadar deliliği sığdıramaz. O Şit sütunu şu boş kafalı Flavius Josephe'in gülünç bir icadı, sizden önce kimseyi aldatamamış saçma bir masaldır. Nuh kızı Sambeta'nın kehanetlerine gelince, şunları öğrenmeyi çok istiyorum; sözünde hayli cimri görünen Bay Mosaide bunlardan birkaçını ağzından çıkarırsa beni çok sevindirir; çünkü kendisinin onları, ağızlarından gizemli yanıtlar çıkarma âdetindeki eski falcı kadınlardan daha kapalı bir yolla söylemesinin olanaksız olduğunu bilmek hoşuma gidiyor.

İşitmiyor gibi görünen Mosaide birdenbire:

– Nuh kızı konuşmuştur, dedi; Sambeta şöyle demiştir: 'Gü-

len ve alay eden boş adam, yedinci çadırdan çıkan sesi işitmeyecek; dinsiz, acıklı bir şekilde mahvolacak.'

Bu kehanet üzerine üçümüz de Mosaid'e veda ettik.

XII

O yıl yaz pırıl pırıl oldu, bu yüzden gezintilere çıkma hevesine kapıldım. Bir gün, altın yapıcının eli açıklığından henüz ilk belirti olarak cebimde bulduğum iki ufacık ekü ile Cours-la-Reine'in ağaçları altında dolaşırken, bir limonatacinin kapısı önünde, küçüklüğüyle yalnızlığıma ve alçakgönüllülüğüme uygun düşen bir masaya oturdum ve çevremdeki silahşörler orta malı kızlarla İspanya şarabı içerlerken, yazgımın tuhaflığını düşünmeye daldım. Croix-des-Sablons, Bay d'Astarac, Mosaide, Zosimos'un papirüsü ve benim güzel giysimin bir rüya olduğundan ve uyanıp kendimi pazen ceketle yeniden Kraliçe Pédauque'un kebab şişi önünde bulacağımdan kuşkulanıyordum.

Giysimin kolundan çekildiğini hissederek düşümden uzaklaştım. Yüzü kukuletasıyla sakalı arasında kaybolmuş Frère Ange'ı önümde gördüm. Alçak bir sesle:

– Bay Jacques Ménétrier, dedi, iyiliğinizi dileyen bir kız, dere ile Conference kapısı arasındaki kaldırımında sizi arabasında bekliyor.

Kalbim küt küt çarpıtı. Bu serüvenden hem ürküp hem çok hoşlanarak, derhal, bana en yaraşır görünen şekilde rahat adımlarla yürüyerek kapusenin belirttiği yere gittim. Dereyle evler arasındaki yola varınca, kapısının kenarına küçük bir el dayanmış bir araba gördüm.

Ben yaklaşınca arabanın o kapısı açıldı; içerde pembe saten giysisi ve başında, siyah danteli arasında sarı saçları oynayan kukuletasıyla Bayan Catherine'i görünce şaşakaldım.

Basamakta şaşkın şaşkın duruyordum.

Bana:

– Gelin buraya, dedi, oturun yanıma. Kapayın kapıyı, rica ederim. Sizi görmesinler. Biraz önce Cours'dan geçerken sizi limonatacida gördüm. Derhal iyi yürekli Frère'le çağırtım. Onu

Büyük Perhiz'deki dinsel görevleri yerine getirmesi için yanıma aldım; çünkü hangi koşullar içinde bulunulursa bulunulsun, din-dar olunmalı. Sizi küçük masanızın önünde, kılıcınız enlemesine kalçalarınız üzerinde, yüksek duygulu bir adamın üzgün haliyle gördüm. Sizin için hep dostluk duygusu beslemişimdir ve refah içinde, bir zamanki dostlarını hor gören kadınlardan değildir.

– Hey! Nedir bunlar Bayan Catherine, diye haykırdım; bu araba, bu uşaklar, bu saten giysi...

– Bunlar, dedi, en büyük para babalarından biri olan Bay de la Gueritaude'un iyilikleri sayesinde. Krala borç para verir o. Öyle eşsiz bir dost ki, dünyada gücendirmek istemem onu. Fakat sizin kadar sevimli değil, Bay Jacques. Bana Grenelle'de küçük bir de ev verdi, mahzeninden tavan arasına kadar size göstereceğim. Bay Jacques, sizi zenginleşmek yolunda gördüğüme çok sevindim. Değer, her zaman seçilir. Size, Bayan Davilliers'in odasının tıpkısı olan odamı göstereceğim. Her tarafı porselenden acayip heykellerle aynalar içinde. O saf babanız ne durumda? Söz aramızda, karısını ve dükkânı biraz savsaklıyordu. Onun ko-numundaki bir adam için bu büyük bir kusurdur. Her neyse, siz-den söz edelim.

Neden sonra:

– Sizden söz edelim Bayan Catherine, dedim. Siz çok güzel-siniz ve ne yazık ki kapüşenleri sevmektesiniz. Çünkü mültezim-lerden vazgeçmeniz gerek.

– A! dedi, Frère Ange'ı başıma kakmayın. Onu sadece ahret mutluluğum için yanımda tutmaktayım; eğer Bay de la Guerita-ude'a rakip seçseydim, bu bir başkası...

– Kim olurdu?

– Bunu sormayın bana, Bay Jacques. Siz bir nankörsünüz. Çünkü sizi her zaman başkalarından üstün tuttuğumu bilirsiniz. Fakat siz buna önem vermediniz.

– Tam tersine; alaylarınız bana dokunuyordu Bayan Catherine. Çenemde sakal yok diye beni utandırıyorunuz. Kaç kere, biraz budalasın demiştiniz bana.

– Bu sözüm doğrudu Bay Jacques, hem de düşündüğünüz-den daha doğru. Nasıl oldu da sizin iyiliğinizi istediğimi anlamadı-nız?

– Catherine, niçin insanı korkutacak kadar güzeldiniz? Yüzünüzü bakmaya cesaret edemiyordum. Sonra bir gün iyice farkına vardım ki bana ciddi olarak küssünüz.

– Hakkım vardı buna Bay Jacques. O marmotlu⁶² Savualı'yı, o Aziz-Nicolas kapısının döküntüsünü bana yeğlemiştiniz.

– Ah! İnanın ki Catherine, bu ne beğenimden ne de eğilimimden ileri geldi; yalnızca çekingenliğimi yenmek için etkili yollara başvurması buna neden oldu.

– Ah dostum, ben sizin büyüğünüzüm, bana inanın, çekingenlik aşka karşı büyük bir günahdır. Ama o dilenci kızın çoraplarının delik olduğunu ve içeteğinin altında yarım metrelik kir ve çamur danteli taşıdığını görmediniz mi?

– Gördüm, Catherine.

– Biçimsiz, hatta çarpık çurpuk olduğunu hiç görmediniz mi, Jacques?

– Gördüm, Catherine.

– Öyleyse nasıl oldu da o Savualı suratsız kızı sevdiniz; siz ki beyaz tenli ve kibar tavırlısınız?

– Bunu kendim de anlayamıyorum, Catherine. O zamanlar hayalim sizinle dolmuş olmalı. Hayaliniz bana bugün başıma kaktığınız cesaret ve gücü verdiğine göre, düşünün ne heyecan içindeymişim Catherine! Kollarımda sizi mi sıkışmışım, yoksa biraz size benzeyen bir kızı mı? Çünkü sizi çok seviyordum.

Ellerimden tuttu, içini çekti. Üzüntülü bir sesle devam ettim:

– Evet, sizi seviyordum Catherine, hâlâ da seviyorum, şu iğrenç keşişsiz.

Bağırdı:

– Kuşkuya bakın! Beni gücendiriyorsunuz. Delilik bu.

– O halde kapüşenleri sevmiyorsunuz?

– Püüh!

Onu bu konu üzerine fazla sıkıştırmanın uygun olmadığına karar vererek kolumu beline doladım, birbirimize sarıldık, dudaklarımız birleşti; bütün varlığımın zevkten eridiğini hissettim.

Bir an kendini yumuşak bir bırakmadan sonra, yanakları al al, gözleri nemli, dudakları yarı açık, sıyrıldı. Bir kadının duda-

62. Bir çeşit kadın başlığı.

ğına konulan öpücükle ne derece süslenip güzelleşebileceğini o gün öğrendim. Dudaklarım Catherine'in yanaklarında en tatlı güller açtırmış, gözlerinin mavi çiçeğini ıslıl ıslıl bir çiğle ıslatmıştı.

Kukuletasını düzelterek:

– Siz bir çocuksunuz, dedi. Gidin artık! Daha fazla kalamazsınız. Bay de la Gueritaude gelmek üzere. Beni öyle bir sabırsızlıkla seviyor ki, buluşma saatinden önce damlıyor.

Bu sırada duyduğum kederi yüzümden okuyarak sevecen bir canlılıkla devam etti:

– Ama dinleyin beni Jacques; o her akşam saat dokuzda, yaşı ilerledikçe hırçınlaşan karsının yanına döner. Kadın, ona karşılık verecek durumda olmadığından, aldatılmasına dayanamıyor artık ve kıskançlığı korkunç bir hal alıyor.

“Bu akşam saat dokuz buçukta gelin. Sizi içeriye alacağım. Evim Bac Sokağı'nın köşesindedir. Onu her katındaki üç pence-resinden ve güllerle örtülü balkonundan tanırırsınız. Bilirsiniz, ben çiçekleri her zaman sevdim. Akşama görüşmek üzere!”

Okşayıcı bir el hareketiyle beni geri itti; bu davranışıyla beni daha fazla yanında tutamamaktan duyduğu acınmayı açığa vuruyormuş gibi geldi. Sonra parmağını ağzına götürerek yeniden mırıldandı:

– Akşama görüşürüz!

XIII

Catherine'in kollarından nasıl oldu da kurtulabildim bilemiyorum.

Arabadan dışarı fırlayınca az kalsın, yüksek görüşüyle bir ağaç gibi kaldırımın kenarına dikilmiş olan Bay d'Astarac'ın üstüne yıkılacaktım. Onu nazikçe selamladım ve bu kadar mutlu bir rastlantıdan dolayı şaşkınlığımı belli ettim.

Bana:

– Bilginin arttığı ölçüde rastlantı azalır, dedi. Benim için rastlantı ortadan kalkmıştır. Ben size burada rastlayacağımı biliyordum, oğlum. Sizinle çok uzun zamandır ertelenmiş bir konuşmayı yapmam gerek. Lütfen gidelim de, size çekmek istediğim söy-

levin gerektirdiği yalnızlık ve sessizliği arayalım. Hiç de kaygılı bir çehre takınmayın. Gerçekte size açacağım gizler yüce, ama sevimli şeylerdir.

Böyle söyleyerek beni, ortasında Kuğular Adası'nın bir yaprak gemisi gibi yükseldiği Seine Nehri kıyısına kadar götürdü. Salıcıya işaret etti, o da bizi salına bindirerek, yalnızca güzel günlerde birkaç sakatın uğrayıp top oynayarak mideye bir şişe şarap yuvarladıkları yeşil adaya götürdü. Gece, gökte ilk yıldızlarını tutuşturuyor, yeşillikteki böceklerle ses veriyordu. Ada ısıydı. Bay d'Astarac, iki yanında ceviz ağaçları bulunan bir yolun aydınlık ucunda bir tahta sıraya oturdu, beni yanına davet ederek şu sözlerle söylevine başladı:

– Üç çeşit insan var ki oğlum, filozof bunlardan gizlerini saklamalıdır. Prensler; bunlar zaten güçlüdürler, güçlerine güç katmak düşüncesizlik olur. Gözü yükseklerde olanlar; bunların da acımasız dehasını silahlandırmamak gerekir. Son olarak zevk düşkünleri; bunlar da gizli bilimde kendi kötü tutkularını tatmin etme yolunu bulacaklardır. Ben size açılabilirim, çünkü bir kere zevk düşkünü değilsiniz. Biraz önce az kalsın o genç kızın kollarına düşecekmışsiniz, ne çıkar bundan; ben o hatayı hiçe saymaktayım. Sonra, gözünüz yükseklerde değil. Şimdiye kadar babanızın kebab şişini çevirmekten memnun kalmışsınız. Demek ki korkusuzca, size evrenin gizli yasalarını açabilirim.

“Yaşamı, basit gözlere görüldüğü dar durum içinde sınırlı sanmamalıdır. Tanrıbilimcilerinizle filozoflarınız, yaratılışın konu ve amaç bakımından insan için var olduğunu öğretirken, tıpkı mahzenlerin kendileri için nemli yapıldığını ve şatonun geri kalan bölümlerinin oturulur yerler olmadığını sanan Versailles ve Tuilleries'in tespihböcekleri gibi düşünce yürütmektedirler. Geçen yüzyılda piskoposluk meclis üyesi Kopernik'in Sisamlı Aristarkhos ile Pitagorasçı filozoflardan sonra öğrettiği evren sistemini kuşkusuz bilirsiniz; çünkü küçük öğrenciler için bile bunun özetleri ve şehrin gevezeleri kullansın diye de diyalogları yapılmıştır. Benim evimde, bir duvar saati hareketinin yardımcıyla bunu kusursuz olarak gösteren bir makine de gördünüz.

“Kaldırın gözlerinizi oğlum, başınızın üstünde Mizar'la iki ünlü arkadaşı tarafından sürüklenerek kutbun çevresinde döndü-

rülen Davud'un arabası'na bakın; Arkturus, Lyra Vega'sı, Süm-büle Başağı, Arian Tacı ve onun gönül çekici incisi. Bunlar güneşlerdir. Evrene yönelteceğiniz tek bir bakış, size yaratılışın baştan başa bir ateş eseri olduğunu ve yaşamın en güzel biçimle-ri altında alevlerle beslenmesi gerektiğini gösterir.

"Hem gezegenler nedir ki? Çamur damlaları, biraz balçık ve küf. Yıldızların yüce korosunu, güneşlerin kurulunu bir seyredin. Onlar büyüklük ve güç bakımından bizimle eşit, hatta üstündürler. Size parlak bir kış gecesinde dürbünümle Sirius'u gösterdiğim zaman gözleriniz de, ruhunuz da kamaşacaktır.

"Tam bir imanla sanıyormusunuz ki, Sirius, Altair, Regulus, Aldebaran, kısacası bütün bu güneşler yalnızca ışıktan oluşurlar? Sanıyor musunuz ki içerisinde yüzdüğümüz boşluğa ölçüsüz ısı ve ışık dalgalarını hiç durmadan akıtan şu yaşlı Phebus'un, dünyayı ve görülme ötesi birkaç iğrenç gezegeni aydınlatmaktan başka görevi yoktur. Ne mum! Evden bir milyon kat daha iri!

"Size ilkönce şu düşüncüyü açıklamak zorundayım ki, evren güneşler bütünüdür ve onun içinde bulunabilecek gezegenler hiç değerindedir. Ama bana karşı çıkmak istediğinizi sezinliyorum, buna yanıt vereceğim. Bana diyeceksiniz ki, güneşler sonraki yüzyıllarda söner ve onlar da çamur olurlar. Size 'Hayır, öyle değil' diye yanıt veririm; çünkü onlar kendilerine çektikleri ve aralarına düştükleri kuyruklyıldızlarla söyleşirler. Bu, gerçek yaşamın evidir. Gezegenler ve üzerinde yaşadığımız şu dünya, kurtçukların oturma yerinden başka bir şey değildir. İşte her şeyden önce kavramanız gereken gerçekler bunlardır.

"Şimdi artık ateşin en üstün öge olduğunu anladıktan sonra, oğlum, size öğreteceğim, şu ana kadar öğrendiklerinizin en önemlisi. Hatta Erasmus, Tudnebe ve Scaliger'in bile asla bilmediği şeyi daha iyi kavrayacaksınız. Qesnel ya da Bossuet gibi Tanrıbilimcilerden söz etmiyorum; çünkü bunlar, söz aramızda, insan zekâsının tortusudurlar ve bir muhafız bölüğü komutanından pek de kavrayışlı değildirler. Hacim ve biçim bakımından çalıkuşu yumurtalarıyla karşılaştırabilir bu beyinler üzerinde durmayalım da, hemen söylevimin konusuna geelim. Yeryüzünde oluşmuş yaratıklar, biçimlerinin güzelliği bakımından Antinous ve Bayan Barabere'in erişebildikleri yetkinliğin bir derece

önüne geçmezlerken, yalnız Demokritos'la ben bunların özelliğini kavramayı başardık ve şunu anladık ki; bu yaratıklar, enginliği tahmin edilmesi olanaksız bir bilgelik ve zekâdan yararlanmaktadırlar.

“İşte oğlum, güneşlerin şanlı çocuklarının doğası budur; bizim satranç oyununun kurallarını çok iyi bilmemiz gibi, onlar da evrenin yasalarını çok iyi biliyorlar; nasıl satranç tahtasında şahın, filin ve kalenin dolaşması bizi şaşırtmıyorsa, gökteki gezegenlerin dolaşması da onları hiç şaşırmıyor. Bu cinler uzayın henüz boş bölümlerinde dünyalar yaratıyorlar ve bunları keyiflerine göre düzene sokuyorlar. Bu, onları bir an, amacı sözle anlatılamaz aşklarla birbirleriyle birleşmek olan büyük işlerden alıkoyuyor. Dün dürbünümü Sümbüle'nin işaretine çevirdim ve orada uzak bir ışık kasırgası gördüm. Bunun, ateş varlıklarından birinin henüz şekil almamış bir eseri olduğuna hiç kuşku yoktur, oğlum.

“Evrenin gerçekten başka başlangıcı yoktur. O tek bir iradenin biricik sonucu olmaktan çok uzaktır; her biri kendi zamanında ve her biri kendi yerinde çalışarak kendilerini yeniden yaratan çok sayıda cinin yüce heveslerinin sonucudur. İşte çeşitliliği, görkemi ve eksikliği açıklayan da budur. Çünkü bu cinlerin öngörüsü ve gücü çok büyük de olsa, sınırlıdır. Hatta filozof ve kâhin bile olsa, bir adamın onlarla senli benli ilişkiye girebileceğini söylersem sizi aldatmış olurum. Onlardan hiçbirini bana görünmemiştir; size bütün bu söylediklerimi sadece tümevarım ve söylentilerden öğrendim. Onun için, varlıkları kesin de olsa, size onların ahlaklarını ve karakterlerini anlatmakla çok ileri gitmiş olurum. İnsan cahil kalmayı da bilmelidir, oğlum. Ben sadece tam olarak incelenmiş olguları ileri sürmekle övünmekteyim. Öyleyse bu cinleri, daha doğrusu uzaktaki bu ünlü demiurgosları bırakalım da, bizi yakından ilgilendiren ünlü varlıklara geleyim. Oğlum, işte burada kulağınızı açmanız gerekir.

“Eğer biraz önce gezegenlerden söz ederken bir küçümseme duygusuna kapıldım, bunun nedeni, bu küçük yuvarlakların ya da topaçların yalnızca katı yüzeyini ve üzerlerinde üzgün üzgün sürünen hayvanları göz önüne alışımdandır. Ama zihnim o zaman yıldızlarla birlikte, onların çevresini kaplayan havayı ve buharı da kavramış olsaydı başka tonda konuşurdum. Çünkü hava,

yücelik bakımından yerini ancak ateşe bırakan bir öğedir. Bunun sonucu olarak da gezegenlerin ünü ve saygınlığı, içinde yıkan-dıkları havada bulunmaktadır. Başımızın üstünden geçen bu bu-lutlar, bu yumuşak buharlar, bu esintiler, bu aydınlıklar, bu mavi dalgalar, bu devinen erguvan ve altın renkli adalar, tapılmaya de-ğer kalabalıkların oturduğu yerlerdir. Onlara silfler ve semender-ler adı verilir. Son derece sevimli ve güzel yaratıklardır. Onlarla, zevki tahmin edilemeyecek ilişkiler kurmamız bizim için ola-naklı ve uygundur. Semendereler öyle yaratıklardır ki, onların yanında sarayın ya da şehrin en güzel kadını iğrenç bir maymun-dan başka bir şey değildir. Kendilerini seve seve filozoflara ve-rirler. Bay Descartes'ın gezilerinde kendisine eşlik eden o hari-kadan söz edildiğini kuşkusuz işitmişsinizdir. Birileri bunun, onun her yere yanında götürdüğü evlilik dışı bir kız olduğunu söylemişlerdi; kimileri de onun taklit olunamaz bir yöntemle ürettiği bir otamat olduğunu düşünmüştü. Gerçekteyse bu hüner-li adamın sevgilisi olarak yanına aldığı kız, bir semenderdi. On-dan hiç ayrılmıyordu. Onu değerli ağaçtan yapılmış ve içi saten-le süslenmiş bir kutuya kapayarak, Hollanda denizlerinden geç-i-şi sırasında gemide yanına aldı. Bu kutunun biçimi ve Bay Des-cartes'ın bunu bin bir önlemle koruması dikkatini çektiği için, kaptan, filozof uyurken kapağı kaldırdı ve semenderi gördü. Bu cahil ve kaba adam, bu olağanüstü yaratığın şeytan eseri oldu-ğu-nu sandı. Dehşetinden onu denize fırlattı. Fakat pekâlâ düşünebi-lirsiniz ki, bu güzel varlık denizde boğulmadı ve iyi yürekli dos-tu Descartes'ın yanına dönmekte güçlük çekmedi. Yaşadığı süre-ce ona bağlı kaldı ve ölümünde bir daha geri gelmemek üzere bu dünyayı terk etti.

“Başka birçokları arasında bu örneği size filozoflarla semen-derelerin aşklarını bildirmek için verdim. Bu aşklar pek yüce ol-duklarından, öyle sözleşmeye bağlı olmazlar. Siz de kabul eder-siniz ki, evlenmelerde oluşturulan şatafatlı alaylar böyle birleş-meler için hiç de uygun düşmez. Peruklu bir noterle şişman bir papazın bu işe burnunu sokması gerçekten pek gülünç olurdu! Bu beyler yalnızca bir erkekle bir kadının basit birleşmesinde mühürlerini basmaya yararlar. Semenderlerle bilgelerin düşünle-rinde daha yüce tanıklar vardır. Hava halkı düşünlerini, hafif

esintilerle sürüklenerek, arpların ezgileriyle görünmez dalgalar üstünde kayan, pupası gül çelenkli gemilerde kutlarlar. Ama sanmayın ki bayağı bir kilise sakristisinde⁶³ pis bir kütük defterine kaydedilmedikleri için bu bağlanmalar sağlam değildir ve kolaylıkla bozulabilir. Şimşeklerin çaktığı ve yıldırımların düştüğü bulutlar üstünde oynayan ruhlar onların kefilleridir. Burada size hakkınızda yararlı olacak şeyleri haber veriyorum oğlum; çünkü bazı belirtilerden anladım ki siz bir semenderin yatağında yatmaya yazgılısınız.”

– Eyvah! diye haykırdım, beyefendi bu yazgı beni korkutuyor. Nerdeyse Bay Descartes’ın sevgilisini denize atan o Hollandalı kaptan kadar kaygılar içindeyim. Onun gibi, bu, havada yaşayan kadınların şeytanlar olduğunu düşünmekten kendimi alamam. Onlarla birlikte ruhumu kaybetmekten korkarım. Çünkü beyefendi, bu evlenmeler doğaya ve Tanrısal yasaya aykırıdır. Ah, niçin Bay Jérôme Coignard, benim sevgili üstadım burada değil! Keşke olsaydı da sizin bu sözlerinizi işitseydi! Eminim ki beyefendi, hem sizin semenderlerinizin ve hem de dil ustalığınızın büyük zevklerine karşı sağlam kanıtlarla bana güç verirdi.

Bay d’Astarac yeniden söze başladı:

– Rahip Coignard, Grekçe’den çeviriler yapmak için hayran olunacak bir adamdır. Fakat onu kitaplarından çekip ayırmamak gerekir. Felsefesi yoktur. Size gelince, oğlum, siz cahilliğin sakatlığıyla düşünce yürütüyorsunuz; nedenlerinizin zayıflığı beni üzüyor. Bu birleşmeler doğaya aykırıdır, diyorsunuz. Buna ilişkin ne biliyorsunuz? Hem bunu bilmek için hangi araçlarınız var? Doğal olanla olmayanı seçmek ne şekilde olanaklıdır? Ona yardımcı olanla karşıt olanı ayırt etmek için-evrensel İsis yeterince tanınıyor mu? Daha doğrusu şöyle diyelim: Hiçbir şey ona karşıt olmuyor, her şey ona yardımcı oluyor; çünkü onun organlarının oyununda bulunmayan ve bedeninin sayısız duruşunu izlemeyen hiçbir şey varolmaz. Ona hakaret edecek düşmanlar nereden gelecekti, rica ederim? Ne ona karşı, ne onun dışında bir şey hareket ediyor; onunla savaşıyor sanılan güçler, onun kendi bedeninin hareketlerinden başka bir şey değildir.

63. Kiliselerde ayin eşyasının bulunduğu yer.

“Bu hareketin doğal ya da doğa dışı olduğuna karar vermekte yalnız cahiller oldukça emindirler. Fakat bir an onların önyargıları ve yanılsamaları içine girelim ve doğaya karşı işler yapılabilirliğine inanıyormuşuz gibi davranalım. Bu işler kötü ve kınanabilir midirler? Ben bu noktada, erdemi içgüdü üzerine bir çaba gibi, kendimizde taşıdığımız eğilimler üzerine bir girişim gibi, kısacası ilk insanla bir mücadele gibi gösteren ahlakçıların basit düşüncelerine katılıyorum. Onların kendi itiraflarınca erdem doğaya karşıdır; onlar o andan itibaren, ne olursa olsun, bir davranışı erdemle ortaklığı olduğundan dolayı mahkum edemezler.

“Ben, nedenlerinizin acınacak hafifliğini size göstermek için bu konu dışı sözleri söyledim, oğlum. Erkeklerin semenderlerle tensel alışverişindeki suçsuzluğu üzerine içinizde hâlâ bazı kuşku-kalar kaldığına inansam size hakaret etmiş olurum. Öyleyse şimdi öğrenin ki bu evlenmelerin dinsel yasayla yasaklanmış olması şöyle dursun, öteki bütün evlenmeleri dışta tutan bu yasayla düzene sokulmuştur. Şimdi size bunun açık kanıtlarını sunacağım.”

Konuşmasını kesti, cebinden kutusunu çıkardı ve burnuna bir tutam enfiye çekti.

Gece derindi. Ay nehrin üstüne, fener ışıklarının yansımalarıyla titreyen akıcı ışıklarını serpiyordu. Uçuşan susineklerinin hafif girdapları bizi sarıyordu. Evrenin sessizliği içinde böceklerin keskin sesi yükseliyordu. Gökten öyle bir tatlılık iniyordu ki, yıldızların ışığına süt karışmış gibiydi.

Bay d’Astarac tekrar söze başladı:

– Tevrat ve özellikle Musa’nın kitapları, oğlum, büyük ve yararlı gerçeklikleri kapsar. Bu kanı, Tanrıbilimcilerin **Kitabı Mukaddes** adını verdikleri şeye reva gördükleri davranış yüzünden ve onu yorumlamaları, açıklamaları ve içe dönüşleriyle bir yanıl-gı kılavuzu, bir saçmalıklar kütüphanesi, bir bön-lükler ambarı, bir yalanlar koleksiyonu, bir ahmaklıklar galerisi, bir cahillik lisesi, bir aptallıklar müzesi ve insan budalalık ve kötülüğünün bir eşya odası yapmaları sonucu, saçma ve akıl dışı görünmektedir. Oğlum bilin ki o, başlangıcında göksel aydınlıkla dolu bir tapınak olmuştur.

“Ne mutlu bana, onu bir dereceye kadar ilk görkemi içinde

yeniden eski haline getirebildim. Gerçeklik adına açıklamakla yükümlüyüm ki; Mosaide, İbrani dili ve alfabesi üzerine derin bilgisiyle bana bunda çok yardım etti. Fakat başlıca konumuzu gözden kaçırmayalım. Öncelikle şunu öğrenin, oğlum, Tevrat'ın anlamı simgeseldir. Tanrıbilimcilerin başlıca yanılgısı, ancak simge olarak anlaşılması gereken şeyi sözcüğü sözcüğüne almalarıdır. Sözlerimin bütün bundan sonraki bölümlerinde bu gerçekliği zihninizde tutun.

“Yehova adı verilen ve nicelik ve nitelik ifade eden bütün terimler genel olarak onun için kullanıldığına göre daha başka birçok ismi de olan demiurgos (diyemem ki dünyayı yarattığında, çünkü bu budalaca bir söz olurdu), ancak Âdem'le Havva'ya kalacak yer yapmak için evrenin küçük bir bölgesini düzenlediği zaman, uzayda onun hiç şekil vermediği ve şekil vermeyi beceremediği narin yaratıklar vardı. Bu, kendisinden daha eski ve daha usta olan başka birçok demiurgosun eseri idi. Onun ustalığı -açıkça biz nasılsak öyle- kilden çömlekler biçiminde yaratıklar yoğuran çok iyi bir çömlekçinin hünerinden daha ileri gidemiyordu. Bu söylediğim onun değerini düşürmek için değildir; çünkü böyle bir eser de insan gücünün çok üstündedir. Fakat yedi günün eserinin aşağı karakterine işaret etmem herhalde gerekliydi.

“Yehova yaşamın başyapıtlarını yaratan ateşte değil, ancak hünerli bir çinicinin eserlerinden başka bir şey veremeyecek olan çamurda çalıştı. Biz canlı bir çömlekten başka bir şey değiliz, oğlum. Yehova'ya işinin değeri konusunda kuruntuya kapılıyor olmasından dolayı sitem edemeyiz. Eğer ilk anda ve yaptığıının yakıcılığı içinde bunu iyi bulmuşsa, sonradan yanılgısını anlamakta gecikmemiştir; **Tevrat** onun çok kez neşesizliğe ve bazen öfkeye kadar varan hoşnutsuzluk anlatımlarıyla doludur. Hiçbir zanaatçı, hünerinin ürünlerine karşı bundan daha fazla bıkkınlık ve tiksintiyle davranmamıştı. Onları yok etmeyi düşündü ve büyük bir bölümünü suda boğdu. Anısı Museviler, Grekler ve Çinliler tarafından korunan bu tufan zavallı demiurgosa son bir düş kırıklığı hazırladı; çok geçmeden böyle bir yamanlığın yararsızlığını ve gülünçlüğünü anlayarak, ta Nuh zamanından günümüze kadar dur durak bilmeden yayılan bir cesaret kırıklığı ve duygusuzluğa düştü; bu durum uç noktasındadır. Fakat çok

ileri gittiğimi görüyorum. İnsanın böyle geniş konularda kendisini sınırlayamaması sakıncalıdır. Zihnimiz oraya düştüğünde, bir sıçrayışta bir dünyadan ötekine geçen o güneş çocuklarına benzer.

“Gelelim, demiurgosun kendi eliyle yaptığı iki vazoyu, Âdem’le Havva’yı yerleştirdiği cennete. Onlar orada, hayvanlar ve bitkiler arasında hiç de yalnız yaşamıyorlardı. Demiurgosun ateşten yaratmış olduğu hava perileri üstlerinde yüzüyor, kan kaynaşması ve acımayla karışık bir merakla onlara bakıyorlardı. İşte Yehova’nın önceden kestirdiği de buydu. Onu överken hemen şunu söyleyelim ki, kendisi ateş cinlerine bel bağlamıştı. O halde biz de onun kilden heykelciklerini düzeltmek ve yetkinleştirmek için, bundan böyle o cinlere elfler ve semenderler diye gerçek isimlerini verebiliriz. O ileriye düşünerek şöyle demişti: ‘Benim Âdem ile Havvam saydamsız ve kil içinde mühürlü olarak havadan ve ışıktan yoksundurlar. Ben onlara kanat vermeyi bilmedim. Fakat onlar benden daha güçlü ve daha etkili bir demiurgosun yarattığı elfler ve semenderlerle birleşirlerse kil soyu kadar ışıklı soylardan çıkacak olan çocukları dünyaya getireceklerdir ki, bunlar da kendi sıraları gelince, kendilerinden daha ışıklı çocuklar yapacaklar ve bu böylece onların soyu güzellik bakımından hemen hemen hava ve ateş kızlarıyla oğullarıninkine eşit oluncaya kadar sürüp gidecektir.’

“Doğrusunu söylemek gerekirse o, Âdemi ve Havvası üstüne slyphelerle semenderlerin bakışlarını çekmek için hiçbir şeyi ihmal etmemişti. Kadına eğri çizgilerin uyumuyla, iki kulplu, ince boyunlu, geniş karınlı bir testi biçimi vermişti ki, bu onu geometricilerin prensi kabul etmek için yeterdi. Hatların görkemiyile maddenin kabalığını kapamayı başarmıştı. Âdem’i daha az okşayıcı, ama daha güçlü bir elle yontmuş; vücudunu öylesine düzenli ve o kadar kusursuz orantılara göre biçimlendirmişti ki, tapınakların bütün güzelliğini sonradan Grekler’in mimarlığa uyguladığı bu düzen ve ölçüler meydana getirmişti.

“Görüyorsunuz ya oğlum, Yehova bütün araçlarına başvurarak, yaratıklarını, onlar için umduğu göksel öpücüklerle layık kılmaya çalışmıştı. Onun, bu birleşmeleri doğurgan kılmak için gösterdiği özen üstüne ısrar edecek değilim. Cinsiyetlerin düzeni onun bu yönden oldukça akıllı davrandığını göstermektedir. Us-

talığından ve kurnazlığından dolayı kendisini ilkönce kendisi kutlamıştı. Söyledim ya, silflerle semenderler, Âdem'le Havva'ya aşkın ilk harcı olan bir merak, bir kan kaynaması, bir acımayla baktılar. Onlara yaklaştılar ve Yehova'nın bu iki testinin bedenlerinin içine ve karınlarının üzerine onlar için ustaca yerleştirip germiş olduğu tuzaklara düştüler. İlk erkekle ilk kadın, hava cinlerinin kendilerini yüzyıllarca sonsuz bir gençlik içinde tutan doyulmaz kucaklayışlarını tattılar.

“Onların yazgısı böyle oldu, bizimki de böyle olacaktı. Öyleyken, insan cinsinin anasıyla babası niçin bu yüce cinsel zevklerden bıkararak birbirlerinin yanında suçla ilgili zevkler aradılar? Ama ne yaparsınız oğlum, kilden yoğrulmuş oldukları için bunlar çirkeften hoşlanıyorlardı. Yazık! Cinleri nasıl tanıdırlarsa birbirlerini de aynı biçimde tanıdılar.

“İşte Demiurgos'un bunlara kesin olarak yasakladığı da buydu. Bunların birlikte, onlar gibi, topraktan ağır ve kaba çocuklar yapmasından korkarak, birbirlerine yaklaşımlarını en ağır cezalarla yasaklamıştı. İşte Havva'nın o sözünün anlamı şudur: ‘Cennetin ortasındaki ağacın meyvesine gelince, Tanrı bize, ölüm tehlikesine uğramamız korkusuyla, bunu asla yememeyi ve asla dokunmamayı buyurmuştu.’ Çünkü pek iyi anlarsınız oğlum; acınacak Havva'yı imrendiren elma hiç de bir elma ağacının meyvesi değil, sadece bir alegoriydi ki size bunun anlamını açıklamış bulunuyorum. Yehova eksik, bazen sert ve maymun iştahlı olmasına karşın, bir elma ya da bir nar için gücenecek kadar zekâdan yoksun değildi. Böylesine saçma kuruntuları savunmak için insanın ya bir piskopos ya da bir kapüsen olması gerekir. Elmanın benim söylediğim gibi olmasının kanıtı da, Havva'nın kendi suçuna uygun bir cezaya çarptırılmasıdır. Ona hiç de ‘Zahmetle sindireceksin’ denilmedi, ama ‘Ağrı ile çocuk doğuracaksın’ denildi. Oysa, rica ederim, bir elma ile güç bir doğurma arasında ne ilişki kurulabilir? Tam tersine, eğer suç size bildirdiğim gibiyse, ceza tamı tamına uygulanmış demektir.

“İşte oğlum, ilk günahın gerçek açıklaması. Bu size kadınlardan uzaklaşmanıza ilişkin görevinizi göstermektedir. Sizi kadına sürükleyen eğilim, uğursuzdur. Bu yolla doğan çocuklar aptal ve zavallıdırlar.”

Şaşkınlıkla haykırdım:

– Fakat beyefendi, bunlar başka bir yoldan doğabilirler mi?

Bana:

– Bereket versin ki, dedi, insanların hava cinleriyle birleşmesinden sayısız çocuk doğmaktadır. Hem bunlar zeki ve güzeldirler. Hesiodos ile Musa'nın söz ettiği devler böyle doğmuştur. Annesi semenderin, kendisine altın bir kalça yapacak kadar pay sahibi olduğu Pitagoras böyle doğdu. Olympias'la bir yılının oğlu olduğu söylenen Büyük İskender, Scipio Africanus, Mesenyalı Aristomenos, Julius Cesar, Porphyre, Konstantin I'Apostat'ın ortadan kaldırdığı ateş mezhebini yeniden kuran imparator Julien, bir silf ile Charlemagne'ın kızları bir sofudan dünyaya gelen Büyücü Merlin, Akhinuslu Aziz Thomas, Paracelse ve ayrıca şu çok yakınlarda Bay Van Belmont böyle doğmuşlardır.”

Mademki böyleymiş, bu semenderler arasında beni isteyecek kadar iyiliksever biri bulunursa, dostluğuna razı olacağıma Bay d'Astarac'a söz verdim. O bana bunlardan bir tanesine değil, yirmi beş otuz tanesine rastlayacağımı ve aralarından seçme gücümüne katlanacağıma güven verdi. Ben de bu serüveni deneme arzusundan çok, onun hoşuna gitmek için filozofa, bu hava kişileyle nasıl ilişkiye girilebileceğini sordum.

– Bundan daha kolay bir şey yok, diye yanıt verdi. Kullanılışını size göstereceğim bir cam yuvarlak buna yeter. Evimde bunlardan oldukça çok sayıda saklamaktayım ve birazdan size çalışma odamda, gerekli olan bütün açıklamayı yapacağım. Ama bugünkü bu kadar yeter.

Kalktı, salcının sırtüstü yatıp aya karşı horlaya horlaya bizi beklediği sala doğru yürüdü. Biz kenarına dokunur dokunmaz sal hızla uzaklaştı ve çok geçmeden gecenin içinde kayboldu.

XIV

Bu uzun konuşmadan bende karışık bir düş duygusu kalmıştı; Catherin düşüncesi daha duygulandırıcıydı. İşittiğim yüceliklere karşın, yemek de yemediğim halde, onu görmek için büyük bir istek duymaktaydım. Filozofun düşünceleri güzel kızı hiçbir bi-

çimde iğrenç olarak düşündürecek kadar duygularıma etki etmemişti. Hiç yersel rakip istemeyen o hava perilerinden birine sahip olmazdan önce şansımı sonuna kadar denemeye karar vermiştim. Yalnız gecenin o geç saatinde Catherine'in beni beklemekten usanmış olmasından korkuyordum. Nehrin kıyısından yola koyulup Royal Köprüsü'nden koşa koşa geçerek kendimi Bac Sokağı'na attım. Oradan bir dakikada Grenelle Sokağı'na vardığımda kılıç şakırtısına karışan bağırışlar işittim. Gürültü, Catherine'nin bana tarif ettiği evden geliyordu. Orada, kaldırımın üzerinde fenerler ve gölgeler kımıldıyor ve şu sesler çıkıyordu:

- Yetiş ey İsa! Beni öldürüyorlar!..
- Kapüsene hücuum! Göreyim sizi! Saplayın şuna!
- Ey İsa, ey Meryem, yardım edin bana!
- Bakın şu şarlatana! Üstüne! Üstüne! Saplayın keratalar, daha sert saplayın!

Çevredeki evlerin pencereleri açılıyor, gecelik takkeli kafalar görünüyordu.

Bu hareket ve gürültü, ormanda bir av kovalanıyormuş gibi ansızın önümden geçti; büyük bir hızla, sandaletleri kışına vura vura kaçan Frère Ange'ı tanıdım. O böyle kaçarken kilise koruma memurları gibi silahlanmış üç azman uşak yakından sıkıştırıyor, mızraklarının sivri ucuyla derisini delik deşik ediyorlardı. Pancar suratlı, tıknaz bir soylu olan efendileri de, avda köpeklere yapıldığı gibi, sesi ve el kol hareketiyle onları cesaretlendirmekten geri durmuyordu:

- Ha gayret! Ha gayret! Saplayın! Hayvan dayanıklı. Yanımda bulunduğu için:
- Aman beyefendi, dedim, hiç acıma duygunuz yok.
- Beyefendi, anlaşılan bu kapüsen sizin metresinizi hiç okşamamış, diye yanıt verdi. Şuradaki hanımefendiyi bu pis pis koku hayvanın kollarında yakalamamışsınız. Onun para babasına razı olunur, çünkü yaşamayı bilir. Ama bir kapüsene katlanamaz. Yakın yüzüsüzü!

İç gömleğiyle kapının önünde duran Catherine'i gösteriyordu bana. Gözlerinde gözyaşı parlaklığı, saçı başı dağınık, kollarını

kıvırıp duruyordu. Bu haliyle her zamankinden daha güzeldi. Yüreğimi parçalayan bitkin bir sesle mırıldanıyordu:

– Öldürmeyin onu! Frère Ange'dır o, Küçük Frère'dir!

Aşağılık uşaklar dönüp geldiler; nöbetçileri görünce kovalamaktan vazgeçtiklerini, ama ermiş adamın kışına mızraklarını yarım parmak kadar daldırmaktan da geri kalmadıklarını bildirdiler. Gecelik takkeler çekilip pencereler kapandı. Genç derebeyi adamlarıyla konuşurken, ben, gözyaşları hoş yanak çukurlarında kurumuş Catherin'e yaklaştım.

Bana:

– Zavallı Frère kurtuldu, dedi. Fakat onun için titredim. İnsanlar korkunçtur. Bir kere sizi sevdiler mi, hiç söz dinlemezler.

Hayli incinmiş olarak:

– Catherine, dedim, beni yalnız dostlarınızın kavgasında hazır bulunayım diye mi çağırıyorsunuz? Ne yazık ki benim bu işe karışmaya hakkım yoktu.

– İsteseydiniz Bay Jacques, isteseydiniz siz de karışırıdınız.

– Ama siz Paris'in en çok çevresi sarılmış kişisisiniz. Bana bu soyludan hiç söz etmemiştiniz.

– Aslında onu pek düşünmüyordum. Ansızın geldi.

– Ve sizi Frère Ange'la yakaladı.

– Olmayan bir şeyin olduğunu sandı. Öyle öfkeli biri ki haklılık anlatılamaz.

Yakası yarı açık gömleği, dantelin içinde güzel bir meyve gibi şişmiş ve gonca bir gülle çiçeklenmiş bir meme gösteriyordu. Onu kollarımın arasına aldım, göğsünü öpücüklerimle örttüm.

– Tanrım! diye haykırdı, sokakta ha! Bizi gören Bay d'Anquetil'in önünde!

– Kim bu Bay d'Anquetil?

– Frère Ange'in katili, tabii! Başka kim olsun istersiniz?

– Gerçekten başkalarına gerek yok Catherine; yeterince güçlü dostlarınız var yanınızda.

– Bay Jacques, bana hakaret etmeyin, rica ederim.

– Size hakaret etmiyorum Catherine, çekiciliğinizi teslim ediyorum. Nice başkaları gibi ben de bu çekiciliğinizi dile getirmek isterdim...

– Bay Jacques, bu sözünüz çok kötü bir şekilde, saf babanızın kebabçı dükkânı kokuyor.

– Ama bir zamanlar o dükkânın ocağını koklamaktan pek hoşlanırdınız, Bayan Catherine.

– Tüh be alçak! Uğursuz adam! Bir kadına hakaret ediyor.

O böyle ciyak ciyak bağırıp dört dönmeye başlayınca Bay d’Anquetil adamlarını bırakıp yanımıza geldi; ‘edepsiz, ar damarını çatlamış’ diyerek onu içeri itti, kendisi de arkasından koridora girip kapıyı yüzüme kapadı.

XV

Bu can sıkıcı olayı izleyen hafta boyunca zihnimi hep Catherine işgal etti. Onun hayali kütüphanede, sevgili üstadımın yanında üstüne eğildiğim kocaman ciltlerin sayfalarında parlıyordu; öyle ki, Photius, Olympiodoros, Fabricius, Vossius, bana artık dantel gömlekli küçük bir bayandan başka bir şeyden söz etmez olmuşlardı. Bu hayaller beni tembelliğe itiyordu. Fakat kendisi gibi başkalarına da hoşgörülü olan Bay Jérôme Coignard zihnimin karışıklığına ve dalgınlıklarına karşı anlayışla gülümsüyordu.

Bu sevgili üstad bir gün bana:

– Jacques Tournbroche, dedi, ahlakın yüzyıllar arasında değişmesi hiç dikkatinizi çekmedi mi? O hayran olunacak Astracienne kütüphanesinde toplanmış olan kitaplar, insanların bu konudaki değişkenliklerini belirtiyorlar. Bu düşünceyi ileri sürmem de, oğlum, zihninize şu sağlam ve koruyucu düşünceyi yerleştirmek içindir: Din dışında iyi töre yoktur; doğal bir ahlak kuracaklarını iddia eden filozofların özdeyişleri çocukça kuruntu ve saçmadan başka bir şey değildir. İyi törelerin nedeni, kendinden ilgisiz olan, iyilik gibi kötülüğü de bilmeyen doğada hiç bulunmaz; o ancak Tanrısal sözde bulunur. O sözü asla çiğnememek gerekir, yoksa sonra bundan adamakıllı pişman olunur.

“İnsani yasalar yarar üzerine kurulmuştur. Bu da görünüşte kalan ve aldatıcı bir yarardan başka bir şey olamaz; çünkü ne insanlara yararlı olan ne de onlara gerçeklikte uygun düşen şey, doğal olarak bilinebilir. Bununla birlikte alışılmış şeylerimizin

büyük bölümünü oluşturan konular da var ki, bunlar salt önyargılardan doğmuşlardır. Ceza tehdidiyle tutunan insani yasalar hile ve ikiyüzlülükle baştan savılabilir; düşünme yeteneği olan her insan onların üstündedir. Tam anlamıyla enayi tuzağıdır onlar.

“İlahi yasalar böyle değildir, oğlum. Bunlar zamanaşımına uğramazlar, önlenemez ve süreklidirler. Saçmalıkları sadece görünürdedir ve akıl almaz bir bilgelik saklamaktadırlar. Eğer onlar aklımızı sakatlıyorlarsa, bu üstün olduklarından ve insanın görünürdeki değil de gerçek amaçlarıyla uyduğu andır. Onları tanıma mutluluğuna erildiğinde, onlara uymak yerinde olur. Bununla birlikte ben On Emir’in ve Hristiyanlığın buyrukları içinde bulunan bu yasaları gözetmenin çoğu zaman güç olduğunu, hatta bazen de kendisini beklettiğini, çünkü umulması bir görev olan Tanrı yardımının yokluğunda buna olanak bulunmadığını itiraf etmekte işi yokuşa sürmüyorum.

“İşte kurtuluşu her şeyden önce pişmanlık üzerine kuran Hristiyanlığın yapısına da bu noktada hayranlık duymak gerekir. Dikkate değer ki oğlum, en büyük azizler tövbe edenlerdir ve pişmanlık yanlışlıkla orantılı olduğu için, en büyük azizlerin cevheri en büyük günahlılarda bulunur. Bu kavrayışı hayran olunacak kusursuz pek çok örnekle açıklayabilirim. Fakat size azizliğin başlıca maddesinin ten istekleri, kendini tutamamazlık, etin ve zihnin bütün pislikleri olduğunu hissettirmek için yeterince anlattım. Yalnız bu maddeyi topladıktan sonra bunu Tanrıbilimsel yönetime göre işlemek ve âdeti tövbe çehresiyle biçimlendirmek önem taşımaktadır. Bu da birkaç yılın, birkaç günün ve bazen de tam pişmanlık durumunda görüldüğü gibi, yalnız bir an’ın işidir. Jacques Tournbroche, eğer beni iyi dinledinizse, herkesin anladığı şekilde namuslu adam olmak için kendinizi kaygı içinde zavalıca tüketmez, yalnız ve yalnız Tanrısal adaleti hoşnut etmeyi öğrenmeye çalışırsınız.”

Değerli üstadımın özdeyişlerinde saklı yüksek bilgeliğin bilincinde olduğumu unutmadım. Yalnızca bu ahlakın ayırsız uygulanması durumunda insanı büyük düzensizliklere sürüklemesinden korkuyordum. Kuşkularımı Bay Jérôme Coignard’a söyledim, beni şu sözlerle yatıştırdı:

– Jacques Tournbroche, size özellikle söylediğim şeye dikkat

etmiyorsunuz; şunu bilin ki sizin düzensizlik adını verdiğiniz şey gerçekten, ister sivil ister kilise adamı olsun, yargıçların ve hukukçuların kanısından başka bir yerde yoktur ve insani yasalarla ilgilidir. O yasalar keyfe bağlı ve geçicidirler. Tek sözcükle bu yasalara göre davranmak, koyun gibi gördüğünü yapan bir ruhun işidir. Zeki bir insan Châtelet'de ve ruhani yargıç karşısında, geçerli olan kurallara göre davranmakla övünmez. Kurtuluşunu hazırlama kaygısına düşer ve gökyüzüne erişmek için en büyük azizlerin izlediği dolambaçlı yollardan gitmeyi şerefsizlik saymaz. Eğer kilisece ermiş ilan edilen Pelagie, sizin bildiğiniz viyelci Jeanette'in geçinmek için Aziz-Beno'te-Bétourné'nin sundurması altında yaptığı mesleği hiç yerine getirmemiş olsaydı, bu azize o yüzden büyük bir pişmanlık duymaz ve pek olasıdır ki sıradan ve aşağılık bir namusluluk içinde bir hanımefendi yaşamı sürdükten sonra, şimdi sizinle konuştuğum şu anda, kilisede, Azizler Azizinin şanıyla dinlendiği kutsal dolab⁶⁴ önünde psalterion⁶⁵ çalıyor olmazdı. Cennetlik bir kadının yaşamındaki bu güzel düzene düzensizlik diyebilir misiniz? Asla! Böyle bayağı sözleri polis müdürü beyefendiye bırakmalı! Hani o ölünce, bugün alçakça hastaneye sürüklediği zavallı kadınların arkasında cennette kendisine küçük bir yer olsun bulamaz. Kısacası, her şeyin Tanrısal dünyaya göre düzene konulup ayarlanması gereken bu ölümlü dünyada ruhu kaybetmek ve sonsuz lanete uğramakta hiçbir düzensizlik, hiçbir suç ve kötülük aranamaz. O halde Tournbroche, oğlum, insanların en korkulacak şey olarak düşündükleri işlerin bizi iyi bir sonuca ulaştırabileceğini kabul edin. İnsanların adaletini duygumuza göre değil, tanımına göre doğru olan Tanrı adaletiyle uzlaştırmaya kalkmayın. Şimdi oğlum, lütfen biraz sıkıntıya katlanın da bana, Panapolisli'nin kullanıldığı beş altı belirsiz kelimenin anlamını **Vossius**'da bir arayın bakalım. Doğrusu, insan bu Panapolisli'yi incelemeye koyuldu mu, şairlerle tarihçilerin piri Homeros'un dediği gibi, Aias'ın büyük yüreğini bile şaşırtacak olan aldatıcı bir simgesel anlatı-

64. Katolik kiliselerinde kutsal kâsenin içinde saklandığı dolab.

65. Grekler'de telleri çekilerek çalınan sazlara, özellikle de arp'a verilen ad.

min karanlıklarında savaşmalı. Bu yaşlı simyacıların üslubu pek çetinmiş. Bay d'Astarac gücenmesin ama, Manilius aynı konular üzerine daha etkili bir dille yazıyormuş.

Değerli üstadım sözlerini bitirmişti ki aramıza bir gölge düştü. Bu Bay d'Astarac'ın gölgesi ya da bir gölge gibi inçe ve siyah Bay d'Astarac'ın ta kendisi.

Bu sözü işitmemiş olduğundan mı, yoksa yanıt vermeye değer bulmadığından mı, hiç tepki göstermedi. Tersine, Bay Jérôme Coignard'ı çabasından ve bilgisinden dolayı kutladı. Hiç kimsenin o güne kadar yönelemediği en büyük yapıtın tamamlanması konusunda onun sezgi pırıltılarına güvendiğini sözlerine eklidi. Sanra bana dönerek:

– Oğlum, dedi, bir süre için lütfen benim çalışma odama inin, orada size önemli bir giz açıklayacağım.

Peşi sıra odasına gittim, üstadımla beni hizmetine aldığı gün bizi kabul etmiş olduğu odaya. Duvarların önüne dizilmiş altın suratlı Mısırlılar yerinde duruyordu.

Masanın üzerine helvacıkabağı büyüklüğünde bir cam küre konulmuştu. Bay d'Astarac kendini bir sedirin üzerine attı, bana önünde oturmamı işaret etti. Taş ve muskayla dolu elini alnında dolaştırdıktan sonra:

– Oğlum, dedi, Kuğular Adası'ndaki söyleşimizden sonra, artık zihninizde silflerle semenderlerin varlığına ilişkin bir kuşku kaldığını hiç sanmam. Size böyle bir aşağılamada bulunamam. Onların varlığı insanlarınkinden daha gerçektir. Hatta gerçeklik denilen şey, onu meydana çıkaran görünüşlerin devamı ile ölçülürse bu varlık daha da büyüktür. Çünkü bizden daha uzundur. Semenderler yüzyıldan yüzyıla, hiç bozulmayan gençliklerini gezdirirler. Hâlâ yaşayan bazıları, Nuh'u, Menes'i⁶⁶ ve Pythagoras'ı görmüşlerdir. Anılarının zenginliği ve belleklerinin tazeliği, konuşmalarını son derece çekici kılmaktadır. Hatta ölümsüzlüğü insanların kolları arasında elde ettikleri ve asla ölmek umudunun onları filozofların yatağına çektiği de ileri sürülmüştür. Fakat bunlar yargılamalı bir akli kendine bağlayamayacak olan ya-

66. Eski Mısır'ın ilk kralı firavun Narmer'e (M.Ö. 3200'e doğru) Grekler tarafından verilen ad.

lanlardır. Cinslerin her birleşmesi, âşıklara ölmezliği sağlamak şöyle dursun, tersine, bir ölüm işaretidir. Biz eğer sürekli yaşamak zorunda kalsaydık aşkı öğrenemezdik. Sorun semenderler için de başka türlü olamaz. Çünkü onlar da bilgelerin kolları arasında yalnız bir çeşit ölümsüzlük aramaktadırlar; soyun ölümsüzlüğü. Zaten umut edilmesi en akla uygun olanı budur. Her ne kadar ben, bilimin yardımıyla insan yaşamını önemli bir süre, en aşağı dört beş yüzyıl uzatmaya karar vermişsem de, devamını sonsuz olarak sağlamakla asla övünmemişimdir. Tabii düzene karşı girişimde bulunmak deliliktir. O halde oğlum, saçma masallar gibi, bir öpüşle bağlanılan ölmezlik düşüncesini aklınızdan çıkarınız. Bunu yalnızca düşünmüş olmaları bile birçok kabalisti utandıracak bir durumdur. Böyle olmakla birlikte semenderlerin insanların aşkına eğilimli oldukları da bunun kadar doğrudur. Çok geçmeden bunu sınarsınız. Sizi onların gelip görmesini kabule yeterince hazırladım. Mademki sizi uyardığımız gecedan beri temiz olmayan hiçbir kadınla ilişkide bulunmadınız, öyleyse bunun ödülünü elde edeceksiniz.

Tabii saflığımdan, isteğime karşı olarak, hak ettiğim övgülerini kabulden üzüntü duymaktaydım. Suçlu düşüncelerimi Bay d'Asatrac'a itiraf etmeyi aklımdan geçiriyordum. Fakat o, bana zaman bırakmadan sözüne sertçe devam etti:

– Artık bana, size cinler imparatorluğunu açacak olan anahtarı vermekten başka bir şey kalmadı. Hemen yapacağım da budur.

Kalktı, masanın yarısını işgal eden kürenin üzerine elini koyarak:

– Bu balon, dedi, saflığı dolayısıyla sizin gözlerinizden kaçan bir güneş tozu ile doludur. Çünkü pek ince bir tozdur o, insanların kaba duygularıyla kavranamaz. İşte oğlum, evrenin en güzel bölümleri bizim gözümüzden bu şekilde kaçarlar; ancak onları bulmaya elverişli aygıtlara sahip olan dünyaya kendilerini belli ederler. Örneğin havanın nehirleriyle kırları sizin gözlerinizden hep gizli kalır. Oysa bunların görünümü dünyanın en güzel kır görüntüsünden bin kat daha zengindir.

“Şunu bilin ki, bu balonun içinde, bizdeki ateşi üstün bir biçimde coşturmaya özgü bir güneş tozu vardır. Bu coşkunun etkisi insanı çok bekletmez. Bu etki bizde duyularımızın, çevre-

mizde dalgalanan hava ile ilgili yüzleri görmek ve onlara dokunmak gücünü veren bir inceliğinden meydana gelir. Siz bu balonun ağzını kapayan mühür mumunu kaldırır kaldırmaz, bu odada, bedenlerini eğri çizgilerin biçimlendirdiği kadınlara benzeyen, fakat hiçbir kadının erişemeyeceği bir güzelliğe sahip birçok yaratık göreceksiniz ki, bunlar kesinlikle semenderlerdir. Hani geçen yıl babanızın dükkânında benim görmüş olduğum semender yok mu, hiç kuşkusuz size ilk olarak o görünecektir. Çünkü sizden hoşlanmış olmalıdır; onu tatmin etmenizi öğütlerim. Kısacası, işte şu masanın önünde, şu koltukta rahat rahat oturunuz; bu balonun tıpasını açınız ve içindekini yavaş yavaş soluyunuz. Size söylediğim şeylerin noktası noktasına hemen belirdiğini göreceksiniz. Sizi artık rahat bırakayım. Tanrı'ya emanet olun.”

Garip biçimde apansız ortalıktan çekilme yöntemiyle kayboldu. Şaşırtıcı bir buhar püskürmesi korkusuyla açmakta ikirciklenerek cam balonun önünde kalakaldım. Düşünüyordum ki, belki de Bay d'Astarac bunun içine, durumuna göre, soluyanları uyutarak onlara düşlerinde semenderler gösteren buharlar doldurmuştur. Ben henüz bu şekilde mutlu olma düşüncesi besleyecek kadar filozof değildim. Belki de, diyordum içimden, belki de bu buharlar insanı deliliğe hazırlar.

Kısacası, bir an güvensizlik hissetmiş, kitaplığa gidip Bay Coignard'a, sevgili üstadıma danışayım diye düşünmüştüm. Fakat hemen, bunun gereksiz bir sıkıntıya katlanmak olacağını anladım. Kendi kendime, o daha benim güneş tozundan ve hava cinlerinden söz ettiğimi iştir iştirmez şu yanıtı verecektir diyordum: 'Jacques Tournebroke, oğlum, saçma şeylere asla inanmam gerektiğini anımsayın. Kutsal dinimize ilişkin şeylerin dışında kalan her şeyde yalnız aklınıza başvurun. Büyücülüğün ve simya biliminin diğer bütün delilikleriyle birlikte bırakın canım şu balonları, şu tozu.'

Bu küçük söylevi iki enfiye çekişi arasında kendisinden dinlediğimi sanıyor, aynı ölçüde İsevi bir dile nasıl yanıt vereceğimi bilemiyordum. Öte yandan, bana semenderden haber sorduğu zaman, Bay d'Astarac'ın önünde ne kadar sıkıntı çekeceğimi düşünüyordum. Ona ne yanıt verecektim? Aynı zamanda güvensiz-

liğimi ve korkumu da belli etmeden kararsızlığımı ve çekinmemiş olmamı nasıl itiraf edecektim? Farkında olmadan serüvene atılmayı da istiyordum. Saf değilim; tersine, kuşku beni olağanıştı bir biçimde çeker. Bu eğilimim beni, insanların çoğundaki düşünme yeteneğinden ve hatta geri kalan birçok şeyle birlikte açık davranıştan bile kuşkulanmaya sürükler. Bana ne kadar tuhaf şey anlatsalar da, kendi kendime ‘Niçin olmasın?’ derim. İşte bu ‘niçin olmasın’ benim katıksız zekâmı değerden düşürür. Bu ‘niçin olmasın’ beni saflığa yöneltir. Yeri gelmişken şu nokta üzerinde durmak gerekir: Hiçbir şeye inanmamak, her şeye inanmaktır. Zekâyı özgür ve çok boş bırakmamak gerekir. Çünkü bu zekânın içinde, abartılı biçimde ve ağırlıkta gelişigüzel görüntüler yığılabilir. Böyle zekâlar, inançlarla çatışmalı zekâlar ile, sıradan bir biçimde döşenmiş olan zekâlar arasında kendilerine yer bulamazlar.

Elimi balmumu mührünün üzerine koyarak, bir yandan büyü-lü sürahilere ilişkin olarak annemin bana geçmişte anlattıklarını anımsarken, diğer yandan da ‘Niçin olmasın?’ sorum, kulağıma, belki sonunda bu güneş tozunun içerisinde hava perilerinin görülebileceğini fısıldıyordu. Fakat bu düşünce zihnime takıldıktan sonra orada birleşir gibi görünür ve rahatça kurulur kurulmaz onu tuhaf, saçma ve kaba buluyordum. Düşünceler zorla kendini kabul ettirdiği zaman çabucak saygısızlaşırlar. Bunların içinde pek azı hoş eğlencelerden başka bir şey sağlayabilir.

Hele bu düşüncede kesinlikle bir delilik durumu vardı. Kendi kendime açayım mı açmayayım mı diye düşünerek, parmakları-mın arasında durmadan sıkmakta olduğum mühür birdenbire dağıldı, şişenin ağzı açılıverdi.

Bekledim, gözledim, hiçbir şey göremedim, hiçbir şey duyumsamadım. Düş kırıklığına uğradım; çünkü doğa dışına çıkmak umudunun ruhlarımıza süzölmesi öyle ustaca ve öyle çabuk olur ki... Hiçbir şey yok! Hatta belli belirsiz ve karışık bir yanılsama, herhangi bir hayal bile! Beklediğim gibi oldu; büyük bir düş kırıklığı! Bundan bir çeşit kızgınlık duydum. Koltuğuma yıkılarak, çevremi saran bu uzun siyah gözlü Mısırlılar’ın önünde, gelecekte ruhumu kabalistlerin yalanlarına daha iyi kapayacağıma kendi kendime söz verdim. Değerli üstadımın bilgisine güve-

nim bir kat daha arttı. Onu örnek alarak Katolik Hıristiyanlık inancını ilgilendirmeyen bütün konularda düşünerek davranmaya karar verdim. Bir bayan semenderin gelmesini beklemek ne basitlik! Semenderler olur mu hiç, olabilir mi bu? Ama nerden belli, hem 'niçin olmasınlar'?

Öğleden beri ağırlaşan hava giderek boğucu bir hal alıyordu. Rahat ve gözden ırak uzun günlerin uyuşukluğuyla alnımda ve gözkapaklarımda bir ağırlık hissediyordum. Yaklaşan fırtına beni bütününüyle ağırlaştırmıştı. Kollarımı bıraktım, başımı eğip gözlerimi kapayarak, altın Mısırlılar ve cinsel istekli gölgelerle dolu bir uyuklamaya geçtim. Bana yalnız gecede bir ateş gibi aşk duygusu yaşatan bu ne olduğu belirsiz durum bilmem ne kadar sürmüştü ki, birden hafif bir ayak sesi ve buruşan kumaş hışırtısına uyandım. Gözlerim açar açmaz bir çığlık kopardım...

Önümde siyah saten giysili, başı dantelli, mavi gözlü, esmer, taze ve temiz cildi üzerinde yüz çizgileri dipdiri, tombul yanaklı, ağzı gizli bir gülümsemeyle canlı, olağanüstü bir yaratık vardı. Kısa giysisinin altında meydan okuyan küçük, neşeli ve zeki ayakları göze çarpıyordu. Cinsel istekliliği içinde dimdik ve biraz kendisini toplamış duruyordu. Boynundaki kadife kurdelenin altında parlak esmer gerdanı görünüyordu. Gizli olanı arayan bir duruşla bana bakıyordu.

Uykumun bende aşk tutkusu uyandırdığını söylemiştim. Ayağa kalkıp atıldım.

Bana:

– Affedersiniz, dedi, Bay d'Astarac'ı arıyordum.

Kendisine:

– Hanımefendi, dedim, Bay d'Astarac yok. Siz ve ben varız. Sizi bekliyordum. Siz benim semenderimsiniz. Ben kristal şişeyi açtım. Siz geldiniz, benimsiniz.

Onu kollarımın arasına aldım ve dudaklarımın, giysisinin kenarlarında çıplak bulabildiği her yeri öpücüklerle örttüm.

Kollarımdan sıyrıldı ve bana:

– Delisiniz, dedi.

– Bu çok doğal, diye yanıt verdim. Benim yerimde kim deli olmazdı?

Gözlerini indirdi, kızardı ve gülümsedi. Ayaklarına kapandım.

– Bay d’Astarac burada olmadığına göre, bana çekip gitmek düşünüyor, dedi.

Kapıyı sürgüleyerek:

– Kalın, diye bağırdım

Sordu:

– Biliyor musunuz, yakında dönecek mi?

– Hayır, hanımefendi! Uzun süre gelmeyecek. Beni Semenderlerle yalnız bıraktı. Onlardan sadece birini istiyorum, o da sizsiniz.

Onu kollarımın arasına aldım, sedire götürdüm, birlikte düştük; onu öpücüklerle örttüm. Artık kendime sahip değildim. O çılglık atıyor, ben onu hiç dinlemiyordum. Avuçları beni geri itiyor, tınakları pençeliyor, onun bu boş savunmaları benim isteğimi azdırıyordu. Yıkılmış ve yorgundu; onu sıkıyor, sarıyordum. Gevşeyen bedeni boyun eğdi, gözlerini kapadı; biraz sonra, zafirim arasında barışık, güzel kollarının belimi kendine doğru çektiğini hissettim.

Sonra, yazık! Kollarımız bu doyulmaz sarmalaşmadan çözüktü, şaşkınlıkla birbirimize baktık. O utanma duygusuyla yeniden doğmaya uğraşıyor, eteğini düzeltiyor ve susuyordu.

Ona:

– Sizi seviyorum, dedim. İsminiz ne?

Onun bir semender olduğunu düşünmüyordum, doğrusunu söylemek gerekirse buna gerçekten inanmamıştım.

Bana:

– İsmim Yahel, dedi.

– Ne! Mosaide’in yeğenisiniz?

– Evet, ama susun. Eğer bilirse...

– Ne yapardı?

– Aa! Bana hiçbir şey. Fakat size çok kötülük eder. Hristiyanları sevmez.

– Ya siz?

– Oo! Ben Yahudiler’i sevmem.

– Yahel, beni biraz olsun seviyor musunuz?

– Ama birbirimize söylediğimiz sözlerden sonra bu sorunuz bana bir hakaret gibi görünüyor, beyefendi.

– Haklısınız hanımefendi, fakat duygularınızı yoklayıp anlamaya özen göstermeyen bir sertlik, bir ateşlilikten sonra kendimi affettirmeye çalışıyorum.

– Aa! Beyefendi, kendinizi olduğunuzdan fazla suçlu saymayın. Eğer benim hoşuma gitmeseydiniz bütün o kaba gücünüz ve ateşliliğiniz hiçbir işe yaramazdı. Biraz önce sizi şu koltukta uyurken görerek değerli buldum, uyanmanızı bekledim, gerisini biliyorsunuz.

Ona bir öpücükle yanıt verdim. O da beni öptü. Ne öpüş! Ağzımda yabani çilekler eriyor sandım. Arzularım canlandı, onu kalbimin üstünde şiddetle sıktım.

– Bu sefer, dedi, çok sert olmayın ve yalnız kendinizi düşünün. Aşkta bencil olmamak gerekir. Gençlerin yeterince bilmediği, bu. Ama onlar yetiştirilir.

Zevk uçurumuna daldık. Bundan sonra İlahi Yahel:

– Tarağınız var mı? dedi, büyücüye döndüm.

– Tarağım yok, diye yanıt verdim; bir semender bekliyordum. Size tapıyorum.

– Bana tapın dostum, ama dilinizi tutun. Mosaide’i bilmezsiniz siz.

– Ne! Yahel! Demek o, yetmiş beş yılını bir piramitte geçirmiş yüz otuz yaşındaki adam bu kadar korkunç ha!

– Görüyorum ki amcam hakkında size masal anlatmışlar dostum, siz de onlara inanma saflığını göstermişsiniz. Onun yaşı bilinmez, ben bile bilmiyorum. Onu hep ihtiyar olarak gördüm. Ancak bünyesinin sağlam olduğunu biliyorum, gücü kuvveti pek az kimsede bulunur. Lizbon’da bankerlik ediyordu. Yengem Myriam’la birlikte bastığı bir Hristiyanı öldürdü. Beni de yanına alarak kaçtı. O zamandan beri beni bir anne sevecenliğiyle sever. Bana ancak küçük çocuklara söylenen şeyler söyler, benim uyumama bakarak ağlar.

– Onunla birlikte mi oturuyorsunuz?

– Evet, bekçi kulübesinde, parkın öteki ucunda.

– Biliyorum, oraya kankurutan otları patikasından gidiliyor. Size neden daha önce rastlamadım? Size bu kadar yakın oturduğum halde, hangi uğursuz yazgı yüzünden sizi görmeksizin yaşadım? Fakat ne diyorum, yaşamak mı? Sizi hiç bilmemek yaşamak mıdır? Öyleyse siz o kulübede kapalısiniz?

– Haklısınız, çok yalnızım. Sonra istediğim gibi gezintilere, mağazalara ve tiyatroya gidemem. Mosaide'in sevgisi bana hiç özgürlük tanımıyor. Beni kıskançlıkla saklıyor. Dünyada sadece Lizbon'dan yanına getirdiği altı küçük altın fincan ile beni sever. Bana Myriam yengemden daha çok bağlı olduğu için sizi öldürdü dostum, hem de Portekizli'yi öldürmesinden daha büyük bir arzuyla. Bunu size ağzınızı sıkı tutun diye haber veriyorum, yoksa mert bir adam böyle şeylerle bir sevgiye engel olmaz. Soylu bir ailenin oğlu musunuz, dostum?

– Ne yazık ki hayır! diye yanıt verdim; babam bir el işiyle, bir tür ticaretle uğraşır.

– Ufak tefek işler yapar mı, maliyede bir görevi var mı? Hayır mı? Yazık! O halde sizi yalnız sizin için sevmek gerekiyor. Ama bana doğru söyleyin bay d'Astarac yakında gelmez mi?

Bu isim, bu soru üzerine zihnimden korkunç bir kuşku geçti. Bu gönül çekici Yahel'i benimle semender rolü oynaması için kabalistin göndermiş olmasından kuşkulaniyordum. Hatta içimden onu, o ihtiyar delinin nimpası olmakla suçladım. Bu konuda derhal aydınlanmak için ona sertçe, o şatoda semender rolü oynamaya göreneği olup olmadığını sordum.

Bana bir masumun şaşkınlık dolu gözleriyle bakarak:

– Ne demek istediğinizi hiç anlamıyorum, diye yanıt verdi. Siz de tıpkı Bay d'Astarac gibi konuşuyorsunuz. Eğer onun kadınlardan duyduğu tiksintiyi benimsemediğinizi görmemiş olsaydım sizi de onun kaçıklığına tutulmuş sanırdım. O, kadınlara katlanamaz; benim için onu görmek ve onunla konuşmak gerçek bir işkencedir. Yine de biraz önce size rastladığım zaman onu aramaktaydım.

Kaygılardan kurtulmuş olmanın sevinciyle onu öpücöklere boğdum. Dizinin altında elmas tokayla tutturulmuş siyah çoraplarını bana gösterecek şekilde kendisine çekidüzen verdi. Bu görünüm zihnimi yeniden onun hoşuna giden düşüncelere boğdu. Bununla birlikte beni bu konuda çok ustalık ve eteşlilikle tahrir etti. Gördüm ki, oyun anında tam ben yorulduğumda o ateşlenmeye başlıyordu. Yine de elimden geleni yaptım ve bu kez bu güzel varlığı hiç de layık olmadığı hakarettten kurtarmak uğruna, hayli mutlu oldum. Sakin bir havayla ayağa kalktı ve:

– Gerçekten, dedi, Bay d’Astarac’ın yakın zamanda gelip gelmeyeceğini bilmiyor musunuz? Doğrusu şu anda biraz paraya gereksinimim var da, kendisinden, amcamın aylığına karşılık ufak bir avans istemeye gelmiştim.

Kesemde bulunan üç eküyü özür dileyerek çıkardım, o da bunları kabul etmek inceliğini gösterdi. Kabalastın az görülen el açıklığından bende kala kala bunlar kalmıştı. O, mesleği dolayısıyla parayı önemsemediği için ne yazık ki benim aylığımı ödemeyi de unutuyordu.

Yahel hanımefendiyi tekrar görme mutluluğuna erip ermeyeceğimi sordum.

– Ereceksiniz, dedi.

Bunun üzerine anlaştık; kapatıldığı kulübeden geceleri ne zaman kurtulursa benim odama çıkacaktı.

Ona:

– Yalnız dikkat edin, dedim, benim odam koridorda sağdan dördüncüdür. Beşinci oda sevgili üstadım rahip Coignard’ın odasıdır. Ötekilerse iki üç aşçı yamağıyla yüzlerce farenin kaldığı tavan arasına açılır.

Odaları şaşırmayacağına, başka birinin değil, ancak benim odamın kapısını tıklatacağına beni inandırdı.

– Zaten, diye devam etti, bana öyle geliyor ki rahip Coignard oldukça iyi bir adam. Sanırım ondan korkmamızın hiç gereği yok. Onu, birlikte amcamı ziyarete geldiğiniz gün dikiz deliğinden görmüştüm. Neler söylediğini pek işitmedimse de bana sevimli geldi. Hele burnu bana çok biçimli ve nitelikli gibi göründü. Öyle bir burnun sahibi, başvurulacak adam olmalı; onunla tanışmak isterim. İnsan, zeki kimselerle görüşmekten her zaman kârlı çıkar. Yalnız, özgürce konuşması ve alaycı doğasından dolayı amcamın hoşuna gitmemesine üzüldüm. Mosaide ondan nefret ediyor ve o bir Hristiyan’ın düşünemeyeceği kadar kincidir.

– Hanımefendi, dedim, Rahip Jérôme Coignard bilgin bir adamdır, ayrıca felsefeyle ilgilenir, iyilikten hoşlanır. Dünyayı tanır; iyi öğütler vereceğine inanmakta haklısınız. Fakat yanıt verin bana; o gün kulübede, o dediğiniz dikiz deliğinden beni de görmediniz mi?

– G6rd6m, dedi; beğendiğimi de sizden saklayacak değılim. Ama amcamın yanına d6nmem gerekiyor. Hoşça kalın.

O akşam yemekten sonra Bay d'Astarac bana semenderden haber sormayı unutmadı. Merakı beni biraz şaşırtıyordu. Ona, rastlantının umudumu aştığını, fakat bu t6r ser6venlere uygun bir ağız sıklılığın sınırları içinde kalmayı kendime g6rev saydığımı s6yledim.

Bana:

– Oğılum, dedi, bu ağız sıklılık sizin içinizde hiç 6yle sandığınız kadar yararlı değıldir. Semenderler utanç duymadıkları aşklarının gizli kalmasını hiç istemezler. Beni seven bu nimpalardan birisinin, benim yokluğumda, isimlerimizin baş harflerini birbirine geçmiş olarak ağaç kabuklarına kazımdan daha tatlı bir eğılencesi yoktur. Buradan zarif başlarını g6rd6đ6n6z beş altı am ağacının g6vdesini inceleyerek bundan emin olabilirsiniz. Fakat hiç fark etmediniz mi oğılum, gerçekten y6ce olan bu t6r aşklar bir yorgunluk bırakmak ř6yle dursun, y6reğe yeni bir g6 verir? Eminim ki bu olup bitenden sonra gecenizi Panapolisli Zosimos'tan hiç olmazsa altmış sayfa çevirerek geçirirsiniz.

Ona tam tersine, b6y6k bir uyuma isteği duyduğumu s6yledim. O, bunun bir ilk karşılaşmanın şaşkınlılığından, rastlantının uyandırdığı şaşkınlıktan ileri geldiğini açıkladı. B6ylece bu b6y6k adam benim bir semenderle ilişkim olduğuna inandı gitti. Onu aldatmak bana kaygı veriyordu, fakat buna zorunluydum. Ayrıca o kendi kendisini o kadar aldatıyordu ki, yanılsamalarına pek bir şey eklenemezdi. Kısacası i huzuruyla yatmaya gittim, yatağa girince en g6zel g6nlerimin 6st6ne mumu 6fledim.

XVI

Yahel s6z6n6 tuttu. Hemen ertesı g6n gelip kapımı tıklattı. 6stelik benim odamda Bay d'Astarac'inkinden daha rahattık. İlk tanışmamızda olan bitenler, aşkın bu ikinci karşılaşmada bize verdikleri karşısında ocuk oyunu sayılırdı. şafak aydınlılığında, yakında bana yeniden geleceğine ilişkin binbir yeminle 'ruhum, hayatım, canımın ii' diyerek kollarımdan g6l6kle uzaklaştı.

O gün çok geç kalktım. Kütüphaneye indiğim zaman, üstadım bir elinde kalemi ötekinde büyütecı, edebiyata değer veren kimselerin hayranlığını kazanacak biçimde Zosimos'un papirüsü üstüne yerleşmişti.

Bana:

– Jacques Tournbroche, dedi, bu okumanın başlıca güçlüğü çeşitli harflerin kolayca karıştırılmasından ibarettir. Şifreyi başarıyla çözmek için böylesi yanlışlıklara yol açma olasılığı bulunan harflerin bir çizelgesini düzenlemek önem taşımaktadır; çünkü buna özen gösterilmediğinde bizi sonsuz bir utanca ve haklı bir kınamaya uğratabilecek olan yanlış anlamlar çıkarma tehlikesine düşebiliriz. Hatta bugün gülünç yanlışlıklar bile yaptım. Bu gece gördüğüm ve size anlatacağım şeytan duasından beri zihnimi allak bullak ediyor.

“Şafak sökerken uyandığım zaman gidip -anımsarsınız, dün Bay d'Astarac'a iltifat ettiğim– o küçük şişedeki beyaz şaraptan bir kadeh içme isteğine kapıldım. Çünkü oğlum, beyaz şarap ile horozun ötüşü arasında kuşkusuz ta Nuh zamanından beri devam eden bir yakınlık vardır. Ben eminim ki, eğer Aziz Petrus, büyük kurban sunucunun avlusunda geçirdiği kutsal gecede bir parmak açık kırmızı Moselle şarabı ya da sadece Orlean şarabı içmiş olsaydı, horozun ikinci kez ötüşünden önce İsa'yı inkâr etmezdi.⁶⁷ Fakat bu kötü davranışa hiçbir biçimde acımamalıyız oğlum, çünkü kehanetlerin gerçekleşmesi gerekiyordu. Eğer bu Petrus ya da Cephas o gece alçaklıkların en kötüsünü yapmamış olsaydı; dünyanın namuslu adamlarını, sonsuz bağlılıklarının anahtarlarını korkak bir namussuzun elde tuttuğunu görmekten utandırarak, bugün cennetin en büyük azizi ve kutsal kilisemizin köşe taşı olmazdı. Ey insanı, insan şerefının hileci esinleri dışına çekerek kurtuluş yoluna yönelten kurtarıcı örnek! Ey, dinin bilgince düzeni! Ey, anlı şanlıları alçaltmak için, alçakgönüllüleri ve zavallıları yücelten Tanrısal bilgelik! Ey harika! Ey gizl! Erdemli

67. "... Orada duranlar az sonra Petrus'a yaklaşp, 'Gerçekten sen de onlardansın. Lehçen seni ele veriyor' dediler. Petrus kendine lanet okuyup yemin ederek, 'O adamı tanımıyorum!' dedi. Tam o anda horoz öttü. Petrus, İsa'nın, 'Horoz ötmeden sen beni üç kez inkâr edeceksin' dediğini hatırladı ve dışarı çıkıp acı acı ağladı." (*İncil/ Matta*)

geçinenler ve adalet adamları için ne sonsuz utanç ki; korkaklığı yüzünden, büyük rahibin sarayında kendisiyle birlikte ısınan mutfak hizmetçilerinin sıkça alay konusu olan Tabariyyeli bir gemici, kuşkusuz Séez yargıcının karısının oda hizmetçisi kadar bile güzel olmayan çirkin ve pasaklı kadınlar önünde hem efendisinden hem imanından vazgeçen hödük ve tabansız biri, alnında üç katlı taç, parmağında yüksek papaz yüzüğü taşıyor; en büyük piskoposlar, krallar ve imparatorların üstüne yerleşmiş, ilişkiler kurma ve kaldırma hakkı elde etmiş; o izin vermedikçe en saygıdeğer adam, en namuslu kadın bile cennete giremez. Fakat lütfen Tournebroche, oğlum, bu havariler prensi büyük Aziz Petrus'u akışa karıştırdığım zaman anlatımın neresinde olduğumu söyleyin bana. Ama sanırım şafakta içtiğim bir kadeh beyaz şaraptan söz ediyordum size. Üzerimde gömlekle kilere indim ve bir gün önce anahtarını sakınarak denemiş olduğum dolaptan bir şişe çıkarıp zevkle dibine kadar içtim. Sonra merdivenden çıkarırken, ikinci katla üçüncü kat arasında, basamakları inen soyтары giyimli küçük bir bayanla karşılaştım. Çok korkmuş göründü ve koridorun dip tarafına kaçtı. Ardından koştum, yetiştim, kollarımın arasına aldım ve ansızın dayanılmaz bir kan kaynamasıyla öptüm. Beni ayıplamayın oğlum; benim yerimde olsaydınız siz de aynı şeyi yapardınız, belki de fazlasını. Güzel bir kızdı, bakışındaki büyük canlılıkla yargıcın karısının oda hizmetçisine benziyordu. Bağırmaya cesaret edemiyordu. Kulağıma 'Bırakın beni, bırakın beni, delisiniz siz!' diye fısıldıyordu. Görüyorsunuz Tournebroche, hâlâ bileğimde tırnak izlerini taşıyorum. Keşke bana verdiği öpücüğün izini de bu kadar canlı olarak dudaklarımda tutabilseydim!

– Nasıl, rahip efendi, diye haykırdım, size öpücük mü verdi? Değerli üstadım:

– Oğlum, emin olun ki siz de benim yerimde olsaydınız, aynı böyle bir öpücük alırdınız, diye yanıt verdi; yalnız benim gibi fırsatı ele geçirmek koşuluyla. Sanırım size, bu bayana sıkı sıkıya sarıldığımı söylemiştim. Kaçmaya çalışıyor, çığlıklarını boğuyor, yakınmalar mırıldanıyordu: 'Lütfen bırakın beni! İşte gün doğuyor, biraz daha geçerse mahvolurum.'

“Korkuları, ürküntüsü, tehlikeli durumu hangi yabancıye do-

kunmazdı? Ben insanlıktan uzak değilim. Bana verdiği bir öpücük karşılığında onu derhal salıverdim. Sözüme inanın, hiç öyle tadına doyumaz öpücük görmemiştim.”

Değerli üstadım, anlatısının burasında bir tutam enfiye çekmek için burnunu kaldırıncı benim heyecan ve acımı gördü, bu halimi şaşkınlığıma vererek devam etti:

– Jacques Tournebroche, bundan sonra söyleyeceklerim sizi daha çok şaşırtacak. Şimdi, bu güzel bayanı üzülerek bıraktım gitti, ama merakımdan dolayı izledim. Peşi sıra merdivenden indim; holü geçtiğini, parkın en geniş tarafında kıra açılan küçük kapıdan çıktığını ve ağaçlıklı yoldan koştuğunu gördüm. Arkasından koştum. Palyaço giysisi ve gece başlığıyla uzağa gitmeyeceğini düşünüyordum. Kankurutanotu yolunu tuttu. Merakım büsbütün arttı. Mosaide’in kulübesine kadar izledim onu. Bu sırada o aşağılık Yahudi, tıpkı bulundukları kiliselerden daha gotik ve daha gülünç eski çalar saatlerin içinden, kaba heriflerin keyfine ve kilise hizmetçisinin yararına öğle vakti ortaya çıkan kukla suratları gibi, cüppeesi ve kocaman takkesiyle pencerede belirdi.

“Beni tam da bu genç kızın Galatee çabukluğuyla kulübeden içeri süzüldüğü sırada, yapraklı dalların altında buldu. Öyle ki, Ovidius’tan güzel parçalar üzerine konuşurken sözünü ettiğimiz o satirosların tarzı ve âdetince kızı kovalıyormuşum gibi bir halim vardı. Giyimim de bunu güçlendiriyordu oğlum, çünkü sanıyorum gömlekli olduğumu söyledim size. Beni görünce Mosaide’in gözlerinden kıvılcımlar saçıldı. Sarı pis kaftanından oldukça güzel sivri bir kama çıkarıp, yaşlılıktan hiç de ağırlaşmışa benzemeyen bir kolla pencereden salladı. Bu sırada bana iki dilden küfürler yağdırıyordu. Evet Tournebroche, dilbilgisel ayırt etme yetim bu sözlerin iki dilden olduğunu ve İspanyolca’nın, daha doğrusu Portekizce’nin İbranice ile karıştığını söyleyeme yetki vermektedir. Tam anlamını kavrayamadığım için kuduruyordum; çünkü bu dilleri hiç anlamadığım halde, sık sık geçen bazı seslerden kesin olarak tanırım. Ama olası ki beni, anımsarsanız Bay d’Astarac’ın bize birçok kez adını ettiği, sanırım yeğeni olan Yahel’i baştan çıkarmakla suçlamaktaydı. Bundan dolayı, sövüp saymalarının bir bölümü benim koltuklarımı kabartabilirdi; çünkü oğlum, böyle ilerlemiş yaşı ve çalkantılı bir ya-

şamın yorgunluğuyla ben artık genç bakirelerin sevgilisi olma iddiasında bulunamam. Ne yazık ki piskopos olmadıkça bu yemek tabağından asla tadamayacağım! Buna üzülüyorum. Fakat bu dünyanın geçici iyiliklerine fazla inatla bağlanmamak gerekir; bizi bırakanı bırakmak zorundayız. Şimdi, Mosaide sivri kammasını oynatarak, art arda acı pavkırmalarla boğuk sesler çıkartıyordu; öyle ki ezgi ya da şarkı tarzında sövülmüş ve kınanmıştım. Kendimi övmeksizin oğlum, tumturaklı ve yapmacıklı bir sesle açık saçık ve baştan çıkarıcı hitaplarına uğradığımı da söyleyebilirim. Bu Mosaide, lanetlerinin sonuna gelince, ona saldırı olarak iki dilden karşılık vermek üzere kendi bilgimi yokladım. Ona Latince ve Fransızca olarak, küçük çocukları boğazladığı ve kutsanmış mayasız ekmeği⁶⁸ hançerlediği için, günahlı ve cani olduğu şeklinde yanıt verdim. Serin sabah rüzgârı bacaklarımı şöyle bir yalayarak bana yarı çıplak dolaştığımı anımsattı. Bundan biraz sıkıntı duydum; çünkü oğlum pantolonsuz bir adam, kutsal gerçekleri ortaya çıkarmak, yanılgıyı allak bullak etmek ve suçun arkasına düşmek için uygunsuzdur.

– Ama yine de onun cana kıymalarının korkunç betimlemelerini yaptım ve kendisini hem Tanrısal hem de insani adaletle tehdit ettim.’

– Ne! sevgili üstadım, diye bağırdım, demek o kadar güzel bir yeğeni olan bu Mosaide, yeni doğmuş çocukları boğazlamış ve mayasız ekmeği hançerlemiş ha?

Bay Jérôme Coignard:

– Buna ilişkin bir şey bilmiyorum, diye yanıt verdi; hiçbir şey de bilemem. Fakat bu cinayetler, soyunun cinayetleri olduğundan ona aittir ve ben bunları haklı olarak ona yükleyebilirim. Bu imansızda, uzun bir kafiye oluşturan ip kaçkını atalarını izliyordum. Çünkü Yahudiler ve iğrenç ayinlerine ilişkin neler söylendiğini bilmez değilsiniz. Nurenberg’in eski kroniğinde, bir çocuğu parçalayan Yahudiler’i betimleyen bir resim vardır ve onlar bu resimde utanç işareti olarak giysilerinin üzerinde taşıdıkları yuvarlak çuha parçalarından tanınmaktadırlar. Yine de onların bu işareti gündelik kullanma huyunda olduklarını sanmı-

68. Ayinde dağıtılan şaraplı kutsal ekmek.

yorum. Bütün Yahudiler'in kutsanmış ekmek ve şaraba hakaret etmeye o kadar hevesli oldukları konusunda da kuşkuluyum. Onları bununla suçlamak Tanrımız İsa'nın yüceliğini bizim kadar derin biçimde kavradıklarına inanmak demektir. Çünkü imansız günah tasarlanamaz ve kutsal mayasız ekmeğe hançer saplayan Yahudi bu davranışıyla, ekmek ve şarabın, et ve kana dönüşmesi⁶⁹ gerçekliğine içten bir saygıda bulunmuş demektir. Oğlum, bunlar cahillere bırakılması gereken masallardır ve benim bunları o korkunç Mosaide'in suratına fırlatışım da, sağlam bir eleştirinin öğütlerine uymaktan çok, öfke ve öç duygusunun buyurucu önerisinden dolayıdır.

Ona:

– Ah! Beyefendi, dedim, kıskançlık yüzünden öldürdüğün Portekizli'yi yüzüne vurarak anımsatmakla yetinebilirdiniz, çünkü bu gerçek bir cinayettir.

Değerli üstadım:

– Ne! diye bağırdı, Mosaide bir Hristiyan öldürmüş ha! O halde Tournbroche, tehlikeli bir komşumuz var. Fakat siz de bu serüvenden benim çıkardığım sonuçları çıkarırsınız. Yeğeni kesinlikle Bay d'Astarac'ın sevgilisidir; kendisine merdivende rastladığım zaman da kuşkusuz onun odasından çıkmıştır.

“Ben çok dindarım, bu kadar sevimli bir insanın İsa'yı çarmıha gerenlerin soyundan çıkmasına üzülmemek elimden gelmez. Yazık! Hiç kuşkunuz olmasın ki oğlum, bu aşağılık Mordohay, bir kralın yatağına layık olmak için altı ay kokulu reçinede bekletilmeye gereksinimi olmayan bir Esther'in amcasıdır. O ihtiyar büyücü karga öyle bir güzelliğe hiç yaraşmıyor, hem ben kendimde o bayanla ilgilenme eğilimi hissetmekteyim.

“Mosaide onu delikte gizliyor olsa gerek; çünkü bir gün onun avluda ya da tiyatroda göstermiş olsaydı, ertesi gün herkes ayağına giderdi. Onu hiç görmek istemez misin Tournbroche?”

Ta içimden, bunu çok istediğim yanıtını verdim ve ikimiz de Grekçemize daldık.

69. Hristiyanlık inancına göre, kuddas töreninde ekmekle şarabın İsa peygamberin etiyle kanına dönüşmesi.

XVII

O akşam üstadımla Mac Sokağı'na çıktığımızda hava sıcak olduğundan, Bay Jérôme Coignard:

– Oğlum Jacques Tournebroche, dedi; lütfen sola, Grenelle sokağına sapar mısınız, bir meyhane aramaya? Testisi iki metelikten şarap satan bir meyhaneci bulmamız gerek. Çünkü ben parasızım oğlum ve ola ki altın yapan, fakat siz ve ben örneği, bundan yazıcılarına ve hizmetçilerine hiç vermeyen Bay d'Astarac'ın haksızlığı yüzünden sizin de daha iyi durumda olmadığını düşünüyorum. Bizi bıraktığı durum acınacak bir durumdur. Cebimde metelik yok ve görüyorum ki bu büyük sıkıntıya hüner ve hileyle bir çare bulmam gerekiyor. Epiktetos gibi bunda, yok olmaz bir şan kazanan eşit bir ruhun yoksulluğunu yüklenmek güzel şeydir. Fakat bu benim bezmiş olduğum bir alışma ve bu alışkanlık yüzünden can sıkıcı oldum. Erdemi değiştirme ve zenginlik bana sahip olmadan benim ona sahip olma zamanının geldiğini hissediyorum; bu da bir filozof ruhunun yükselebileceği en soylu durumdur. Bilgeliğimi gönenç içinde bile göstereceğimi yalanlamamak için yakında biraz kazanç elde etmek istiyorum. Şimdi bunun yollarını aramaktayım ve sen beni bunu düşünürken görmektesin, Tournebroche.

Üstadçığım bir tür soylu zariflikle konuşurken, Bay de la Geritaude'un Bayan Catherine'i yerleştirmiş olduğu güzel konağa yaklaşıyorduk. Bana 'Konağı balkonundaki gül fidanlarından tanırırsınız' demişti. Gülleri görmem için yeterince gün ışığı yoktu, fakat kokularını alıyor gibiydim. Birkaç adım attıktan sonra onu pencereden, elinde bir su kabıyla çiçeklerini sularken gördüm. O da aynı şekilde beni sokakta tanıyarak güldü ve bir öpücük gönderdi. Bunun üzerine bir el, pencerenin kenarından geçerek yanağına bir tokat attı; bundan o kadar şaşkına döndü ki, elinden bırakıverdiği su kabı aziz üstadımın kafasına düşeyazdı. Sonra tokat yemiş güzel kayboldu, onun yerine tokatçı, pencerede görünerek demir parmaklığa eğildi ve bana:

– Beyefendi, diye bağırды, Tanrı'ya şükür ki siz kapısen değilsiniz! Metresimin, durmadan bu pencerenin altında dolaşan o kokmuş hayvana öpücük yollamasına katlanamam. En azından

bu kez, seçiminden yüzüm kızarmayacak. Namuslu adamlara benziyorsunuz ve daha şimdiden buraya uğrayacağınıza inanıyorum. Yukarıya çıkarak beni şereflemdirin. Burada hazır akşam yemeği var. Kafasına bir kap su yeyip ıslak köpek gibi silkinen rahip efendiyle birlikte yemeğe buyurursanız beni çok sevinirisiniz. Yemekten sonra kâğıt oynar, sabah olunca da boğazlaşmaya gideriz. Fakat bu, incelik gereği ve yalnızca size şan olması için beyefendi; çünkü doğrusu, bu kız için kılıç sallamaya değmez. Alçağın biri, ömrümde bir daha yüzünü görmek istemiyorum.”

Bana bu sözleri söyleyen kişinin, Frère Ange’ı arkadan yaralamaları için adamlarını derinden coşturan Bay d’Anquetil olduğun anladım. Efendice konuşuyor ve bana karşı kibar davranıyordu. Boğazımı kesmeye razı olmakla bana gösterdiği bütün lütfu hissettim. Bu derece inceliğe sevgili üstadım da duyarsız kalamazdı. Yeterince silkindikten sonra:

– Oğlum Jacques Tournebroche, dedi, bu kadar nazik bir daveti reddedemeyiz.

Bu sırada iki uşak meşalelerle inmişti. Bizi alıp bir salona götürdüler; burada iki büyük şamdanla aydınlanan bir masada soğuk yemeklerle dolu bir sofraya hazırlanmıştı. Bay d’Anquetil bize oturmamızı rica etti ve sevgili üstadım peçetesini boynuna bağladı. Henüz çatalını bir ardıkuşuna batırmıştı ki ansızın bir hiç-kırık yankısı kulaklarımızı yırttı.

Bay d’Anquetil:

– Bu çıgıllara aldırmayın, dedi. Kapattığım odada Catherine ağlıyor.

Çatalının ucundaki küçük kuşa hazin hazin bakan sevgili üstadım:

– Ah beyefendi, onu bağışlamalısınız, diye yanıt verdi. İnilti ve gözyaşıyla baharatlanıp salçalanırsa en hoş yemekler bile acı gelir. Bir kadını ağlatmaya yüreğiniz dayanır mı? Rica ederim, bağışlayın şunu! Bir zamanlar ikisi de orta halliyken, bu güzel kızın çekiciliği henüz Petit Bacchüs’nün çardağı altında ünlüyen, öpücük göndermekten sorumlu olduğu genç öğrencim onun komşusu ve arkadaşıydı. Bu öpücük masumca bir şey; bir insanın, özellikle bir kadının davranışı ne kadar masum olabilirse o kadar masum ve ilk günahın lekesinden bütünüyle uzak bir öpü-

cük. Şunu söylememe de izin verin beyefendi; kıskançlık gotik bir duygu, doğuştan iyi ve ince bir ruhta asla var olmaması gereken vahşi geleneklerin hazin bir kalıntısıdır.

Bay d’Anquetil:

– Rahip efendi, diye yanıt verdi, ne üzerine benim kıskanç olduğum yargısına varıyorsunuz? Ben kıskanç değilim. Fakat bir kadının benimle alay etmesine de katlanamam.

Değerli üstadım bir iç çekişle:

– Bizler rüzgârın oyuncağıyız, dedi. Her şey bize gülüyor; gök, yıldızlar, yağmur, esinti, gölge, ılık ve kadın. Catherine’in bizimle birlikte yemek yemesine izin verin, beyefendi. Hoştur o, sofranızı şenlendirir. Her ne yapabildiyse, şu öpücük ve bunun gibi şeyler, onu sevimsiz kılmaz. Kadınların vefasızlıkları yüzlerini hiç bozmaz. Onları süslemekten hoşlanan doğa, kusurlarına da aldırılmaz. Doğayı örnek edinin de beyefendi, Catherin’i bağışlayın.

Ben de ricalarımı sevgili üstadımın ricalarına kattım; Bay d’Anquetil tutukluyu özgürlüğüne kavuşturmaya razı oldu. Çığlık seslerinin geldiği kapıya yaklaşıp açtı ve Catherine’i çağırdı. Catherine artan iniltileriyle yanıt verdi.

Oynaşı:

– Beyler, dedi, burada karyolaya yüzükoyun yatmış, başı yastığa gömülü, hıçkırıkça gülünç bir sağrı kabartıyor. Şuna bakın! Öyleyse niçin bunca sıkıntı veriyor, niçin bu kadar budalalık ediyoruz! Catherine, yemeğe gelin.

Fakat Catherine hiç kımıldamıyor ve hâlâ ağlıyordu. Öteki gidip onu kolundan, belinden çekti. Direniyordu. Adam ısrar etti:

– Hadi gel cicim!

Catherine, döşeğe ve karyolaya sarılıp tutarak yerini değiştirmemekte inat ediyordu. Sabrı tükenen oynaşı binbir sövgüyle sertçe haykırdı:

– Kalk orospu!

Kız derhal kalktı, gözyaşları içinde gülümseyerek onun kolundan tuttu ve mutlu bir kurban havasıyla yemek salonuna girdi.

Başını oynaşının omuzuna eğip, ayağıyla masanın altında ayaklarını arayarak, Bay d’Anquetil’le benim arama oturdu.

Ev sahibimiz:

– Beyler, dedi, sertliğimi bağışlayın. Buna üzülmiyorum, çünkü o bana, size burada ziyafet çekme şerefi verdi. Doğrusu, bu güzel kızın bütün geçici heveslerine katlanamam ve onu kapüşeniyle suçüstü yakaladığımdan beri çok kuşkuluyum.

Catherine ayağıma basarak:

– Dostum, dedi, kıskançlığınız sizi yanıltıyor. Bilin ki ben yalnız Bay Jacques’tan hoşlanıyorum.

Bay d’Anquetil:

– Alay ediyor, dedi

– Ondan hiç kuşkunuz olmasın, diye yanıt verdim. Görülüyor ki o sadece sizi seviyor.

Bay d’Anquetil karşılık verdi:

– Övünmek gibi olmasın, onda biraz bağlılık duygusu uyan-dırmışımıdır. Ama güzel görünmeye özenir.

Rahip Bay Coignard:

– İçelim! dedi.

Bay d’Anquetil damacanayı sevgili üstadına uzatarak, hay-kırdı:

– Rahip, tabii siz kilise adamısınız, söyleyin bize; niçin ka-dınlar kapüşenleri severler?

Bay Coignard dudaklarını sildi ve dedi ki:

– Bunun nedeni, kapüşenlerin alçakgönüllülükle sevmeleri ve hiçbir şeyi reddetmemeleridir. Diğer bir neden de, ne düşünme-nin ne de inceliğin onların içgüdüsünü zayıflatması. Beyefendi, şarabınız iyi cins.

Bay d’Anquetil yanıt verdi:

– Beni pek şerefendiriyorsunuz. Bu, Bay de la Guerita-ude’un şarabıdır. Ben onun elinden metresini aldım. Pekâlâ şara-bını da alabilirim.

Değerli üstadım:

– Bundan daha adaletli bir şey olamaz, diye karşılık verdi. Beyefendi, görüyorum ki siz önyargıların üstüne çıkıyorsunuz.

Bay d’Anquetil:

– Layık olduğumdan çok övmeyin beni. Sıradan kimselere güç gelen şeyi, yaratılış olarak ben kolay bulurum. Bayağı bir adam, bütün davranışlarında ölçülü olmak zorundadır. Namuslu-luğun tam bir kölesidir o; fakat bir soylu, kral için ve zevk için

dövüşmekten şeref duyar. Bu onu saçma sapan şeylere kalkışmaktan bağışık tutar. Ben Bay de Villars'ın hizmetinde bulundum; Succession Savaşı'nda dövuştüm ve Parme çarpışmasında ölüm tehlikesi atlattım. Karşılık olarak adamlarıma dayak atabilmek, alacaklılarıma avuçlarını yalatmak, gönlüm isterse dostlarımla elinden metreslerini, hatta karılarını almak benim için önemsiz bir şeydir.

Değerli üstadım:

– Soyluca konuşuyorsunuz, dedi. Soyluluk ayrıcalıklarını sürdürmekte de kıskanç davranıyorsunuz.

Bay d'Anquetil:

– Bende öyle, insanların çoğunu yıldırان kuruntulardan eser yoktur. Benimki yalnızca sıkılanları durdurmak ve mutsuzlara egemen olmak içindir.

Değerli üstadım:

– Ha şöyle! dedi.

Öteki:

– Ben, dedi, erdeme inanmam.

Değerli üstadım yeniden:

– Haklısınız, dedi. İnsan denen hayvan, yapısından dolayı, biçimini biraz değiştirmeksizin erdemli olamazdı. Örneğin, bizimle akşam yemeği yiyen şu güzel kıza bakın: Küçük başına, güzel gerdanına, şaşırtıcı yuvarlaklıktaki karnına ve geri kalan her şeyine. Bedeninin neresine bir erdem tohumu yerleştirilebilirdi? O kadar sert, özsuylu dolu, katı ve dolgun ki ona hiç yer yok. Fazilet karga gibi, yıkıntılarda yuva yapar. Bedenlerin çukurlarında ve kırışıklıklarında oturur. Ben bile, beyefendi, çocukluğumdan beri dinin ve felsefenin çetin özdeyişleri üzerine düşündüğüm halde, acının ve yaşlılığın yapımda açmış olduğu gedikler arasından, kendime usul usul biraz erdem aşılayabildim. Yine de her seferinde kendime kibirden daha az erdem üfurdüm. Onun için, dünyanın ulu yaratıcısına şöyle yakarmayı alışkanlık edinmişimdir: 'Tanrım, eğer beni azizlikten uzaklaştıracaksa erdemden koru!' Ah! Azizlik; işte gerçekleşebilir olan ve erişilmesi gereken budur! İşte bize yakışan son budur. Bir gün buna erişebiliriz! Bu arada bana içki verin.

Bay d'Anquetil:

– Size söyleyeyim ki, ben Tanrı’ya inanmıyorum.

Rahip:

– Bu kez sizi kınıyorum beyefendi, dedi. Tanrı’ya ve kutsal dinimizin bütün doğrularına inanmak gerekir.

Bay d’Anquetil haykırdı:

– Alay ediyorsunuz rahip, bizi olduğumuzdan daha bön yeri-
ne koyuyorsunuz. Size, inanmıyorum diyorum, ne Tanrı’ya ne
şeytana; kral ayini dışında asla ayine de gitmem. Papazların va-
azları kocakarı masallarından başka bir şey değil; bunlara ancak
benim büyükanneimin, kadın giyimli Choisy rahibinin Aziz-Jac-
ques-du-Haut-Pas’ya kutsal ekmek sunduğunu gördüğü zaman-
larda dayanılabilirdi. O zamanlar belki din vardı. Tanrı’ya şükür
ki artık yok!

Catherine:

– Bütün azizler ve bütün şeytanlar aşkına böyle söylemeyin
sevgilim dostum, diye haykırdı. Masanın üzerindeki şu ezme na-
sıl gerçekse, Tanrı da öyle var. Bunun kanıtı da şu ki; geçen yıl
çok büyük yoksulluk ve yoksunluk içinde bulunduğum bir gün
Frère Ange’nin öğüdüyle Kapüsenler Kilisesi’nde mum yakmaya
gittim; ertesi gün gezintide Bay de la Geritaude ile karşılaştım, o
da bana, bütün mobilyasıyla ve şu an içtiğimiz şarapla dolu kile-
riyle şu konağı ve namusluca yaşamam için yeterince para verdi.

Bay d’Anquetil:

– Püüh, püüh! dedi. Budala, Tanrı’yı pis işlere karıştırıyor; bu
o kadar güce giden bir şey ki Tanrıtanımazı bile yaralar.

Değerli üstadım:

– Beyefendi, dedi, şu basit kızın yaptığı gibi Tanrı’yı pis işle-
rin içine atmak, siz örneği, onu yarattığı dünyadan kovmaktan
bin kat daha iyidir. Şu şişko mültezimi, koruduğu Catherine’e
özellikle yollamamış bile olsa, en azından kızın onunla karşılaş-
masına izin vermiştir. Onun yöntemlerini biz bilmeyiz ve bu içi
temiz kızın sözü, ne kadar içerisinde biraz küfür alaşımı ve karı-
şımı bulunsa bile, yine de dinsizin bomboş yüreğinden şan şeref
içinde çıkardığı temelsiz sözlerden daha çok gerçeklik içermek-
tedir. Bugün gençliğin sergilediği bu düşünme biçiminden daha
tiksindirici bir şey yoktur. Sözleriniz insanı ürpertiyor. Buna kut-
sal kitaplardan ve Babaların yazılarından çıkardığım kanıtlarla

mı karşılık vereyim? Size peygamberlerle ve tufandan önceki aile reisleriyle konuşan Tanrı'yı mı işittireyim:

*Si locutus est Abraham et semini ejus in soecula?*⁷⁰ Hristiyanlık geleneğini mi gözlerinizin önüne serelim? Size karşı iki **Ahit**'in gücünü mü yardıma çağırayım? Sizi İsa'nın mucizeleriyle ve işlerinden daha mucizeli olan sözleriyle mi şaşırtayım? Hayır! Ben bu kutsal silahları hiç elime almayacağım; hiç de törenlerle kutlanmayacak bu çarpışmada onlara saygısızlık etmekten pek çekinirim. Dini örneklerle açıklamamın, rezalete dönüşme tehlikesiyle karşı karşıya kalma sakınımları içinde, kilise bizi uyarıyor. Bunun için sunaklar dibinde beni beslemiş olan gerçekler konusunda susacağım, beyefendi. Ama ruhumun lekesiz alçakgönüllülüğünü zorlamadan ve kutsal gizlere saygısızlık etmeden, size Tanrı'nın kendisini insanların sağduyusuna zorla kabul ettirdiğini göstereceğim; size bunu puta tapanların felsefesinden dinsizlerin sözlerine kadar her şeyle göstereceğim. Evet beyefendi, size şunu bildireceğim ki, Tanrı'nın var olmadığını ileri sürerken, kendinize karşın, onun varlığını itiraf etmektesiniz. Çünkü, kuşkusuz kabul edersiniz ki dünyada bir düzen vardır, bu düzen Tanrısaldır ve bütün düzenlerin kaynağından ve çeşmesinden akmaktadır.

Koltuğuna devrilmiş Bay d'Anquetil, biçimli baldırını okşayarak:

– Bunu kabul ederim, diye yanıt verdi.

Aziz üstadım:

– O halde dikkat edin, dedi. Tanrı yoktur dediğiniz zaman arka arkaya düşünceler sıralamaktan, nedenler buyurmaktan ve kendi kendinizde her düşüncenin, her nedenin ilkesini yani Tanrı'yı açığa vurmaktan başka ne yapıyorsunuz? Hem yalnız, en kötü şekilde de olsa bir usavurma yoluyla ışılatmadan (ki, yine de bir usavurmadır), onun evrende kurduğu uyumdan bir kalıntı bulunmadığını kurmaya kalkışmak olası mıdır?

Bay d'Anquetil:

– Rahip, diye yanıt verdi, siz hoş bir sofistsiniz. Bugün biliniyor ki dünya yalnız bir rastlantı eseridir ve fizikçilerin dürbünle-

70. Eğer İbrahim'e ve yüzyıllar içinde torunlarına söylemişse. (Latince)

rinin ucunda, ayda kanatlı kurbağalar gördüklerinden beri Tanrı'dan söz etmemek gerekir.

Değerli üstadam:

– Eh peki beyefendi, diye karşılık verdi, ayda kanatlı kurbağalar bulunması beni hiç üzmez; bu bataklık kuşları Tanrımız İsa'nın kanıyla kutsanmamış bir dünyada yaşamaya pek layıktırlar. Şuna inanıyorum ki biz evrenin ancak küçük bir bölümünü bilmekteyiz ve ayrıca deli Bay d'Astarac'ın dediği gibi, belki bu dünya, dünyalar sonsuzluğunda bir çamur damlasından başka bir şey de değildir.

“Ola ki astrolog Copernic, dünyanın matematiksel olarak asla yaratılışın merkezi olmadığını öğretirken bütünüyle hayale kapılmamıştı. Galileo isminde, yoksulluk içinde ölen bir İtalyan'ın bu Copernic gibi düşündüğünü okumuştum; bugün de küçük Bay de Fontenelle'in bu uslamamalara katıldığını görmekteyiz. Fakat bu ancak zayıf zekâlıları şaşırtabilecek nitelikte boş bir resim ticaretidir. Ne çıkar, fiziksel dünya ister daha büyük ister daha küçük, ister şu ya da bu şekilde olsun? Onun Tanrı'yı belli etmesi için sadece akıl ve zekâ nitelikleri altında incelenebilmesi yeter.

“Eğer bir bilgenin derin akıl yormalarının size bir yararı olabilecekle beyefendi, Tanrı'nın varlığına ilişkin şu kanıtın, Aziz Anselmus'un kanıtından daha iyi ve vahiyden doğanlardan bütünüyle bağımsız biçimde, ansızın bütün parlaklığıyla bana nasıl görünüyordüğünü bildireyim. Bu olay yirmi beş yıl önce Sééz'de meydana geldi. Ben piskopos efendinin kütüphanecisiydim ve galerinin avluya açılan pencerelerinden her sabah, mutfak hizmetçisi bir kızın monsenyörün tencerelerini temizlediğini görürdüm. Genç, iriyarı ve gülbüz biriydi. Dudaklarında gölge yapan ayva tüyleri, yüzüne tahrir edici ve gururlu bir çekicilik veriyordu. Karışık saçları, tahta göğsü, uzun çıplak kolları Diana kadar Adonis'e de layıktılar; oğlansı bir güzellikteydi. Onu bunun için seviyordum; kızarmış, güçlü ellerini seviyordum. Uzun sözün kısası bu kız bende kendisi gibi sert ve hayvansal bir istek uyandırıyor-du. Böylesi duyguların ne denli zorlayıcı olduğunu bilmez değilsiniz. Ona duygularımı bir iki el kol hareketi ve sözle pencereden anlattım. O da bana daha kısaca duygularımın karşılığı olduğunu anlattı ve o gece için tavan arasına randevu verdi. Orada,

anaklarını yıkadığı monsenyörün hayrı sonucu kuru otlar üzerinde yatardı. Geceyi sabırsızlıkla bekledim. Sonunda karanlık basınca bir el merdiveni aldım ve kızın beni beklediğı tavan arasına ıktım. İlk düşüncem ona sarılmak oldu; ikincisi de beni onun kolları arasına götüren bu zincirlenmeye hayranlık. Öyle ya beyefendi; genç bir kilise adamı, bir mutfak hizmetçisi, bir el merdiveni, bir kuru ot yığını! Arka arkaya ne sıralanış, ne düzenleme! Önceden kurulmuş ne uyum, neden ve sonuçların ne zincirleniş! Tanrı'nın varlığına ne kanıt! İşte beni son derece şaşırtan budur ve Tanrıbilimin üstelik bol bol gösterdiği kanıtlara, dinle ilgisi bulunmayan bu kanıtı da ekleyebilmekten sevinç duyuyorum.”

Catherine:

– Rahip, dedi, bu işinizin kötü yanı kızın memesinin olmaması. Memesiz kadın, yastıksız yataktır. Neyse, d'Anquetil şimdi biliyor musunuz ne yapmak gerekir?

Bay d'Anquetil:

– Evet, dedi, hombre⁷¹ oynayalım. Bu oyun üç kişiyle oynanır.

Catherine:

– Nasıl isterseniz, diye yanıt verdi. Fakat rica ederim dostum, çubukları getir. Şarapla ubuk içmek kadar hoş bir şey olamaz.

Bir uşak oyun kâğıtlarını ve çubukları getirdi. ubukları yakıtı. Az sonra odayı dolduran yoğun duman ortasında ev sahibimizle rahip Coignard ciddiyetle piket oynamaya başladılar.

Şans sevgili üstadımı, Bay d'Anquetil'in, kendi adına üçüncü kez elli beş sayı yazdığını sanıp, kendisinin ise kırk sayısı olduğunu görünce ona, Grek, aşâğılık hileci, Transilvanya şövalyesi diye hitap ettiğı ve kafasına fırlattığı şişenin masanın üzerinde kırılıp masayı şaraba boğduğı ana kadar kayırdı.

Rahip:

– Beyefendi, dedi, şimdi zahmet buyurup başka bir şişe açtırmanız gerek, çünkü çok susadık.

Bay d'Anquetil:

– Hayhay, dedi. Fakat şunu bilin ki rahip, kibar bir adam sa-

71. Üç oyuncunun kırk kâğıtla oynadığı İspanyol kökenli eski bir kâğıt oyunu.

hip olmadığı sayıyı yazmaz ve sadece kral oyununda kâğıt çalar; o oyunda her çeşit insan bulunur ve insan hiçbirine bir şey borçlu değildir. Bunun dışında her yerde bu bir alçaklıktır. Rahip, yoksa siz bir serüveni olarak mı tanınmak istiyorsunuz?

Değerli üstadım:

– Dikkate değer ki, dedi; şansın haksızlıklarını düzeltmekle övünülen politika, savaş ve ticaret sanatlarında salık verilen bir uygulama, kâğıt ya da zar oyununda kınanıyor. Ben kâğıt oynarken gücenmem. Tanrıya şükür, çok doğru oyuncuyumdur ve sahip olmadığım sayıları yazdığımı gördüğünüzü sanmanız ham hayaldir, beyefendi. Başka türlü olsaydı, oyunda kâğıt çalmaktan hiç çekinmeyen cennetlik Cenevre piskoposunu örnek gösterirdim. Fakat insanların, oyunda, ciddi işlerdekinden daha titiz olduklarını ve onları şöyle böyle rahatsız eden namusluluğu tavlâ oynarken ortaya koyduklarını, oysa bunun rahatsız edici olduğu bir savaşta ya da barış antlaşmasında bu namusa yan çizdiklerini düşünmekten kendimi alamam. Elien, hilenin büyük komutanlar tarafından nasıl ölçüsüzce kullanıldığını göstermek üzere Grekçe bir savaş oyunları kitabı yazmıştır, beyefendi.

Bay D’Anquetil:

– Rahip, dedi, ben sizin Elieninizi okumadım, ömrüm boyunca da okumayacağım. Ama her iyi soylu kişi gibi ben de savaştım. On sekiz ay kralın hizmetinde bulundum. Bu en yüce görevdir. Bakın, bunun tam tamına neden ibaret olduğunu size anlatayım. Bu gizi size açabilirim; çünkü bunu sizden, biraz sonra ortadan kaldıracığım şişelerden ve bir de şu soyunan kızıdan başka işitecek kimse yoktur.

Catherine:

– Evet, dedi, gömlekle oturuyorum, çünkü sıcaktan bunaldım.

Bay d’Anquetil:

– Peki öyleyse! diye devam etti. Gazeteler ne derse desin, savaş yalnız ve yalnız aşağılık adamların tavuğunu ve domuzunu aşırmaktan ibarettir. Askerler seferde sadece bu işle uğraşırlar.

Değerli üstadım:

– Çok haklısınız, dedi. Bir zamanlar Gaule ülkesinde ‘Bayan

Yağma askerin sevgilisidir' derlermiş. Fakat sizden rica ediyorum, öğrencim Jacques Tournebroche'u öldürmeyin.

Bay d'Anquetil:

– Rahip, diye yanıt verdi, şerefim beni buna zorluyor.

Catherine, gerdanının üzerinde gömleğinin dantelini düzelterek:

– Oh! dedi, böyle daha rahatım.

Değerli üstadım:

– Beyefendi, diye devam etti, Jacques Tournebroche bana, gi-
riştiğim Panapolisli Zosimos'tan bir çeviri için lazım. Onunla,
bu büyük uğraş tamamlandıktan sonra dövuşseniz size son dere-
ce minnettar kalırım.

Bay d'Anquetil:

– Zosimos'unuz benim umurumda değil, diye yanıt verdi.
Anladınız mı rahip, umurumda değil. Kralın ilk metresi gibi, o
da umurumda değil.

Sonra şu şarkıyı söyledi:

*Eğitmek için genç bir ulağı
Ve sıkı tutmak için üzengide
Gerekir ona bir rehber,
Ler lan ler.*

Sordu:

– Nedir bu Zosimos?

Rahip yanıt verdi:

– Zosimos, beyefendi, Panapolisli Zosimos milattan sonra III.
yüzyılda İskenderiye'de yetişmiş ve simya sanatı üzerine kitap-
lar yazmış bir Grek bilgindi.

Bay d'Anquetil:

– Bundan bana ne? diye yanıt verdi, hem niçin çeviriyorsu-
nuz onu?

Şarkısına devam etti:

*Demiri dövelim tavında,
Dedi o kadın, çın çın çınlatıp
Haseki sultanın adını,
Ler lan ler.*

Değerli üstadım:

– Beyefendi, şunu kabul ederim ki bunda hissedilir hiçbir yarar yoktur ve dünyanın gidişi bu yüzden hiç değişmeyecektir. Fakat bu Grek'in kız kardeşi Theodosia için yazdığı kitabı notlar ve yorumlarla doldurarak...

Catherine, tiz bir sesle şarkı söyleyerek sevgili üstadımın söylevini kesti:

*İsterim kıskançlara karşın
Dük yapsınlar kocamı.
Bıktım onu yazıcı görmekten,
Ler lan ler.*

Değerli üstadım sözünü sürdürdü:

– ... Ben bilginlerin topladığı bilgiler hazinesine katkıda bulunuyorum ve taşıma savaş ve antlaşmalar yerine, özdeyişler ve düşüncelerden ibaret olan gerçek tarih anıtlarından getiriyorum. Çünkü, beyefendi, insanın soyluluğu...

Catherine yeniden başladı:

*Biliyorum ki mırıldanacaklar,
Paris türkü yakacak bize;
Çok yazık adı budalaya!
Ler lan ler.*

Değerli üstadım bu sırada:

– ... düşüncedir, diyordu. Bu bakımdan da bu Mısırlı'nın, maddenin doğası ve maddenin niteliğine ilişkin düşüncesini bilmek önemsiz değildir.

Bay Jérôme Coignard büyük bir kadeh şarap içerken Catherine hâlâ şarkı söylüyordu:

*Kılıçla ya da kınla
Dük olmak hoştur her zaman.
Önemli olan tutum,
Ler lan ler.*

Bay d'Anquetil:

– Rahip, dedi, içmiyor, üstelik de saçmalıyorsunuz. Ben, Suc-

cession Savaşı'nda Polybius'u çeviren bir onbaşının emri altındaydım. Fakat aptalın biriydi. Zosimos'u niçin çevirmeli?

Değerli üstadım:

– Eğer her şeyi anlamak isterseniz, dedi, bunda biraz şehvet düşkünlüğü bulurum.

Bay d'Anquetil:

– Ha şöyle! dedi. Fakat şu anda benim metresimi okşayan Bay Tournebroke size ne şekilde yardım edebilir?

Değerli üstadım:

– Kendisine öğrettiğim Grekçe bilgisiyle.

Bay d'Anquetil bana dönerek:

– Nasıl, dedi, beyefendi siz Grekçe biliyorsunuz ha! Demek soylu değilsiniz?

– Beyefendi, diye yanıt verdim, babam Paris kebabçılar loncası bayraktardır.

– Öyleyse sizi öldürmem olanaksız. Bundan dolayı beni bağışlayın. Fakat rahip, siz içmiyorsunuz. Beni aldatmışsınız. Ben sizi iyi bir içkici sanıyordum; bir evim olduğu zaman sizi yanıma papaz olarak almak hevesindeydim.

Bu sırada Bay Rahip Coignard şışeyi tepesine dikmiş içiyor; Catherine kulağıma eğilmiş:

– Jacques, diyordu, asla sizden başkasını sevmeyeceğim.

İç gömleğiyle oturan bir güzelin ağzından çıkan bu sözler beni son derece heyecanlandırdı. Catherine kendi kadehinden içire içire sonunda beni sarhoş etti; bütün kafaları tütsüleyen bir akşam yemeğinin karışıklığı içinde bu halim fark edilmedi.

Bay d'Anquetil bir şışenin ağzını masaya vurup kırarak kadehlerimizi taşıra taşıra yeniden doldurdu. O andan itibaren ne konuşulanların ne yapılanların yeterince farkında oldum. Yine de Catherine'in âşığının boynuna, giysisinin yakası arasından haince, bir kadeh şarap döktüğünü; Bay d'Anquetil'in de iç gömleğiyle oturan kadının üzerine iki üç şışe boşaltarak karşılık verdiğini ve bu şekilde onu nimpalar ve nedalar gibi ıslak yaratıklar türünden bir çeşit mitolojik şekle soktuğunu gördüm. Catherine öfkesinden ağlıyor, çırpınıp kıvranıyordu.

Tam o anda, gecenin sessizliği içinde kapı tokmağının üst üs-

te vurulduğunu işittik. Ansızın, büyülenmiş davetliler gibi, hareketsiz ve sessiz kaldık.

Biraz sonra darbeler sertleşerek sıklaştı. Derken, yüksek perdeden korkunç sövgülerle 'Kim bu can sıkıcı adam?' diyerek sessizliği ilk bozan Bay d'Anquetil oldu. En bayağı durumlardan, çok kez hayran olunacak özdeyişler çıkaran sevgili üstadım ayağa kalkıp, dokunaklı bir ses ve ciddiyetle:

– Çalsın canım, dedi, bu el kapıyı sertçe çalsın, ne önemi var; kim bilir ne basit, ola ki ne gülünç bir nedenle çalışıyordu! Nedenini anlamaya çalışmayalım da, bu darbeleri katılaştırmış ve bozulmuş ruhlarımızın kapısına vuruluyor sayalım. Çınlayan her vuruşta şöyle diyelim: Bu, kendimizi düzeltmemiz ve zevk sefa içinde savsakladığımız esenliğimizi düşünmemiz konusunda bizi uyarmak için; bu, dünya nimetlerini hor görmemiz için; bu da sonsuzluğu düşünmemiz için. Bu şekilde, önemsiz ve sıradan bir olaydan sağlanabilecek bütün yararı elde etmiş oluruz...

Bay d'Anquetil:

– Doğrusu hoş adamsınız rahip, dedi, bu şiddetle vura vura kapıyı kıracaklar.

Tokmak da gerçekten gök gürültüleri koparıyordu.

Sırılsıklam kız:

– Bunlar haydut! diye haykırdı. Ya İsa! Kılıçtan geçirecekler bizi; Küçük Frère'i kovmamızın bize cezası bu. Size kaç kere söyledim Anquetil, kapısından kapısen kovulan eve felaket gelir diye.

Bay d'Anquetil:

– Kaz kafalı! diye karşılık verdi. O iblis papaz bunu istediği budalalıklara inandırıyor. Bunlar soyguncu olsalar daha terbiyeli, en azından daha ölçülü olurlardı. Bunlar kolcular olsa gerek!

Catherine:

– Kolcular? Ama bu çok daha kötü.

Bay d'Anquetil:

– Yok canım, dedi, pestilini çıkarınız onların!

Değerli üstadım önlem olarak ceplerinden birine bir şişe, ötekine de -masalda söylendiği gib- bir başka şişe koydu. Bütün ev şiddetli darbeler altında sarsılıyordu. Bu baskından askerlik damarı kaboran Bay d'Anquetil haykırdı:

– Tanıyayım şu düşmanı.

Önünde metresini tokatlamış olduğu pencereye doğru sendeleyerek gitti, sonra kahkaha atarak salona döndü.

– Oy, oy oy! diye bağırды, biliyor musunuz kapıyı çalan kim? Başında peruk, eli tokmakta Bay de la Gueritaude ile meşaleli iriyarı iki uşak.

Catherine:

– Bu olanaksız, dedi, o şimdi yaşlı karısıyla yatıyordu.

Bay d’Anquetil:

– Öyleyse bu onun hayaleti. Hem bu hayalet onun peruğunu da takmış olmalı. O kadar gülünç ki, bir hortlak bile ona bu kadar iyi taklit edemezdi.

Catherine:

– Sahi mi söylüyorsunuz? diye sordu, bizimle alay etmiyorsunuz ya? Gerçekten Bay de la Gueritaude mu?

– Ta kendisi Catherine, eğer gözlerim yanlış görmediyse.

Zavallı kız:

– Mahvoldum, diye haykırdı. Kadınlar çok şanssızlar! Asla rahat bırakmazlar. Ne olacağım ben şimdi? Ne olur beyler, dolaplara saklanırmısınız?

Rahip Bay Coignard:

– Bu olabilir ama, dedi, kendimizle birlikte şunları nasıl içeriye sokalım; bütün şu boş ve çoğunun karnı patlak ya da en azından ağzı kırık şişeleri, beyefendinin kafama fırlattığı şu damacana kırıklarını, şu sofrta örtüsünü, şu pastayı, şu tabakları, şu şamdanları ve hanım kızın şaraptan sırlıklam kesilip güzel vücudu üzerinde şeffaf, pembe bir tül haline gelmiş gömleğini?..

Catherine:

– Sahi, dedi, bu aptal gömleğimi ıslattı, nezle de oldum. Ama belki Bay d’Anquetil’i yukarıki odaya saklamak yeterli olur. Rahibi amcam diye tanıtırım, Bay Jacques’ı da kardeşim olarak.

Bay d’Anquetil:

– Hayır, dedi. Ben kendim gidip Bay de la Gueritaude’a bizimle yemek yemeğe gelmesini rica edeceğim.

Değerli üstadım, Catherine ve ben bunu yapmaması için ısrar ettik, yalvardık, boynuna sarıldık. Fayda etmedi. Eline bir meşale alarak basamakları indi. Biz de titreyerek peşine düştük. Kapı-

yı açtı. Bay de la Gueritaude -tıpkı bize tarif ettiği gibi- başında peruğu, meşalelerle silahlı iki uşağı arasında duruyordu. Bay d'Anquetil kendisini resmi biçimde selamlayarak şöyle dedi:

– Yukarıya çıkarak bizi şereflelendiriniz, beyefendi. Orada sevimli ve şaşırtıcı kimseler bulacaksınız; Catherine hanım kızın pencereden kendisine öpücükler gönderdiği bir Tournebroche'la Tanrı'ya inanan bir papaz.

Derin bir saygıyla eğildi.

Bay de la Gueritaude şakadan pek hoşlanmayan, sert, iriyarı herifin biriydi.

Bay d'Anquetil'in şakası onu çok kızdırdı. Değerli üstadımı öyle düğmeleri çözü, elinde bir şişe, ceplerinde iki şişeyle; hele Catherine'i de ıslak gömleği bedenine yapışmış görünce öfkesi büsbütün arttı.

Bay d'Anquetil'e donuk bir öfkeyle:

– Delikanlı, dedi, babanız beyefendiyi tanıma şerefine sahibim. Uygunsuz davranışlarınızın ve densizliğinizin utancını düşünmeniz için kralın sizi sürgün edeceği şehir hakkında yarın kendisiyle görüşeceğim. Kendisine borç para verip geri istemediğim o saygıdeğer soylu kişi beni hiçbir konuda geri çevirmez. Babanız beyefendiyle aynı durumdaki sevgili prensimiz de benden iyiliklerini esirgemez. Demek ki bu olmuş bitmiş bir iştir. Tanrı'ya şükür, ben bundan daha zor işleri de sonuçlandırdım. Bu kıza gelince, onu yola getirme umudu kalmadığına göre, kendisini hastaneye göndermeye dünden hazır olduğunu bildiğim polis müdürüne yarın öğleden önce hakkında bir çift söz söyleyeceğim. Size diyecek başka sözüm yok. Bu ev benim, parasını ben verdim; içeriye de girmek iddiasındayım.

Sonra uşaklarına dönüp bastonun ucuyla sevgili üstadımı ve beni göstererek:

– Atın şu iki sarhoşu dışarı, dedi.

Bay Jérôme Coignard genel olarak bir hoşgörölük örneğiydi; bu yumuşaklığı yaşamın değışkenliklerine borçlu olduğunu, feleğin kendisine, denizin gelgitler içinde yuvarlaya yuvarlaya cialaladığı çakıl taşları gibi davrandığını söylemek âdetindeydi. Hakarete bilgelikten çok, Hıristiyanca bir kafayla kolayca katlanırdı. Ama bu konuda ona en çok yardım eden, kendisi de dahil, in-

sanları tamamen hor görmesiydi. Ama bu kez bütün ölçüyü kaybetti ve bütün sakınganlığı unuttu. Şişesini bir gürz gibi sallayarak:

– Sus aşağılık sarraf, diye haykırdı. Eğer şu itler bana yaklaşmaya cesaret ederlerse kafalarını kırar, kutsal ünvanımı yeterince belirten giysime saygı göstermeyi öğretirim onlara.

Meşalelerin ölgün ışığında yüzü terden parıl parıl, kıpkırmızı, gözleri dışarı uğramış, giysisinin önü açık ve iri karnı kısa pantolonundan taşmış olan sevgili üstadım pek öyle kolay yola gelecek bir ortak gibi görünmüyordu. İtler tereddüt ediyorlardı.

Bay de la Gueritaude onlara:

– Çekin, diye bağırıyordu; çekin, çekin şu sarhoşu! Görmüyor musunuz, yapacağınız iş onu sadece sokağın su yoluna itivermek? Çöpçüler gelip de onu çöp arabasına atıncaya kadar orda kalır. Giysimi kirletmekten korkmasam ben de yakasından tutar sürüklerdim.

Değerli üstadım bu hakaretlere çok alındı. Kiliselerde yankılanmaya layık bir sesle:

– İğrenç mültezim dedi, alçak yandaş, zalim vergici! Demek bu ev benim diye iddia ediyorsun ha? Öyleyse sana inanmaları, bu evin sana ait olduğunu bilmeleri için kapının üzerine İncil’in ‘kan pahası’ anlamına gelen ‘aceldama’ sözcüğünü yaz. O zaman eğilir, ev sahibini evine girmeye bırakırız. Hırsız, haydut, katil; haydi yaz bakayım burnuna fırlatacağım kömürle, yaz bakayım pis elinle; yaz şu eşiğin üzerine mal sahipliği ünvanını, yaz: Dulun ve yetimin kan pahası, haklının kan pahası diye. Yoksa dışarda dur ve bizi kendimize bırak, niteliksiz adam.

Ömründe hiç böyle şey işitmemiş olan Bay de la Gueritaude, anlaşılan bir deliye çattığını düşündü ve kendini savunmaktan çok, saldırı için koca bastonunu kaldırdı. Değerli üstadım kendinden geçerek şişeyi kafasına fırlatınca, Bay de la Gueritaude ‘Beni öldürdü!’ diye bağırarak boylu boyunca kaldırıma serildi. Şarap içinde yüzdüğünden de, görünüşte öldürülmüşe benziyordu. İki uşağı, katilin üzerine atılmak istedi; güçlü olanı tam da onu yakaladım sanırken, Bay Coignard karın boşluğuna öyle sert bir tos vurdu ki, herif maliyecinin tam karşısında sokağın su yoluna yuvarlandı. Başını belaya sokmak için yeniden kalktı ve he-

nüz kızgın olan bir meşale kaparak ağaçlıklı yola atladı. Değerli üstadım artık orada değildi dar sokağa girmişti. Bay d'Anquetil hâlâ Catherine'le birlikte ağaçlıklı yoldaydı, alnına meşaleyi yiyen de o oldu. Bu hakaret ona dayanılmaz göründü; hemen kılıcını çekti ve şansı ters giden itin karnına daldırdı. Böylece cezasını çekerek, bir soyluyla çekişilmeyeceğini anladı. Bu sırada sevgili üstadım sokakta henüz on adım atmış atmamıştı ki, çarpık bacaklı irikıyım bir herif olan ikinci uşak bağıra bağıra kol çağırarak ve 'Tutun şunu!' diye uluyarak peşinden koşmaya başladı. Hızla yetişti ona ve bir de baktık ki Aziz-Guillaume Sokağı'nın köşesinde, yakasından yakalamak için kolunu uzatıyor. Fakat binbir türlü oyun bilen sevgili üstadım ansızın dönüverdi, sonra herifin yanından geçip çelmeyle bir sınır taşının üzerine yuvarladı onu, adamın kafası yarıldı. Bu tam da Bay d'Anquetil'le benim, böyle tehlikenin sıkıştırdığı bir anda kendisini terk etmemiz doğru olmayan rahip Bay Coignard'a yardıma koştuğumuz sırada oldu.

Bay d'Anquetil:

– Rahip, dedi, verin elinizi, siz cesur bir adamsınız.

Değerli üstadım:

– Sanırım gerçekten katil oldum. Ama bundan övünç payı çıkaracak kadar bozulmuş değilim. Yeter ki beni ağır biçimde azarlamasınlar. Böyle sertlikler hiç de âdetim değildir ve ben şu gördüğünüz halimle, beyefendi, bir sınır taşının köşesinde uşaklarla dövüşmekten çok, bir kolej kürsüsünde edebiyat öğretmek için yetiştim.

Bay d'Anquetil:

– A! dedi, başınıza açılan işin en kötü yanı bu değil. Sanırım bir mültezimi tepelediniz.

Rahip:

– Gerçekten mi? diye sordu.

– Ben nasıl kılıcımı şu itin işkembesine sapladım, bu da o kadar gerçek.

– Bu durumda, dedi, önce akıtılan kandan dolayı yalnız kendisine hesap vermek zorunda olduğumuz Tanrı'dan af dilememiz, sonra da adımlarımızı açıp ilk çeşmede elimizi yüzümüzü yıkamamız gerek. Çünkü burnum kanıyormuş gibi geliyor.

Bay d'Anquetil:

– Haklısınız rahip, dedi. Çünkü şu anda bağırsakları sokağın su yolunda kıvranan herif benim alnımı yardı. Ne densizlik!

Rahip:

– Onu affedin ki o da sizi affetsin, dedi.

Bu sırada Bac Sokağı'nın kırlara açıldığı noktada, ağzından taş bir yalağa su fışkıran, tunçtan, küçük bir Triton heykeli gördük. Yıkanmak ve su içmek için orada durduk. Çünkü boğazımız kurumuştı.

Değerli üstadım:

– Ne yaptık, dedi, nasıl barışsever doğama karşı oldum? Gerçekten insanları koşullara bağlı eylemleriyle değil, daha çok, Tanrı babamız örneğince, gizli düşüncelerine ve derin niyetlerine göre yargılamak gerek.

– Ya Catherine, bu korkunç serüvende o ne oldu? diye sordum.

Bay d'Anquetil:

– Onu orada bıraktım, diye yanıt verdi. Dirilmesi için maliyecinin ağzına hava üflüyordu. Fakat boşuna üfler, ben bilirim Gu-eritaude'u. Acımasızdır. Onu hastaneye, belki de Amerika'ya yollayacaktır. Kızın adına buna üzülüyorum. Güzel bir kızdı. Onu sevmiyordum ama, bana çılgınca âşıktı. İşin tuhafı, işte metressiz kaldım.

Değerli üstadım:

– Bundan tasalanmayın, dedi. Ondan farksız ya da en azından esas olarak farksız bir başkasını bulursunuz. Hem bir kadında aradığınız şey hepsinde ortak gibi görünüyor bana.

Bay d'Anquetil:

– Açık ki tehlikedeyiz, dedi. Ben Bastille zindanına atılmak, siz de rahip, kimseyi öldürmediği halde öğrenciniz Tournebrot'la birlikte asılmak tehlikesindesiniz.

Değerli üstadım:

– Çok doğru söylüyorsunuz, diye yanıt verdi. Güvenliğimizi düşünmemiz gerek. Belki Paris'i terk etmemiz, hatta Hollanda'ya kaçmamız gerekecek. Çünkü çok geçmeden bizi Paris'te ararlar. Yazık! Öyle tahmin ediyorum ki orada tiyatro kızları için

vergiler yazacağım, hem de Panapolisli Zosimos'un simya kitaplarını geniş notlarla donatan şu aynı elle.

Bay d'Anquetil:

– Beni dinleyin rahip, dedi; benim bir dostum var, bizi gerektiği kadar bölgesinde saklar. Lyon'dan dört fersah ötede; kavaktan, ottan ve korudan başka bir şey görünmeyen vahşi ve korkunç bir kırdan oturuyor. Oraya gitmeli. Fırtınanın dinmesini orda bekleriz. Avlanırsınız. Fakat kısa zamanda bir posta arabası bulmalıyız ya da daha doğrusu bir berlin.⁷²

Rahip:

– O işinizi bana bırakın beyefendi, dedi. Bergeres kavşağındaki Kızıl At oteli size iyi at ve her çeşit araba sağlar. Aziz-Ernest'in hanımefendisine yazıcılık ettiğim sıralarda otel sahibiyle tanışmıştım. Saygın adamları hoşnut etmeye hevesliydi. Şimdi sanırım ölmüştür, ama herhalde kendisine benzer bir oğlu vardır. Paralı mısınız?

Bay d'Anquetil:

– Üzerimde oldukça önemli bir miktar var. Buna seviniyorum, çünkü evime dönmeyi düşünemem; polisler beni Chatelet kalesine götürmek için orayı aramakta kusur etmezler. Adamlarımı Catherine'in evinde unuttum, artık Tanrı bilir başlarına ne gelmiştir; fakat bunu pek umursadığım yok. Onları dövüyor ve paralarını da vermiyordum; bununla birlikte bağlılıklarından da emin değilim. Neye güvenmeli? Derhal Bergeres kavşağına gidelim.

Rahip:

– Beyefendi, dedi, hoşunuza gitmesini dileyerek size bir öneride bulunacağım. Tournebroche ile ben Croix-des-Sablons'da simyasal ve yıkık dökük bir şatoda oturuyoruz. Orada göze görünmeden siz de on iki saat kadar kalabilirsiniz. Biz sizi oraya kadar götürür, arabamızın hazırlanmasını bekleriz. Bunun iyi yanı şu ki Sablons, Bergeres kavşağına çok yakın.

Bay d'Anquetil bu düzenlemeye diyecek hiçbir söz bulamadı ve şişkin yanakları içinden su püsküren küçük Triton'un önünde, önce Croix-des-Sablons'a gitmeyi, sonra Kızıl At otelinde bizi Lyon'a götürmek üzere bir berline binmeyi kararlaştırdık.

72. Askı donanımlı, kapıları camlı, dört kişilik kapalı at arabası.

Değerli üstadım:

– Beyler, dedi, size şunu açayım ki özenle yanıma aldığım üç şişeden biri yazık ki Bay de la Gueritaude’un kafasında, öteki de kaçarken cebimde kırıldı. İkisine de çok acınır. Üçüncüsü her umuda karşın sağlam; işte!

Giysisinin altından şişeyi çekerek çeşmenin kenarına koydu.

Bay d’Anquetil:

– İyi, dedi, işler yolunda. Sizde şarap var, benim cebimde de zarla iskambil kâğıdı. Oynayabiliriz.

Değerli üstadım:

– Gerçekten bu büyük bir eğlence, dedi. Bir iskambil oyunu, beyefendi, roman ismini verdikleri türden bir serüven kitabıdır ve o çeşit başka kitaplara göre bunun şu garip üstünlüğü var; bu hem yapılır hem okunur, sonra bunu yapmak için ne zekâyâ gereksinim duyulur ne de okumak için harfleri bilmeye. Bununla birlikte sayfalarını her açışta yeni ve düzenli bir duygu sunması bakımından da olağanüstü bir iş. O öyle bir düzen ki ne kadar hayran olursa azdır; çünkü matematiksel kurallardan ilgi çekici binbir türlü birleşim ve o kadar çok tuhaf ilişki çıkarır ki, gerçekliğe aykırı olarak, onda kalplerin gizleri, yazgıların gizemi ve geleceğin gizliliklerinin ortaya konduğuna inanılabilir. Bu söylediğim özellikle Bohemyalılar’ın tarot’una⁷³ (ki oyunların en üstünüdür) uygulanabilir, ama piket oyununa yaymak da olası. Iskambil kâğıdının icadını çok eskilere götürmek gerekir. Bana bu konuda her şeyi söylemek için kesin olarak yetki veren hiçbir metin bilmiyorsam da, kendi payıma, bunun Keldani kökenli olduğuna inanıyorum. Fakat şimdiki şekliyle piket oyunu Kral VII. Charles’dan daha önceye götürülemez; çünkü Sééz’deyken okuduğumu anımsadığım bilgince yazılmış bir yazıda denilenler eğer doğruysa, kupa kızı amblemsel şekilde güzel Agnes Sorel’i simgelemektedir, maça kızı da Pallas adı altında Jeanne Dulys’dan başkası değildir. Bu Jeanne Dulys’e Jeanne d’Arc ismi de verilmiştir; kahramanlığıyla krallığın işlerini yoluna koyan, sonra da İngilizler’in Rouen’de bir kazanda yaktığı kızın ismi. O kazanı bugün iki mangıra gösteriyorlar, kentten geçerken

73. Yetmiş sekiz kâğıtla oynanan bir iskambil oyunu.

ben de görmüştüm. Bununla birlikte bazı tarihçiler bu bakirenin büyük bir odun yığını üzerinde diri diri yakıldığını ileri sürmektedirler. Nicole Gilles ve Pasquier'de Azize Catherine ile Azize Marguerite'in ona göründükleri okunur. Kuşkusuz onları ona yollayan Tanrı değildir; çünkü biraz bilgili ve aklı başında hiçbir dindar yok ki, bu Marguerite ve bu Catherine'in kaba ve taşkın hayal güçleriyle herkesi şehitler ve azizler listesine bulaştıran Bizanslı keşişler tarafından uydurulduğunu bilmesin. Tanrı'nın asla varolmayan azizeleri bu Jeanne Dulys'e görünür kıldığını iddia etmekten daha büyük dinsizlik yoktur. Ama eski kronikçiler bunu sunmaktan hiç korkmamışlardır. Hatta Tanrı'nın bu bakireye sarışın Yseult'ü, Melusine'i, Kocaayaklı Berthe'i ve varlıkları bakire Catherine ile bakire Marguerite'ten daha az masalsı olmayan bütün şövalyelik romanlarının kadın kahramanlarını yönlendirdiğini söylememişler midir? Geçen yüzyılda Bay de Valois, yanlışın doğruya karşıt oluşu kadar dine ters olan bu kaba marta-vallara haklı olarak karşı çıkmıştır. Bilgili bir dindarın, kutlu sayılmaya layık gerçek azizlerle, Luce ya da Lucie gibi, Eustache gibi hayali azizleri, hatta hakkında kuşkulu olduğum Aziz Georges'u ayırt etmesi istenirdi.

"Eğer bir gün zengin bir kütüphaneye süslenmiş güzel bir manastıra çekilebilirim, korkunç fırtınalar ve sık yıkımlar içinde yarı bitkin ömrümün geri kalan bölümünü bu işe adayacağım. Bir limana can atıyorum; yaşıma ve halime uygun namuslu bir dinlenme zevkini arzuluyorum."

Rahip Bay Coignard bu anılmaya değer sözleri söylediği sırada Bay d'Anquetil yalağın kenarına oturmuş, onu dinlemeksizin kâğıtları karıştırıyor ve bir parti piket oynamak için, kâğıtlar görünmüyor diye şeytan gibi sövüp duruyordu.

Değerli üstadım:

– Haklısınız beyefendi, dedi; iyi seçilmiyor, buna da biraz canım sıkılıyor (iskambil kâğıtları nedeniyle değil, ondan kolayca vazgeçerim), Boesius'un Avutmalar'ından birkaç sayfa okumak istiyorum da, ondan. Bugün olduğu gibi, başıma bir bela geldiği zaman sayfalarını açmak için elimin altında bulunsun diye, bu kitabın küçük boyutlu bir örneğini hep cebimde taşıyım. Çünkü beyefendi, benim durumumda bir adamın katil olması ve ruhban

zindanlarına atılma tehlikeyle karşı karşıya kalması zalim bir talihsizliktir. Öyle hissediyorum ki bu hayran olunası kitabın tek bir sayfası, sadece yargıç papazı düşünmekle kararan yüreğimi ferahlatacaktır.

Böyle diyerek kendini yalağın öteki tarafına atıverdi, öyle ki vücudunun yarısı suya battı. Ama o bundan hiç tasalanmıyor, hatta bunun farkına varmamış gibi görünüyordu. Gerçekten de cebinden Boesius'unu çıkarıp artık tek camı kalmış (o da üç yerinden çatlak) gözlüğünü takarak, küçük kitapta durumuna en uygun sayfayı aramaya koyuldu. Eğer kötü haldeki gözlüğü, gözyaşları ve gökten inen zayıf ışık izin verseydi, aradığı sayfayı hiç kuşkusuz bulacak ve ondan yeni bir güç alacaktı. Fakat çok geçmeden hiçbir şey göremediğini itiraf etti ve öfkesini, bir bulutun kenarından kendisine sivri boynuzunu gösteren aydan çıkardı. Ta içinden seslenerek sövgüye boğdu onu:

– Edepsiz, haylaz, şehvet düşkünü yıldız, dedi; insanların zilliliklerine aydınlık sunmaktan asla bıkmıyorsun da, erdemlice özdeyişler arayandan ışığının bir parıltısını kıskanıyorsun!

Bay d'Anquetil:

– Rahip, dedi, mademki bu orospu ay bize pikette yüz sayı yapmaya değil de sokakta yürümeye yetecek kadar ışık yolluyor, o halde hemen şu bana sözünü ettiğin şatoya gidelim, kimse görmeden içeri girmeliyim.

Bu iyi bir öğüttü. Şarap şişesini tepemize diktikten sonra üçümüz birlikte Croix-des-Sablons'un yolunu tuttuk. Ben, Bay d'Anquetil ile önde yürüyordum. Kısa pantolonunun içtiği sularla ağırlaşmış olan sevgili üstadım ağlaya inleye, üzerinden sular sızarak peşimiz sıra geliyordu.

XVIII

Sablons parkının yeşil kapısına vardığımızda, ağaran gün uykusuz gözlerimize batmaya başlamıştı. Kapı tokmağını vurmamıza gerek yoktu. Ev sahibi malikânesinin anahtarını bir süre önce bize teslim etmişti. Değerli üstadımın d'Anquetil'le birlikte iki yanı ağaçlı karanlık yolda sakınarak yürümelerini, benimse

içeriye giren davetsiz misafirleri görebilme olasılığı bulunan sadık Criton ile aşçı yamaklarını gerektiğinde gözetlemem için biraz geride kalmamı kararlaştırdık. Akla yatkın bu hazırlık bana uzun süren sıkıntılara mal olacaktı. Çünkü iki arkadaşımın tam da merdiveni çıkıp kimseye görünmeden posta arabasıyla kaçacağımız zamana kadar Bay d'Anquetil'i saklamaya karar verdiğimiz benim odama girdikleri sırada, ben henüz ikinci kata çıkıyordum ki, elinde gümüş şamdan, sırtında kırmızı damasko geceliğiyle Bay d'Astarac'la karşılaştım. Âdeti olduğu üzere elini omzuma koyarak:

– Ee! Oğlum, dedi, kadınlarla her türlü ilişkiyi keserek, kötü arkadaşlıkların bütün tehlikelerinden kurtulduğunuzdan dolayı mutlu değil misiniz? Yüce hava kızları arasında korkmayın; genel olarak kötü karılar arasında kopan o patırtılar, o kavgalar, o sövgülü ve korkunç sahneler bunlar arasında olmaz. Siz perilerin büyülediği yalnızlığınızda doyulmaz bir huzuru tadıyorsunuz.

Önce benimle alay ettiğini sandım. Fakat halinden asla böyle bir düşüncesi olmadığını çabucak anladım.

– ... Size tam zamanında rastladım oğlum, diye ekledi; bir dakika benimle atölyeme gelerseniz size minnet duyayım.

Kendisini izledim. Kısa bir süre önce, içinden cehennemi ısıtırlar çıktığını gördüğüm bu lanetli odanın kapısını en azından bir aune⁷⁴ uzunluğunda bir anahtarla açtı. Laboratuvara girince, canlılığını yitirmiş ateşi beslememi rica etti. Üzerinde boğucu bir koku yayarak bilmem ne pişen ocağa birkaç parça odun attım. O, kal potalarıyla matraları kımıldatarak pis aşçılığını yaparken, ben kendimi attığım bir sıranın üzerinde oturuyor, istemediğim halde gözlerimi kapıyordum. Elinde tuttuğu, üzerine camdan kapak örtülmüş yeşil toprak bir gemiye hayran kalmam için gözlerimi zorla açtırarak:

– Oğlum, dedi, bilmeniz gerekir ki cisimleri yüceltici bu aygıtın adı aludel'dir. İçinde dikkatle bakmaya değer bir sıvı vardır; çünkü, size açıklayayım ki bu sıvı filozofların civasından başka bir şey değildir. Hep bu koyu rengi koruyacağını sanmayın. Çok geçmeden beyazlaşacak ve o durumda madenleri gü-

74. Eski bir uzunluk ölçüsü birimi (120 cm.).

müşe dönüştürecektir. Sonra benim sanatım ve hünerimle rengi kırmızıya dönecek ve gümüşü altına çevirme niteliği kazanacaktır. Bu atölyeye kapanıp, artık iki üç aydan fazla sürmeyecek bu yüce işlemler noktası noktasına gerçekleşmeden önce yerinizden hiç kıpırdamamanız sizin için kuşkusuz yararlı olurdu. Fakat bu, belki dayanılmaz bir güçlüğü gençliğinize zorla kabul ettirmek olur. Öyleyse lütfen ocağa çok odun atarak, bu seferlik yalnızca eserin ilk belirtilerini görmekle yetininiz.

Böyle diyerek yeniden dar boğazlı küçük şişeleriyle boynuzlu imbiklerinin içine gömüldü. Ben bu sırada kötü talihimin ve sakinimsizliğimin yol açtığı hazin durumu düşünüyordum.

Ocağa odun atarken 'Yazık!' diyordum içimden, 'şimdi şu anda kolcular üstadımla beni arıyorlardır. Belki hapishaneye girmemiz, para olmasa da bir sofraya ve şerefli bir konuma sahip olduğum bu şatoyu kesin olarak terk etmemiz gerekecek. Artık bir daha karşısına çıkmaya cesaret edemeyeceğim Bay d'Asatarac sanıyor ki ben geceyi büyüün sessiz şehvetleri içinde geçirdim. Keşke öyle yapsaymışım. Yazık! Geceleri beni odamda o kadar hoşça uyandıran Mosaide'in yeğeni Bayan Yahel'i artık düşleyemeyeceğim. Kuşkusuz beni unuttur. Belki benim gibi okşayacağı bir başkasını bulacaktır. Bu vefasızlık düşüncesine bile dayanamıyorum. Fakat şu dünyanın gidişinde görüyorum ki, her şeye hazır olmak gerek.'

Bay d'Astarac:

– Oğlum, dedi, Athanor'a yeterince besin vermiyorsunuz. Görüyorum ki siz henüz ateşin üstünlüğünü gereğince kavramamışsınız. O ateş ki, etki gücü şu civayı olgunlaştırabilir ve ondan olağanüstü bir meyve yaratır, ben de onu çabucak toplayıveririm. Daha odun at! Oğlum, ateş en üstün ögedir; size bunu yeterince söyledim, şimdi de bir örneğini göstereceğim. Geçen kışın çok soğuk bir gününde Mosaide'i kulübesinde ziyarete gittiğim zaman onu, ayakları bir tandırın üzerinde, oturuyor buldum. Mangaldan sıçrayan etkili ateş parçacıklarının bu bilgenin kaftanını şişirip yerden kaldıracak kadar güçlü olduğunu gördüm. Bundan şu sonucu çıkardım ki, eğer bu ateş daha zorlu olsaydı Mosaide kesinlikle, gerçekten çıkmaya layık olduğu göklere yükselirdi; eğer bir gemiye bu ateş parçalarından yeterli miktarda

da doldurmak olanaklı olsaydı biz de bu yolla, denizde yaptığımız gibi, bulutlar üzerinde kolayca gemi yolculuğuna çıkabilir ve havasal konutlarında semenderleri ziyaret ederdik. Bunu daha sonra boş bir zamanda düşüneceğim. Bir ateş gemisi yapmaktan hiç umudumu kesmiyorum. Ama hele siz ocağa odun atın da işimize bakalım.

Yahel'in yanına varabilmek ve ona acele başımdan geçenleri anlatmak için bir an önce kurtulmak istediğim o odada beni bir süre daha tuttu. Sonunda atölyeden çıktı, serbest kalacağımı düşünüyordum. Fakat o, bu umudumu boşa çıkardı.

Bana:

– Bu sabah hava biraz kapalı ama, oldukça yumuşak, dedi. Size ve üstadınıza, eğer başladığınız gibi bitirirseniz ikinize de büyük şeref kazandıracak olan şu Panapolisli Zosimuz çevirisine sarılmadan önce benimle şöyle parkta bir gezinti yapmak istemez misiniz?

Kendisini istemeyerek izlediğim parkta bana şu sözleri söyledi:

– Oğlum, henüz zaman varken, günün birinde sizi tehdit edebilecek büyük bir tehlikeye karşı uyarmak için sizinle yalnız kalmaktan üzgün değilim; hatta bunu size daha önce haber vermeyi düşünmediğim için de kendimi suçlu görüyorum, çünkü size bildireceğim bu şey çok önemli.

Böyle söyleyerek beni Seine Nehri'nin bataklıklarına inen ve oradan Rueil ile haç dikili Mont-Valerien Tepesi'ni gören geniş ağaçlıklı yola götürüyordu. Bu onun her zamanki yoluydu. Zaten enine yatmış birkaç ağaç gövdesine karşın burası geçilebilir bir yoldu.

Sözüne devam etti:

– Eğer semenderinize ihanet ederseniz kendinizi nasıl bir tehlikeye atmış olacağınızı size anlatmam önem taşıyor. Size tanıtmaktan mutluluk duyduğum o insanüstü kişiyle ilişkiniz hakkında size bir şey sormuyorum. Gördüğüm kadarıyla buna ilişkin açıklama yapmaktan siz de bir çeşit tiksinti duymaktasınız. Belki bu bakımdan övülmeyi de hak ediyorsunuz. Her ne kadar semenderler âşıklarının ağzı sıkılığı konusunda saray ve şehir kadınlarıyla aynı düşüncede değilseler de, büyük aşkların özünün

sözle anlatılamaz olduğu ve büyük bir duyguyu dışarıda yaymanın ona saygısızlık etmek olacağı da bundan daha az doğru değildir.

“Fakat sizin semenderiniz (eğer gereksiz yere merak etseydim ismini öğrenmem kolaydı) ola ki en güçlü duygularından biri konusunda, kıskançlığı konusunda size hiç bilgi vermedi. Bu huy, onun bütün benzerlerinde ortaktır. Şunu iyi bilin oğlum, semenderler ihaneti cezasız bırakmazlar. Yeminini bozanlardan korkunç biçimde öç alırlar. Yüce Paracelsus buna ilişkin bir örnek verir ki, kuşkusuz sizde kurtarıcı bir korku uyandırmaya yeter. Bunun için size onu bildirmek istiyorum.

“Almanya’nın Staufen şehrinde bir simya bilgini vardı; sizin gibi, bir semenderle düşüp kalkıyordu. Onu bir kadınla rezilce aldatacak kadar ahlaksızlık etti. Gerçekte güzel bir kadındı, ama bir kadının olabileceğinden daha güzel değildi. Bu adam bir akşam yeni metresi ve birkaç dostuyla birlikte yemek yiyordu; davetliler, başlarının üstünde son derece biçimli bir kalçanın parladığını gördüler. Semender bunu, sevgilisinin kendisine ettiği haksızlığı uygun bulmadığını hissettirmek için gösteriyordu. Bundan sonra öfkeli göksel kız, o sadakatsizi beyin kanamasına uğrattı. Yanılmak için yaratılmış olan basit adamlar bunu doğal bir ölüm sandılar, fakat arif olan darbenin nereden geldiğini anladı. Bu öğüdü ve bu örneği vermek benim size borcumdu, oğlum.”

Bunların bana Bay d’Astarac’ın düşündüğü kadar yararı yoktu. Bunları dinlerken başka korkular taşıyordum. Kuşkusuz, çehrem kaygımı açığa vuruyordu; çünkü büyük kabalist gözlerini üzerime çevirerek, bu kadar büyük zahmet altında tutulan bir bağlanmanın, gençliğimi tedirgin etmesinden korkup korkmadığımı sordu.

– Sizin bu açıdan kaygılarınızı gidebilirim, diye ekledi. Semenderlerin kıskançlığı ancak karşılığın kadınla rekabet konulursa uyanır; doğrusunu söylemek gerekirse bu da gerçek kıskançlıktan çok hınç, kızgınlık ve tiksinti duygusudur. Semenderler çok soylu ruhlu ve çok ince zekâlı oldukları için öyle birbirlerini kıskanmazlar ve insanlığın hâlâ yarı yarıya gömülü olduğu yabanlığa dayanan bir duyguya boyun eğmezler. Tam tersine, bir bilgenin yanında tattıkları zevkleri arkadaşlarıyla paylaşmaktan

büyük mutluluk duyarlar ve kız kardeşlerinin en güzellerini âşık-
larına getirmekten hoşlanırlar. Bunların nezaketini benim söyle-
diğim noktadan ileriye götürdüklerini yakında gerçekten siz de
göreceksiniz; bir yıldan, hatta altı aydan önce odanız, birbirleriyle
yarışarcasına parlak kemerlerini önünüzde çezecek beş altı
ışık kızının toplanma yerine dönecektir. Onların okşamalarına
karşılık vermekten korkmayın, oğlum. Sevgiliniz buna hiç üzül-
meyecektir. O akıllı başında birisidir, nasıl olur da buna gücendir?
Öte yandan, eğer semenderiniz bir başka filozofu ziyaret etmek
için bir an yanınızdan ayrılırsa sakın gereksiz yere öfkelenme-
yin. Erkeklerin cinsel ilişkiye karıştırdıkları bu gururlu kıskanç-
lık, en gülünç yanılsama üzerine kurulmuş vahşi bir duygudur.
Bu duygu, kendini bize veren bir kadının kendi malımız olduğu
düşüncesine dayanmaktadır ki, bu sözcük oyunundan başka bir
şey değildir.

Bay d'Astarac bana bu söylevi çekerek kankurutan otları pa-
tikasına girmişti. Artık ağaçların arasından Mosaide'in kulübesi-
ni görüyorduk. Derken, kulaklarımızı yırtan korkunç bir ses yü-
reğimizi hoplattı. Tiz gıcırtilar arasında boğuk sesler çıkıyor,
yaklaşıldıkça bu seslerin ölçülü olduğu ve her tümcenin, titre-
meksizin dinlenemeyen bir tür, çok zayıf tekdüze bir ezgiyle so-
na erdiği fark ediliyordu.

Birkaç adım attıktan sonra kulak vererek bu acayip sözlerin
anlamını kavrayabildik. Ses diyordu ki:

– Elyasa'nın küstah ve şen çocuklara lanetini işit! Barak'ın
Meros'u çarpan aforozunu dinle!⁷⁵

“Seni savaşlar beyi diye anılan ve elinde ışıklı kılıç tutan Ar-
şitaryal adına mahkum ediyorum. Senin, İsrailoğulları yoluyla
efendisine hoş çiçekler ve değerli çelenkler sunan Sardalifon
adına yitimini diliyorum.”

– Lanet sana köpek! Aforozlu domuz!

Ses ne taraftan geliyor diye bakarken Mosaide'i kolları hava-
da, çengel gibi tırnakları gün ışığında bütünüyle tutuşmuş pençe
biçiminde elleriyle, evinin eşğinde ayakta duruyor gördük. Pis
tacını başına geçirmiş, açıldıkça parça parça bir kısa pantolonun

75. *Kitabı Mukaddes*'ten anıştırmalar.

içinde zayıf, çarpık kalçalar görünen parlak cüppesini sırtına bürmüştü; öncesiz ve sonrasız, çok düşkün dilenci bir büyücüymüş gibi görünüyordu. Gözleri parlıyordu. Diyordu ki:

– Lanet sana, kubbeler adına; lanet sana, tekerlekler adına; lanet sana, Hezekiel’in gördüğü gizemli hayvanlar adına.⁷⁶

Pençelerle donanmış uzun kollarını önüne uzatarak yineledi:

– Kubbeler adına, tekerlekler adına, gizemli hayvanlar adına; in artık dünyada olmayanlar arasına.

Mosaide’in öfkesini ve kollarını üzerine çeken şeyin ne olduğunu görmek için ağaçlıkta birkaç adım attık; Bay Jérôme Coignard’ı giysisinin bir yanından çalı dikenlerine takılmış görünce büyük bir şaşkınlığa düştüm. Bütün bedeninde gecenin kargaşalığı kendini gösteriyordu; yakası ve yırtık omuzluğu, çamura bulanmış çorapları, göğsü açık gömleği karşılaştığımız terslikleri acınacak biçimde akla getiriyor, daha kötüsü de, burnunun şişliği yüzünü asla terk etmeyen o soylu ve güleç hali bozuyordu.

Ona koştum ve kendisini dikenlerin arasından o kadar başarılı biçimde çektim ki külotunun tek parçasını orada bırakmadı. Mosaide de daha lanetleyecek bir şey kalmadığından evine girdi. Ayaklarına sadece eski terlik geçirmiş olduğu için o sırada fark ettim ki, bacakları ayaklarının ortasına çakılmıştı; öyle ki topukları arkadan da hemen hemen önden olduğu kadar fırlaktı. Bu durum soylu olabilecek yürüyüşünü çok çirkinleştiriyordu.

Değerli üstadım iç çekerek:

– Oğlum Jacques Tornebroche, dedi, yani böyle her dilde küfrettiğine göre bu Yahudi, İzak Lakedem’in⁷⁷ ta kendisi olsa gerek. Büyük bir benzetme ustalığıyla bana en yakın zamanda korkunç bir ölüm diledi ve eğer doğru saydımsa on dört ayrı lehçede bana domuz diye seslendi. Eğer o Tanrı düşmanını tanıta-cak birçok işaret eksik olmasa bunun Deccal olduğuna inanır-

76. "... Ben canlı mahluklara bakarken, işte, canlı mahlukların yanında, onların her dört yüzü için, yerde bir tekerlek vardı. (...) Ruh nereye gitmek istedi ise oraya, ruhun gitmek istediği yere gidiyorlardı; ve tekerlekler onların yanında yükseliyordu; çünkü canlı mahlukun ruhu tekerleklerde idi. (...) Ve canlı mahlukların başları üzerinde gök kubbesi benzeyişi, korkunç billur gibi, yukarıdan başları üzerine yayılmıştı..." (Kitabı Mukaddes/ Hezekiel, Bap: 1)

77. Finlandiya’da serseri Yahudi’ye verilen ad.

dım. Her ne olursa olsun, bu aşağılık bir Yahudi'dir ve alçaklık işareti olan yuvarlak kumaş parçası asla bu denli kudurmuş bir imansızın giysisine uygun düşmemiştir. Onun giysisine yalnızca eskiden Yahudiler'in geniş kollu üstlüklerine taktıkları yuvarlak kumaş parçasından değil, canilerin işaretlerini de takmalı.

Şimdi kendisi de son derece öfkelenmiş olan sevgili üstadım, artık görünmeyen Mosaide'e yumruğunu sallıyor, onu çocukları çarmıha germek ve bebekleri parçalayıp yemekle suçluyordu.

Bay d'Astarac ona yaklaştı ve parmağında taşıdığı yakutla göğsüne dokundu. Bu büyük kabalist:

– Taşların özelliklerini bilmek yararlıdır, dedi. Yakut hınç tutkusunu yatıştırır ve az sonra göreceksiniz ki, rahip Bay Coignard olağan tatlılığına dönecektir.

Değerli üstadım gülümsemeye başlamıştı bile; fakat bu, taşın etkisinden çok, bu hayran olunası adamı insan tutkularının üstüne yükselten bir felsefenin sonucuydu. Çünkü artık anlatım karanlıklaşıp hazinleşirken şunu söylemek borcumdur; Bay Jérôme Coignard sağduyuya en az rastlanacak durumlarda, bana sağduyuluk örnekleri vermiştir.

Kendisine bu kavganın nedenini sorduk. Fakat sıkıntılı yanıtlarının kapalılığından bizim merakımızı gidermek isteğinde olmadığını anladım. Şu ipucu üzerine daha ilk anda Yahel'in herhangi bir şekilde bu işe karışmış olmasından kuşkulandım; Mosaide'in sesinin gıcirtısı kilit gıcirtısına karışırken, kulübede amca ile yeğen arasında bağıra çağıra tartışma yapıldığını işitmiştik. Değerli üstadımın açıklama yapması için bir kere daha çabalayınca, bize:

– Yahudiler'in yüreğinde Hristiyan kini kök salmıştır, dedi; o Mosaide de bunun iğrenç bir örneğidir. Ben onun korkunç pavkırmalarında sinagogun geçen yüzyılda Baruch ya da Benedict isimli Hollandalı önemsiz bir Yahudi'nin, hani en yetkin Tanrıbilimcilerin hemen hemen doğuşunda tam olarak çürüttüğü bir felsefe kurduğundan dolayı Spinoza adıyla ünlü Yahudi'nin üstüne kustuğu lanetleri ayırt eder gibi oldum. Fakat bana öyle geliyor ki bu ihtiyar Mardohay onlara çok daha korkunç bedduaları da ekledi ve bundan biraz heyecan duyduğumu da itiraf edeyim. Şanssızlığıma bakın, tam da bu sövgü sağanağından ka-

çıp kurtulmayı tasarlarken şu dikenler engel oldu; çeşitli yerlerimden öyle sıkı yakalandım ki giysimi ve derimi orada bırakacağımı düşündüm. Öğrencim Tournebroche gelip de beni çekmeseydi hâlâ orada sızlanıyor olacaktım.

Bay d'Astarac:

– Dikenler bir şey değil, dedi. Fakat korkarım ki rahip efendi, kankurutan otları üstünden yürüdünüz.

Rahip:

– Bu çok umurumda değil, dedi.

Bay d'Astarac sert:

– Haksızsınız, diye azarladı. Ağır bir suçla çember içine alınıp zavallica ölmek için bir kankurutan otuna basmak yeterlidir.

Değerli üstadım:

– Ah! Beyefendi, dedi, işte bir sürü tehlike. Görüyorum ki kütüphaneler kraliçesi Astraracienne'in dil ustalıklı duvarları arasında sıkı sıkıya kapanıp yaşamalıymışım! Orayı bir an için terk edince, gerisi bir yana, Hezekiel'in Hayvanları başımı yedi.

Bay d'Astarac:

– Bana Panapolisli Zosimos'tan vereceğiniz haberler yok mu, diye sordu.

Değerli üstadım:

– Şimdilik biraz ağır aksak yürüse de iyi gidiyor, diye yanıt verdi.

Kabalist:

– Düşünün rahip efendi, dedi; en büyük gizlere sahiplik bu eski metinleri bilmeye bağlıdır.

Rahip:

– Bunu büyük bir dikkatle düşünüyorum, dedi.

Bu güvence üzerine Bay d'Astarac da semenderlerin çağrısına uyarak, bizi otların arasına düşmüş kafası için tasalanmadan flüt çalan Faunus⁷⁸ heykelinin dibinde bırakıp, kendini ağaçların altına attı.

Sonunda sevgili üstadım özgürce konuşabilecek biri tavrıyla kolumdan tutarak:

– Oğlum Jacques Tournebroche, dedi, sizden saklayacak de-

78. Latinler'de, kırsal bölgelerde tapınılan varlıklara verilen ad.

ğilim; bu sabah şatonun çatı katında hayli tuhaf bir rastlantı oldu. O ara bu kuduz üfleyici sizi birinci katta alıkoymuştu; çünkü babanız Léonard ustanınki kadar güzel kokulu ve İsevi olmayan mutfağında kısa bir süre için yardımda bulunmanızı sizden rica ettiğini iyice işittim. Aaah! Kraliçe Pédauque kebabçı dükkânını, Amsterdam'dan ve Lahey'den henüz gelmiş kitapların yapraklarını karıştırmaktan pek zevk duyduğum Bay Blaizot'un kitabevini, Image Sainte-Catherine'i bir daha ne zaman görürüm!

Gözlerim yaşlı, haykırdım:

– Aaah! Ben bir daha ne zaman görürüm? Doğduğum Aziz-Jacques Sokağı'nı ve uğradığımız felaketin haberiyle yürekleri yanacak olan sevgili annemle babamı bir daha ne zaman görürüm? Fakat sevgili üstadım, bu sabah olduğunu söylediğiniz tuhaf rastlantıyı ve bugünkü olayları açıklama lütfunda bulununuz.

Bay Jérôme Coignard istediğim bütün aydınlatıcı bilgiyi vermeye razı oldu. Şöyle anlattı:

– Oğlum öyleyse bilin ki, sert ve kültürsüz olmasına karşın hayli sevdiğim bu Bay d'Anquetil'le birlikte kazasız belasız şatonun en üst katına çıktık. Onun kafasında ne yüksek bilgiler var, ne de derin meraklar. Fakat gençlik ateşliliği onda hoş bir şekilde parlıyor ve kanının deliliği eğlenceli sıçramalar biçiminde kendini gösteriyor. Dünyayı, kadınları tanıdığı gibi tanıyor; çünkü o üstedir, hiçbir felsefesi de yoktur. Ona Tanrıtanımaz denmesi büyük bir saflıktır. Dinsizliğinde kötülük eğilimi yoktur ve göreceksiniz, duygularının yakıcılığı tavsadığı zaman kendiliğinden görünmez olacaktır. Tanrı bu ruhun içine attan, iskambil kâğıtlarından ve kadından başka düşman koymamıştır. Gerçeklik, sözcüğün tam anlamıyla bir haylazın, örneğin bir Bay Bayle'in kafasında bile daha korkunç ve daha zararlı hasımlara rastlar. Fakat görüyorum ki oğlum, ben size bir portre ya da karakter çizmekteyim, oysa siz benden basit bir öykü dinleyecektiniz.

“Şimdi isteğinizi yerine getireceğim. Kısacası Bay d'Anquetil'le birlikte şatonun en üst katına çıkınca, o soylu genci sizin odanıza soktum ve Triton Çeşmesi önünde söz verdiğimiz üzere, ona orayı kendi odası gibi kullanmasını rica ettim. Bundan memnun olarak soyundu, keskin gün ışığından rahatsız olmamak

için perdeleri çekti, çizmelerini çıkarmadan yatağına girdi ve hemen uykuya daldı.

“Bana gelince, oğlum, yorgunluktan bitkin olsam da, odama girince Boesius’un kitabında halime uygun bir parça aramadan dinlenmenin tadını çıkarmak istemedim. Fakat kitapta halime tam olarak uyan bir parça bulamadım. Gerçi bu büyük Boesius’un, kendi mahzeninin şişesiyle bir mültezimin kafasını kırma talihsizliğini düşünmesine yer yoktu. Fakat onun hayran olunası kitabının şurasından burasından var olan duruma uygulanamayacak özdeyişler derledim. Bunun ardından takkemi gözlerime indirip ruhumu Tanrı’ya emanet ederek, oldukça rahat bir uykuya daldım. Bana kısa gibi gelen bir süreden sonra (bunu ölçecek araçlarım yoktu; çünkü oğlum, zaman biricik ölçüsü bizim eylemlerimizdir, uykumuzda zaman âdetâ durur) kolumdan çekildiğini hissettim. Kulağımın dibinde bir ses haykırıyordu: ‘Hey rahip! Hey rahip, uyanın yahu!’ Polis amiri gelmiş de beni yanına alıp yargıç papaza götürüleceğini sanarak, acaba şamdanımla şunun kafasını kırsam uygun olur mu diye kendi kendime düşünüp taşındım. Oğlum ne yazık ki şu bir gerçek; bir kere bilgenin sağlam ve sakınlımlı adımlarla yürüdüğü yumuşaklık ve hakseverlik yolundan çıkıldı mı, zorbalığı zorbalıkla, gaddarlığı gaddarlıkla devam ettirmek zorunlu görünür; öyle ki ilk yanlışlığın sonucu yenilerine neden olur. İşte Bay Crevier’ın doğrulukla aktardığı Roma imparatorlarının yaşamlarını anlamak için bunu akıldan çıkarmamak gerekir. O hükümdarlar başkalarından daha kötü olarak doğmamışlardı. Kendisine Caligula lakabı takılan Gaius doğuştan ne zekâ, ne de düşünme yetisi yoksunuydu. Dostluk duygusuna da sahipti. Neron’un erdeme karşı yaratılıştan özel eğilimi vardı ve huyu onu büyük ve yüce olan her şeye doğru yöneltiyordu. Bir ilk yanlışlık onları sefil sonlarına kadar izledikleri canilik yoluna attı. Bay Crevier’nin kitabında ortaya çıkan gerçeklik budur. Ben bu usta adamı Beauvais Koleji’nde edebiyat okuttuğu sıralarda tanıdım. Eğer ömrüm bin türlü engel arasında geçmeseydi ve eğer ruhumun yaratılıştan kolaylığı beni böyle düştüğüm çeşitli tuzaklara sürüklemeseydi, bugün ben de o dersi okutuyor olacaktım. Bay Crevier, oğlum, temiz ahlaklı bir adamdı; katı bir ahlakbilim öğretiyordu. Bir gün onu, evliliğe

ihamet eden bir kadının cinayet ve yangın gibi daha büyük suçlar işleyebileceğini söylerken dinlemiştim. Size bu özlü sözü, bu papazın mübarek sertliğine ilişkin bir düşünce edinmeniz için aktardım. Ama görüyorum ki yolumu şaşırdım, acele öyküme bıraktığım yerden devam edeyim. Şimdi, polis amirinin bana elini kaldırdığını sanıyor ve artık kendimi başpiskoposun hapishanesinde görüyordum ki, Bay d’Anquetil’in sesini ve yüzünü tanıdım. Bu soylu genç bana ‘Rahip’ dedi, ‘Tournebroche’un odasında başıma tuhaf bir olay geldi. Ben uyurken bu odaya bir kadın girip yatağıma akmış; beni okşamalar, ateşli öpücükler, sevecen isimler ve tatlı fısıltılar yağmuru altında uyandırdı. Talihi-min yüzünü görmek için perdeleri araladım. Esmer, gözleri ateşli, dünyalar güzeli biriydi gördüğüm. Fakat derhal keskin bir çığlık attı ve öfkelenip kaçtı; ama yine de o kadar hızlı olmadığından yetişebildim ve koridorda yakalayarak ona sıkı sıkıya sarıldım. Çırpınıp yüzümü tırmalamaya başladı; ne zaman ki gururunun tatmini için yeterince tırmalandım, başladık birbirimize açıklama yapmaya. O, benim öyle yoksul biri değil, soylu olduğumu zevkle öğrendi. Biraz sonra onun gözünde iğrenç oluktan çıktım; iyiliğimi dilemeye başladı. Bu sırada koridordan geçen bir aşçı yamağı onu geri dönmek üzere geçiriverdi.

“Bay d’Anquetil ‘Şuna inanıyorum ki’ diye ekledi, ‘bu tapılası kız benden başka birisi için geliyordu; kapıyı şaşırmış, şaşkınlığı da korkmasına neden olmuştu. Ama kendisini iyice yatıştırdım ve o aşçı yamağı olmasaydı büsbütün dostluğunu kazanırdım.’ Onun bu tahminini doğruladım. Bu güzelin kimi görmeye gelmiş olabileceğini düşünüp taşındık ve size söylediğim gibi Tournebroche, şunda anlaştık ki, bu kız kendisiyle sizin odanıza yakın bir odada ve belki de haberiniz olmadan sizin kendi odanızda görüşen o yaşlı deli d’Astarac’a gelmekteydi. Bunu hiç düşünmez misiniz?”

– Bundan daha olası bir şey yok, diye yanıt verdim.

Değerli üstadım:

– Bundan hiç kuşku duymamak gerekir, diye devam etti. Bu büyücü, semenderleriyle birlikte bizimle alay ediyor. Gerçekteyse bu cici kızı okşuyor. Sahtecenin biri.

Değerli üstadıma öyküsüne devam etmesini rica ettim. Bunu memnurlukla yaptı.

– Bay d’Anquetil’in bana ettiği gevezeliği özetleyeyim, dedi. Onun önemsiz ayrıntıları uzun uzadıya anlatmaya dönük aşağı ve basit bir zihni var. Bizse tersine bunları az sözcüğe sığdırmaya, anlatışta kısalığa yönelmeye ve söz bolluğunun sürükleyiciliğini öğretim ve ahlaki çağrılar için saklamaya çabalamalıyız; sözü dağlardan inen kar gibi hızlandırmak o zaman uygun düşer. Şimdi, Bay d’Anquetil bu genç kızda olağanüstü bir güzellik, bir çekicilik, bir tatlılık bulduğuna beni inandırdı dersem, size onun sözleri hakkında yeterince bilgi vermiş olurum. Konuşmasını bana onun kim olduğunu ve ismini bilip bilmediğimi sorarak bitirdi. ‘Bana yaptığınız betimleme’ diye yanıt verdim, ‘çok iyi tanıdığım haham Mosaide’in yeğenine uyuyor, adı Yahel; onu bir gece ardından yetişip aynı merdivende ben de öpmüştüm, şu farkla ki birinci katla ikinci kat arasındaydı bu.’ Bay d’Anquetil ‘Umarım ki arada başka farklar da vardır’ diye karşılık verdi, ‘çünkü kendi payıma ben onu kıstırdım. Onun Yahudi olduğunu söylemeniz de beni üzdü. Tanrı’ya inanmamakla birlikte onun Hristiyan olmasını yeğleyen bir duygu içindeyim. Ama hiç bilinir mi onun nasıl doğduğu? Çalıntı bir çocuk olmadığını kim bilebilir? Yahudiler ve Çingeneler her gün çocuk çalarlar. Hem sonra ermiş Meryem’in Yahudi olduğu yeterince söylenmemiştir. Yahudi ya da değil o benim hoşuma gidiyor, onu istiyorum ve ona sahip olacağım.’ O kaçık genç böyle söyledi. Fakat izin verin de oğlum şu yosunlu sıraya oturayım, çünkü bu geceki işler, kavgalarım, kaçışım bacaklarımda güç bırakmadı.

Oturdu ve cebinden boş enfiye kutusunu çıkararak üzgün üzgün baktı.

Ben de sıkıntılı ve bitkin bir halde yanına oturdum. Bu öykü bana derin bir acı veriyordu. Sevgili metresim en ateşli sevgi belirtileriyle odamda beni bulmaya geldiği sırada benim, simyacı-
nın sobasına odun atmakla uğraştığımı bilmiyordu; yerime bir yontulmamış koya yazgıya lanet ediyordum. Yahel’in pek olası değişkenliği yüreğimi parçalıyordu. Hiç olmazsa sevgili üstadımın da rakibime karşı daha ağzı sıkı davranmasını isterdim.

Yahel'in ismini açığa vurduğu için kendisine saygıyla sitemde bulunmaya cesaret ettim.

– Beyefendi, dedim, bu kadar şehvet düşkününü ve bu kadar zorlu bir derebeyine böyle ipuçları vermek bir önlemsizlik değil midir?

Değerli üstadım beni hiç işitmemiş göründü:

– Enfiye kutum, dedi, ne yazık ki bu gece kavgı sırasında açılmış, içindeki tütün de cebimde şarapla karışarak berbat bir hamur haline gelmiş. Şu uşak ve yargıç Criton'un suratı da o denli sert ve soğuk görünüyor ki, bana birkaç tütün yaprağı kıy demeye cesaret edemiyorum. Bu gece aldığım darbe yüzünden burnum ta içinden kaşındığı halde enfiye çekememeye güç bela katlanıyorum; siz de beni, hiçbir şey sunmayan bu patavatsız ricacıyı büsbütün sıkıntılı görüyorsunuz. Bu küçük talihsizliğe aynı ruhla dayanıp, Bay d'Anquetil'in kutusundan bana bir çekimlik enfiye vermesini bekleyelim. Neyse oğlum, gelelim yine o genç soyluya; bana kesin bir dille dedi ki, 'Bu kızı seviyorum. Haberiniz olsun rahip, onu da bizimle konak yerine götüreceğim. Burada sekiz gün, bir ay, altı ay, hatta daha fazla da kalsam onsuz asla yola çıkmam.' Onu en küçük bir gecikmenin doğuracağı tehlikeler konusunda uyardım. Fakat kendisine dokunmayacağından dolayı, bu tehlikelerin bizim için büyükse de kendisi için küçük olduğunu söyledi. Bana 'Rahip' dedi, 'siz Tourneb-roche'la birlikte idam edilme durumundasınız; bana gelince, yalnız Bastille zindanına gitme tehlikesiyle karşı karşıyayım ki orada da iskambil kâğıdına ve kızlara sahip olurum. Kısa sürede ailem beni oradan çıkarır; çünkü babam bir düşesi ya da bir dansözünü benim durumumla ilgilendirecek, annem de -sofu kesilmesine karşın– bir zamanlar iyilik ettiği iki üç safkan prensi benim yararına anımsamaktan geri durmayacaktır. Bundan ötürü şu kesin: Ya Yahel'le yola çıkarım, ya da hiç yola çıkmam. Tourneb-roche'la birlikte bir posta arabası kiralamakta özgürsünüz, rahip.'

“Zalim adam, bu olanaktan yoksun olduğumuzu iyi biliyordu, oğlum. Onu kararından döndürmeye çalıştım. Israr ettim, yalvar yakar oldum, hatta öğüt verdim. Hepsi boşa gitti ve böylece, iyi bir papazlık bölgesi kürsüsünde bana para ve şeref kazandıracak bir söylevi boş yere harcadım. Yazık! Oğlum, şu yer-

yüzünde davranışlarımın hiçbirinin tatlı meyvesinin olmaması yazgıymış ve Ecclesiaste'ta şu söz benim için yazılmış: *Quid habet amplius homo de iniverso labore suo, quo laborat sub sole?*⁷⁹ Söyleyim, bu genç derebeyini daha sağduyulu kılacak yerde, inadını güçlendiriyordu. Oğlum, sizden şunu da saklayacak değilim; istedeği şeyin başarısı için beni kesin olarak hesaba kattığını belirtti ve gidip Yahel'i bularak onu Hollanda kumaşları, sofra takımları, mücevherler ve iyi bir gelirden oluşan bir çeyiz sözüyle, kaçmaya karar vermesini sağlamam için beni sıkıştırdı."

– Vay! Değerli üstadım, diye haykırdım, bu Bay d'Anquetil az rastlanan bir küstahmış! Yahel'in haber alınca bu önerilere ne yanıt vereceğini sanıyorsunuz?

Bana:

– Oğlum, diye yanıt verdi, şu anda o bunları biliyor ve sanırım hoşuna da gitti.

Hızla:

– Bu durumda, diye devam ettim, Mosaide'e haber vermek gerek.

Değerli üstadım:

– Mosaide fazlasıyla haber aldı, dedi. Biraz önce kulübenin yakınında onun son öfke gürlemelerini duydunuz.

Duygululukla:

– Ne? dedim, beyefendi demek o Yahudi'ye ailesinin uğrayacağı namussuzluğu haber verdiniz? Size bu yakışır! İzin verin de sizi öpeyim. O halde Mosaide'in tanık olduğumuz öfkesi sizi değil Bay d'Anquetil'i tehdit ediyordu?

Rahip, soylu ve nazik bir tavırla:

– Oğlum, diye devam etti, insani zayıflıklara karşı doğal bir hoşgörülük, gönül alıcı bir tatlılık, aşırı derecede uzlaşıcı bir yüreğin sakınsız iyiliği insanları çok kez düşüncesiz tutumlara götürür ve toplumun temelsiz yargılarındaki sertlikle karşı karşıya bırakır. Sizden saklayacak değilim, Tournebroke, bu soylu gencin ısrarlı ricaları üzerine, onun adına gönül kazanacak şekil-

79. İnsanoğlu güneşin altında kendini yorarak yaptığı işlerden ne kazandı? (Latince)

de gidip Yahel'i bulmaya ve bir kız kaçırma için her türlü düzenlemeyi yapmaya söz verdim.

– Yazık! diye haykırdım, demek beyefendi siz bu can sıkıcı sözü yerine getireceksiniz! Bu tutumun beni ne derece yaraladığını ve ne derece acı verdiğini anlatamam size.

Değerli üstadım bana ağır bir biçimde yanıt verdi:

– Tournebroke, bir erdem taciri gibi konuşuyorsunuz. Sıkı olduğu kadar da sevimli bir bilgin şöyle der: ‘Gözlerinizi kendi üstünüze çevirin ve başkasının davranışlarını yargılamaktan sakının. Başkalarını yargılamakla boşa çalışılır; çok kez aldanılır ve kolaylıkla günah işlenir. Bu yapılacağına, kendini sınavdan geçirip yargılamakla hep verimli bir şekilde uğraşılmış olur.’ Kitapta yazılıdır: ‘İnsanların yargısından asla korkmayacaksınız.’ Havari Aziz Paulus da şöyle der: ‘Ben insanların mahkemesinde yargılanmaktan hiç kaygılanmam.’ Böyle en güzel ahlak metinlerini karşılaştırıyorsam, Tournebroke bu, bir sürü günahım beni düşündürüp bunaltırken asla masum rolü oynamak için değil, size bilgi vermek ve size yakışan tatlı ve çekingen alçakgönüllüğe sizi yöneltmek içindir. Hiç günaha girmemek güçtür ve her şeyin hem ilk lanete hem de Tanrı’nın oğlunun kanıyla gerçekleştirildiği kurtuluşa ortak olduğu şu yeryüzünde asla umutsuzluğa düşmemek gerekir. Ben yanlışlarımı allayıp pullamak istemem ve size itiraf ederim ki, Bay d’Anquetil’in ricası üzerine yaptığım bu elçilik görevi Havva’nın cennetten kovulmasından doğmaktadır, âdeta onun sayısız sonuçlarından biridir; bu sonuç benim şu anda hissettiğim ve sonsuz esenlik arzu ve umudumdan çıkardığım basit ve acı verici duyguma terstir. Çünkü size insanları cehennem azabı ile kurtuluş arasında sallanır olarak göstermem ve kendimin, bu sabah kıçım yeri bulduktan sonra, tahteravallinin yükselen ucunda durduğunu açıkça söylemem gerekir. Şimdi, Mosaide’in kulübesinin görüldüğü kankurutan otları yolunu katettikten sonra bir diken çalılığı arkasına gizlenerek Yahel’in pencerede görünmesini bekledim. Biraz sonra Yahel pencereye geldi, oğlum. O anda ortaya çıkarak aşağıya inmesini işaret ettim. Kül yutmaz ihtiyar bekçisini aldattığını sandığı anda çalılığın arkasında yanıma geldi. Orada ona alçak sesle henüz bilmediği geceki olayları anlattım; ateşli soylunun kendisiy-

le ilgili niyetini haber verdim; bizimle yola çıkarak kaçmamızı sağlamasının, Tournebroke, benim ve sizin esenliğimiz için önem taşıdığı kadar onun da yararına olduğunu ayrıntılarıyla anlattım. Bay d'Anquetil'in verdiği sözlerle gözlerini kamaştırdım. 'Bu akşam onunla birlikte gitmeye razı olursanız' dedim, 'bele-diye tahvili üzerinden iyi bir gelire, bir opera aktrisinininkinden ya da bir Panthemont başrahibesinininkinden daha zengin bir çeyize ve güzel bir gümüş sofraya takımına sahip olacaksınız.'

'- Beni bir şıfıntı yerine koyuyor' dedi, 'küstahlıktır bu.'

'- Sizi seviyor' diye yanıt verdim. 'Demek saygı göstermesini istiyorsunuz?'

'- Bana İspanyol türlü çorbası çömleği de gerekli' dedi 'hem de en ağırından. Size ondan söz etmedi mi? Gidin rahip efendi, ona deyin ki...'

'- Ne diyeyim?'

'- Ben namuslu bir kızım.'

'- Peki, başka?'

'- Kendisi pek cüretli!'

'- Hepsini bu kadar mı? Yahel bizi kurtarmayı düşündü!'

'- Karşılık olarak, yola çıkmadan önce bana yüklü bir senet imzalamadıkça gitmeye razı olmayacağımı da söyleyin ona.'

'- İmzalayacak, bunu olmuş bitmiş sayın.'

'- Hayır rahip, eğer bana Bay Couperin'den ders aldıracağına ilişkin söz vermezse hiçbir şey bitmemiştir. Ben müzik öğrenmek istiyorum.'

"Konuşmamızın burasında ne yazık ki moruk Mosaide bizi suçüstü yakaladı ve sözlerimizi işitmeden konuyu sezdi. Çünkü bana kadın avcısı diye seslenmeye ve sövüp saymaya başladı. Yahel odasına gidip saklandı; ben de tek başıma, görüp çıkardığınız durumda, o Tanrı katilinin gazabıyla karşı karşıya kaldım, oğlum.

"Aslında iş tamam demektir; kız kaçırılmaya razı olmuş, bizim kaçışımız güven altına alınmıştır. Hezekiel'in tekerlekleriyle hayvanları, İspanyol türlü çorbası çömleğine üstün gelemeyecektir. Yalnız korkarım ki bu ihtiyar Mordohay, yeğenini çifte kilitli hapsedmiştir."

Hoşnutluğumu gizleyemeyerek:

– Gerçekten de sizi dikenlerin ortasından çektiğim sırada sert bir anahtar ve sürgü sesi işitmiştim, diye yanıt verdim. Fakat bu pek namusluca olmayan ve iletilmesi size pahalıya mal olan önerileri, Yahel’in o kadar çabuk kabul ettiği doğru mu? Bundan hayrete düştüm. Şunu söyleyin bana sevgili üstadım; size benden söz etmedi mi, bir iç çekmesiyle ya da başka türlü, benim isimimi söylemedi mi?

Rahip Coignard:

– Hayır oğlum, diye yanıt verdi, isminiz anlaşılabilir biçimde ağzından çıkmadı. Sizinkinden çok, aklında olması gereken âşığı Bay d’Astarac’ın ismini de mırıldandığını işitmedim. Fakat simyacısını unutmuş olmasına şaşırmayın. Bir kadına sahip olmak, onun ruhunda derin ve sürekli bir iz bırakmaya yetmez. Ruhlar birbirlerine nerdeyse kapalıdırlar; aşkın zalim yokluğunu gösteren de budur. Bilge olan şöyle der: Ben, yaratılmış olan bu hiçbir içinde bir hiçbir. Kadın yüreğinde anı bırakmayı ummak, bir halkanın izini bir akarsu yüzeyine yerleştirmeyi istemektir. Onun için, geçip giden şeyde yerleşmeye bakmayalım da, ölmeyen şeye bağlanalım.

– Uzun sözün kısası, bu Yahel adamakıllı kilit altındadır, bekçisinin uyanıklığına da güvenilebilir, diye yanıt verdim.

Değerli üstadım:

– Oğlum, diye devam etti, bu akşam Kızıl At’ta bize katılması gerekmektedir. Karanlık; kaçmalara, kaçırmalara, gizli yürüyüşlere ve yasadışı işlere elverişlidir. Onu bu kızın kurnazlığına bırakmalıyız. Size gelince, sular kararırken Bergeres kavşağında bulunmaya dikkat edin. Bay d’Anquetil’in sabırlı olmadığını ve onun sizsiz yola çıkacak adam olduğunu bilirsiniz.

Bu düşünceleri söylediği sırada yemek çanı çaldı.

Bana:

– Bir iğne ipliğiniz yok mu, dedi; giysilerim birçok yerinden yırtılmış, sofrada kendimi göstermeden önce bunları yamalarla eski edepli durumuna getirmek istiyorum. Özellikle kısa pantolonum bana kaygı veriyor. O derece mahvolmuş ki, tez imdadına yetişmezsem işi bitti demektir.

XIX

Kabalistin sofrasına son kez oturuyor olmamın hüznün verici düşüncesiyle her zamanki yerimi aldım. Yahel'in ihaneti içimi karartıyordu. 'Yazık bana!' diyordum, 'onunla kaçmak en yakıcı dileğimdi. Görünüşte bu dileğim hiç kabul edileceğe benzemiyordu, ama oldu, hem de en acımasız biçimde.' Değerli üstadımın bilgeliğine bu kez de hayran kalıyordum; bir işin başarıyla sonuçlanmasını yürekten istediğim bir gün bana **Kitabı Mukaddes**'in şu sözüyle yanıt vermişti: *Et tribuit eis petitionem eorum*.⁸⁰ Üzüntüm ve kaygılarım iştahımı kesmişti, yemeklere sadece dudaklarımın ucunu dokunduruyordum. Oysa, sevgili üstadım ruhunun hiç değişmez affediciliğini korumuştı.

Bol bol hoş sözler ediyordu. Katil olarak kovalanan ve sefil, serseri bir yaşama zorlanan bir adamdan çok, **Telemak** romanının cennetin gölgelikleri altında söyleşirken betimlediği bilgeleri andırıyordu. Bay d'Astarac, benim geceyi kebabçı dükkânında geçirdiğimi sanarak, annemle babamın sağlık durumlarını sorma inceliğinde bulundu ve saplantılarından bir an olsun sıyrılmadığı için, ekledi:

– Size o kebabçıdan babanız olarak söz ederken, tabii hiç de doğaya göre değil, insanların kanısına göre konuşuyorum. Çünkü oğlum sizin bir silfden dünyaya gelmediğinizi hiçbir şey kanıtlayamaz. Hatta, henüz körpe olan dehanız güç ve güzellik bakımından biraz daha gelişirse buna daha çok inanırım.

Değerli üstadım gülümseyerek:

– A! Hiç de öyle söylemeyin beyefendi, diye karşılık verdi; sonra onu annesinin ününe zarar vermemek için zekâsını gizlemek zorunda bırakırsınız. Fakat o kadını daha iyi tanısanız, benim gibi, kendisinin asla bir silf ile alışverişi olmadığını düşünürsünüz; o yalnız kocasıyla cinsel ilişkide bulunan iyi bir Hristiyan'dır ve erdemini çehresinde taşımaktadır; benim gençliğimde Paris'te ve taşrada önemli söylentilere neden olan bir başka kebabçıdan, Bayan Quonian'den çok farklıdır. Siz o kadından söz edildiğini işitmediniz mi, beyefendi? Sonradan Bay d'An-

80. Ve onlara istediklerini verdi. (Latince)

gervilliers'in yazıcısı olan Bay Mariette onun âşığıydı. Şişko bir adam olan bu bay, sevgilisini her görüşünde ona anı olarak bir mücevher bırakıyordu; bir gün bir Lorraine haçı ya bir kutsal-ruh, bir başka gün ya bir kol saati ya bir mücevher zinciri, yine bir başka gün bir mendil, bir yelpaze, bir kutu; onun uğruna Aziz-Germain mücevhercileriyle çamaşırcılarını soyup soğana çeviriyordu; o kadar ki, sonunda kebabçı koca, karısının bir aza-ze sandığı gibi donandığını görerek, bunun namusluca kazanılmış bir mal olmadığı kuşkusuna düşmüştü. Karısını gözetledi ve onu âşığıyla birlikte yakalamakta gecikmedi. Yalnız size şunu söylemeliyim ki, bu koca, kıskanç bir soysuzdu. Tam tersine, kızmadı, orada hiçbir şey yapmadı. Çünkü ondan kurtulma konusunda kesin konuşan sevdalı çiftin yaygarasından tedirgin oluyordu. Bay Mariette'in kolu uzundu. Zavallı Quonian hakkında bir kral emrnamesi elde etti. Böyle olmakla birlikte, hain kadın kocasına 'Rica ederim, gelecek pazar günü beni alıp kırlara götürün. Bu gezintinin çok büyük zevk olacağını sanıyorum' dedi.

"İsrarlı ve sevecen rolü oynadı. Pohpohlanmış koca, onun istediği şeyi kabul etti. Pazar günü gelince birlikte Porcherons'a gitmek üzere döküntü bir faytona yerleştiler. Fakat daha Raou-le'a varır varmaz, Mariette tarafından tutulmuş bir bölük kolcu, adamı kapıp Bicetre'e götürdü, oradan Mississipi'ye gönderildi, hâlâ oradadır. Bundan, şöyle sona eren bir şarkı çıkarılır:

*Akıllı ve uysal bir koca
Ancak yarı açar gözlerini.
Daha iyidir uymak modaya,
Görmekten Mississipi'yi.*

"Kuşkusuz, kebabçı Quonian örneğinden çıkarılabilecek en sağlam ders de budur.

"Asıl serüvene gelince, en iyi Milet söylencesiyle boy ölçüşebilmesi için onun eksikliği sadece, bir Petronius ya da bir Apuleius tarafından anlatılmamış olmasıdır. Çağdaş edebiyatçılar destanda ve trajedide eski çağlardakilerden alttıdrlar. Fakat öyküde Grekler'le Latinler'i aşamıyorsak bu kusur, değişik ustalıklı oyunlar ve hoş buluşlarla onu durmadan zenginleştiren Paris kadınlarına ait değildir. Boccaccio'nun öykü kitabını bilmez değil-

siniz, beyefendi; hoş zaman geçirmek için yeterince okumuşumdur onu; iddia ediyorum ki, eğer bu Floransalı günümüz Fransasında yaşasaydı, Quonian'ın gözden düşmüş olmasından en eğlenceli öykülerinden birinin konusunu çıkarırdı. Bana gelince, ben onu bu masaya sadece, Bayan Lonard Ménétrier'in erdeminin kebabçı dükkânının şerefi, Bayan Quonian'ın ise kebabçı dükkânının yüz karası olması arasındaki karşıtlığı göstermek amacıyla çağırdım. Şunu doğrulamaya cesaret ederim ki, Bayan Ménétrier evlilikte uygulanması salık verilen, Hristiyanlığın yedi kutsalı arasında tek hor görülecek orta ve alışlagelmiş erdemleri asla elden kaçırmamıştır.

Bay d'Astarac yeniden söze başladı:

– Bunu kabul ediyorum. Fakat bu Bayan Ménétrier, Semiramis, Olympias ve Büyük Papa II. Sylvestre'in annesi gibi, bir silf ile ilişki kursaydı daha çok saygıdeğer olurdu.

Rahip Coignard:

– Ah! Beyefendi, dedi, bize hep silflerle semenderlerden söz ediyorsunuz. Doğru söyleyin, hiç onları gördünüz mü?

Bay d'Astarac:

– Sizi gördüğüm gibi, diye yanıt verdi; hatta daha yakından, hiç değilse semenderleri gördüm.

Değerli üstadım:

– Beyefendi, diye devam etti, onların kilise öğretimine aykırı olan varoluşlarına inanmak için bu hiç de yeterli değildir. Çünkü yanılsamalar insanı kandırabilir. Gözlerimiz ve öteki duyu organlarımız yanılgı ulaklarından ve yalan postacılarından başka bir şey değildirler. Bize bilgi vermekten çok, bizi yanıltırlar. Bize ancak belirsiz ve kaçıcı imgeler getirirler. Gerçeklik onlardan kaçır, ilksiz ve sonsuz İlke'sine katıldığı için, onun gibi göze görünmez olur.

Bay d'Astarac:

– Vay! dedi, sizi ne bu kadar filozof biliyordum, ne de bu kadar ince zekâlı.

Değerli üstadım:

– Doğrudur, diye yanıt verdi. Gün olur ruhum daha ağırdır ve yatakla masaya daha bağılıyım. Fakat bu gece bir sarrafın kafasında bir şişe kırdım, bu yüzden de düşünüşüm tuhaf biçimde

coşkulu. Kendimi sizin yakanızı bırakmayan hayaletleri dağıtmayı ve bütün bu dumanı üflemei becerebilir hissediyorum. Çünkü beyefendi, sizin anlayacağınız bu silfler beyninizin pusundan başka bir şey değildir.

Bay d'Astarac sevimli bir el hareketiyle onu durdurarak:

– Bağışlayın rahip efendi, dedi, şeytanlara inanır mısınız?

Değerli üstadım:

– Size hiç güçlük çekmeden yanıt vereyim, dedi; kutsal kitaplarda şeytanlara ilişkin ne yazılıysa hepsine inanırım; büyüü, muskayı, üfürüğü de bir kötüye kullanma ve boş inanç olarak redderim. Aziz Augustin öğretir ki, kutsal kitaplar bizi şeytanlara karşı koymaya çağırırken, aşırı tutkularımızla heveslerimize karşı koymamız gerektiğini anlatmak istemiştir. Kapüsenlerin yaşlı kadınları korkuttukları bütün bu şeytanlıklardan daha igr-enç bir şey yoktur.

Bay d'Astarac:

– Görüyorum ki, dedi, namuslu ~~bir~~ adam olarak düşünmeye çalışıyorsunuz. Benim tiksindiğim kadar siz de keşişlerin kaba boş inançlarına kin besliyorsunuz. Fakat sonuçta şeytanlara inanıyorsunuz; bu itirafı ağzınızdan almak için de güçlük çekmedim. O halde şunu bilin ki, onlar silflerle semenderlerden başka bir şey değildir. Bilgisizlik ve korku, ürkek imgeleme yetilerinde onları biçimsizleştirmiştir. Ama gerçekte onlar güzel ve erdemlidirler. Ahlak temizliğinizden yeterince emin olmadığımдан sizi semenderlerin yolu üstüne koymayacağım; fakat rahip efendi sizi, gök ovalarında oturan ve insanlara iyilikister ve o denli sevgi dolu bir düşünüş biçimiyle seve seve yaklaştıkları için yardımcı cinler adı verilen silflerle ilişkiye sokmama hiçbir şey engel olamaz. Bunları şeytan yapan Tanrıbilimcilerin inandığının tersine, onlar bizi yıkıma itmekten uzaktırlar; yersel dostlarını her türlü tehlikeden esirgeyip korumaktadırlar. Size bunların insanlara sunduğu yardımlara ilişkin sayısız örnek verebilirim. Fakat sözü uzatmamak için yalnız Mareşal de Grancey'nin hanımefendisinin kendisinden dinlediğim bir öyküyü kanıt göstereceğim. Yaşı ilerlemiş ve yıllardır dul olan bu hanımefendinin bir gece yatağında ziyaretini kabul ettiği bir silf, ona şöyle dedi: 'Hanımefendi, merhum eşinizin gardrobunu araştırtın. Kısa pantolonlarından

birinin cebinde bir mektup bulunmakta ki, eğer ortaya çıkarsa ikimizin de iyi dostu olan Bay des Roches'u mahveder. O mektubu getirtip yarmaya bakın.'

"Mareşalin eşi bu öğüdü hiç savsaklamayacağına söz verdi ve silf'e merhum mareşalden haber sordu, slyphe yanıt vermeden kayboldu. Hanımefendi uykusundan uyanınca hizmetçi kadınları çağırıp, mareşalin gardrobunda hiç giysi kalıp kalmadığına bakmaya gönderecek oldu. Kadınlar gardropta tek giysi kalmadığını, uşakların bütün giysileri eskiciye sattıkları yanıtını verdiler. Bayan de Grancey, hiç olmazsa bir çift potur da mı kalmamış diye, aramaları için üsteledi.

"Köşe bucak arandı tarandı, kadınlar sonunda karanfilli siyah taftadan, kullanılmaz olmuş eski moda kısa kısı pantolon bulup mareşalin eşine getirdiler. Hanımefendi, elini ceplerden birine atıp bir mektup çıkardı, mektubu açtı ve onda Bay des Roches'un devlet hapishanesine konulması için gerekenden daha fazlasını buldu. Hiçbir değeri olmayan bu mektubu acele ateşe attı. Böylece bu soylu, iyi dostları olan silf ve mareşalin eşi tarafından kurtarıldı.

"Rica ederim rahip efendi, bunlar şeytanların davranışları mıdır? Ama size daha çok duygulanacağınız bir şey anlatacağım; eminim ki bu, sizin gibi bilgin bir insanın yüreğine etki edecektir. Dijon Akademisi'nin önemli beyinler bakımından verimli olduğunu bilmez değilsiniz. Bunlardan geçen yüzyılda yaşamış, ismi sizce de bilinen birisi bilgince bir çalışmayla bir Pindaros yayına hazırlıyordu. Metnin çok bozulmuş olmasından dolayı anlamını çözemediği beş dize üstünde sararıp solduğu bir gece, horozlar öterken, umudu kırılmış olarak uykuya daldı. Kendisini seven bir silf uykusunda onun ruhunu Stokholm'e geçirdi, Kraliçe Christin'in sarayına soktu, kütüphaneye götürdü ve tabletlerden birinden elyazması bir Pindaros çıkararak, çözülmesi güç olan yerini açtı. O beş dize, onları tam olarak anlaşılabilir kılan ince iki üç uyarıyla birlikte orada bulunuyordu.

"Sevincinin şiddeti içinde bilginimiz uyandı, çakmağı çaktı ve hemen dizeleri belleğinde tuttuğu gibi kurşunkalemle not etti. Sonra yeniden derin derin uyudu. Ertesi gün, geceki serüveni üzerine düşünerek bunu aydınlatmaya karar verdi. O zamanlar

Bay Descartes İsveç kraliçesinin yanındaydı, ona kendi felsefesini öğretiyordu. Bizim Pindarosçu onu tanımaktaydı, fakat İsveç kralının Fransa elçisi olan Bay Chanut ile daha senlibenliydi. İşte onun aracılığıyla Bay Descartes'a bir mektup göndererek, gerçekten Stokholm'de kraliçenin kütüphanesinde, mektubunda gösterdiklerini kapsayan değişik bir elyazması Pindaros bulunup bulunmadığını kendisine bildirmesini rica etti. Çok nazik bir adam olan Bay Descartes, Dijonlu akademisyene yüce kraliçesinin gerçekten de mektuptaki değişik dizeleri kapsayan elyazmasına sahip bulunduğunu ve onu bizzat kendisinin de okuduğu yanıtını verdi."

Bay d'Astarac bu öyküyü bir elma soya soya anlattıktan sonra, söylevinin başarısının tadını çıkarmak için rahip Coignard'a baktı.

Değerli üstadım gülümsüyordu.

– Ah! beyefendi, dedi, az önce boş bir umutla hayale kapıldığımı görüyorum, sizi kuruntularınızdan vazgeçirmek olanaksızmış. İyi niyetle itiraf ederim ki siz bize burada becerikli bir silf gösterdiniz; böylesine sevimli bir yazıcıya ben de sahip olmak isterdim. Onun yardımını bana özellikle Panapolisli Zosimos'un en anlaşılabilir iki üç yerinde yararlı olurdu. Gerekteğinde bu Dijon'daki kadar usta bir kütüphane silf'inin ruhunu çağırma yolunu bana söyleyemezsiniz?

Bay d'Astarac ciddiyetle yanıt verdi:

– Bu size seve seve açıklayacağım bir gizdir, rahip efendi. Ama size haber vereyim ki, eğer bunu dine yabancı olanlara verirsiniz yok olmanız kesindir.

Rahip:

– Bundan hiç kaygılanmayın, dedi. Bu kadar önemli bir gize erişmeye büyük istek duymama karşın, sizden bir şey saklamak için söyleyeyim ki, bundan hiçbir etki beklemem; sizin silf'lerinize hiç de inancım yok. O halde, lütfen öğretin bana.

Kabalist:

– Bunu istiyor musunuz? diye devam etti. Öyleyse şunu bilin; ne zaman bir silf'ten yardım görmek isterseniz tek bir 'Agia' sözcüğünü söyleyeceksiniz. Derhal gök oğulları size doğru uçacaklardır; fakat anlarsınız ya rahip efendi, bu sözcüğün dudakla

olduğu kadar yürekle de söylenmesi ve imanın ona bütün erdemi vermesi gerekmektedir. Onsuz, o sözcük sadece boş bir mırıltıdır. Şimdi ben onu ne arzumu ne ruhumu koyarak dile getir-
diğimden dolayı, o benim ağızda bile zayıf bir güçten başka bir şey değildir; olsa olsa bu sözcüğü işiten birkaç gün çocuğu bu odaya hafif ışıktan görüntülerini sızdırmışlardır, o kadar. Ben onları şu perdenin üzerinde görmekten çok, sezdim; şekillerini alır almaz da yitip gittiler. Ne öğrenciniz ne siz, onların burada bulunma olasılığını akla getirdiniz. Ama eğer o büyülü sözcük gerçek bir duyguyla ağızdan çıkmış olsaydı, siz de onların bütün parlaklığıyla belirdiklerini görürdünüz. Gönül çekici bir güzelliكتedirler. Bu durumda rahip efendi, size büyük ve yararlı bir giz öğretmiş oldum. Bir kez daha söylüyorum; bunu sakınımsızca dile düşürmeyin. Gizlerini açığa vurduğu için Lyon yolu üstünde silf'ler tarafından öldürülen rahip Villiars örneğini de küçümsemeyin.

Değerli üstadım:

– Lyon yolu üstünde, dedi. İşte bu tuhaf!

Bay d'Astarac o anda bizi bırakıp gitti.

Rahip:

– Gidip, dedi, şu görkemli kütüphaneye bir kez daha çıkayım da çetin zevkler tadayım. Orada artık düşlere dalamayacağım. Tournebroche, sakın gün batınca Bergeres kavşağında bulunmazlık etmeyin.

Geç kalmayacağıma söz verdim. Suçlu olmaktan çok zavallı olduğum bir serüvenden sonra, her ne kadar kendileriyle veda-
laşmadan kaçırırsam da, beni bağışlamaları dileğiyle Bay d'Astarac ile sevgili anneme ve babama mektup yazmak için odama kapanmak niyetindeydim.

Fakat merdiven başında odamdan gelen horultular duydum; kapıyı aralayınca başucunda kılıcı, yorgan üzerinde dağınık oyun kâğıtlarıyla, Bay d'Astarac'ı yatağında uyumuş buldum. Bir an kendi kılıcını kendi bedenine saplama isteğine kapıldım; fakat bu düşüncenin zihnime gelmesiyle gitmesi bir oldu ve çifte kilit altındaki Yahel'in ona kavuşamayacağı düşüncesiyle, üzüntümün arasında kendi kendime gülerek onu uykusunda bıraktım.

Mektuplarımı yazmak için sevgili üstadımın odasına girip,

orada yatağının yanındaki masa üzerinde Boesius kitabını kemiren beş altı farenin düzenini bozdum. Bay d'Astarac'a ve an-neme mektupları yazdım, Yahel için de çok dokunaklı bir şiir oluşturdum. Onu tekrar tekrar okudum ve gözyaşlarımla ıslattım. 'Ola ki' dedim kendi kendime, 'vefasız, gözyaşlarını bu gözyaşlarına katar.'

Sonra, yorgunluk ve hüznle bitkin, kendimi sevgili üstadımın döşeğine attım, çok geçmeden de hem cinsel istek uyandırıcı hem kaygı verici rüyalarla karışık bir yarı uykuya vardım. Beni bu uykudan dilsiz Criton uyandırdı; odama girmiş, bana gümüş rengindeki yüzü susam çiçekli bir kâğıt parçası uzatıyordu. Kâğıtta beceriksiz bir elin kurşunkalemle çiziktirdiği birkaç sözcük okudum. İvedi bir iş için dışarda bekleniyordum. Pusula imzalıydı: 'Frère Ange, layık olmayan kapüsen.' Yeşil kapıya koştum ve Frère Ange'ı acınacak derecede bitkin, yol üstünde hendeğin kenarına oturmuş buldum. Ben varınca kalkmak için kendinde güç bulamayarak, insaninkileri andıran yaşlar içindeki iri köpek gözlerini çevirerek bana baktı. İç çekmeleri sakalını ve göğsünü kaldırıyordu. Üzüntü verici bir sesle:

– Yazık! Bay Jacques, dedi; peygamberlerin söylediği gibi Babil'de yıkım saati geldi. Bay de la Gueritaude'un müdüre şikâyeti üzerine polis memurları Bayan Catherine'i hastaneye götürdüler; oradan da ilk kafiyle Amerika'ya gönderecekler. Bu haberi viyelci Jeanette'ten aldım; bir hastalıktan dolayı hastanede tutulan ve şu anda cerrahların ustalığından çok Tanrı'nın yardımıyla iyileşmiş olan Jeanette tam hastaneden çıkarken, Catherine de yük arabası üzerinde içeriye girmekteymiş! Catherine'i acımadan adalara sürecekle.

Frère Ange konuşmasının burasında ağlamaya koyuldu. Gözyaşlarını tatlı sözlerle dindirmeye çalıştıktan sonra, bana söyleyeceği başka bir şey olup olmadığını sordum.

– Yazık! Bay Jacques, diye yanıt verdi, ben size konunun özünü açtım; gerisi kafamda, kıyas kabul etmez biçimde, Tanrı'nın suların üstündeki ruhu gibi dalgalanıyor. Anlaşılması güç bir karışıklık bu. Catherine'in başına gelenler bende duygu bırakmadı. Bununla birlikte, önemli bir haberi size bildirmek gerekli olmasaydı kendimi bu lanetli evin eşğine kadar gelme teh-

likesine atmazdım; siz burada her çeşit şeytanla birlikte oturunuz; size yazdığım pusulayı ancak Aziz François duasını okuduktan sonra bir uşağa teslim etmek için tokmağı çalmaya cesaret edebildim. Harflere şekil vermeye alışık değilim, yazımı okuyabildiniz mi bilmiyorum. Kâğıt da yazmaya pek öyle elverişli değildi; fakat bizim kutsal yolumuzun şerefi çağın boş şeylerine asla kendini vermez. Ah! Catherine hastanede! Catherine Amerika'da! Bu, en katı yüreği bile sızlatmaz mı? Jeanette bile, Aziz François'nın azizlikte öteki bütün ermişlerden üstün oluşu gibi, kendisinden genç ve güzel olan Catherin'i kıskanmasına karşın gözlerinden sel gibi yaş akıtıyordu. Ah, Bay Jacques! Catherine Amerika'da, bu Tanrı'nın olağandışı belirme yollarındandır. Yazık! Bizim kutsal dinimiz gerçektir ve Davut peygamber de bizim kırların otlarına benzediğimizi söylemekte haklıdır, çünkü Catherine hastanede. Hıristiyan ve hatta din adamı işaretleriyle kaplanmama karşın, şu üzerinde oturduğum taşlar bile benden daha mutludur. Catherine hastanede!

Yeniden hıçkırma hıçkırma ağlamaya başladı. Acısının seli çekilsin diye bekledim, sonra ona sevgili anneciğimle babacığının sağlık haberlerini sordum.

– Bay Jacques, açıkçası beni size ivedi bir görevle onlar yolladı, diye yanıt verdi. Size şunu söyleyeyim ki, Tanrı'nın kendisine sunduğu bütün günlerini içki ve kumarla geçiren babanız Léonard ustanın hatası yüzünden pek mutlu değiller. Eskisi gibi, kazlarla semiz piliçlerin hoş kokulu dumanı da nemli rüzgârlarla kemirilerek hazin hazin sallanan Kraliçe Pédauque tasvirine doğru yükselmiyor artık. Nerede o babanızın kebabçı dükkânının Petit Bacchus'den Trois Pucelles'e kadar Aziz-Jacques Sokağı'na mis gibi koku yaydığı zamanlar? Fakat o büyücünün dükkâna girişinden beri insanlar, hayvanlar, her şey onun yaptığı büyüün etkisiyle sararıp soluyor. Hem o şişko rahip Coignard kabul edilirken, tersine benim kovulmamdan sonra Tanrısal öç de orada kendini göstermeye başladı. Kötülüğün kaynağı buradan, bilgisinin derinliği ve törelerinin zarıflığıyla kibirlenen o Bay Coignard'dan geliyor. Kibir bütün günahların kaynağıdır. Mübarek anneniz size iyilik olsun diye verdiğim derslerle yetinmemekle büyük haksızlık etti, Bay Jacques. O dersler size kesin

olarak mutfağı çekip çevirme, ete domuz yağı sokma şişini kullanma, Hristiyan babanızın ölümünden sonra loncanın bayrağını taşıma ve cenaze töreni düzenleme yeteneği kazandıracaktı. Cenaze günü de pek uzakta değil, çünkü her yaşam geçicidir ve babanız aşırı içiyor.

Bu haberler beni kolay anlaşılır büyük bir acı içine savurdu. Gözyaşlarımı Küçük Frère'in gözyaşlarına kattım. Ona sevgili annemi yeniden sordum.

Bana:

– Bay Jacques, diye yanıt verdi, Rama'da Rahel'e acı çektiirmekten zevk alan Tanrı'nın, benim kişiliğimde kebabçı dükkânının İsasını kırıcı bir şekilde kovan Léonard ustayı cezalandırması sonucu anneniz türlü sıkıntılara uğradı. Etlî bûrek ve kümes hayvanları müşterisinin çoğunluğunu Aziz Jacques Sokağı'nın öbür ucunda şiş çeviren Bayan Quonian'ın kızına aktardı. Anneniz hanımefendi, o dükkânın kendininkinin zararına kutsandığını acıyla görüyor; kendi dükkânı şimdi öyle ıssızlaştı ki eşik taşı nerdeyse yosun bağlamıştır. O, felaketlerine önce Aziz François'ya yürekten bağlılığıyla, ikinci olarak da sizin mevki sahibi bir adam gibi kılıç taşıdığınız çevrede yükselmeniz düşüncesiyle dayanıyor.

“Fakat bu sabah kolcular sizi Bicetres'e götürüp, orada bir iki yıl boyunca dayaktan pestilinizi çıkarmak için kebabçı dükkânında aramaya gelince bu ikinci avuntu çok azalmış oldu. Sizi Bay de la Gueritaude'a ihbar eden Catherine'dir, fakat bu yüzden onu kınamamak gerekir: Hristiyan olarak yapması gerektiği gibi, gerçeği itiraf etti. Rahip Coignard ile sizi Bay d'Anquetil'in suç ortakları olarak gösterdi ve o tüyler ürpertici gecede kan dökülmesi ve cinayetlerin gerçeğe uygun bir anlatımını yaptı. Yazık, açık yürekliliğinin ona hiçbir yardımı olmadı ve hastaneye götürüldü! Düşündükçe korkunç bir şey bu!”

Sözlerinin burasında Küçük Frère başını ellerinin arasına alarak yeniden ağlamaya başladı.

Akşam oluyordu. Randevuya yetişememekten korkuyordum. Küçük Frère'i yıkıldığı hendeften çekerek ayağa kaldırdım ve öyküsüne, Aziz-Germain yolunda Bergeres kavşağına kadar benimle gelerek devam etmesi ricasında bulndum. Memnunlukla

sözümü dinledi, üzgün üzgün yanımda yürüyerek, düşüncelerinin karmakarışık akışını çözmem için kendisine yardımcı olmamı rica etti. Öyküsünü, kolcuların beni alıp götürmek için dükkâna gelmesi noktasında bırakmıştı.

– Sizi bulamayınca, diye devam etti, yerinize babanızı götürmek istediler. Léonard usta sizin nerede saklandığınızı bilmediğini ileri sürüyordu. Anneniz hanımefendi de aynısını söylüyor, büyük yeminler de ediyordu. Tanrı bağışlasın onu, Bay Jacques! Çünkü apaçık yalan yere yemin ediyordu. Kolcular kızmaya başlamışlardı. Babanız onları içki ikram ederek yola getirdi. Hayli de dostça ayrıldılar. Bu sırada anneniz beni araştırma için Trois Pucelles’e yolladı, ben de orada tarikatımın kutsal kurallarına göre araştırma yaptım. Sonra anneniz beni, polis müdürünün yanında evinizi belirleyeceği korkusuyla, zaman geçirmeden kaçmanızı çabucak haber vermem için size gönderdi.

Bu üzücü haberleri dinleyerek adımlarımı sıklaştırıyordum, Neuilly Köprüsü’nü de geçmiştik. Artık karaağaçlarını görmeye başladığımız kavşağa çıkan oldukça sarp bögürde Küçük Frère ölgün bir sesle anlatmaya devam etti:

– Anneniz hanımefendi, sizi tehdit eden tehlikeyi haber vermeme ısrarla tembih etti ve sizin için, cüppemin altına sakladığım küçük bir kese verdi.

Her yerini yokladıktan sonra:

– Onu bulamıyorum, diye ekledi. Hem Catherin’i kaybettikten sonra başka herhangi bir şeyi bulmamı nasıl olur da istersiniz benden? O, Aziz François’ya sofuca bağlıydı ve bir sadaka kesesiydi. Öyleyken ona yoldan çıkmış bir kız gibi davrandılar ve kafasını tıraş edecekler ve böylece onun, kadın moda eşyacılarının oyuncak bebeklerine benzeyeceğini düşünmek korkunç bir şey ve bu haliyle Amerika’ya gitmek üzere gemiye bindirecekler ve orada ya hummadan ölmek ya da yamyamlar tarafından yenmek tehlikesiyle karşı karşıya kalacak.

Bu sözleri içini çekerek tamamlamıştı ki kavşağa vardık. Solumuzda iki sıra karaağaç fidanı üstünde Kızıl At hanının arduvaz çatısı ve makaralarla donanmış çatı pencereleri yükseliyor, yapraklı ağaçlar altında ardına kadar açık araba kapısı seçiliyordu.

Ben adımlarımı yavaşlattım, Küçük Frère de kendini bir ağacın altına bıraktı.

Ona:

– Frère Ange, dedim, annemin bana teslim etmenizi rica ettiği küçük bir keseden söz etmişsiniz.

Küçük Frère:

– Gerçekten benden bunu rica etmişti, diye yanıt verdi; ben de o keseyi öyle saklamıştım ki nereye koyduğumu bilmiyorum; ama iyi bilin ki Bay Jacques, onu aşırı önlem yüzünden kaybettim.

Onu hiç de kaybetmiş olmadığını ve derhal bulmazsa aramaya kendim yardım edeceğimi sertçe belirttim.

Sözlerimdeki hava etkisini gösterdi; çünkü derin derin iç çekerek, kukuletasının altından küçük bir bez kese çıkarıp üzülerek bana uzattı. Kesede altı franklık bir ekü ile bir zenci Chartes Meryemi madalyonu çıktı; acıma ve pişmanlık gözyaşları akıtarak madalyonu öptüm. Bu sırada Küçük Frère ceplerinden paket paket renkli tasvirler ve bayağı resimlerle süslü dua kâğıtları çıkarıyordu. Kendi düşüncesince hacılar ve yolcularla bütün serse-riler için en yararlıları olan iki üç tanesini seçip ötekilere yeğ tutarak bana sundu.

– Bunlar kutsanmıştır, dedi; hem sesli biçimde ezbere okuma, hem de elle dokunma ve cildin üzerine koyma yoluyla ölüm ya da hastalık tehlikesine karşı etkilidirler. Bunları size Tanrı rızası için veriyorum, Bay Jacques. Bana bir sadaka vermeyi akıl edin. Unutmayın ki ben, iyi yürekli Aziz François adına dilenmekteyim. Eğer onun en değersiz oğluna, açıkça bana yardımda bulunsanız elbette o sizi korur.

Frère Ange bu türden sözler ederken, günün ölgün aydınlığında, dört at koşulu bir berlinin Kızıl At hanının araba kapısından çıktığını ve şose üzerinde sert kırbaç şaklamaları ve kişnemelerle gelip, altında Frère Ange'in oturduğu ağacın yanında durduğunu gördüm. O zaman bunun tam bir berlin değil, ön tarafında oldukça ufak bir kupası da bulunan dört kişilik büyük bir araba olduğunu fark ettim. Arabaya bir iki dakika dikkatle baktım; derken Bay d'Anquetil'in, başında önü köşeli, yanları kanat biçiminde başlığı ve mantosunun altında paketler bulunan Yahel'in

eşliğinde böğürü tırmandığını, eski bir teze⁸¹ sarılı beş altı kitap yüklü Bay Coignard'ın da onları izlediğini gördüm. Onlar gelince sürücüler arabanın basamağını indirdiler ve benim güzel met-resim, balon şeklindeki eteğini kaldırarak, aşağıdan Bay d'Anquetil'in itmesiyle kupaya yükseldi.

Bunu görünce fırlayarak haykırdım:

– Durunuz Yahel! Durunuz beyefendi!

Fakat o baştan çıkarıcı, o vefasız sadece daha kuvvetli itti; o hoş yuvarlaklık çabucak gözden kayboldu. Sonra, ona kavuşmaya hazırlanan Bay d'Anquetil bir ayağı basamakta, şaşkınlıkla bana baktı:

– Vay! dedi, Bay Tournebroche! Demek bütün metreslerimi elimden almak istiyorsunuz! Catherine'den sonra Yahel. Olur şey değil.

Fakat ben onu dinlemeyip hâlâ Yahel'e seslenirken, Frère Ange da karaağacının altından kalkıp gidip arabanın kapısının yanına dikilerek, Bay d'Anquetil'e Aziz Roch tasvirleri, atları nallarken okunacak duayı, ateşli hastalıklara karşı yakarışı sunuyor ve acınacak bir sesle sadaka istiyordu.

Eğer sevgili üstadım beni çekerek arabanın kocaman sandığına itip, kendisi de arkam sıra içeriye girmemiş olsaydı bütün gece orada Yahel'e seslenerek kalırdım.

Değerli üstadım:

– Kupayı onlara bırakalım, dedi; biz ikimiz şu geniş sandıkta yolculuk edelim. Sizi uzun süre aradım Tournebroche ve saklamayayım, sizsiz yola çıkmak üzereydik ki bir ağacın altında kapüşenle sizi fark ettim. Daha fazla gecikemezdik, çünkü Bay de la Gueritaude fellik fellik bizi aratıyordu. Kolu da uzun onun; krala borç para verir.

Araba yola düşmüş, Frère Ange da kapıya yapışarak elini açmış dilenerek bizi izliyordu.

Ben, minderlerin arasında kendi kendimi yiyordum.

– Yazık! diye haykırdım, beyefendi siz bana Yahel'in çifte kit altında hapis olduğunu söylemişsiniz.

Değerli üstadım:

81. Eskiden tez basılan atlastan kâğıt.

– Oğlum, diye yanıt verdi, buna gereğinden fazla güvenmemeliydi; çünkü kızlar, kıskançlar ve onların asma kilitleriyle oynarlar. Kapı kapalı olsa da pencereden atlarlar. Evladım Tournebroche, siz kadınların hilesini düşünemezsiniz. Eskiler buna ilişkin çok güzel örnekler verirler. Bunların birçoğunu Apuleius'un kitabında bulabilirsiniz. Onun Metamorphoseis öyküsünde bunlar tuz gibi serpilidir. Fakat bu hileyi en iyi dile getiren bir Arap masalıdır. Bunu Avrupa'da Bay Galand daha yeni tanıttı, ben de size anlatayım:

“Tataristan sultanı Şehriyar'la kardeşi Şahzenan bir gün deniz kıyısında gezerlerken, ansızın dalgaların üstünde kıyıya doğru yaklaşan siyah bir sütun yükseldiğini görürler. Bunun inanılmaz yükseklikte dev biçimli, başının üzerinde dört demir kilitte kapatılmış camdan bir sandık taşıyan, en kan dökücü türden bir cin olduğunu anlarlar. Bu görünüm onları öyle bir dehşete düşürür ki, gidip yakındaki bir ağacın çatalı arasına saklanırlar. Bu sırada cin kıyıya ayak basar, sandığı varıp iki kardeşin bulunduğu ağacın dibine koyar. Sonra kendisi de orada yatarak çok geçmeden uykuya dalar. Ayakları denize kadar uzanmakta, nefesi yeri göğü sarsmaktadır. O böyle korkunç biçimde dinlenirken sandığın kapağı kalkar ve içinden selvi boylu, güzeller güzeli bir kadın çıkar. Başını kaldırır...”

Henüz başlayan anlatıyı burasında kestim.

– Ah! Beyefendi, diye haykırdım, şu anda Yahel'le Bay d'Anquetil kupanın içinde yapayalnız ne konuşuyorlar dersiniz?

Değerli üstadım:

– Bilmem, yanıtını verdi; bu onların işi, bizim değil. Fakat anlam dolu şu Arap masalını bitirelim. Tournebroche, tam da kadının başını kaldırıp iki şehzadeyi saklandıkları ağaçta fark ettiği anda sözümü düşüncesizce kesiverdiniz. Kadın onlara gelmelerini işaret eder ve bu kadar güzel bir kadının davetini kabul etme isteğiyle, bir deve yaklaşma korkusu arasında bölünüp kararsız kaldıklarını görürnce, onlara alçak ama canlı bir sesle, ‘Derhal inin’, der, ‘yoksa cini uyandırırım!’ Onun buyurucu ve kararlı halinden anlarlar ki, bu öyle boş bir korkutmaca değildir; en güvenilir ve en hoş olanı yine de aşağıya inmektir. Cini uyandırmak için, olanaklı bütün önlemleri alarak dediğini yaparlar. Aşa-

ğıya indiklerinde kadın onların ellerinden tutar, ağaçların altında biraz uzaklaştıktan sonra, her ikisine de hemen kendini vermeye hazır olduğunu anlatır. Onlar da seve seve bu değişik hevese razı olurlar ve gönül adamı oldukları için, korkuyla zevklerini pek berbat etmezler. Kadın onlardan dilediğini elde ettikten sonra, ikisinin de parmağında birer yüzük olduğunu fark edip bu yüzükleri ister. Sonra oturduğu sandığa geri dönüp, halkalardan oluşan bir tesbih çıkararak şehzadelere gösterir.

“Onlara; ‘Biliyor musunuz’ der, ‘iplik geçirilmiş bu yüzükler ne anlama gelmektedir? Bunlar, size gösterdiğim lütufların aynı-sını kendilerine de gösterdiğim erkeklere aittir. Tam doksan sekiz tane, onlardan anı olarak saklıyorum. Sizinkileri de aynı nedenle ve bunu yüze tamamlamak için istedim.’

“Demek oluyor ki’ diye devam eder kadın, ‘benden vazgeçmeyen bu aşağılık cinin özenine ve kül yutmazlığına karşı, bugüne kadar yüz oynasım oldu. Boş yere beni bu cam sandığa hapsediyor ve denizin dibinde gizliyor; ben onu canımın istediği kadar aldatıyorum.”

Değerli üstadım:

– Bu ustalıkla oluşturulmuş öğüt verici masal, diye ekledi, size, kapalı yaşayan Doğu kadınlarının da özgür yaşayan Avrupalı kadınlar kadar hileci olduklarını gösterir. Eğer bir kadın bir tasarı oluşturmuşsa, bunu uygulamasına engel olabilecek ne koca, ne sevgili, ne baba, ne amca, ne vasi vardır. Şu halde, oğlum, sapkın dehasıyla bizim çapkınların keskin zekâlılığına Doğu sinsiliğini karıştıran bu Yahel için o ihtiyar Mordohay’ın özenini boşa çıkarmanın bir oyundan ibaret olmasına şaşırmanız. Oğlum, bana öyle geliyor ki o, altın ve gümüşte gözü olduğu kadar ateşli bir şehvet düşkünü de; bu bakımdan Olibah ve Aolibah soyuna layıktır.

“Güzelliği, ısırmacı ve batıcı bir güzellik; çalkantılı bir yaşamın yüce düşünceleri ve yoksunlukları cinsel zevk duygumu fazlaca zayıflattığı halde, ben bile kendisine biraz tutulmuşumdur. Onun Bay d’Anquetil’le serüvenindeki başarısının sizde uyandırdığı acıdan anlıyorum ki oğlum, arzunun sivri dişini siz benden daha derinden hissediyorsunuz ve kıskançlık yüreğinizi parçalıyor. Bunun için, gerçekte kurallara aykırı ve bayağı uygunluklara

karşıt olan, fakat kendisi ilgisiz bulunan ya da en azından evrensel kötülüğe hatırı sayılır hiçbir şey eklemeyen bir davranışı kinamaktasınız. Bunda pay sahibi olduğumdan dolayı beni içinizden mahkum ediyorsunuz ve sadece tutkularınızın arkasından gittiğiniz halde, ahlak savunucusu oldum sanıyorsunuz. İşte oğlum, biz en kötü içgüdülerimizi böyle yaldızlarız. Ahlakın başka kökeni yoktur. Yine de itiraf edin ki, bu kadar güzel bir kız daha uzun süre o dengesiz ihtiyara bırakılsa yazık olurdu. O derece sevimli bir yaratığa genç ve yakışıklı Bay d'Anquetil'in daha uygun düştüğünü anlayın ve engel olamayacağınız bir şeyi bırakın. Bu bilgelik güçtür. Elinizden metresiniz alınır sa daha da güçleşir. O zaman etinizi demir dişlerin sürdüğünü ve zihninize açık ve iğrenç hayallerin dolduğunu hissedersiniz. Oğlum, bu düşünce şu anki acınızı dindirmelidir. Zaten yaşam acılar ve uğraşmalarla doludur. Bize adil bir ahret mutluluğu umudunu tasarlatan da budur."

Yol üstündeki karaağaçlar iki yanımızdan kaçıırken, sevgili üstadım böyle söylüyordu. Ona, üzüntülerimi azaltmak isterken artırdığı ve bilmeksizin yarama parmak bastığı şeklinde yanıt vermekten çekiniyordum.

İlk konağımız sabahleyin yağmur yağarken vardığımız Juvisy oldu. Menzil hanına girince Yahel'i üç şiş'e geçirilmiş beş altı pilicin çevrildiği ocağın başında buldum. Ayaklarını ısıtıyor ve biraz da ipek çoraplarını gösteriyordu; bu çoraplar ciltteki pütürle, tüyle ve göze çarpan her türlü ayrıntıyla tam tamına bacak düşüncesini gözümün önüne getirdiklerinden dolayı benim için büyük bir heyecan nedeniydiler. Bay d'Anquetil, kızın elini yanağına dayayarak oturmuş olduğu sandalyenin arkasına yaslanmıştı. Ona ruhum, canım diye hitap ediyor, acıkıp acıkmadığını soruyordu; evet yanıtını aldığı gibi de buyruklar vermek için dışarıya çıktı. Vefasızla yalnız kalınca ocağın yalazını yansıtan gözlerinin içine bakarak:

– Ah! Yahel, diye haykırdım; çok mutsuzum, bana ihanet ettiniz ve artık beni sevmiyorsunuz.

Bana ateşli ve kadife gibi yumuşak bir bakış çevirerek:

– Kim demiş sizi artık sevmediğimi? diye yanıt verdi.

– Yazık! Hanımefendi, davranışınızda bu yeterince görünüyor.

– Yapma yahu! Bu soylu kişinin bana vermek zorunda olduğu Hollanda kumaşından çeyizi ve gümüş kabartmalı sofa takımını da kıskanamazsınız ya, Jacques. Onun verdiği sözü yerine getirinceye kadar sizden biraz ölçülü olmanızı istiyorum; o zaman göreceksiniz ki ben sizin için Croix-des-Sablons’da neysen yine oyum.

– Vah vah! Yahel, o zamana kadar rakibim sizin lütfunuzdan yararlanacak.

– Bunun azıcık olacağını hissediyorum, diye devam etti; hiçbir şey de bende bıraktığınız anıyı söylemeyecek. Böyle ıvır zıvır şeylerle kendinize işkence etmeyin; bunların ancak üzüldüğünüz düşünceden dolayı bir değeri vardır.

– A! diye haykırdım, bununla ilgili olarak beni üzen düşünce korkunçtur, hem korkarım ki sizin ihanetinizden sonra yaşayamam.

Alaycı bir sevimlilikle bana baktı ve gülümseyerek dedi ki:

– İnanın bana dostum, bundan ne siz ölürsünüz ne ben. Düşünün Jacques, bana çamaşır ve sofa takımı gerekli. Ölçülü olun, sizi sarsan duyguları hiç belli etmeyin; size söz de veriyorum, ilerde ağzı sıkılığınızı ödüllendiririm.

Bu umut derin üzüntümü biraz hafifletti. Hancı kadın geldi, örtüsü lavanta çiçeği kokan masanın üzerine kalaylı tabaklar, madeni bardaklar ve testiler koydu.

Çok acıkmıştım; Bay d’Anquetil rahiple birlikte içeri girerek bizi bir şeyler yemeye davet edince, Yahel’le sevgili üstadımın arasında seve seve yerimi aldım. İzlenmiş olmak korkusu içinde, üç omletle iki ufak pilici midelerimize indirdikten sonra yeniden yola çıktık. Bu yakın tehlike karşısında, aradaki konak yerlerini aşarak Sens’a kadar gitmeye ve geceyi orada geçirmeye karar verdik.

Yahel’in ihanetini tamamlamak zorunda olduğunu kafamdan geçirerek, o geceyi korkunç bir düşünceyle zihnimde canlandırıyordum. Bu çok haklı korku beni o derecede allak bullak etmişti ki, en küçük yolculuk olayları karşısında hayran olunacak düşünceler esinlenen sevgili üstadımın sözlerine pek kulak vermiyordum.

Korkularım hiç boşuna değilmiş. Sens’da kötü Hømme-Arme

hanına inip de akşam yemeğimizi henüz yemiştik ki, Bay d'Anquetil Yahel'i benimkine bitişik olan kendi odasına götürdü. Odamda dinlenmenin tadını çıkaramadım. Ortalık ağarırken kalktım ve iğrenç odadan kaçarak gidip, araba kapısı altında hizmetçi kızlara takılarak beyaz şarap içen sürücülerin arasında üzgün üzgün oturdum. Orada iki üç saat üzüntülerimle baş başa kaldım.

Atlar arabaya koşulur koşulmaz, kemerin altında, siyah harmanisi içinde pek üşüyen Yahel görüldü. Görünüşüne dayanamayarak gözlerimi kaçırdım. Bana yaklaştı, bulunduğum sınır taşının üzerine oturdu ve bana tatlılıkla hiç üzülmememi, o kadar büyüttüğüm şeyin gerçekte önemsiz olduğunu, değiştirilemeyen şeye boyun eğmek gerektiğini, çok zeki bir adam olduğum için bir kadını kendi tekelimde istemeyeceğimi, aksi halde akılsız ve çirkin bir ev kadını almak gerektiğini ve bunun bile büyük bir şans işi olduğunu söyledi.

– Sizden ayrılmam gerekiyor, diye ekledi. Merdivende Bay d'Anquetil'in ayak seslerini işitiyorum.

Dudağını dudağıma yapıştırdı, korkudan dolayı azmış bir şehvetle öpmeyi sürdürdü; çünkü âşığının çizimleri yakınımızda tahta basamakları gıcırdatıyor ve aşk oyunu oynayan kız bununla hem Hollanda kumaşlarını hem de gümüş işlemeli İspanyol çorbası çömleğini tehlikeye atıyordu.

Sürücü kupanın basamağını indirdi, fakat Bay d'Anquetil Yahel'e arabanın büyük sandığında hep birlikte oturmamızın daha eğlenceli olup olmayacağını sordu; bu onun Yahel'le içli dışlılığının ilk sonucuydu, bütün arzularını tam olarak tatmin etmiş olduğundan artık onunla yalnız kalmaktan pek hoşlanmıyordu. Değerli üstadım, Homme-Arme'nin mahzeninden beş altı şişe beyaz şarap almayı ihmal etmemişti, bunları minderlerin altına sıraladı ve yol sıkıntılarını bastırmak için içmeye koyulduk.

Öğle üzeri oldukça şirin bir şehir olan Joigny'ye vardık. Yolculuk sona ermeden paramı bitireceğimi tahmin ederek, son derece zorunlu kalmadıkça masraf payımı Bay d'Anquetil'e ödeyecek duruma düşmeye katlanamayacağımdan dolayı, anne yadigarı bir yüzükle bir madalyonu satmaya karar verdim ve şehirde bir kuyumcu aramaya çıktım. Büyük bir meydanda kiliseyle karşı karşıya, haç ve köstek satan La bonne Foi isimli bir dükkân

buldum. Değerli üstadım orada olmasın mı, şaşkınlığımı düşünemezsiniz! Tezgâhın önünde, Bay d'Astarac bize gösterdiği için çok iyi tanıdığım beş altı küçük elması bir kâğıt külahtan çıkarak, kuyumcuya bu taşlara vermeyi düşündüğü fiyatı sordu.

Kuyumcu bunları inceledi, sonra gözlüğünün üstünden rahibe dikkatle bakarak:

– Beyefendi, dedi, eğer gerçek olsalardı bu taşların büyük bir değeri olurdu. Fakat hepsi sahte, bundan emin olmak için de mihenge vurmaya gerek yok. Bunlar cam boncuk, sadece oynamaları için çocuklara vermeye yarar ya da bir köy kilisesi Mer-yeminin başına taç diye takılabilir ki, orada çok güzel bir etki uyandırır.

Bu yanıt üzerine Bay Coignard elmaslarını geri aldı, kuyumcuya arkasını döndü. Bu hareketi sırasında beni fark etti; rastlantıya hayli şaşırmış gibi göründü. Ben işimi kısa sürede bitirdim ve dükkânın eşiğinde sevgili üstadıma yetişip, gerçek olabilecek bu taşları aşırarak hem kendisini hem arkadaşlarını tehlikeye atmasının büyük bir haksızlık olduğunu anlattım.

Bana:

– Oğlum, diye yanıt verdi, Tanrı benim masumluğumu korumak için bunların görünüşte sahte olmasını dilemiştir. Bunları aşırarak hata ettiğimi size itiraf ederim. Bundan dolayı üzgünüm; uzun sözün kisası, bu da yaşam kitabımın hiç öyle temiz ve lekesiz olmadığı için çıkarmak isteyeceğim birkaç yaprağından bir tanesidir. Davranışımın beni bu noktada içine soktuğu kınanması gereken şeyi derinden hissediyorum. Fakat insan bir yanlışlığa düştüğü zaman pek umutsuzluğa kapılmamalıdır; şimdiki durumda ünlü bir bilginin şu sözlerini ben de kendi hakkımda söyleyebilirim: 'Çoğu zaman en basit rastlantılarda sınıadığınız önemli kırılğanlıklarınıza dikkatle bakın; bunlar ya da benzeri başka şeyler yine de sizin esenliğiniz için başınıza gelmektedir. Çok defa acılar çekiyor olsanız ve adamakıllı baştan çıksanız ve hatta kötülük eğilimine yenik bile düşseniz, yine de sizin için her şey mahvolmuş demek değildir. Siz insansınız ve Tanrı değilsiniz; etten ve kemiktensiniz, melek değilsiniz. Gökte melekler ve cennette ilk insan bile o bağıllığı beceremediğine göre, nasıl olur da siz hep aynı erdemlilik hali içinde kalabilirsiniz?' İşte

oğlum Tournebroke, şu anki ruh halime uygun düşen iç konuşma ve gerçek söylenmeler sadece bunlardır. Artık bu acınacak davranışımın üstünde durmuyorum. Ama hanımıza dönüp, sade ve kolay kaynaşılır insanlar olan sürücü arkadaşlarla bir iki şişe yöre şarabı içmenin zamanı değil mi?

Ben de bu düşünceye katıldım ve menzil hanına döndük. Orada, bizim gibi şehre gidip gelen ve iskambil kâğıdı getiren Bay d'Anquetil'le karşılaştık. Değerli üstadımınla piket oynadılar, yola koyulduğumuz zaman da arabada oynamaya devam ettiler. Rakibime egemen olan bu aşırı oyun tutkusu bana Yahel'in yanında biraz serbestlik sağladı; o da yüzüstü bırakıldığından beri benimle daha bir isteyerek konuşmaktaydı. Acı bir tatlılık buluyordum bu konuşmalarımızda. Onun vefasızlığını ve ihanetini kâh yumuşak, kâh sert yakınmalarla yüzüne vurarak üzüntümü hafiletliyordum.

– Yazık, Yahel! diyordum, önceden benim neyimseniz bugün de bir başkasının aynı şeyi olduğunuzu düşündükçe, daha dün en büyük mutluluğumu oluşturan sevgimizin anısı da, hayali de bana dayanılmaz bir acı veriyor.

Yanıt veriyordu:

– Bir kadın herkesle aynı kadın değildir.

Sızlanma ve sitemlerimi çok fazla uzatınca da diyordu ki:

– Sizi üzdüğümü anlıyorum. Fakat bu, beni gereksiz iniltilerinizle günde yirmi kere öldürmeniz için bir neden olamaz.

Bay d'Anquetil, kaybettiği zaman can sıkıcı bir adam oluyordu. Durmadan Yahel'in canını yakıyor, o da sabrı tükenince d'Anquetil'i, gelip kendisini alması için amcası Mosaide'e mektup yazmakla tehdit ediyordu. Bu kavgalar bana ilkin bir umut ışığı ve sevinç verdi, fakat sonradan birçok kez yinelenince tam tersine, buna kaygıyla baktım; kavgaların arkasından kulağımın dibinde öpüşler, fısıltılar ve şehvetli iç çekişlerle ansızın patlayan coşkun barışmaların geldiğini öğrenmiştim. Bay d'Anquetil bana güçlük katlanabiliyordu. Değerli üstadıma ise tersine, canlı bir dostluk duygusu vardı; o, hoş ve dengeli doğası ve ruhunun benzersiz inceliğiyle bunu hak ediyordu. Her gün gelişen bir kan kaynamasıyla, birlikte oynayıp içiyorlardı. Dizlerini, üstünde kâğıt şaklattıkları tahtaya destek olmak için yaklaştırmış-

lar, gülüyorlar, şaka yapıyorlar, cilve ediyorlardı. Zaman zaman birbirlerine Aziz-Nicolas limanı hamallarıyla Mail kayıkçılarının yüzlerini kızartacak küfürler de savursalar; Bay d'Anquetil Tanrı, Meryem Ana ve azizler adına yemin ederek, ömründe Rahip Coignard'dan daha aşağılık bir hırsızın ipin ucunda bile görmediğini de söylese, onun, sevgili üstadımı candan sevdiği hissediliyordu. Söviş saymaların hemen ardından gülerek söylediklerini dinlemek insana zevk veriyordu:

– Rahip, siz benim papazım olacak ve benimle piket oynayacaksınız. Bizim avlarımıza da katılacaksınız. Perche'in dibine kadar araştırılarak sizi taşıyabilecek iri bir at bulunur ve size bir zamanlar Uzès piskoposunda gördüğüm şekilde köpekli bir av takımı hazırlanır. Zaten sizi yeni baştan giydirip kuşandırmak zamanı çoktan geldi; çünkü rahip, yüzünüze vurmak gibi olmasın aına, pantolonunuzun kıcının artık tutar yeri kalmamış.

Yahel de aynı biçimde, ruhlari sevgili üstadıma çeken dayanılmaz eğilime bırakmıştı kendini. Onun bozuk kıyafetini elden geldiğince düzeltmeye karar verdi. Saygıdeğer dostumuzun giysilerini yamamak için entarilerinden birini parçaladı ve papaz yakalığı yapsın diye ona bir dantel mendil hediye etti. Değerli üstadım bu küçük hediyeleri gayet zarif bir ağırbaşlılıkla kabul ediyordu. Birçok kez gözlemledim: Kadınlarla konuşurken yüce gönüllü olduğu ortaya çıkıyordu. Onlara asla boşboğazlık etmeden ilgi gösteriyor, bir uzman bilgiliğiyle onları övüyor, uzun deneyimlerden doğan öğütler veriyor, bütün zayıflıkları bağışlamaya hazır bir yüreğin sonsuz hoşgörölülüğünü onların üzerlerine saçıyor; bunları yaparken de büyük ve yararlı gerçekleri onlara anlatmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu.

Dördüncü gün Montbard'a varınca, şehrin küçük bir alanda, tek düşüncesi bütün ayrıntıları göstermek olan becerikli bir işçi tarafından bir tual üzerine boyanmış gibi görüldüğü bir tepede durduk.

Değerli üstadım:

– Yeşillikten çıkan şu surlara, şu burçlara, şu çan kulelerine, şu çatılara bakın, dedi. Bu bir şehir; adını ve tarihini araştırmaksızın, onu şu yeryüzünde düşünceye dalmaya en değer özne olarak yansıtmamız yerinde olur. Gerçekten de bir şehir, özelliğı ne

olursa olsun, kurgusal düşünüşe konu verir. Sürücüler bize, işte Montbard, diyorlar. Ben burayı bilmem. Bununla birlikte, kıyas yoluyla, burada yaşayan insanların, bizim benzerlerimizin ben-cil, korkak, hain, obur ve şehvet düşkünü olduklarını ileri sür-mekten çekinmem; başka türlü bunlar insan olamazlar ve en iç-rençlerine kadar bizim bütün içgüdülerimizin ulu kaynağını oluşturan hem sefil hem saygıdeğer o Âdem'in soyundan gelmiş olmazlardı. Üzerinde kararsız kalınabilecek tek nokta, bu insan-ların beslenmeye üremekten daha düşkün olup olmadıklarını bil-mektir. Bunda da kuşku pek geçerli değil: Bir filozof, bu mut-suzlar için karın doyurmanın aşktan daha zorlu bir gereksinim olduğuna sağduyuyla karar verebilir. Ben ilk gençliğimde, insan-hayvanın özellikle cinsel birleşmeye hevesli olduğunu sanırdım. Kendimden varırdım bu yargıya. Fakat onlara kitle halinde dik-katle bakınca, insanları yaşam vermekten çok, yaşamlarını koru-manın ilgilendirdiğini görürüz. Onları yöneten aklıktır; zaten tar-tışılması gereksiz olduğu üzere isterseniz şunu da söyleyeyim ki, ölümlülerin yaşamında iki kutup vardır; açlık ve aşk. İşte kulağı ve ruhu da burada açmak gerekir! Sadece birbirlerini yemek ya da birbirleriyle öpüşmek için gerilmiş olan bu yırtıcı yaratıklar, bu çiftte doyum ve temel ten istekleri içinde, kendilerini rahatsız eden yasalara boyun eğerek, birlikte yaşarlar. Dayanılmaz bir baskı olan bu zorunluluk, onların, başkasının malını zorla ya da hileyle almasını ve bütün kadınlardan yararlanmasını yasaklar. Buna karşın kadınlar, hele erkeklerle henüz ilişkiye girmemiş olanlar doğal bir arzuyla kendilerini hissetmek isterler; çünkü merak, arzuyu, cinsel zevk anısından daha fazla uyarır. O halde şehirlerde toplanan insanların, içgüdülerine aykırı yasalara kat-lanması nereden gelmektedir? Böylesi yasaların nasıl olup da kendini benimsettiği kestirilemiyor. Deniyor ki, ilk insanlar bun-ları, karılarını ve mallarını elinde tutma konusunda kaygıya düş-memek için kabul etmişlerdir. Fakat hiç kuşkusuz, başkasının karısını ve malını daha çekici buluyorlar ve onları zorla alma dü-şüncesinden de korkmuyorlardı; düşünceleri yok, cesaretleri var-dı. Yabancıların adil yasalar yapması düşünülemez. Dolayısıyla bunların kaynağını insanda değil, insanın dışında arıyorum; öyle sanıyorum ki bu yasalar gizemli elleriyle yalnız toprağı ve suyu,

yalnız bitkiyi ve hayvanı değil, aynı zamanda halkları ve toplumları da meydana getirmiş olan Tanrı'dan çıkmıştır. İnsanlar bunları değiştirip bozmaktan başka bir şey yapmamışlardır. Şunu kabul etmekten korkmayalım: Site, Tanrısal kurumdur. Bundan, bütün hükümetin teokratik olması gerektiği sonucu çıkmaktadır. İnsan yasalarını başlangıçtaki saflıklarıyla yeniden kurmak zorunludur.

“1682 bildirgesindeki payı dolayısıyla ünlü bir piskopos, Bay Bossuet, politikanın kurallarını kutsal kitapların özdeyişlerine göre çizmek istemekle hata etmemiştir; eğer bunda acınacak biçimde başarısızlığa uğramışsa, yalnızca, bu dünya üzerinde çalıştığında zaman ve uzam arasında bir orantı gözeten ve Fransızlar'la Yahudiler'i birbirlerinden farklı yaratmasını bilen Tanrı'ya görmeksizin, *Yargıçlar* ve *Krallar*'dan çıkardığı örneklerle bayağı bir şekilde bağlanmış yetersiz dehasını suçlamak gerekir. Gerçek iktidarı altında yeniden kurulacak biricik meşru site Yeşu'nun, Şaul'un ve Davud'un sitesi olmayacak, **İncil**'in sitesi, yoksulun sitesi olacak; artık orada ne zanaatçı, ne fahişe erdemli geçinenler tarafından aşağılanacak. Ah beyler! Kutsal kitaplardan o çakıllı, çorak Bay Bossuet'nin güçlülükle çıkardığından daha güzel ve daha yetkin bir politika elde etmek ne kadar yerinde olurdu! İsa'nın papazlarının kendilerini imparatorlara ve krallara satmayarak, halkın gerçek prensleri gibi ortaya çıktıkları gün, onun özdeyişleri üstüne kurulacak olan site, Amphion'un⁸² liri-nin ezgileriyle yükselttiği şehirden daha ne uyumlu bir site olurdu!”

Montbard'a aşağı yukarı üç fersah kala koşumlardan birinin kayışı koptu. Sürücülerde bunu onaracak ip yok. Yolun bu bölümü de bütün yerleşim yerlerinden uzak, kaldık darlık içinde. Değerli üstadımla Bay d'Anquetil bu zorunlu dinlenmenin verdiği can sıkıntısını, alışkanlık edinmiş oldukları o kavgalı sevgiyle, kâğıt oynayarak ortadan kaldırdılar. Genç derebeyi, oyun arkadaşının sık sık, olasılıklar hesabı bilimine sığmayacak ölçüde

82. Grek mitolojisinde tanrılar tanrısı Zeus'un oğlu. Çok iyi lir çalar. Yukarı Mısır'daki Teb şehri onun lirin ezgileriyle harekete geçip yerlerini bulan taşlarla kurulur.

papaz çıkarmasına şaşarken; Yahel oldukça heyecanlı, beni çekti ve arkamızda, yolun kıvrıntılı bir yerinde durmuş bir araba görüp göremediğimi sordu. Belirttiği yere doğru bakınca gerçekten, acayip ve gülünç biçimli bir çeşit gotik bir kaliska gördüm.

Yahel:

– Bu araba bizimle aynı anda durdu, diye ekledi. Demek ki bizi izliyor. Merak ediyorum, içindekilerin yüzlerini seçebilsem. Kaygı içindeyim. Üstüne dar ve yüksek bir körük geçirilmiş değil mi? Küçüklüğümde, amcamın Portekizliyi öldürdükten sonra beni bindirip Paris’e götürdüğü arabaya benziyor. Sanıyorum o araba Sablon şatosunun arabalığında duruyordu. Bu bana büsbütün onu anımsatıyor; korkunç bir görüntüdür o, çünkü içerisinde amcamı öfkesinden köpürürken görüyorum. Düşünemezsiniz Jacques, o ne kadar serttir. Yola çıkacağım gün öfkesine kendim tanık oldum. Rahip Coignard’a korkunç küfürler savurarak beni odama kapattı. Odamı boş, çarşaf larımı da size yetişip birlikte kaçmak için sıvıştığım pencereye bağlı bulduğunda ne hallere girdiğini düşündükçe titriyorum.

– Yahel, yani Bay d’Anquetil’le kaçmak için demek istiyorsunuz.

– İnsanı iğnelemeyi ne kadar seviyorsunuz! Hep birlikte yola çıkmadık mı? Fakat bu kaliska amcamınkini o kadar andırıyor ki, bana kaygı veriyor.

– Merak etmeyin Yahel, o bizi kafasından geçirmeden işine giden Burgonyalı bir adamcağızın arabasıdır.

Yahel:

– Siz ne bileceksiniz, dedi. Korkuyorum.

– Öyle ama hanımefendi, amcanız o çökmüş haliyle arkanızdan yollara düşemez, hiç korkmayın. O ancak kabala ve İbrani kuruntularıyla uğraşır.

İçini çekerek:

– Siz onu tanımazsınız, diye yanıt verdi. O yalnız benimle uğraşır. Dünyada herkesten tiksindiği derecede, beni sever. Öyle bir biçimde sever ki...

– Bir biçimde mi?

– Her biçimde... Kısacası beni sever.

– Yahel, sizi dinledikçe öfkeden tir tir titriyorum. Aman Tan-

rım! Demek o Mosaide sizi bir ihtiyarda pek hoş olan ve bir amcaya pek yakışan çıkarsız bir duyguyla değil de, başka türlü seviyor. Her şeyi söyleyin, Yahel!

– A! Siz bunu benden daha iyi yaptınız, Jacques.

– Buna şaştım kaldım. Onun yaşında, bu olabilir mi?

– Dostum, sizin ruhunuz da cildiniz gibi bembeyaz. Her şeye şaşıyorsunuz. Sizi sevimli yapan da bu saflığınız. Biraz yanıltılmanız üzüntü verir. Mosaide'in yüz otuz yaşında olduğuna inandırılmışsınız, oysa altmışından fazla değil; büyük piramidin içinde yaşadığına inandırılmışsınız, gerçekteyse Lizbon'da bankacılık ediyordu. Gözünüze semender diye görünmek de benim elimdeydi.

– Ne, gerçek mi söylüyorsunuz Yahel? Amacınız...

– Evet, kıskançlığın gizi de bu. O, Rahip Coignard'ı kendisinin rakibi sanıyor. İçgüdüyle ondan öğrendiği ilk bakışta anlaşılıyor. Fakat bu rahibin benimle dikenlikte bir iki söz ettiğini işitince işler büsbütün başkalaştı; benim kaçmamın ve kaçırılışımın nedeni olarak ona kin besliyor olmalı. Çünkü sonunda kaçırıldım dostum, böylelikle gözünüzde değerim biraz artmadı da değil. Ah! O kadar iyi bir amcayı bırakmakla çok nankörlük ettim. Fakat bana çektiirdiği köleliğe de artık dayanamazdım. Hem zengin olmaya aşırı isteğim vardı; genç ve güzel olunca insanın büyük varlıklar arzu etmesi çok doğal, değil mi? Bir yaşamımız var, o da kısa. Bana öyle ruhun ölümsüzlüğü üzerine güzel yalanlar öğretilmedi.

Aşk ateşinin bana verdiği sertlikle:

– Yazık! Yahel, diye haykırdım, çok yazık! Sablons şatosunda sizin yanınızdayken benim hiçbir eksiğim yoktu. Mutlu olmak için sizin neyiniz eksikti orada?

Yahel, Bay d'Anquetil'in bizi dinlediğini işaret etti. Koşum kayışı onarılmış ve berlin yeniden üzüm bağları arasında yol almaya hazır olmuştu.

Akşam yemeği yemek ve geceleme için Nuits'de durduk. Değerli üstadım yarım düzine yöre şarabı içerek, söz ustalığını şaşılacak derecede coşturdu. Bay d'Anquetil elinde kadehiyle ona hak verdi; fakat konuşmada ona kafa tutmaya gelince, bu soylunun işte bunu gereği gibi yapacak yeteneği yoktu.

Yemekler güzeldi, barınak berbat çıktı. Rahip Bay Coignard, merdiven altındaki alçak tavanlı odada hancı ve karısıyla bir kuş-tüyü yatağı paylaştı, üçü de orada havasızlıktan boğulacaklarını düşündü. Bay d'Anquetil'le Yahel, girişlerinden domuz yağı ve soğanlar sarkan yukarıki odayı aldı. Ben de bir el merdiveninden tavan arasına çıktım ve samanların üzerine uzandım. Uykumu iyice almıştım; çatının yarıklarından sızan ay ışığı kirpiklerimin arasını şöyle bir yalayıp geçti ve gecelik başlığıyla döşemedeki kapaktan çıkıveren Yahel'i görmek için tam zamanında gözlerimi araladım. Çılgılık atmam üzerine parmağını dudağına koyarak:

– Hişt! dedi, Maurice bir hamal ve bir marki gibi sarhoş. Aşağıda Nuh uykusuyla uyuyor.

Gözlerimi oğuşturarak:

– Maurice kim? diye sordum.

– Tabii Anquetil. Başka kim olsun istersiniz?

– Hiç kimse. Fakat isminin Maurice olduğuna bilmiyordum.

– Ben de öğreneli çok olmadı. Fakat önemli değil.

– Haklısınız Yahel, bunun önemi yok.

İç gömleğiyleydi ve o ay ışığı çıplak omuzlarından süt gibi sızıyordu. Yanıma sokuldu, dudaklarından tatlı mırıltılarla kayan en sevecen ve en korkunç isimlerle çağırdı beni. Sonra sustu ve bana o pek iyi bildiği öpücüklerini verdi, bunların yanında başka kadınların bütün öpüşleri yavan kalırdı.

Zorlama ve susuş, sinirlerimin gerginliğini artırıyordu. Bir öç almanın zevki, hoşluğu ve belki de ahlaksızca bir kıskançlık arzularımı alevlendiriyordu. Etinin esnek sertliği ve beni saran hareketlerinin yumuşak şiddeti en ateşli okşamalar istiyor, söz veriyor ve hak ediyordu. O gece aşırılıktan dolayı acıya pek yaklaşan cinsel zevkler tanıdık.

Sabahleyin hanın avlusuna inince, aldattığım için bana eskisi kadar iğrenç görünmeyen Bay d'Anquetil'le karşılaştık. O da bana karşı yolculuğun başından beri olmayan bir kendine çekme duygusu içindeymiş gibi görünüyordu. Benimle senli benli, cana yakın, güvenli bir dille konuştu; yalnız Yahel'e pek ilgi ve yakınlık belirtmediğim ve ona, namuslu bir kimsenin her kadına karşı göstermesi gereken özeni göstermediğim için sistem etti.

– Sizin, dedi, kabalığınızdan yakınıyor. Buna dikkat edin sev-

gili Tournebroche, aranızda güçlükler çıkarsa üzülrüm. O cici bir kız, beni de çıldırasıya seviyor.

Berlin bir saattir yol alıyordu. Yahel başını kapıya dayayarak, bana:

– Kaliska yeniden göründü, dedi. İçerisindeki iki kişinin yüzlerini iyice seçmek isterdim. Fakat bir türlü seçemiyorum.

Ona bu kadar uzaktan, hem de sabahın sisi içinde hiçbir şeyin görülemeyeceğini söyledim.

Bana gözlerinin keskin olduğunu, eğer bunlar gerçekten insan yüzüyse uzaklığa ve sise karşın pekâlâ ayırt edebileceğini belirtti.

– Fakat, diye ekledi, bunlar insan yüzü değil.

Kahkahayla gülererek:

– Öyleyse ne olmasını istersiniz bunların? diye sordum.

O da bana o kadar aptalca gülmem için aklıma hangi tuhaf düşüncenin geldiğini sordu ve dedi ki:

– Bunlar yüz değil, maske. Bu iki adam bizi izliyor, hem de maskeli olarak.

Bay d’Anquetil’e kötü bir kaliskayla izleniyormuşuz gibi göründüğünü haber verdim. Fakat o kendisini rahat bırakmamı rica ederek:

– Peşimizde yüz bin şeytan da olsa kaygılanmam, diye haykırdı; anlaşılması güç biçimde kâğıt çalarak benim bütün paramı elimden alan şu düzenbaz şişko rahibi gözetlemem yeter. Bu ihtiyar dolandırıcıyla söz birliği ederek, o kötü kaliskayı oyunun ortasına fırlatmış olmanıza bile şaşmam, Tourneroche. Yolda bir araba sizi heyecana düşürmeden gidemez mi?

Yahel, alçak bir sesle bana dedi ki:

– Jacques, size önceden haber vereyim, bu kaliska başımıza bir felaket getirecek. Önsezilerim bana bunu söylüyor ve önsezilerim beni asla yanıltmamıştır.

– Beni kendinizde kehanet gücü olduğuna mı inandırmak istiyorsunuz?

Bana ciddiyetle yanıt verdi:

– Buna sahibim.

Gülümseyerek haykırdım:

– Ne, siz kâhinsiniz ha! İşte bu tuhaf!

Bana:

– Benimle alay ediyor ve benden kuşkulaniyorsunuz, dedi; çünkü bir kâhin kadını hiç bu kadar yakından görmemişsinizdir. Onların nasıl olmasını isterdiniz?

– Sanırım bakire olmaları gerekirdi.

Güvenle yanıt verdi:

– Bu zorunlu değildir.

Düşman kaliska yolun dönemecinde görünmez olmuştu. Fakat Yahel'in kaygısı, itiraf etmese bile Bay d'Anquetil'i de sarmış olduğundan, sürücülere bol ödeme sözü vererek, atları dört-nala kaldırmalarını emretti.

Aşırı bir özenle de, rahibin yedek olarak arabanın dip tarafına koyduğu şişelerden birini sürücülere ulaştırdı.

Sürücüler şarabın kendilerine verdiği ateşliliği atlara da iletiler.

Bay d'Anquetil:

– İçiniz rahat olabilir Yahel, dedi; biz bu hızla giderken, Vahiy atlarının⁸³ sürüklediği o antika kaliska bize yetişemez.

Rahip:

– Köz üzerinde kediler gibi gidiyoruz.

Yahel:

– Böyle devam etsin de! dedi.

Sağ tarafımızdaki bayırlarda üzüm bağlarının geçiverdiğini görüyorduk. Solda, Saone Nehri uyuşuk uyuşuk akıyordu. Tournos Köprüsü'nün önünden bir kasırga gibi geçtik. Şehir nehrin öte yanında, bir kale gibi gururlu bir manastırın duvarlarıyla taçlanmış bir tepenin üstünde yükseliyordu.

Rahip:

– Bu, dedi, Hristiyan Gaule'üne mücevher gibi serpilmiş o sayısız Benedikten manastırlardan biridir. Eğer yazgımın karakterime uygun olması Tanrı'nın hoşuna gitseydi, ben bu yuvalardan birinde kapalı, şen ve tatlı bir yaşam sürerdim. Öğretisi ve ahlakından dolayı Benediktenler kadar değer biçtiğim bir tarikat

83. “Ve kuzu mühürden birini açtığı zaman, gördüm, ve dört canlı mahluktan birinin gök gürlemesi gibi bir sesle: Gel dediğini işittim. Ve gördüm, ve işte, bir kır at, ve onun üzerine binmiş olanın bir yayı vardı...” (Kitabı Mukaddes/Vahiy, Bab: 6)

yoktur. Hayran olunacak kütüphanelere sahiptirler. Ne mutlu onların giysisini üzerinde taşıyan ve onların kutsal yolunu izleyenlere! Gerek beni şu anda sertçe silkeleyen arabanın birazdan, tekerleklerin yolda açtığı derin çukurlardan birine yuvarlayacak olmasının keyifsizliğinden, gerekse bir köşeye çekilip dinlenmeye ve ciddi düşüncelere gereksinim duyan yaşımın etkisinden dolayı; çok sayıda ve seçme kitapların sessizce bir araya toplandığı mübarek bir galeride masa başında oturmayı, hiçbir zaman olmadığı kadar, şiddetle arzuluyorum. Ben onların söyleşisini insanlarınkine yeğlerim; en önemli dileğim de Tanrı'nın beni bu dünyadan çekip alma anını, düşünüşüm yerinde olarak beklemektir. Tarih kitapları yazacağım, özellikle de Roma'da cumhuriyetin çöküşünün tarihini. Çünkü o dönem büyük hareketler ve derslerle doludur. Büyük çabamı Cicero, Aziz Yohannes Chrysostomos ve Boesius arasında paylaştıracam; böylece benim gösterişsiz, verimli yaşamım Tarantolu ihtiyarın bahçesini andıracak.

“Ben değişik yaşama biçimlerini denemişimdir ve en çok da kendini incelemeye vererek, insanların değişkenliklerine sessizce tanık olmaya ve yaşamımızın kısalığını, yüzyılların ve imparatorlukların görünümüyle uzatmaya değer biçmişimdir. Fakat bunda tutarlılık ve süreklilik gerekir. İşte benim varoluşumda en kusurlu yan budur. Eğer şu yanlış yürüyüşten umduğum gibi sıyrılmayı başarırısam, kendime edebiyatın geçerli ve gözde olduğu tam örgütlü büyük manastırlardan birinde şeref verici ve güvenilir bir sığınak bulmaya çalışacağım. Daha şimdiden kendimi orada bilimin verdiği ünlü huzurun tadını çıkarırken görüyorum. Eğer şu ihtiyar deli d'Asatarac'ın sözünü ettiği yardımcı silflerin aracılığını sağlayabilirsem ve dendiğine göre onlar da kabalaya ait 'Agl'a' adıyla yardıma çağrıldıkları zaman belirirlermiş...”

Değerli üstadımın ağzından bu sözcük çıkar çıkmaz ani bir çarpma dördümüzü de bir cam yağmuru altında öyle bir karışıklık içine gömdü ki, birden Yahel'in eteği altında körleştığimi ve nefesimin kesildiğini hissettim. Bay Coignard boğuk bir sesle ağzındaki son dişlerini de kırdı diye Bay d'Anquetil'in kılıcını suçluyor, Yahel ise başımın üstünde Burgonya koyağının göklerini yırtan çığlıklar atıyordu. Bu arada Bay d'Anquetil, karakol üslubuyla, sürücülerini asacağına söz veriyordu. Ben kendimi kur-

tarmayı başardığımda o çoktan, kırık bir camdan atlamış bulunuyordu. Değerli üstadımle aynı yolu izledik, sonra üçümüz birlikte, arabanın altüst olmuş sandığından Yahel'i çekip çıkardık. Hiç ağrısı yoktu, ilk işi saçlarını düzeltmek oldu.

Değerli üstadım:

– Yalnız bir dişten ayrıldığımdan dolayı Tanrı'ya şükür! dedi, o da ne sağlam ne de beyazdı. Zaman ona hakaret ede ede kaybını hazırlamıştı.

Bay d'Anquetil yumrukları kalçasında, bacakları ayrık, devrik berlini süzüyordu.

– Namussuzlar, dedi, arabayı öyle bir hale koymuşlar ki, atlar kaldırılacak olsa parça parça dağılır. Rahip, bu artık çocukların mikado oynamasına yarar.

Üst üste devrilmiş olan atlar birbirlerine çıtma atıyorlardı. Sürücülerden birisi çizmeleri havada, sağrılar, yeleler, kalçalar ve tüten karınlardan oluşmuş bir yığıntı arasına gömülmüştü. Öteki, savrulduğu çukurda kan tükürüyordu. Bay d'Anquetil onlara, “Rezil herifler!” diye bağırıyordu, “kılıcımı gövdenize saptalamaktan beni alıkoyan bilmem ki nedir!”

Rahip:

– Beyefendi, dedi, önce şu zavallı adamı gömülmüş olduğu atların arasından çekmek daha uygun olmaz mı?

Hepimiz bu işe giriştik ve atları koşumdan çözüp de kaldırdığımız zaman hasarın büyüklüğünü gördük. Bir yay kopmuş, bir tekerlek kırılmış ve atlardan biri topal olmuştu.

Bay d'Anquetil sürücülere:

– Bir araba tamircisi çağırın, dedi; bir saat içinde de her şey hazır olsun!

Sürücüler:

– Burada araba tamircisi yok, diye yanıt verdiler.

– Bir nalbant bulun.

– Nalbant da yok

– Bir saraç bulun.

– Saraç da yok.

Çevremize bakındık. Batıda üzüm bağlarının yer aldığı sırtlar uzun, yumuşak kıvrımlarla ufka kadar yayılıyordu. Tepede bir çan kulesinin yanında bir baca tütüyordu. Öte yanda Saone'u ör-

ten hafif sis, uzayıp giden nehir yatağını siliyordu ağır ağır. Kavakların gölgesi uzanıyordu kıyıda. Derin sessizliği keskin bir kuş sesi deliyordu.

Bay d'Anquetil:

– Neredeyiz? diye sordu.

Çukura düşmüş olan sürücü kan tükürerek:

– Tournus'dan tam iki, Macon'dan da en azından dört fersah uzaklıkta, diye yanıt verdi.

Sonra kolunu tepede tüten bacaya doğru kaldırarak:

– Şu yukardaki köy Vallars olmalı, dedi. Orada da birşey bulunmaz.

Bay d'Anquetil:

– Tanrı belanızı versin! dedi.

Biraraya gelmiş olan atlar birbirlerinin boynunu ısırı ısırıverirken, biz de üzgün üzgün yan üstü yatmış arabaya yaklaştık.

Atların arasından çıkarılan küçük sürücü:

– Yay'a bir çare bulunabilir, dedi, dayanıklı bir tahta parçasıyla askı takımına tutturulur. Bu şekilde araba sadece biraz daha sarsıntılı olur. Fakat bir de kırık tekerlek var! Daha kötüsü şapkam da onun altında.

Bay d'Anquetil:

– Bana ne senin şapkandan? dedi.

Küçük sürücü:

– Efendimiz, dedi, belki şapkamın yepyeni olduğunu bilmiyorsunuz.

Yolun kenarında portmantosunun üzerinde oturan Yahel içini çekti:

– Camlar da kırıldı.

Değerli üstadım:

– İş camlara kalsın, dedi, yaylı perdeleri indirmekle o eksiklik giderilmiş olur; fakat şişeler de kesinlikle camlarla aynı duruma gelmiştir. Berlin kaldırılır kaldırılmaz onları yoklamalıyım. Aynı şekilde, başka birkaç iyi kitapla birlikte minderlerin altına koyduğum Boesius'um için de kaygılanıyorum.

Bay d'Anquetil:

– O önemli değil! dedi. İskambil kâğıtları ceketimin cebinde. Fakat akşam yemeği yemeyecek miyiz?

Rahip:

– Ben de onu düşünüyordum, dedi. Tanrı’nın insana yararlanması için yeri, göğü ve suyu dolduran hayvanları vermesi boşuna değil. Ben oltayla çok iyi balık tutarım. Balıkları dikkatle izlemek benim düşünceye dalmış zihnime özellikle uygun düşer; Orne Nehri beni sonsuz gerçekliklere dalmış olarak, elimde aldatıcı oltayı tutarken görmüştür. Akşam yemeğiniz için hiç kaygılanmayın. Eğer Yahel hanımefendi süslerini tutan topluiğnelerinden birini bana verme iyiliğinde bulunurlarsa ondan hemen ırmakta balık tutmak için bir olta iğnesi yapar ve karanlık basmadan önce size bir çalı çırpı ateşi üzerinde kızartacağımız iki üç sazan balığı yavrusu getirmekle övünürüm.

Yahel:

– Görüyorum ki vahşi durumuna düştük, dedi. Fakat karşılık olarak bana bir şey vermeden size iğne veremem rahip, yoksa dostluğumuz bozulabilir. Ben de bunu istemem.

Değerli üstadım:

– O halde, dedi, elverişli bir alışveriş yapacağım. Topluiğnenizin karşılığını size bir öpücükle ödeyeceğim, hanımefendi.

Derhal topluiğneyi alarak, anlaşılmaz bir nazıklık, bir sevimlilik ve bir utanma duygusuyla dudaklarını Yahel’in yanaklarına kondurdu.

Eppey zaman kaybettikten sonra en akıllıca kararı verdik. Artık kan tükürmeyen büyük sürücü, bir araba tamircisi getirmesi için atlardan biriyle Tournus’a yollanırken, arkadaşı da sığınacak bir yerde ateş yakacaktı; çünkü hava gittikçe serinliyor ve rüzgâr çıkıyordu.

Yol üstünde, yuvarlandığımız yerin yüz adım ötesindeki yumuşak taştan bir dağın eteğinde birçok oyuk gözümüze ilişti. Tournus’a ulak olarak gönderdiğimiz sürücünün dönüşünü bu oyuklardan birinde ısınarak beklemeyi kararlaştırdık. İkinci sürücü bize kalan, biri topal üç atı mağaramızın yanında bir ağacın gövdesine bağladı. Söğüt dalları, bir sicim, bir tıpa ve bir topluiğneyle bir olta yapmayı başaran rahip, felsefi ve düşü bir eğilimle olduğu kadar, bize balık getirme niyetiyle de ayrılıp ava gitti. Mağarada Yahel ve benimle kalan Bay d’Anquetil, üç kişiyle oynanan bir parti hombre oynamayı önerdi. Bunun bir İs-

panyol oyunu olduğunu ve bizim kadar sertüveni olan önemli kişilere uygun düştüğünü söylüyordu. Gerçekten de karanlık bastırırken, ıssız bir yol üstünde taş ocağındaki küçük grubumuz, hizmetçi kızların eğlendiği o Don Kijot ya da don Kişot rastlantılarından birinde betimlenmeye layık görünüyordu. Sonuçta hombre oynadık. Bu, ciddiyet isteyen bir oyundur. Bunda çok yanlışlık yaptım ve sabırsız oyun arkadaşım kızmaya başlayacağı sırada, ateşin aydınlığında sevgili üstadımın soylu ve güleç yüzü beliriverdi. Rahip Bay Coignard mendilini çözerek içinden dört beş tane küçük balık çıkardı ve merhum kralın bir zafer anıtı üstünde Roma imparatoru giyimli tasviriyle süslenmiş bıçağını açıp, ömrünü haldeki balıkçı kadınlar arasında geçirmiş gibi, balıkların içini kolayca temizledi. O, en küçük girişimlerinde de en önemli işlerindeki kadar başarılı oluyordu. Küçük balıkları külün üzerine dizerken:

– Size söyleyeyim ki, dedi, balık tutmaya uygun bir yer bulmak için ırmağın akış yönünü izlerken, Yahel hanımefendiyi korkutan o karanlık kaliskayı gördüm. Bizim berlinin biraz gerisinde durmuştu. Ben ırmakta balık tutarken siz onun buradan geçtiğini herhalde görmüşsünüzdür; hanımefendinin ruhunun da iyice yatışmış olması gerekir.

Yahel:

– Onu görmedik, dedi.

Rahip devam etti:

– Öyleyse ortalık karardıktan sonra yola koyulmuş olmalı. En azından sesini işitmişsinizdir.

Yahel:

– Sesini de işitmedik.

Rahip:

– O halde bu gece kör ve sağırdır. Çünkü ne bir tekerleği kopmuş, ne bir atı topal bu kaliskanın yol üstünde beklemesi inanılır gibi değil. Ne yapacak orada?

Yahel:

– Evet, ne yapacak?

Değerli üstadım:

– Bu akşam yemeği, dedi, sadeliği bakımından İncil'deki dindar yolcunun, Dicle'nin balıklarını nehrin kıyısında bir me-

lekle paylaştığı o yemeği akla getiriyor. Fakat bizim ekmeğimiz, şarabımız ve tuzumuz yok. Gidip arabadaki erzağı çıkarmayı deneyeyim ve felekten, birkaç sağlam şişe kalıp kalmadığına bir bakayım. Çünkü öyle durumlar olur ki, çarpmının etkisiyle çelik parçalanır da cam kırılmaz. Tournebroche, oğlum, lütfen çakmağınızı bana verin; siz de hanımefendi, balıkları çevirmeyi unutmayın. Ben hemen dönerim.

Gitti. Kaba ayak sesleri toprak yol üzerinde yavaş yavaş hafifledi, biraz sonra da hiçbir şey işitmez olduk.

Bay d'Anquetil:

– Bu gece bana Parme çarpışmasından önceki geceyi anımsatıyor, dedi. Benim, Villars'ın komutası altında hizmet ettiğimi ve Succession Savaşı'na katıldığımı bilmiyor değilsiniz. Ben keşif erleri arasındaydım. Hiçbir şey göremiyorduk. Bu, savaşın önemli inceliklerinden biridir. Düşmanın durumunu anlamak için adamlar gönderilir; onlar da hiçbir şey anlamadan, hiçbir şey öğrenmeden döner gelirler. Fakat çarpışmadan sonra bunların raporları hazırlanır, taktikçilerin kazandığı zafer de budur. Uzatmayalım, akşamın saat dokuzunda on iki erle birlikte keşfe gönderildim...”

Bize Succession Savaşı'nı ve İtalyada'ki aşklarını anlattı; öyküsü bir çeyrek saat kadar sürdükten sonra, bağırdı:

– Şu düzenbaz papaz da dönemedi gitti. Bahse girerim ki sandıkta kalan bütün şarabı orada içiyordur.

O zaman sevgili üstadımın güç bir duruma düşürülmüş olabileceğini düşünerek, yardımına gitmek için kalktım. Aysız bir geceydi ve gökyüzü yıldızlarla ışıldarken, yeryüzü alev parıltısından kamaşmış gözlerimin delemmediği bir karanlık içindeydi.

Yolda en fazla elli adım gidince, önümde, bir insanın bağrından koptuğuna inanılmayacak korkunç bir çığlık işittim; bir çığlık ki şimdiye kadar duyulmamış, beni dehşetten donduran bir şey. Hemen bu ölümcül haykırışın geldiği yöne koştum. Fakat korku ve karanlık, adımlarımı gevşetiyordu. Sonunda, arabanın gece içinde şekilsiz ve büyümuş olarak yattığı yere varınca, sevgili üstadımı bir hendeğin kenarında iki büküm buldum. Yüzünü seçemiyordum. Titreyerek sordum:

– Neyiniz var? Niçin bağırdınız?

Yeni ve bozuk bir sesle:

– Evet, niçin bağırdım? dedi. Bağırdığımı bilmiyorum. Tournebroche, bir adam görmediniz mi? Karanlıkta bana oldukça sert bir şekilde çarptı. Bir yumruk indirdi bana.

Ona:

– Gelin, dedim, kalkın sevgili üstadım.

Doğrulur doğrulmaz tekrar ağır bir şekilde yere düştü. Onu yeniden kaldırmaya çalıştım, göğsüne dokununca ellerim ıslandı.

– Kanamanız var?

– Kanamam mı var? Ben ölmüş bir adamım. Beni o öldürdü. Önce bunun çok sert bir darbe olduğuna inandım. Fakat bu, kurutamayacağımı hissettiğim bir yaradır.

– Size kim vurdu sevgili üstadım?

– Bir Yahudi. Onu görmedim, fakat o olduğunu biliyorum. Mademki görmedim, o olduğunu nasıl bilebiliyorum? Evet, nasıl olur bu? Ne tuhaf şeyler! İnanılmaz şey, değil mi Tournebroche? Ağzımda ölümün tarif edilemez tadı var... Tanrım, böyle gerekiyormuş! Fakat niçin burada da, orada değil? İşte giz bu! *Adjutorium nostrum in nomine Domini... Domine, exaudi orationem meam...*⁸⁴

Bir süre alçak sesle dua ettikten sonra:

– Tournebroche! Oğlum, dedi, arabadan çıkardığım ve karşıya koyduğum iki şişeyi alın. Benim artık gücüm kalmadı. Tournebroche, bu yara neremde dersiniz? En çok sırtımda ağrı duyuyorum, canım çekiliyormuş gibi geliyor. Zihnim dağılıyor.

Bu sözleri mırıldanırken kollarımda yavaşça bayıldı. Onu götürmeyi denedim, ancak yol üstüne uzatmaya gücüm yetti. Gömleğini açınca yarayı gördüm; göğsündeydi, küçük bir yaraydı ve kan sızıyordu. Kolluklarımı yırtıp yaranın üzerine koydum; bağırdım, yardım istedim. Az sonra Tournus yönünden imdadıma koşulduğunu işitir gibi oldum ve Bay d'Astarac'ı tanıdım. Üstadların en iyisini kollarımın arasında can verirken tutmanın acısıyla o kadar yıkılmıştım ki, bu hiç umulmadık karşılaşmaya bile şaşırmadım.

Simyacı sordu:

84. Hepsi Tanrı adına yardım diliyor... Tanrım duamı dinleyin... (Latince)

– Nedir bu oğlum?
– Bana yardım edin beyefendi, diye yanıt verdim. Rahip Coignard ölüyor. Mosaide vurdu onu.

Bay d’Astarac:

– Gerçekten, diye devam etti, Mosaide buraya yeğenin peşi sıra, eski bir kaliskayla geldi; ben de oğlum, sizi yeniden evdeki görevinize dönmeye çağırmak için ona eşlik ettim. Az önce bir tekerlek izinde bozulmuş olduğunu gördüğümüz berlininizi dünden beri oldukça yakından izliyorduk. Demin Mosaide ya biraz gezinmek için ya da daha çok, kendisini görünmez kılarak gücünü kullanma hevesine düştüğünden, kaliskadan indi, onu bir daha görmedim. Belki lanetlemek için yeğenine çoktan görünmüştür, çünkü niyeti öyleydi. Fakat rahip Coignard’ı o vurmamıştır. Üstadınızı, gizlerini açığa vurmasından dolayı cezalandırmak için elpheler öldürmüştür, oğlum. Bu kesin böyledir.

– Ah! Beyefendi, diye haykırdım, ha Yahudi olmuş ha elfler, önemi yok; ona yardım etmek gerek.

Bay d’Astarac karşı çıktı:

– Tam tersine, bu çok önemli. Çünkü insan eliyle vurulmuş olsaydı, onu büyüsel bir ameliyatla iyileştirmek benim için kolay olurdu; oysa elflerin düşmanlığını üzerine çekmiş olduğu için onların kesin öcünden kurtulamaz.

O bu sözleri tamamlarken, çılgınlıklarına koşan Bay d’Anquetil ve Yahel, elinde bir fener taşıyan sürücüyle birlikte yaklaştılar.

Yahel:

– Ne, dedi, Bay Coignard kötü durumda mı?

Değerli üstadımın yanına diz çökerek başını kaldırdı ve ona eter koklattı.

Kendisine:

– Hanımefendi, dedim, onun kaybına siz neden oldunuz. Ölümü sizin kaçırılmanızın öcüdür. Onu Mosaide öldürdü.

Dehşetten sapsarı kesilen ve gözyaşlarıyla parlayan yüzünü sevgili üstadımın üstünden kaldırarak:

– Felaketlere yol açmaksızın güzel kız olmanın öyle kolay olduğuna da mı inanıyorsunuz?

– Yazık! diye yanıt verdim, bu söylediğiniz çok doğru. Fakat biz insanların en iyisini yitirdik.

O anda rahip Bay Coignard derin bir iç çekti, aka kesmiş gözlerini açtı, Boesius'un kitabını istedi ve yeniden kendini kaybetti.

Sürücü, yaralıyı yaklaşık yarım fersah ötedeki Vallars köyüne taşıma düşüncesinde bulundu.

– Ben, dedi, gidip elimizde kalan üç attan en uysalını getireyim. Bu zavallı adamı ona sağlamca bağlar, ağır ağır götürürüz. Sanırım pek hasta. Yüzü tıpkı, bu yolun üstünde dört konak ötede, benim yavuklumun bulunduğu Senecy yakınlarındaki Aziz-Michel'de vurulan ulağın yüzüne dönmüş. O zavallı da gözkapaklarını oynatıyor, efendiler hâşâ huzurdan, gözlerini bir orospu gibi aka çeviriyordu. Hanımefendi, şişesiyle burnunu gıdıkladığı zaman sizin rahip de aynısını yaptı. Bu bir yaralı için kötüye işarettir. Kızlar ise gözlerini bu şekilde döndürüyorlarsa, ölmezler. Efendilerimiz bunu iyi bilirler. Tanrı'ya şükür ki küçük ölümle büyük ölüm arasında çok fark var. Fakat bunun da aynı şekilde gözleri dönüyor... Efendiler siz burada durun, ben gidip atı arayayım.

Bay d'Anquetil:

– Hödük, dedi, dönen göz ve bayılan orospu öyküsüyle, çok hoş. Ben İtalya'dayken gözleri dışarı uğramış ve bakışları sabit olarak ölen askerler gördüm. Gerçeğe uygunluğun son sınırına varılan askerlik sanatında bile, bir yaradan ölmenin kuralı yoktur. Fakat Tournebroche, lütfen beni Bay d'Astarac olduğunu tahmin ettiğim siyah giysisi elmas düğmeli şu soyluyla tanıştırın. Bunu sizden daha iyi yapacak kimse yok.

– Aman! beyefendi, tanıştırdığınızı kabul edin, diye yanıt verdim. Benim tek derdim, sevgili üstadıma yardım etmek.

Bay d'Anquetil:

– Peki! dedi.

Sonra Bay d'Astarac'a yaklaşarak:

– Beyefendi, dedi, ben metresinizi elinizden aldım, size bunun hesabını vermeye hazırım.

Bay d'Astarac:

– Beyefendi, diye yanıt verdi, Tanrı'ya şükür benim hiçbir kadınla ilişkim yok, ne demek istediğinizi anlamıyorum.

O anda sürücü, bir atla döndü. Değerli üstadım biraz kendine

gelmişti. Dördümüz birlikte kaldırdık ve güçlkle atın üstüne yerleştirip bağladık. Sonra yürümeye başladık. Bir yanından ben, öbür yanından Bay d'Anquetil tutuyorduk. Sürücü dizgini çekiyor ve feneri taşıyordu. Yahel ağlayarak arkamızdan geliyordu. Bay d'Astarac arabasına dönmüştü. Oldukça yavaş ilerliyoruz. Yolda her şey çok iyi gitti. Fakat üzüm bağlarının patikasını tırmanmak gerektiği zaman, sevgili üstadım, hayvanın her hareketinde kayarak kalan gücünü de kaybetti ve yeniden bayıldı. Onu attan indirip kollarımızda taşımanın uygun olacağına karar verdik. Sürücü koltuk altlarından kavramıştı, ben de bacaklarından tutuyordum. Çıkış zor oldu, taşlı yolda canlı çarmıhımla birlikte en az dört kere düşeyazdım. Sonunda yokuşun eğimi azaldı. Tepe üstüne çıkan, kenarları çitli ufak bir yoldan geçtik ve az sonra solumuzda Vallars'ın ilk çatılarını seçiverdik. Bunu görür görmez zavallı yükümüzü yere bırakıp, biraz soluk almak için durduk. Sonra yeniden yükümüze sarılarak köye kadar götürdük.

Doğuda, ufkun üstünde pembe bir aydınlık yükseliyor, solgun gökte sabah yıldızı uyanıyordu. Kuşlar ötüsmeye başladı, sevgili üstadım içini çekti.

Yahel, bir yatak ve bir cerrah bulmak için kapıları çalarak önümüzden koşuyordu. Bağcılar küfelerini ve sepetlerini yüklenmişler bağbozumuna gidiyorlardı. Onlardan biri Yahel'e, köy meydanında Gaulard'ın, atlıları da yayaları da konaklattığını söyledi.

– Cerrah Coquebert'e gelince, diye ekledi, onu şurada tabela olarak astığı berber leğeni altında görüyorsunuz. Bağa gitmek için evinden çıkıyor.

Bu, kısa boylu, çok terbiyeli bir adamdı. Bize, kısa bir süre önce kızını evlendirdiği için, evinde yaralıyı yatıracak bir yatağı olduğunu söyledi.

Onun emriyle, beyaz başlığı üzerine fotr şapka geçirmiş şişman karısı, basık tavanlı odada yatağa çarşaf serdi. Rahip Coignard'ı soyup yatırırken bize yardım etti. Sonra köy papazını aramaya gitti.

Bu sırada Bay Couqubert yara yı inceliyordu.

Kendisine:

– Görüyorsunuz yara küçük, dedim, kanama da az.

– Bu pek de iyi değil, diye yanıt verdi, hiç hoşuma gitmedi delikanlım. Ben büyük ve kanayan yarayı severim.

Bay d'Anquetil:

– Görüyorum ki bir köy berberi ve şıringacısı olarak zevksiz biri değilsiniz, dedi. Görünüşte önemsiz böyle küçük, derin yaralardan daha kötü bir şey yoktur. Bunun önemli bir bıçak yarası olduğunu söyleyin bana. Bunlar göze hoş görünür ve hemen iyileşirler. Ancak şunu bilin ki ihtiyar, bu yaralı benim papazımdır ve benimle piket oynamaktadır. Daha çok bir lavmanı andıran görünüşünüze karşın, bunu ayağa kaldıracak adam mısınız?

Şıringacı-berber eğilerek:

– Hizmetinizdeyim, dedi. Ben kol, bacak kırığını da yerine koyar, yara da pansuman ederim. Şunu bir inceleyeyim.

Ona:

– Çabuk olun beyefendi, dedim.

– Sabredin biraz! dedi. İlk yarayı yıkamak gerek, ibrikte suyun ısınmasını bekliyorum.

Yeniden biraz canlanmış olan değerli üstadım, oldukça yüksek bir sesle ağır ağır söylendi:

– O, elinde lamba, Kudüs'ü köşe bucak dolaşacak ve koyu karanlıklarda gizli olan şeyi gün ışığına çıkaracak.

– Ne diyorsunuz sevgili üstadım?

– Bırakın beni oğlum, diye yanıt verdi, halime uygun duygularıyla konuşuyorum.

Berber bana:

– Su ısındı, dedi. Şu leğeni yatağın yanına tutun. Yarayı yıkayacağım.

Berber, sevgili üstadımın göğsünde ılık su emdirilmiş bir sünger gezdirirken, köy papazı, Bayan Coquebert'le birlikte oda ya girdi. Elinde bir sepet ve makaslar vardı.

Papaz:

– Demek bu zavallı adam, dedi. Bağıma gidiyordum, fakat her şeyden önce İsa'nın bağlarına bakmak gerekir.

Ona yaklaşarak:

– Oğlum, diye ekledi, hastalığınızı Efendimize arzedin. Ola ki sanıldığı kadar önemli değildir. Hem sonra Tanrı'nın iradesini yerine getirmeli.

Sonra berbere dönerek:

– Bay Coqueberte, bu çok ivedi mi, yoksa bağma gidebilir miyim? diye sordu. Beyaz üzüm bekleyebilir, çürüyecek olsa da kötü olmaz; hatta biraz yağmur yağsa sadece daha bol ve daha iyi şarap verir. Fakat siyah üzümün hemen toplanması gerek.

Coquebert:

– Doğru söylüyorsunuz papaz efendi, diye yanıt verdi; benim bağda küf bağlamış salkımlar var, güneşten kurtulur kurtulmaz yağmurdan mahvoldu.

Papaz:

– Vah vah! dedi, nem ve kuruluk bağcının iki düşmanıdır.

Berber:

– Bundan daha doğru söz olamaz, fakat ben hele şu yaraya bakayım.

Böyle diyerek, parmağını yaranın üstüne bastırdı.

Hasta:

– Ah! Cellat! diye haykırdı.

Papaz:

– Anımsayın ki Tanrı celladını affetmişti.

Rahip:

– Ama onlar berber değillerdi.

Papaz:

– Bu kötü bir söz!

Değerli üstadım:

– Can çekişen bir adamın şakaları üzerine tartışılmaz. Fakat dayanılmaz acılar çekiyorum: O adam beni öldürdü, hem de iki kere öldüm. İlkinde bir Yahudi'nin eliyle.

Papaz sordu:

– Ne demek istiyor?

Berber:

– Papaz efendi, dedi, en iyisi bunu hiç merak etmemek. Hiçbir zaman hastaların lafları dinlenmemeli. Bunlar sadece sayıklama.

Papaz:

– Coquebert, gereği gibi konuşmuyorsunuz. İtirafıta bulunan hastaları dinlemek gerekir; ömründe hiç iyi söz etmemiş bir Hıristiyan bile son anda kendisine cenneti açacak sözler söyleyebilir.

Berber:

– Ben yalnız bedenden söz ediyorum.

Söze karışarak:

– Papaz efendi, dedim, rahip Bay Coignard, benim sevgili üstadım hiç de saçmalamıyor, onu Mosaide denen bir Yahudi'nin vurmuş olduğu çok doğru.

Papaz:

– Öyleyse bunun Tanrı'nın özel bir lütfu olarak görülmesi gerekir, diye yanıt verdi; Tanrı onun, oğlunu çarmıha gerenlerin yeğenlerinden birinin eliyle ölmesini istemiş. Tanrı'nın dünyadaki tutumu her zaman hayranlığa değer. Bay Coquebert bağımı gidebilir miyim?

Berber:

– Gidebilirsiniz papaz efendi, diye yanıt verdi. Yara iyi değil, ama öyle hemen ölüdürür gibi de değil. Bu bir yara ki papaz efendi, kedinin fareyle oynaması gibi hastayla oynar, bu oyunla da zaman kazanılır.

Papaz:

– İşte bu iyi, dedi. Size yaşam verdiği için Tanrı'ya şükrederim, oğlum; ama yaşam iğreti ve geçicidir, ondan ayrılmaya her zaman hazır olmak gerekir.

Değerli üstadım ciddiyetle yanıt verdi:

– Yeryüzünde yokmuş gibi var olmak, sahip değilmiş gibi sahip olmak; çünkü bu dünyanın şekli ölüyor.

Papaz, sepetini ve makaslarını alarak:

– Oğlum, dedi, iskemlede serili giysinizden ve poturunuzdan çok, sözlerinizden anlıyorum ki siz din adamısınız ve kutsal bir yaşam sürmektesiniz. Dinsel rütbelere aldınız mı?

– Kendisi rahiptir, dedim. Tanrıbilim doktoru ve söz sanatı profesörü.

Papaz:

– Ya, hangi piskoposluktan?

– Normandiya'da Rouen Başpiskoposluğu'na bağlı olan Sé-
ez'den.

Papaz:

– Orası önemli bir kilise ili, dedi, ama benim papazı olduğum

Reims Piskoposluğu eskiliği ve ünü bakımından oradan çok üstündür.

Papaz böyle diyerek dışarı çıktı. Bay Jérôme Coignard gündüzi sakın geçirdi. Yahel, gece hastanın yanında kalmak istedi. Ben saat on bire doğru Bay Coquebert'in evinden ayrılıp, Bay Gaulard'ın hanında kendime barınacak bir yer aramaya gittim. Köy meydanında Bay d'Astarac'la karşılaştım; ay ışığında gölgesi nerdeyse bütün alanı kaplıyordu. Âdeti olduğu üzere elini omzuma koyarak her zamanki ciddiliğiyle bana şöyle dedi:

– Şimdi sizin kaygılarınızı giderme zamanı, oğlum; ben Mosaide'e sırf bunun için eşlik ettim. Görüyorum ki cinler size zalimce acı çektiriyorlar. Yeryüzünün bu küçük ruhları size saldırmışlar, her çeşit göz boyacılığıyla sizi aldatıp bin türlü yalanla ayartmışlar ve sonunda evimden kaçmaya itmişler.

– Ne yazık ki! diye yanıt verdim. Beyefendi, gerçekten evinizi nankörce terk ettiğim ortada, bunun için sizden af dilerim. Fakat peşime kolcular düşmüştü, cinler değil. Değerli üstadım da vuruldu. Bu da bir göz boyacılığı değil.

Büyük adam devam etti:

– Hiç kuşkunuz olmasın, bu zavallı rahip, gizlerini açığa vurduğu silfler tarafından öldüresiye vurulmuştur. O, bu silflerin yapmış olduğu, fakat eksik bıraktıkları için parlaklık ve saflık bakımından henüz elmaştan epeyce farklı birkaç taşı dolaptan aşırıldı.

“İşte onları en çok işte bu açgözlülük ve ‘Ağla’ isminin patavatsızca söylenmesi kızdırmıştır. Şu halde bilin ki oğlum, bu çabuk öfkelenen topluluğun öç almasına engel olmak filozoflar için olanaksızdır. Ben, Bay Coignard'ın kutsala saygısızlık olan hırsızlığını doğaüstü bir yoldan ve aynı zamanda Criton'un tanıklığından öğrendim; o, semenderlerin, silflerin ve gnomlerin sabah çiyini olgunlaştırma ve yavaş yavaş kristale ve elmasa dönüştürme sanatını küstahça, kavrayıverme hayaline kapılıyordu.”

– Yazık! Beyefendi, inan ki o bunu hiç düşünmüyordu, onu yol üstünde bir hançer darbesiyle o korkunç Mosaide vurdu.

Bu sözlerden hiç mi hiç hoşlanmayan Bay d'Astarac, ısrarlı bir biçimde bir daha böyle şeyler söylemememi istedi.

– Mosaide, diye devam etti, oldukça iyi bir kabalacıdır, düşmanlarına ulaşmak için kendisini onların ardından koşma zah-

metine sokmaz. Şunu bilin ki oğlum, o eğer Bay Coignard'ı öldürmek isteseydi, bunu büyüsel işlemle odasından kolayca yapardı. Görüyorum ki siz daha bilimin ilk öğelerini bilmiyorsunuz. Gerçekte bu bilgin adam, sadık Criton'dan yeğeninin kaçışını öğrenince ona yetişmek ve gerektiğinde evine geri götürmek için yola düştü. Eğer o talihsiz kızın ruhunda biraz acınma ve pişmanlık ışığı fark etseydi kesin olarak böyle de yapacaktı. Fakat onu zevk düşkünlüğünden bütünüyle bozulmuş görünce aforoz etmeyi ve Elyasa'nın kubbeleri, tekerlekleri ve hayvanları yoluyla lanetlemeyi yeğledi. İşte, Hristiyanlar'ın yatağını ve sofrasını hiç paylaşmadığı için topluluktan uzak yaşadığı kaliskada açıkça bunu yaptığını gözlerimle gördüm.

Ben böylesi düş kurmalardan dolayı şaşırılmış, susuyordum; fakat bu olağanüstü adam beni heyecanlandırmaktan geri kalmayan bir söz sanatıyla konuştu.

– Niçin, diyordu, bir filozofun görüşleriyle kendinizi aydınlatmıyorsunuz? Benim bilgeliğim karşısına siz hangi bilgeliği çıkarıyorsunuz, oğlum? Dikkat edin ki öz bakımından farklı olmakla birlikte, nicelik bakımından sizinki daha azdır. Demek oluyor ki doğa size de benim gibi, bir dizi hiyeroglif oluşturan ve tanıyıp düzene konması gereken sonsuz şekiller olarak görünür. Siz bir anlam yüklediğiniz bu işaretlerin çoğunu kolayca ayırt ediyorsunuz, fakat bayağı ve sözcüğü sözcüğüne olandan memnun kalmaya pek eğilimlisiniz; düşünsel ve simgesel olanı yeterince aramıyorsunuz. Ama dünya ancak simge olarak kavranabilir ve evrende görülen her şey, bayağı insanların anlamadan heceledikleri imgelerle dolu bir yazıdan başka bir şey değildir. Oğlum bu evrensel dili, akademileri dolduran bilginler gibi kekelemekten ve anırmaktan çekininiz. Daha doğrusu siz bütün bilimlerin anahtarını benden alınız.

Bir an durdu, sonra daha senli benli bir ses tonuyla söylevine devam etti:

– Sevgili oğlum, slyphelerden daha korkunç düşmanlar sizi izliyor. Kendisinden yardım istediğiniz zaman semenderiniz de sizi cinlerden kurtarma zahmetine girmez. Bir daha söylüyorum, ben buraya Mosaid'le birlikte, size bu iyi düşünceleri sunmaya ve evime dönüp çalışmalarınıza devam etmeniz için sizi sıkıştırmaya geldim. Zavallı üstadınıza sonuna kadar yardımda bulun-

mak istemenizi anlarım. O yüzden size tam izin veriyorum. Fakat ardından evime dönüp gelmeyi ihmal etmeyin. Kal sağlıcakla! Ben bu gece, kendisinden o kadar haksız yere kuşkulandığınız şu koca Mosaide'le birlikte Paris'e geri dönüyorum.

Bütün istedikleri için ona söz verdim ve kötü han yatağıma kadar kendimi sürükleyip, acı ve yorgunluktan ağırlaşmış bir halde yatağa düştüm.

XX

Ertesi gün ortalık ağarırken cerrahın evine döndüm ve Yahel'i sevgili üstadımın başucunda, hasır iskemlesinde dimdik oturmuş, siyah harmanisi başına bürülü ve iyiliksever bir kız gibi dikkatli, ciddi ve uslu buldum. Bay Coignard kıpkırmızı, uyuyordu.

Yahel alçak bir sesle:

– Geceleyin iyi değildi, dedi. Uzun uzun konuştu, şarkı söyledi, bana Germaine bacı diye seslendi ve önerilerde bulundu. Bu onuruma dokunmadı, fakat bu durum onun bilincinin bulanıklığını gösterir.

– Yazık! diye haykırdım, Yahel eğer bu soyluyla yollara düşmek uğruna bana ihanet etmemiş olsaydınız, sevgili üstadım böyle bağı delinmiş, bu yatakta olmayacaktı.

– Benim içimi yakan, dostumuzun felaketidir, diye yanıt verdi. Çünkü geri kalanı düşünmeye değmez; böyle bir zamanda, Jacques, sizin de bunu düşleyeceğinizi sanmam.

– Ben hep bunu düşünüyorum, diye yanıt verdim.

– Ben, dedi, pek düşünmüyorum. Siz felaketinizin büyük bir bölümünü yalnız kendiniz hazırlıyorsunuz.

– Bununla ne demek istiyorsunuz Yahel?

– Demek istiyorum ki dostum, eğer bunun kumaşını ben çıkarıyorsam nakışını da siz işliyorsunuz ve hayal gücünüz basit gerçekliği çok fazla zenginleştiriyor. Yemin ederim ki şu anda ben sizi üzen şeyin çeyreğini anımsamıyorum; siz bu konu üzerine o kadar inatla düşünüyorsunuz ki, rakibiniz benden çok sizin gözünüzün önünde bulunuyor. Artık bunu düşünmeyin, rahip uyandı, bırakın beni de ilacını vereyim.

Bu sırada Bay Coquebert alet edavat çantasıyla yatağa yaklaştı, yeni bir pansuman yaptı, yüksek sesle yaranın iyileşme yolunda olduğunu söyledi.

Bana:

– İnanın ki beyefendi, dedi, bu iyi rahip aldığı darbeden ölmeyecek. Ama doğrusunu isterseniz, yarasının yol açtığı oldukça ağır bir zatülcenpten kurtulamayacak diye korkuyorum. Şu anda ateşi çok yüksek. Hah, papaz efendi geldi.

Değerli üstadım onu pek iyi tanıdı, nazikçe sağlığını sordu.

Papaz:

– Üzüm bağından daha iyiyim, diye yanıt verdi. Bu yıl Dijon papazlarının bağ zararlılarına karşı haçlar ve kilise bayraklarıyla büyük bir ayin alayı düzenlemelerine karşın, bağ bitten böcekten bozuldu. Ama gelecek yıl daha iyisini yapmalı, daha da çok mum yakmalı. Üzümleri mahveden sinekleri yargıç papazın yeniden aforoz etmesi de zorunlu olacak.

Değerli üstadım:

– Papaz efendi, dedi, bağınızda kızlara takıldığınız söyleniyor. Yazıklar olsun! Bu artık yaşınıza yakışmaz. Ben de sizin gibi, gençliğimde kadına düşkündüm. Ama zaman beni çok uslandırdı, demin küçük bir kızı hiçbir şey söylemeksizin bıraktım gitti. Siz içki şişelerine ve kendini beğenmiş gülünç kadınlara başka türlü davranıyorsunuz, papaz efendi. Ama ayinlerde, parası ödenmiş duaları okumamak ve kilisenin mallarından kazanç sağlamakla daha büyük kötülük ediyorsunuz. Siz iki evli ve din sömürücüsünüz.

Papaz efendi bu sözleri duyunca acı verici bir şaşkınlığa düştü; ağzı açık duruyor ve yanakları geniş yüzünden hazin hazin sarkıyordu. Sonunda gözleri döşemede:

– Taşıdığım ünvana karşı ne iğrenç hakaretler, diyerek içini çekti. Tanrı'nın mahkemesinin bu kadar yakınında ne biçim sözler söylüyor! Ah! Rahip efendi, siz ki kutsal bir yaşam sürdürünüz ve bunca kitap incelediniz, bu çeşit konuşmak size yakışır mı!

Değerli üstadım dirseğinin üstüne doğruldu. Daha dün görmekten hoşlandığımız o neşeli hali ateşten hazinleşmiş ve karşıt bir anlam almıştı.

– Doğrudur, dedi, eski yazarları inceledim. Fakat saygıdeğer

S     piskoposu beyefendinin ikinci yardımcısı kadar okumuş ol-
mam gerekirdi. Onun i i de dışı da bir eşek olmasına karşın ben-
den daha çok okudu,        çağıydı ve göz ucuyla bakarak iki say-
fayı aynı anda okurdu. Sen ne dersin buna aşağılık edepsiz papaz,
ay ışığında çapkınlık eden ihtiyaç zendost? Papaz, senin oynan ın
bir büyücüye benziyor.  enesinde sakalı var: berber-cerrahın karı-
sı. Herif boynuzlunun boynuzlusu, bütün tıp bilgisi iğne yapmak-
tan ibaret olan bu insan m  sveddesinin layı ı da budur.

Bayan Coquebert:

  Aman Tanrım! diye haykırdı, bu ne diyor? Kabına sı amı-
yor olmalı.

Bay Coquebert:

  Ben, dedi, çok hastanın sayıklamasını işittim, ama hiçbiri
bu denli kötü laflar etmemişti.

Papaz:

  Anlıyorum ki, dedi, bu hastayı iyi bir sona götürmek için
sandığımdan daha çok güçlük çekeceğiz. Doğasında önceden
fark edemediğim bir sertlik ve kirlilik var. Bir kilise adamına ve
bir hastaya yakı ımayacak sözler söylüyor.

Berber-cerrah:

  Ateşin etkisi, dedi.

Papaz:

  Fakat, diye devam etti, eğer bu ateş düşmezse onu cehenne-
me götürebilir. Bir papaza karşı gösterilmesi gereken saygıda
kusur etti. Ama yine de onu yüreklendirmek için yarın bir daha
geleceğim;        kendisine, Efendimiz  rne i, sonsuz bir mer-
hamet borcum var. Fakat bu yönde çok kaygı duymaktayım. Ta-
lihsizlik şu ki   z  m sıkma makinemde bir çatlak var, bütün ırgat
da ba larda. Coquebert, eğer hastanın durumu ansızın a ırla ırsa
d  lgere söyleyip beni şaşırtmayı sakın ihmal etmeyin. Bunlar
ciddi kaygılar, Coquebert!

Ertesi gün Bay Coignard o kadar iyi göründü ki, kendisini yi-
tirmeyece imiz umuduna kapıldık. Kuvvetli bir et suyu i ti ve
yatağında doğruldu. Her birimizle her zamanki zarıflı ı ve tatlı-
lı ıyla konuşuyordu. Gaulard'ın hanında kalan Bay d'Anquetil
kendisini görmeye geldi ve oldukça patavatsız bir şekilde onunla
piket oynamak istedi. Değerli  stadım gülümseyerek, bir sonraki

hafta oynayacağına söz verdi. Fakat gün batarken yeni bir nöbet geldi. Rengi atmış, gözleri tarifsiz bir dehşet içinde yüzerek, titreye titreye ve dişleri takırdarak:

– İşte, diye haykırdı, işte o ihtiyar çıfıt! Bu, Yahuda İskariyot'un⁸⁵ keçi şeklinde bir dişi şeytandan meydana getirdiği oğludur. Ama babasının incir ağacında asılacak, bağırsakları da toprağa dökülecek. Tutun onu... Beni öldürüyor! Üşüyorum!

Az sonra sıcaktan yakınarak yorganları üzerinden attı.

– Çok susadım, dedi. Bana şarap verin! Soğuk olsun. Bayan Coquebert, soğuması için gidip şarabı çeşmeye koymakta acele edin, çünkü gün çok sıcak olacağı benziyor.

Oysa geceydi, zamanı karıştırıyordu.

Yine Bayan Coquebert'e:

– Çabuk olun, dedi, ama Sééz Katedrali'nin zangoçu kadar da saf olmayın; o, su kuyusuna koyduğu şişeleri çıkarmaya gittiği zaman suda gölgesini görmüş ve şöyle haykırmıştı: 'Heey! beyler, çabuk bana yardıma gelin. Çünkü aşağıda birileri var, çaresine bakmazsak şarabımızı içecekler.'

Bayan Coquebert:

– Şen adam, dedi. Fakat biraz önce benim için uygunsuz sözler etti. Ben eğer Coquebert'i aldatacak olsaydım, haline ve yaşına bakarak, bunu hiç de papaz efendiyle yapmazdım.

O anda papaz efendi içeri girdi. Değerli üstadıma:

– Eh, rahip efendi, kendinizi nasıl hissediyorsunuz? diye sordu. Yeni bir şey var mı?

Bay Coignard yanıt verdi:

– Tanrı'ya şükür, kafamda yeni hiçbir şey yok. Çünkü Aziz Chrysostomos'un dediği gibi, yeniliklerden sakınınız. Henüz denenmemiş yollara asla bağlanmayınız; yol bir kez şaşırılmaya başlandı mı, sürekli şaşırılır. Ben yaptım bu hazin deneyi. Açılmamış yolları izlediğim için de kayboldum. Kendi öğütlerimi dinledim ve onlar beni uçuşuma sürükledi. Papaz efendi, ben zavallı bir günahlıyım, haksızlıklarım beni eziyor.

Papaz efendi:

– İşte bakın güzel sözler. Size bunları Tanrı söyletiyor. Ben

85. Para karşılığında İsa'yı ele veren havari.

onun taklit olunamaz sözlerini çok iyi tanırım. İstemez misiniz, ruhunuzun esenliği yönünde biraz ilerleyelim?

Bay Coignard:

– Seve seve, dedi. Çünkü ahlaksızlıklarım bana karşı ayağa kalktı. Bunların irili ufaklı karşıma dikildiklerini görüyorum. Kızıl ve siyahlarını görüyorum. Bunların en küçüklerinin domuzlara ve köpeklere at gibi binip sürdüklerini görüyorum; çırlıçıplak ve yağlı başkalarını da görüyorum, tulum gibi memeleri, iri kıvrımlı sarkık karınları ve kocaman kışları var.

Papaz efendi:

– Olası mı, dedi, bunları birbirinden bu kadar farklı görmeyiz? Ama eğer yanlışlıklarınız öyle söylediğiniz gibiyse, oğlum, onları betimlemesiniz ve içinizden tiksirmekle yetinserseniz daha iyi olur.

Rahip yeniden söze başladı:

– O halde papaz efendi, benim bütün günahlarımın Adonis'inkiler⁸⁶ gibi mi olmasını istiyorsunuz? Ama bırakalım bunu. Siz de berber, bana içecek bir şey verin. Bay de la Musardiere'i tanıır mısınız?

Bay Coquebert:

– Hayır, bilmiyorum, dedi.

Değerli üstadım devam etti:

– Öyleyse öğrenin, kadınlara çok düşküncü.

Papaz:

– İşte, dedi, şeytan bu noktada insan üzerinden büyük yararlar sağlar. Fakat sözü nereye getirmek istiyorsunuz, oğlum?

Değerli üstadım:

– Bunu birazdan göreceksiniz, dedi. Bay de la Musardiere bir bakireye bir ahırda randevu verdi. Kız oraya gitti ve o, kızı geldiği gibi çıkıp gitmeye bıraktı. Biliyor musunuz, niçin?

Papaz:

– Bilmiyorum, fakat bırakalım bunu.

Bay Coignard devam etti:

– Hiç de değil. Bilin ki, sonra bir at doğmasına neden olur da,

86. Genç Fenike tanrısı; avlamak istediği yabandomuzu tarafından öldürülür. Sevgilisi Aştar, onu kurtarmak için cehenneme iner...

hakkında ceza davası açılır korkusuyla kızla ilişkiye girmekten çekindi.

Berber:

– Aman! dedi, bir eşek doğmasına neden olmaktan daha çok korkmalıydı.

Papaz:

– Kuşkusuz! dedi. Fakat bu sözlerle cennet yolunda hiç ilerlediğimiz yok. Yeniden doğru yolu tutmak gerekir. Az önce bize öyle örnek alınacak sözler ediyordunuz ki!

Değerli üstadım yanıt verecek yerde, oldukça gür bir sesle şarkı söylemeye koyuldu:

*İştahını açmak için Kral Luison'un
Tutuldu on beş aşçı yamağı
Landerinette,
Süpürge kızarttı hepsi,
Landeriri.*

Papaz efendi:

– Eğer, dedi, şarkı söylemek istiyorsanız oğlum, en güzel bir Burgonya Noel şarkısı söyleyin. Ruhunuzu kurtuluş yoluna sokarak, sevindirirsiniz.

Değerli üstadım:

– Seve seve, diye yanıt verdi. Bu Noel şarkılarının Guy Barozai'nin derledikleri arasında öyleleri var ki, görünüşte köylüce de olsalar, ben onları elmastan daha ince ve altından daha değerli bulmaktayım. Örneğin şunun gibi:

*Kar ve buz mevsiminde
İsa geldi dünyaya
Eşekle öküz ısıttı onu
Nefesleriyle ahırda.
Ki benim bildiğim eşek ve öküz,
Bu Gaule Krallığı'nda,
Ki benim bildiğim eşek ve öküz
Bu derece yapamazdı bu işi.*

Cerrah, karısı ve papaz birlikte yinelediler:

*Ki benim bildiğim eşek ve öküz
Bu Gaule Krallığı'nda
Ki benim bildiğim eşek ve öküz
Bu derece yapamazdı bu işi.*

Değerli üstadım, daha zayıf bir sesle devam etti:

*Ama en güzel yanı öykünün
Şu oldu ki, eşekle öküz
İkisi de geçirdi böylece
Yemeden içmeden geceyi.
Ki benim bildiğim eşek ve öküz
Üstlerinde hareli kadife
Ki benim bildiğim eşek ve öküz
Bu derece yapamazdı bu işi!*

Sonra başı yastığa düştü ve artık şarkı söylemedi.

Papaz efendi:

– Bu Hristiyan'ın iyi yönleri var, dedi, çok iyi yönleri; daha demin güzel özdeyişlerle beni aydınlatıyordu. Fakat yine de beni kaygılandırmaktan geri kalmıyor, çünkü her şey sona bağlıdır ve sepetin dibinde ne kalacağı bilinmez. Tanrı'nın iradesi ve isteği odur ki, biz bir an'ın içinde kurtuluşa kavuşalım; bu anın da son olması gerekir, öyle ki her şey bir tek dakikaya bağlıdır ve o bir dakikanın yanında yaşamın geri kalanı bir hiçtir. İşte meleklerle şeytanların, elde etmek uğruna büyük bir öfkeyle tartıştıkları şu hasta için beni korkudan tir tir tireten de budur. Ama Tanrısal bağışlamadan hiç umut kesmemek gerekir.

XXI

Birbirini izleyen zalim anlarla aradan iki gün geçti. Sonunda, sevgili üstadım büyük bir güçsüzlük içine düştü.

Bay Coqueberte bana yavaşça:

– Artık umut yok, dedi. Bakın, başı nasıl yastığa gömülüyor, dikkat edin burnu da incelmış.

Gerçekten de sevgili üstadımın kırmızı iri burnu artık, kurşunu morunda, ucu kıvrık bir şeritti.

Hâlâ tok ve gür, fakat o tonunu asla duymadığım bir sesle:

– Oğlum Tournebroche, dedi, yaşayacak pek az zamanım kaldığını hissediyorum. Gidin, bana şu iyi yürekli papazı çağırın da günah çıkarmamı dinlesin.

Papaz efendi bağındaydı, oraya koştum.

Bana:

– Bağbozumu oldu, dedi, ürün umduğumdan daha bol; varalım şu zavallı adamın başucuna.

Onu yatağın yanına kadar götürdüm, kendisini can çekişen sevgili üstadımla yalnız bıraktık.

Bir saat sonra dışarıya çıktı ve bize dedi ki:

– Emin olabilirsiniz ki, Bay Jérôme Coignard hayran oluncak bir dindarlık ve alçakgönüllülük duygularıyla ölüyor. Biraz sonra, isteği üzerine, dinsel şevkini de göz önünde bulundurarak, kendisine kutsal ekmek vereceğim. Ben kilisede beyaz entarimi ve boyun atkımı giyinip kuşanırken, rica ediyorum Bayan Coquebert, siz de, sabah dualarında bana hizmet eden çocuğu kilisedeki ayin eşyası bölümüne yollayın, merhamet eden Tanrı'yı burada kabul için odayı da hazırlayın.

Bayan Coquebert odayı süpürdü, yatağa beyaz bir yorgan serdi, yatağın başucuna küçük bir masa yerleştirerek üzerine bir örtü yaydı; masaya iki şamdan koyup mumlarını yaktı, bir de okunmuş suda şimşir dalı ıslanan bir çini çanak koydu.

Biraz sonra yoldan bölge papazının salladığı çingırağın sesini işittik ve kutsal eşyayı taşıyan beyazlar giymiş papazla, elinde haç bulunan bir çocuğun içeri girdiklerini gördük. Yahel, Bay d'Anquetil, Bay ve Bayan Coquebert ve ben diz çöktük.

Papaz:

– *Pax huic domui*,⁸⁷ dedi

Bölge papazı:

– *Et omnibus habiantibus in ea*,⁸⁸ diye yanıt verdi.

Sonra, papaz efendi okunmuş sudan alarak hastanın ve yatağın üzerine serpti.

87. Tanrı bu eve sükün versin. (Latince)

88. Ve bütün burada oturanlara. (Latince)

Bir an ie daldı ve resmi biçimde dedi ki:

– Oğlum, bildireceğınız bir şeyiniz yok mu?

Rahip Coignard güvenli bir sesle:

– Var beyefendi, dedi. Katilimi affediyorum.

Bunun üzerine ayın papazı kudas kabından mayasız ekmeğİ çıkararak şunu söyledi:

– *Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi*.⁸⁹

Değerli üstadım i çekerek yanıt verdi:

– Ben ki tozdan ve külden başka bir şey değilim, ben mi söyleyeceğim Tanrıma? Ben ki kendimde bana bu cüreti verebilecek hiçbir iyilik hissetmiyorum, size gelmeye nasıl cesaret ederim? İyilik dolu gözlerinizi bunca incittikten sonra sizi evime nasıl sokarım?

Ardından, Rahip Coignard, hıçkırıklarımızla ve Bayan Coquebert'in sümkürürken çıkardığı büyük gürültüyle yırtılan derin sessizlik içinde kutsal şaraplı ekmeğİ kabul etti.

Değerli üstadım, ayinden sonra bana yatağİ yaklaşmamı işaret etti, zayıf ama duru bir sesle dedi ki:

– Jacques Tornebroche, oğlum, benim örneğİmlle birlikte, yazık ki bütün ömrümce sürüp giden deliliğim sırasında sana söyleyebildiğim özdeyişleri de bir yana at. İnsana gevşeklik ve gurur verdikleri için kadınlardan ve kitaplardan kork. Zihinde ve yürekte alçakgönüllü olasin. Tanrı küçük insanlara, bilginlerin ulaşamayacakları kadar parlak bir zekâ verir. Bütün bilgileri veren odur. Oğlum, benim gibi iyilik ve kötülük üstüne ince eleyip sık dokuyanları hiç dinleme. Onların söylevlerindeki inceliğın ve güzelliğın etkisi altında kalma. Çünkü Tanrı'nın krallığı sözlerden değil, ancak erdemden ibarettir.

Gücü tükenerek sustu. Çarşafın üzerinde dinlenen elini tutum, öpüşler ve gözyaşlarıyla örttüm. Ona üstadımız, dostumuz, babamız olduğunu ve onsuz yaşayamayacağımı söyledim.

Acıdan yatağının ayakucuna yıkılıp, uzun süre öyle kaldım.

Geceyi o kadar sakın geçirdi ki, bunu umutsuz bir umut olarak anladım. Bu durum ertesi gün de sürdü. Fakat akşama doğru kıpırdanmaya ve hepsi Tanrı'yla kendi arasında bir giz olarak kalan anlaşılmaz sözler söylemeye başladı.

89. İşte, dünyadan günahları kaldıran Tanrı'nın kuzusu. (Latince)

Gece yarısı yeniden derin bir bitkinlik içine düştü; artık çarşafı kazıyan tırnaklarının sesinden başka ses işitilmiyordu. Artık bizi tanımıyordu.

Saat ikiye doğru hırıldamaya başladı; göğsünden çıkan hızlı ve boğuk nefes uzaktan, köyün sokağından işitilecek güçteydi ve kulaklarım bu sesle o kadar dolmuştu ki, bu felaketli günü izleyen günlerde de o sesi duyar gibi olmuştum. Gün ağarırken eliyle, anlayamadığımız bir işaret yaptı ve şiddetli bir iç çekti. Bu onun son nefesi oldu. Yüz ifadesi, ölümde, onu ilginç kılan ve kaybı asla giderilmeyecek olan dehasına yaraşır bir haşmet aldı.

XXII

Vallars köyünün papaz efendisi, Bay Jérôme Coignard'a görkemli bir cenaze töreni düzenledi. İlahiler söyledi ve bağışlanma duasını okudu.

Değerli üstadım kilisenin bitişiğindeki mezarlığa taşındı. Bay d'Anquetil de törende hazır bulunanlara Gaulard hanında akşam yemeği verdi. Yemekte taze şarap içildi ve Burgonya şarkıları söylendi.

Ertesi gün Bay d'Anquetil'le birlikte, dindarca özeninden dolayı papaz efendiye teşekkür gittik.

Mübarek adam:

– Ah! dedi, bu rahip son nefesinde örnek alınacak tutumuyla bize büyük bir avuntu verdi. Ben bu kadar hayran olunacak duygularla ölen az Hıristiyan gördüm; bu nedenle anısını güzel bir yazıtla mezarının üstünde saptamak yerinde olur. Siz ikiniz de, beyler, bunda başarılı olmak için yeterince bilgilisiniz; ben de rahmetlinin yazıtını, sizin yazıp düzene koyacağınız şekilde, büyük beyaz bir taş üzerine kazdırmayı üstüme alırım. Fakat taşı söyletirken, o sözlerin sadece Tanrı övgüsünde bulunması gerektiğini anımsayın.

Kendisine, bunun için bütün çabamı harcayacağıma inanmasını rica ettim; Bay d'Anquetil de kendi payına bu yazıya incelikli ve hoş bir görünüm kazandıracağına söz verdi.

– Bunu, dedi, Bay Chapelle’inkileri örnek alarak Fransızca dizelerle denemek istiyorum.

Papaz:

– Ha şöyle! dedi. Fakat benim üzüm sıkma makinemi merak etmiyor musunuz? Bu yıl şarap iyi olacak, ben de kendime ve hizmetçime yetecek miktarda elde ettim. Böcekler musallat olmasaydı çok daha fazla ürün devşirebilirdik; yazık!

Akşam yemeğinden sonra Bay d’Anquetil yazı takımı istedi ve Fransızca dizeler yazmaya başladı. Sonra sabırsızlanarak kuş teleğinden kalemi, hokkayı ve kâğıdı havaya fırlattı.

Bana:

– Tournebroche, dedi, ancak iki dize oluşturabildim, onların da iyi olduğundan emin değilim; işte becerebildiklerim:

“Aşağıda yatıyor Bay Coignard.

Ölmek er geç kaçınılmaz.”

Ona bu dizelerin güzel olduğu ve bir üçüncü dizeye hiç gerek olmadığı yanıtını verdim.

Sonra geceyi şu biçimde Latince bir yazıt düzenlemekle geçirdim:

D.O.M.
HIC JACET
IN SIPE BEATAE AETERNITATIS
DOMINUS HIERONYMUS COIGNARD
PRESBYTER
QUONDAM IN BELLOVACENSI COLLEGIO ELOQUEN-
TISSIMUS
ELOQUENTIAE MAGISTER ELOQUENTISSIMUS
SAGIENSIS EPISCOPI BIBLIOTHECARIUS SOLERTISSI-
MUS
ZOSIMI PANOPOLITANI INGENIOSISSUMUS
TRANSLATOR
OPERE TAMEN IMMATURATA MORTE INTERCEPTO
PERIIT ENIN CUM LUGDUNUM PETERET
JUDEA MANU NEFANDISSIMA
ID EST A NEPOTE CHRISTI CARNIFUCUM
IN VIA TRUCIDATUS

ANNO AET. LIIIO.

COMITATE FUIT OPTIMA DOCTISSIMO CONVITU
INGENIO SUBLIMI
FACETIIS JUCUNDUS SENTENTIIS PLENUS
DONORUM DEI LAUDATOR
FIDE DEVOTISSIMA PER MULTAS TEMPESTATES
CONSTATER MUNITUS
HUMILITATE SANCTISSIMA ORNATUS
SALUTI SUAE MAGIS INTENTUS
QUAM VANO ET FALLACI HOMINUM JUDICIO
SIC HONORIBUS MUNDANIS
NUNQUAM QUAESITIS
SIBI GLORIAM SEMPITERNAM
MERUIT

Bunun Fransızca karşılığı şuydu:

BURADA YATİYOR,
mutlu sonsuzluk umuduyla,
JEROME COIGNARD BEYEFENDİ,
rahip,
bir zamanlar pek yetenekli söz sanatı öğretmeni,
Beauvais Koleji'nde,
çok gayretli kütüphanecisi
Séze piskoposunun,
güzel bir çevirisini yapan
Panapolisli Zosimos'un,
yarım bıraktı yazık ki
zamansız geliverince ölümü.
Vuruldu Lyon yolu üstünde,
elli iki yaşında,
ip kaçkını bir Yahudi'nin eliyle,
ve öldü böylece kurbanı olarak
İsa cellatlarının bir yeğeninin.

Hoştu ilişkileri,

*bilginceydi söyleşisi,
dehası yüksek,
boldu neşeli sözleri ve güzel özdeyişleri,
Tanrı'yı överdi yapıtlarında.
Yaşamın fırtınaları arasında
sarsılmaz bir iman taşıdı.
Gerçek Hristiyan alçakgönüllülüğü içinde,
ruhunun ahret mutluluğuna daha çok dikkat ettiğinden,
insanların boş ve aldatıcı düşüncelerinden,
ünsüz yaşayarak
bu dünyada,
sonsuz şana doğru yollandı.*

XXIII

Değerli üstadımın ruhunu tesliminden üç gün sonra, Bay d'Anquetil yeniden yola koyulmaya karar verdi. Araba onarılmıştı. Sürücülere ertesi sabah hazır olmaları için emir verdi. Yol arkadaşlığından asla hoşlanmamıştım. Bu üzüntülü halimde bu arkadaşlık bana iğrenç gelmekteydi. Yahel'le birlikte onun peşine düşme düşüncesine dayanamıyordum. Tournus'ta ya da Mâcon'da bir iş aramaya, fırtına dinip de Paris'e dönmeme olanak buluncaya kadar orada saklanmaya karar verdim. Paris'te anemle babamın beni kolları açık karşılayacaklarını biliyordum. Bu tasarımı Bay d'Anquetil'e bildirdim ve artık kendisine eşlik edemeyeceğimden dolayı özür diledim. Önce beni pek de hazırlığını yapmamış olduğu bir iyi niyetle alıkoymaya çalıştı, sonra kolaylıkla izin verdi. Yahel buna daha çok üzüldü, ama akıllı biri olduğundan kendisini terk etmemi gerektiren nedenleri kavradı.

Yola çıkamamdan önceki gece, Bay d'Anquetil, berber-cerrahla şarap içip kâğıt oynarken, Yahel'le birlikte hava almak için dışarı çıktık. Gece ot kokuları ve cırcırböceği ötüşleriyle doluydu.

Yahel'e:

– Ne güzel gece! dedim. Bu yılın bir daha böyle gecesi olmayacak; belki de ömrümde bir daha bu kadar tatlı bir gece göremeyeceğim.

Köyün çiçekler içindeki mezarlığı önümüze kımlıtsız çimen dalgaları seriyor, ay ışığı karanlık otların üstünde dağınık mezarları beyazlatıyordu. Aynı anda ikimizin de aklına gidip dostumuza hoşça kal demek geldi. Uyuduğu yer, ayakucunda gevşek top-rağa daldırılmış, üzerine gözyaşı serpili bir haçla gösterilmişti. Yazıtın kazılacağı taş henüz konmamıştı. Mezarın yanında otların içine oturduk ve orada, duyumsuz ve doğal bir eğilimle, derin bilgeliği insanların zayıflıklarını her zaman hoş gören bir dostun anısını öpücüklerimizle incitmekten çekinmeksizin birbirimizin kolları arasına düştük.

Ansızın Yahel ağzını kulağıma dayayarak:

– Mezarlığın duvarı üzerinde dikkatle bizden tarafa bakan Bay d’Anquetil’i görüyorum, dedi.

– Bizi bu karanlıkta görebilir mi? diye sordum.

– Beyaz eteğimi kuşkusuz görüyordur, diye yanıt verdi. Bu kadarı yeter, kendisinde daha fazlasını görme arzusu uyandırmak istemem.

Bense çoktan kılıcımı çekmeyi düşünüyordum; o anda birbirlerine karışmak üzere olan iki varlığı savunmaya iyice karar vermiştim. Yahel’in sakinliği beni şaşırtıyordu; ne davranışlarında ne sesinde bir korku belirtisi vardı.

Bana:

– Hadi kaçın, dedi, benim için hiçbir şeyden korkmayın. Bu benim özellikle arzu ettiğim bir baskın. Benden bıkmaya başlamıştı, bu da onun isteğini canlandırmak ve aşkına çeşni katmak için çok iyi oldu. Beni bırakın ve gidin! İlk anda güç olur, çünkü o sert karakterli biri. Beni döver, ama ondan sonra kendisi için daha değerli olurum. Hoşça kalın!

– Yazık! diye haykırdım, Yahel demek beni bir rakibin arzularını bilemek için alıp getirdiniz?

– Benimle kavga etmek istemenize şaşıyorum! Hadi gidin demedim mi size?

– Yapma yahu! Sizi bu şekilde bırakıp gitmek?

– Öyle gerekiyor, hoşça kalın! Sizi burada görmesin. Onu kıskandırmak isterim, ama incelikle. Hoşça kalın, hoşça kalın!

Ben henüz mezarların labirentleri içinde birkaç adım atmıştım ki, metresini tanıyacak kadar yaklaşan Bay d’Anquetil köyün bütün ölülerini uyandıracak antlar içip çıgıllıklar kopardı.

Ben Yahel'i onun kudurganlığından kurtarmak için sabırsızdım. Onu öldüreceğini düşünüyordum. İmdadına yetişmek için mezar taşlarının gölgesine sokuluvermiştim. Fakat onları çok dikkatlice gözetlediğim birkaç dakika sonunda, Bay d'Anquetil'in onu mezarlıktan dışarıya ittiğini ve kızın tek başına ve yardımsız olarak yatıştırmayı becerebileceği bir öfke kalıntısıyla Gaulard hanına götürdüğünü gördüm.

Onlar odalarına vardıklarında ben de kendi odama girmiştim. Gece hiç uyumadım ve tan sökümünde perde aralığından onları kollarken, büyük bir dostluk görünümü içinde hanın avlusundan geçtiklerini gördüm.

Yahel'in gidişi üzüntümü artırdı. Odamın tam ortasına yüzükoyun uzandım ve yüzüm ellerimin içinde akşama kadar ağladım.

XXIV

Bu noktada yaşamım, durumların ve koşulların özelliğinden aldığı önemini kaybediyor, yazgım yeniden karakterime uygun olarak, artık hiçbir ortak yan göstermiyor. Eğer anılarımı uzatırsam, öykümün çok geçmeden tatsızlaşacağı görünüyor. O yüzden bu öyküyü az sözle bitireceğim. Vallars köyünün papaz efendisi bana Mâcon'daki bir şarap tacirine götürmem için bir tavsiye mektubu yazdı; o tacirin yanında iki ay çalıştım, bu sürenin sonunda da babam işlerimi yoluna koyduğunu ve tehlikesizce Paris'e dönebileceğimi yazdı.

Derhal bir koçuya⁹⁰ atladım ve askere çağırılmış gençlerle yolculuk ettim. Aziz-Jacques sokağını, Aziz-Benoît-le-Bétourné kilisesinin saatini, Trois Pucelles ve Bay Blaizot'un Azize-Catherine tabelalarını yeniden görünce yüreğim koparcasına çarptı.

Annem beni görünce ağlamaya başladı; ben de ağladım, birbirimize sarılıp ağlaştık. Çarçabuk Petit Bacchus'den koşup gelen babam duygulu bir saygınlıkla bana şunları söyledi:

– Jacquot, oğlum, kolcuların seni alıp götürmek, senin bulunmaman durumunda yerine beni götürmek için Kraliçe Pédaque'a girdiklerini gördüğüm zaman sana çok öfkelendiğimi

90. Kare biçimli ve pencereli bir odacığı olan at arabası.

saklayacak değilim. Adamlar hiçbir şey dinlemek istemiyorlar, derdimi hapisshanede anlatmama izin verileceğini ileri sürüyorlardı. Seni Bay de la Gueritaude'un bir şikâyeti üzerine arıyorlardı. O yüzden, çıkardığın karışıklıklar hakkında korkunç bir düşünce oluştu bende. Ama mektuplarından bunların küçük suçlar olduğunu öğrenince artık seni yeniden görmekten başka bir şey düşünmedim. Davanı kapatma çareleri üzerine birçok kez Petit Bacchus meyhanecisine danıştım. O bana hep şu yanıtı verdi: 'Léonard usta, iri bir ekü kesesiyle yargıcı bulmaya gidin, o size oğlunuzu kar gibi lekesiz teslim eder.' Fakat ekü burada az rastlanan bir şey; evimde de ne altın yumurtlayan tavuk, ne kaz, ne ördek var. Kümes hayvanlarıyla şu anda en çok ocağın giderini ödeyebiliyorum. Bereket versin ki aziz ve saygıdeğer annenin aklına, seninle aynı davadan dolayı aranan oğlunun lehine uğraştığını bildiğimiz Bay d'Anquetil'in annesini gidip görmek geldi. Çünkü Jacquot'm, bir soylu eşliğinde çapkınlık ettiğini biliyorum ve bundan bütün aileye şeref payı düştüğünü derinden hissetmeyecek kadar duygusuz değilim. Kısacası annen Aziz-Antoine varoşundaki konağında Bayan d'Anquetil ile görüşme isteğinde bulundu. Kilisede ayine gider gibi tertemiz giyinmişti; Bayan d'Anquetil onu iyilikle kabul etti. Annen aziz bir kadındır Jacquot, fakat yol yordam bilmez, ilkin konu dışında ve uygun-suz konuşmuş. Ona demiş ki, 'Hanımefendi, bu yaşımızda bize Tanrı'dan sonra yalnız çocuklarımız kalmıştır.' Hâlâ âşıkları olan o büyük hanıma söylenmesi gereken söz bu değildi.

Annem:

– Susun Léonard, diye bağırdı. Siz Bayan d'Anquetil'in tutumunu hiç bilmiyorsunuz. Bu hanıma oldukça iyi hitap etmişim ki bana şu yanıtı verdi: 'İçiniz rahat olsun Bayan Menterier; oğlunuz için de kendi oğlum gibi uğraşırım, gayretime güvenin.' Hem biliyorsunuz ki Léonard, Jacquot'muzun iki ay geçmeden rahat rahat Paris'e dönebileceği güvencesini aldık.

İştahla akşam yemeği yedik. Babam bana Bay d'Astarac'ın hizmetinde kalmayı düşünüp düşünmediğini sordu. Değerli üstadımın acıklı ölümünden sonra, zalim Mosaide'le birlikte, hizmetçilerine yalnız güzel söylevlerle ödeme yapan bir soylunun

yanında bulunmayı hiç istemediğimi yanıtını verdim. Babam beni incelikle, eskisi gibi kebab şişini çevirmeye davet etti.

Bana:

– Şu son zamanlarda, dedi, bu görevi Frère Ange’a vermiştim; fakat bunu Miraut, hatta senin kadar bile yerine getiremiyordu. Ocağın köşesindeki iskemlenin üstünde yeniden yerini almak istemez misin, oğlum?

Çok basit bir kadın da olsa sağduyudan yoksun olmayan anem omuz silkerek bana şöyle dedi:

– İmage Sainte-Catherine’de kitapçılık yapan Bay Blaziot’un bir memura gereksinimi var. Bu görev, Jacquot’m, tam sana göre. Sen yumuşak huylu ve kibar davranışlısın. **Kitabı Mukaddes** satmak için de gerekli olan budur.

Derhal Bay Blaizot’ya gidip kendimi takdim ettim, beni hizmetine aldı.

Felaketlerim beni uslandırmıştı. İşimin küçük oluşu beni yıldırmadı; toz süpürgesini de, yer süpürgesini de kullanarak görevimi işverenimin hoşnutluğu içinde yerine getirdim.

Bay d’Astarac’a bir ziyarette bulunmak görevimdi. Bu büyük simyacının evine kasım ayının son pazar günü öğle yemeğinden sonra gittim. Aziz-Jacques Sokağı ile Croix-des-Sablons arası epey uzundur ve takvimler kasımda günlerin kısa olduğunu heber vermekle hiç yalan söylemiyor. Raoule’a vardığımda gece olmuş, ıssız yolu siyah bir sis kaplamıştı. Koyu karanlıklarda üzgün üzgün düşünüyordum.

Kendi kendime:

– Yazık! diyordum, şimdi Burgonya’nın bir köyünde bir bağ yamacında yatan sevgili üstadımla birlikte şu aynı yoldan karlar içinde ilk kez geçişime yakında bir yıl olacak. O, sonsuz yaşam umuduyla uyuyor. Bu da öylesine bilgin ve bilge bir adamla paylaşılması uygun düşen bir umuttur. Tanrı beni ruhun ölümsüzlüğü konusunda kuşkuya düşmekten her zaman korusun! Fakat insanın kendi kendine şunu da itiraf etmesi gerekir ki, gelecekteki bir varlığa ve bir başka dünyaya bağlı olan bütün şeyler, dokunulmaksızın inanılan ve ne tadı ne bir tadımı olan, öyle ki farkına varılmadan yutulan duyumsuz gerçekliklerdendir. Bana gelince, rahip Bay Coignard’ı bir gün cennette görme düşüncesi-

siyle avunmuyorum. Kuşkusuz o orada tanınamaz bir halde olacaktır ve söylevleri durum ve koşulların özelliğinden ödünç aldığı tattan yoksun bulunacaktır.

Bu düşünceler içindeyken, önümde göğün yarısına dek yayılan zayıf bir ışık gördüm; sis, başımın üstüne kadar kızarmıştı ve bu ışık sisin ortasında çırpınıyordu. Havanın pusuna ağır bir duman karışıyordu. Bunun hemen d'Astarac şatosunun yangını olmasından korktum. Adımlarımı hızlandırdım ve biraz sonra korkularımda çok haklı olduğumu anladım. Bir alev tozu üstünde, koyu bir siyahlıkta Sablon haçını seçtim ve o anda, bütün pencereleri uğursuz bir şenlik içinde tutuşmuş şatoyu gördüm. Küçük yeşil kapı devrilmişti. Parkta gölgeler kımıldıyor ve dehşetten mırıldanıyorlardı. Bunlar merakla ve yardım etmek için koşup gelen Neuilly kasabası sakinleriydi. Bazılarının bir tulumbadan attıkları su kızgın ocakta buhar haline geliyordu. Kalın bir duman sütunu şatonun üstünde yükseliyordu. Çevreme bir kıvılcım ve kül yağmuru yağıyordu. Az sonra ellerimin ve giysimin karardığını fark ettim. Havayı dolduran bu tozun; sevgili üstadıma zevk vermiş olan onca güzel kitap ve değerli elyazmasının, belki de, yaşamımın en yüce saatlerinde üzerinde birlikte çalıştığımız Panapolisli Zosimos'un kalıntısı olduğunu büyük bir acıyla düşünüyordum.

Rahip Bay Jérôme Coignard'ın ölümünü görmüştüm. Şimdi asıl onun ruhunun, ıslıl ıslıl ve tatlı ruhunun, kütüphanelerin kraliçesiyle birlikte toz haline geldiğini görür gibi oluyordum. Aynı zamanda kendinin bir parçasının da harap olduğunu hissediyordum. Artan rüzgâr yangını körüklüyor, alevler doymak bilmez bir hayvan ağzı gürültüsü çıkarıyordu.

Benden daha fazla kararmış, sırtında yalnız ceketini olan Neuilly'li bir adam ilişti gözüme; ona Bay d'Astarac ve adamlarının kurtarılp kurtarılmadığını sordum.

Bana dedi ki:

– Elinde paketlerle bataklık yönüne kaçtığı görülen ihtiyar bir Yahudi'den başka, şatodan çıkan olmadı. O, nehrin yanındaki bekçi kulübesinde otururdu ve hem soyundan hem de işlediği sanılan cinayetlerden dolayı tiksiniilen bir adamdı. Çocuklar peşine düşmüşlerdi. Kaçarken Seine Nehri'ne düştü. Kalbinin üzerinde bir büyü kitabıyla, altı tane altın fincanı sıkışık olarak

sudan ölü çıkarıldı. Kıyıda, sarı giysisi içinde görebilirsiniz onu. Gözleri açık, korkunç o.

– Ah! diye yanıt verdim, cinayetleriyle böyle bir sonu hak etmişti. Fakat onun ölümü bana, katletmiş olduğu, üstadların en iyisini geri veremez. Şunu da söyleyin bana; Bay d’Astarac’ı gören yok mu?

Tam bu soruyu sorduğum anda, yanımda kımıldayan gölgelerden birinin kopardığı dehşet çığlığını duydum:

– Dam çöküyor!

İşte o zaman, Bay d’Astarac’ın kocaman siyah karaltısının yağmur oluklarına doğru koştuğunu dehşetle fark ettim. Simyacı, patlayan bir sesle haykırdı:

– Alevin kanatlarında Tanrısal yaşamın ikametgâhına yükseliyorum.

Böyle dedi; ansızın korkunç bir gürültüyle dam çöktü ve dağlar gibi yüksek alevler semenderlerin dostunu sardı.

XXV

Ayrılığa dayanan aşk yoktur. Önceleri yakıcı olan Yahel’in anısı git gide yumuşadı ve bende belli bilersiz bir kızgınlık kaldı ki, bunun tek nedeni de o değildi.

Bay Blaizot ihtiyarlıyordu. Montrouge’daki küçük köy evine çekildi ve yaşadığı sürece düzenli bir gelir karşılığında işletmesini bana sattı. Image Sainte-Catherine’de onun yerine bu işe yeminli bir kitapçı olunca, kebabçı dükkânları bir süredir hiç tütmeyen babamla annemi yanıma çekip aldım. İddiasız dükkânımdan zevk duydum ve onu süslemeye dikkat ettim. Kapılara, kuşkusuz eski ve tuhaf bir süs oluşturan, fakat ciddi inceleme tutkunlarının hoşuna giden modası geçmiş Venedik kartpostalları ve simgesel gravürlerle süslü tezler astım. Özenle saklamak koşuluyla, bilgim ticarete bana pek zararlı olmadı. Eğer Marc-Michel Rey gibi yayıncı-kitapçı olsaydım ve yaşamımı onun gibi halkın budalalığına karşı kazanmak zorunda kalsaydım, bu bilgim beni karşıt bir duruma düşürürdü.

Hani denildiği gibi, klasik yazarları bulundurmaktayım ve bunlar, günün birinde eski zamanlarını ve şanını yazmaktan zevk

duyacağım bu bilgin Aziz-Jacques Sokağı'nda her zaman sürümü olan bir besindir. Paris'in ilk matbaacıları kutlu baskı makinelerini burada kurdu. Guy Patin'in Aziz-Jacques Sokağı'nın kralları adını verdiği Cramoisy'ler bizim tarihçilerimizin temel yapıtlarını burada bastılar. College de France yükselmeden önce kralın kitap okuyucuları olan Pierre Danes, François Vatable, Ramus, derslerini burada, hamalların ve çamaşırcı kadınların kavgalarının işitildiği bir sundurmanın altında verdiler. Hele bu sokağın küçük bir evinde **Gülün Romanı**'nı yazan Jean de Meung nasıl unutulur?⁹¹

Eski olan ve dar cephesi üzerinde kesişen ahşap kirişlerinden, cumbalı iki katından ve yosunlu kiremitlerle yüklü çatısından görüldüğü kadarıyla, tarihi en azından Gotlar zamanına uzanan evin tam tadını çıkarıyorum. Her katta yalnız bir penceresi var. Birinci katın penceresi her mevsimde çiçeklidir ve üstüne ilkbaharda gündüzsefaları ve latince çiçeklerinin tırmandığı sicimlerle donatılmıştır. Anneciğim bunları eker ve sular.

Bu, onun odasının penceresidir. O orada, sokaktan, Aziz Catherine tasviri altında, iri harflerle basılmış bir kitaptan dualarını okurken görülür. Yaşlılık, sofuluk ve annelik gururu ona ulu bir hava vermiştir ve beyaz başlığının altındaki balmumu yüzünü görünce zengin bir burjuva olduğuna yemin edilebilir.

Babam, yaşlandıkça biraz haşmet aldı. Açık havayı ve hareketi sevdiği için onu şehre kitap taşımakla oyalıyorum. Bu işte önce Frère Ange'ı çalıştırmıştım, fakat o, müşterilerimden sadaka istiyor, onlara kutsal emanetleri öptürüyor, şaraplarını çalıyor, hizmetçilerini okşuyor ve kitaplarımın yarısını mahallenin bütün suyollarına bırakıyordu. Görevini çabucak geri aldım. Fakat kendisinin, cenneti kazandıracak gizlere sahip olduğuna inandırdığından, benim iyi yürekli anneciğim ona çorba ve şarap verir. O kötü bir adam değildir, sonunda bende de kendisine bir tür bağıllık duygusu uyandırmıştır.

Birçok bilgin ve bazı akıllı geçinenler dükkânıma sık sık uğ-

91. Jacques Tournebroche, François Villon'un Aziz-Jacques Sokağı'nda, Cloître-Saint-Benoît'da, Yeşil Kapı denen evde oturduğunu bilmiyordu. Bay Jérôme Coignard'ın öğrencisi kuşkusuz, değişik türden insanlar tanımış onun gibi yaşlı bir şairi anmaktan zevk duyardı. (Yazarın notu)

rar. Böyle değerli kimselerle gündelik alışveriş içinde olmak benim sosyal durumumun büyük bir kazancıdır. Dükkânıma yeni kitapların yapraklarını karıştırmak ve kendi aralarında içtenlikle konuşmak için sık sık gelenler içinde Tillemont kadar bilgin tarihçiler, söz sanatında Bossuet'ye hatta Bourdaloue'ya denk saygın söylevciler, komik ve trajik tarzda yazan şairler, ahlaklarının temizliği öğretilerinin sağlamlığıyla birleşen Tanrıbilimciler, İspanyol öykülerinin değer verilen yazarları, Bay Descartes gibi, evreni ölçüp tartacak yetenekte geometricilerle filozoflar var. Bunlara hayranım, en küçük sözlerinden zevk alıyorum. Fakat kanımca hiçbirisi, Lyon yolu üstünde yitirmek felaketine uğradığım değerli üstadımın dehasına erişemez; hiçbirisi bana o eşsiz düşünce zarıflığını, o tatlı yüceliği, bahçelerde mermerden tasvirleri görülen nehirler vazosu gibi hep taşan ve sel gibi akan bir ruhun o şaşırtıcı zenginliğini geri çağırılmaz; hiçbirisi gençliğime kana kana içirmek mutluluğuna erdiğim o bitmez tükenmez bilim ve ahlak kaynağını bana geri veremez; hiçbirisi bana, Jérôme Coignard'da parlayan o zarıflığın, o bilgeliğin, o düşünce gücünün gölgesini bile sunamaz. Ben onu yeryüzünde şimdiye kadar çiçeklenmiş en soylu beyin sayarım.

